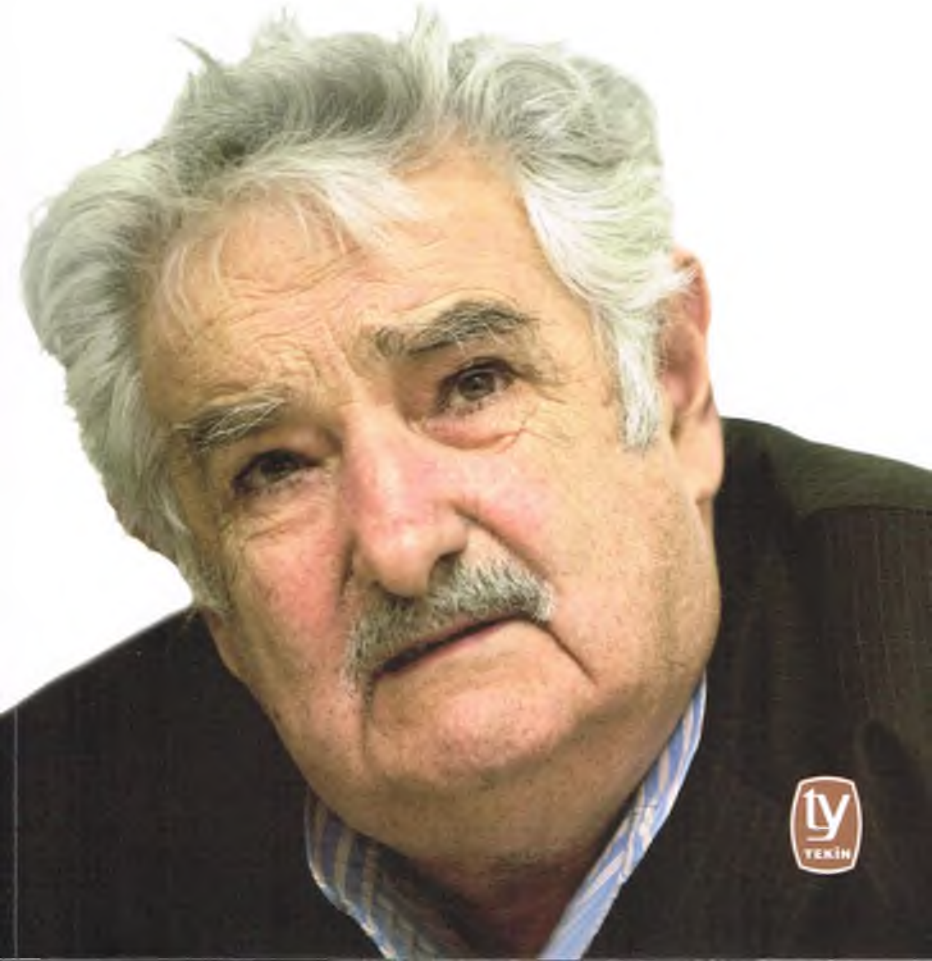
ANDRÉS DANZA - ERNESTO TULBOVITZ

İKTİDARDA BİR KARA KOYUN

SARAYSIZ BAŞKAN JOSÉ MUJICA

Kurucusu
KEMAL KARATEKİN

Andrés Danza - Ernesto Tulbovitz
İktidarda Bir Kara Koyun
SARAYSIZ BAŞKAN
JOSÉ MUJICA

Biyografi

© Tekin Yayınevi
TÜRKÇE YAYIN HAKLARI

© 2015, Andrés Danza
© 2015, Ernesto Tulbovitz
© 2015, de la presente edición en castellano para todo el mundo:
Penguin Random House Grupo Editorial
Editorial Sudamericana Uruguaya S.A.
Yaguarón 1568 C.P. 11.100 Montevideo

Editör
Ayşegül Çakan

İspanyolcadan Çeviren
Ali Tuncer

Redaksiyon ve Düzeltme
Cahit Özgür Baharlı

Kapak Tasarım
Erkal Yavi

Sayfa Tasarım
Gülizar Ç. Çetinkaya

1-5. Basım Kasım 2015

Baskı ve Cilt
Yaylacık Matbaası
Litros Yolu, Fatih Sanayi Sitesi, No: 12/197-203
Topkapı / İstanbul
Tel: (0212) 567 80 03
Sertifika No: 11931

TEKİN YAYIN DAĞITIM SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Cad. Konak Han, No: 15/A
Cağaloğlu - İstanbul
Tel: (0212) 527 69 69 - 512 59 84 Faks: (0212) 511 11 22
www.tekinyayinevi.com
info@tekinyayinevi.com
Sertifika No: 12336

ISBN: 978-9944-61-137-4

Andrés Danza - Ernesto Tulbovitz

İktidarda Bir Kara Koyun
SARAYSIZ BAŞKAN
JOSÉ MUJICA

TEKİN

Andrés Danza (Montevideo, 1976) Uruguay'ın en güçlü politik dergilerinden Búsqueda'nın baş editörü olan Danza, on dokuz yaşında muhabir olarak başladığı gazetecilik yaşamına çeşitli edebiyat dergileri ve El Observador gazetesindeki çalışmalarıyla devam etti. Uluslararası alanda birçok devlet başkanıyla ilgili habere imza attı. Almanya, Belçika ve Japonya'da gazetecilik eğitimi alan Andrés Danza, Uruguay Katolik Üniversitesi Sosyal İletişim Bölümü mezunudur.

Ernesto Tulbovitz (Montevideo, 1967) Yirmi üç yıllık gazetecilik yaşamı boyunca Ultimas Noticias gazetesinde, Tres dergisinde, İspanya, El Salvador ve Arjantin'de birçok yayıncıyla çalıştı. Öğretmen Enstitüsü Tarih Bölümü mezunu olan Tulbovitz, Uruguay'ın önemli politik dergilerinden Búsqueda'daki gazetecilik görevini sürdürüyor. Başkan Jose Mujica'nın çok sayıda yurt dışı seyahatini haber yapmıştır.

Ali Tuncer 1984 yılında Erzincan'da doğdu. Lise öğrenimini Söke Hilmi Fırat Anadolu Lisesi'nde tamamladıktan sonra Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde İspanyol Dili ve Edebiyatı lisans programını bitirdi. Yazılı ve görsel basında çeşitli haber ve röportaj çevirileri bulunan ve 2007 yılından beri İspanya'da yaşayan Ali Tuncer, Zaragoza Üniversitesi İspanyol Filolojisi Bölümü'nde doktora çalışmalarını sürdürmektedir. 'Saraysız Başkan' kendisinin ilk kitap çeviri çalışmasıdır.

Cahit Özgür Baharlı 1969 yılında Ankara'da doğdu. Üniversite öğrenimini Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde tamamladı. Çeşitli dergilerde yazıları yayımlanan Cahit Özgür Baharlı, 2008 yılından beri İspanya'da yaşamını sürdürmektedir.

José Alberto Mujica Cordano (Pepe)

Güney Amerika'da küçük bir ülke olan Uruguay'ın eski devlet başkanı José Mujica ya da Uruguay halkının ona taktığı isimle Pepe'nin dünya ölçüsünde saygınlık, sevgi ve hayranlık kazanması elbette tesadüf değil.

İnsan olmanın bütün gereklerini üzerinde toplamış, alışılmadık biçimde davranan bu başkan, eşitlik, özgürlük, demokrasi gibi kavramların yalnızca soyut birer düşünce olmadığını yaşam tarzıyla, politik eylem ve tercihleriyle göstermiş biri.

Mujica, çiftlik evinin bahçesinde, üzerinde hırkası, yanında köpeği Manuela ve yüzünde afacan çocuklarda görülen o muzip gülümsemesiyle verdiği bir röportajda söylediği "Halkları oluşturan insanların büyük bir kısmı devlet başkanlarının yaşadığı gibi bir hayatı yaşamıyor. Ben ülkenin büyük bir bölümünün yaşam tarzı nasılsa öyle yaşıyorum. Devlet başkanlarını azınlıkta olan bir grubun yaşadığı sisteme dahil etmeye çalışan bir mekanizma var. Düşündüğün gibi yaşamalısın. Aksi takdirde yaşadığın gibi düşünmeye başlarsın" sözleriyle yaşam tarzını neden değiştirmediğini, bunun aslında bilinçli bir seçim olduğunu anlatıyor.

Saraysız Başkan

Elinizdeki kitap yayma hazırlanırken kitabın adı konusunda epeyce görüş alışverişinde bulunuldu. İspanyolca baskıya uygun olan "Sürünün Kara Koyunu İktidarda" ya da "Kara Koyunun İktidarı" gibi isimler üzerinde duruldu. Ancak hiçbiri "Saraysız Başkan José Mujica" kadar anlamlı ve sevimli değildi. Saraysız

Başkan, Mujica'nın politik duruşunu, sıradışı gibi gösterilmeye çalışılan ancak hepimizin gönlünde yatan başkanlık etme durumunu, tuhaf bir biçimde son derece ilginç ve anlaşılır kılıyordu. Türkçe baskının adı böylece belirlendi.

Teşekkürler...

Kitabın iki ay gibi çok kısa bir sürede çeviri ve redaksiyonunu tamamlayarak editoryal çalışmalarda ihtiyaç duyduğumuz her an yanımızda olan, içerikle ilgili sorularımıza İspanya'dan anında cevap veren

Ali Tuncer ile

Cahit Özgür Baharlı'ya,

Ve elbette Mujica ile yıllardır sürdürdükleri dostluklarını, sohbetlerini, röportajlarını kitaplaştırarak bu önemli insanı biraz olsun anlamamızı, örnek alınacak bir liderin düşünceleriyle tanışmamızı sağlayan, ayrıca bu kitabın çevirisi sırasında görüşlerine sıkça başvurduğumuz ve yardımlarını unutamayacağımız

Andrés Danza'ya

en içten dostluk duygularımızla teşekkür ederiz.

Editör

Önerilerinden ve yardımlarından dolayı haftalık Búsqueda dergisindeki arkadaşlarımıza (özellikle kitabın hazırlanmasında büyük desteği olan Eduardo Alvariza'ya), gerçekleştirdiğimiz röportajlarda bize bilgilerini sunan onlarca kişiye ve paylaşılan tüm bu seneler için José Mujica'ya teşekkürlerimizi sunarız.

bu yolda ilerlememe yardımları dokunan anneme, babama,
kardeşlerime, arkadaşlarıma
bu yolu aşk ve hayatla dolduran Lucia ve Matilda'ya
dalgıç ve astronot arası

A.D.

hayatımın güneşleri, Federico ve Emiliano'ya
sevgili kardeşlerim Sergio ve Marcelo'ya
ve ölümsüz ihtiyarlarım Elias ile Rosita'ya

E.T.

1

Başlangıç

Tokyo. Bir mimar cep telefonundan Twitter üzerinden gönderilen bir mesaja bakıyor. 'Rio Zirvesi'nin en önemli konuşması' başlıklı ve süresi on dakikayı biraz aşan bir video linki bu. Bir tık sonra, ellerini kollarını sallayarak tüketim karşıtı bir konuşma yapan bıyıklı ve yaşlı bir adam, Japonca altyazıların da yer aldığı ekranın ortasında beliriyor. Konuşmanın içeriği ve tarzı, Japon mimarı o kadar heyecanlandırıyor ki hemen bilgisayarına 'ホセ・ムヒカ' yazıp, aratıyor. Ve böylece dünyanın öbür ucunda yer alan Uruguay diye bir ülkeden haberdar olmakla kalmayıp, 1960'larda göstermeye başladığı faaliyetler 70'li yılların başında zirveye ulaşan 'Ulusal Kurtuluş Hareketi - Tupamarolar' adlı tanınmış bir gerilla örgütünün varlığından, Rincon del Cerro diye bir yerde üç ayaklı *Manuela* isminde bir köpeğin beklediği bir çiftlik evinin olduğuna kadar pek çok şeyi öğreniyor.

'ホセ・ムヒカ', 'José Mujica' demek. O, dünyanın öbür ucundaki bir başka kentte, Rio de Janeiro'da, liderlerin karşısında konuşan kişi. Oldukça farklı bir şeyle karşılaştığını düşünen Japon mimar, paylaşmaya değer bulduğu konuşmayı arkadaşlarına gönderiyor. Önce birine, ondan diğerine ve ondan da bir di-

ğerine... Bu uzak ve pek de tanınmayan ülkenin devlet başkanının konuşması farklı Japon şehirlerinde böylece gitgide yayılıyor.

Moskova. Kızıl Meydan'ın yanındaki caddelerde kaldırımlar turistlere hediyelik eşya satmak için dizilmiş satıcılarla dolu. Şapkalar, rozetler, Sovyetler Birliği'ne ait küçük hediyelikler ve de özellikle birbirlerinin içinden çıkan küçük, göbekli biblo bebekler; matruşkalar.

Sokak satıcıları bağırararak satmaya çalıştıkları ürünleri sergiliyorlar. En gözde ürünleri olan matruşkaları ise adeta bir şampiyonluk kupası gibi ellerinde sallıyorlar. Dünya liderlerine, ünlü sporculara ve tarihi kişiliklere benzetilen matruşkalardan bir tanesi de Mujica'ya ait. Oldukça gerçekçi ve başarılı bir çalışma bu. Tek kusuru var: Mujica kravatlı!

Tramutola. Güney İtalya dağları arasında, Basilicata'nın ortalarında, oldukça sakin bir küçük köy burası. Mevsim sonbahar, bir cuma akşamı. Meydandaki kafeteryada taş kaldırımların üstündeki bir masada, üç genç kız bağıra çağıra ve el kol hareketlerinden hararetli olduğu anlaşılan bir konuşmaya girişmişler. Sohbetin konusu, Mujica.

İçlerinden birinin birkaç akrabası Uruguay'da yaşıyor. Şimdiye değin futboldan ve futbolcu isimlerinden öteye bu güney ülkesinde olup bitenlere dair hiçbir fikri olmayan bu kızların hepsi şimdi Pepe'den, 'dünyanın en fakir devlet başkanı'ndan bahsediyor. Televizyonlar, gazeteler, aydınlar, seyyar satıcılar... Herkes daha fazla şey bilmek istiyor. Üç kız arkadaş da, haberlerde yer bulan bu yeni ülkeyle kendilerini buluşturan, ister kan bağı, ister bulaşıcı bir merak, her ne dersek diyelim, yepyeni bir şey keşfetmişcesine heyecanlılar.

Tokyo, Moskova, Tramutola... 2012-2014 yılları arasında yaşanan bu üç anekdot, Mujica'nın Uruguay Devlet Başkanlı-

ğı'nı kazandıktan sonra uyandırdığı etki ve dünyadaki yankısı hakkında bir fikir verebilir. Tarihsel bir ironi bu... Tarihin bir büyük ironisi ve günümüzün en gerçekçi yansıması. İronilerden, öykülerden, fotoğraflardan ve günümüzden bahsediyor bu kitap.

Kahramanı Pepe Mujica'dır. Öteki. Ve ta kendisi. On beş seneyi aşkın bir süreden beri, önce biraz uzaktan sonra ise çok yakından tanıyageldiğimiz Mujica. Şarap şişeleri arasındaki uzun sohbetli gecelerden gelen, parlamento koridorlarında, başkanlık makamında veya Uruguay'ın ücra bir köyünde ya da Hamburg, Havana gibi şehirlerde yabancı devlet adamlarının kabul edildiği konaklarda bizi ağırlayan Mujica.

Bu kitap, Uruguay'da muhalifleri de olmakla beraber, tarihteki yerini garantilemiş ve uluslararası bir fenomen haline gelmiş bu kişiliğin arkasında nelerin olduğunu gösterme düşüncesiyle hazırlandı. Asla başkan olamayacağını söyleyen, sürekli iktidarları ve arkasındaki güçleri eleştiren bir kişinin dünya çapında ün kazanmasını ve uluslararası siyasette bir nevi 'sürünün Kara Koyun'u' modeline dönüşen ironik durumunu anlamlandırmak amacıyla da yazıldı.

Daha sonradan bir kitaba dönüşecek olan bu fikir, ilk olarak 22 Eylül 2005'te kafalarda belirdi. O akşam birkaç saat Rincon del Cerro'daki küçük çiftliğinde Mujica ile beraberdik. Milletvekili, senatör, bakan veya başkan olarak Mujica ile son yıllarda geçirdiğimiz süre, belki yüzlerce saati bulmuştur. Her defasında hep aynı kişiydi. Bizim gazeteci olarak onun gibi bir siyasetçi ile aramızda oluşan karşılıklı güven, yılların getirdiği çalışma ve ilişkilerle sağlandı.

22 Eylül'deki sohbetin bazı özel yanları da oldu. Evine akşamüstü vardık. Yalnızdı ve mate[1] içiyordu. Niyetimiz haftalık

1 Başta Arjantin olmak üzere pek çok Güney Amerika ülkesinde içilen ve özel kaplarda hazırlanan geleneksel bir çay türü.(ç.n.)

Búsqueda dergisi için, Uruguay tarihindeki ilk sol iktidarın, bu ilk senesinin bir değerlendirmesini de yapacağı bir röportaj gerçekleştirmekti. Söyleşi standart sorularla başladı. Ancak Mujica, konunun daha derinlerine inmek istiyordu. Söz dönüp dolaşıp 2009 yılında gerçekleşecek olan genel seçimlere dayandı. Biraz heyecanlı görünüyordu. Ve sıra tahmin edilebilecek olan o bilindik soruya geldi:

- Aday olacak mısınız?

- Epey yaşlıyım artık. Eğer o güne dek yaşarsam, 75'imde olacağım. Çok genç birisi için değilse de 60 yaşlarında birisi için uygun olabilir belki adaylık. İyi bir yönetici olmakta zorlanabilirim. Oy toplamak açısından hiçbir sorun olmayacaktır; bu zaten görüldü. Asıl sorun yaşla ilgili.

- O zaman, 75'inde, kendini bir başkan olarak görmüyorsun, öyle mi?

- Bana uygun bir şey değil zaten başkanlık. Şimdiden adayların kim olacağını tahmin etmek kolay değil. Birileri çıkacaktır mutlaka ama bu ben olmayacağım.

Başkan olabilir miydi? Montevideo dönüşü bunu birbirimize sorduk. Ve bir düşünce olarak dahi tuhaf geldi bize. Pek ihtimal dahilinde görünmüyordu. Çünkü Uruguay'da neredeyse hiç kimse, onun aday ve hele hele bir başkan olabileceğini aklına bile getirmiyordu.

Diğer yandan, aylar geçtikçe popülaritesi de artmaktaydı. Tarım, Hayvancılık ve Balıkçılık Bakanı olarak hükümetin önemli bir kolunu başarıyla yönetti. Ve belki de böylece olası adaylar arasına girdi. Tabii o bunu hâlâ reddediyordu ama eskisi gibi külliyen karşı çıkmıyordu artık.

Tüm siyaset bilimciler aynı görüşte olmamakla birlikte, aday-

lık konusu gün geçtikçe olgunlaşmakta ve daha çok gündeme gelmekteydi. Mujica'nın rahat tavırları, dobra konuşmaları ve adaylık yarışında kendine yer vermemesi çoğu uzman için başkanlık ihtimalinde koskoca bir 'hayır' olarak görülüyordu.

Uruguay Devlet Başkanı olup olmayacağı sorulduğunda, "Ben ne bir masonum ne de bir profesörüm" diye yanıtlıyordu. Daha sonra kısık sesle "Ben başka bir kuyunun kurbağasıyım" diye ekleyerek de adeta bir sırrını bize ifşa ediyordu. Ama artık anketler tam tersini göstermekteydi.

"Belki de başkan olabilecek ve hatta belki de bu, ona gayet de uygun bir konum" diye düşünmeye başlıyorduk o zaman. Dönemin devlet başkanı Tabaré Vázquez, 2008 yılının ortalarında, daha önce de başkanlığa aday olan, o zamanın Ekonomi Bakanı Danilo Astori'yi başkan ve Mujica'yı da başkan yardımcısı adayı olarak görmek istediğini gizlice Mujica'ya söylemişti. Mujica bu teklif karşısında oldukça heyecanlanmıştı. "Size bomba gibi bir haberim var" diyerek haberi verdi bize. Bir çocuk gibi gülümsüyordu.

İlk söylediği kişi, eşi Lucia Topolansky olmuştu. Bütün bir ömrü birlikte geçirdikten sonra, bundan sadece iki sene önce evlenmişlerdi. İlişkileri 70'lerin başında, Tupamaru bayrağı altında sürdürdükleri gerilla faaliyetleri sırasında başlamış ve o günden sonra sadece hapishane yıllarında birbirlerinden ayrı kalmışlardı.

Devletin bir hâkimi önünde "Evet" diyerek evlilik belgesini eline aldıktan sonra, bunu "Kâğıt kürek işlerini halletmek gerek" diye gerekçelendirmişti. Kuşkusuz 'kâğıt kürek işleri'nin etki alanı oldukça genişti ve Uruguay'da başkan olmak için evli olmak şarttı. Evlilik 7 Ekim 2005'te gerçekleşmişti. Yıllar sonra, kesinlikle adaylığı düşünerek evlenmediklerini söylemişti. Biz bunu eşine ise hiç sormadık.

Astori'nin başı çektiği ve Mujica'nın da onun yardımcısı olacağı seçim formülünü duyduğunda, Lucia da sevindi ama tam olarak da ikna olmadı. "Yoldaşlarımızla konuşmak gerek" diyordu.

> *Lucia eski toprak bir militan. Yeri doldurulamayacaklardan. Başka bir şeydi o. Sağlamlık, karakter, tutku ya da bunların hepsine birden dönüşen bir militan tavır mı, bilemiyorsun. Ben de tüm hayatım boyunca bir militan oldum. Öyle ki ne zaman başladığımı bile anımsayamıyorum. Ulusal Kurtuluş Hareketi'nin yarattığı bu zincirde, bu hayatlardan fazlasıyla mevcut. Daha sonra bir mistik hava da oluştu ama aslında saf bir militanlık ruhuydu bu. Aday olmamda bunlar belirleyici oldu.*

Bir de neden aday olmayacaktı ki? Bunun için gereken oy gücüne, donanıma, kişisel yetkinliğe ve her şeyden de önemlisi tutkuya sahipti. Hiçbir siyasetçinin kariyerinin zirve noktası, köşeyi dönünce karşısına çıkmıyordu ama Mujica'nınki çok yakındaydı. Artık bunun tersi bir istikamete yönelmek olanaksızdı. Politikada başrolü alması için gerekli olan 'timsah derisi' veya 'kaplumbağa kabuğu' Mujica'da mevcuttu.

Ve yarışı kabul etti. Ama ortalığın karışmaması için bunu yavaş yavaş açıklama yolunu seçti. Bunun için başlıca silahlarından birini yeğledi: Sözcükler. Bir gün "Olabilir" diyordu başka bir gün "evet" anlamı çıkarılabilecek bir "hayır" ama tekrar tekrar söylediği yegâne şey, başkanlığının bir deprem olacağıydı.

2009 yılında parti içi seçimleri Astori'ye karşı kazandı. Kravatını takmasa da takım elbisesini giyip Brezilya Devlet Başkanı Lula de Silva'yı ziyarete gitti. Tüm seçim kampanyasını 'farklı' olan üzerine kurdu. Zayıf noktası gibi görülen bu 'farklı'lığını güçlü olduğu bir yön haline dönüştürdü. Zamanı geçmiş, değersiz politikaların karşısında durdu. Ve oy kazanmaya devam etti.

Polemik konusu yapılmaması için kendi geçmişini masanın üstüne koyan yine kendisi oldu: "Bu maceralı hayatım bir suç değildir. Sadece diğer devlet başkanlarınınkinden farklı bir hikâyem var ve yaşadıklarım önüme çıkanların bir sonucudur." Fenomen, her defasında daha fazla merak uyandırıyordu.

Bu dönemde dışarıdan da önemli destekler aldı. Adaylığının kesinleşmesinden itibaren en büyük destekçisi olan Lula'nın yanında, Arjantin Devlet Başkanı Cristina Fernández Kirchmer ve Venezuela Devlet Başkanı Hugo Chávez de yardım elini uzatan kişilerden oldular. Kitap bundan da bahsediyor, çünkü onlar seçimlerin kazanılmasında önemli bir rol üstlendiler. Başkanlığı, bu şekilde başladı ve böylelikle dünya çapında tanınmış bir kişilik haline geldi. Sosyal reformlara girişti. Sıradanlıkla, iyi bir yönetici olmamakla eleştirildi. Hayranları da oldu nefret edenleri de... Ve tüm bunları büyük bir tutkuyla yaşadı. Olup bitenleri bize bazen hevesle, bazen kızgınlıkla, bazen içini dökmenin rahatlığıyla ve kimi zaman ise gözyaşları içinde anlattı.

İşte tüm bunları da içeriyor bu kitap.

Başkanlık ona göre miydi? Başkanlığı sona erdiği zaman bile bu soruyu sormaya devam ediyorduk. Dış dünya avazı çıktığınca "Evet!" derken, kendi ülkesinde sesler hem evet hem de hayır olarak çıkıyordu.

Tüm Latin Amerika, Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri ve diğer kıtalardaki bazı ülkeler için artık 'Pepe' Mujica'ydı. Eşcinsel çiftlere evlilik hakkı verilmesi, kürtajın yasallaştırılması, marihuananın devlet tarafından üretim ve satışının düzenlenmesi gibi konular, Mujica'nın ve Uruguay'ın dünyadaki yerini yıllarca belirgin kılacaktı.

'Dünyanın en yoksul başkanı' lakabı olmuştu. 'Sürüdeki Kara Koyun' olmanın gururunu tüm dünyaya göstererek yolunda yü-

rüdü. 'Dünya siyasetinin karanlığında parlayan bir yıldız' da hoşuna giden bir tanımlama olmuştu.

Antropolog arkadaşı Daniel Vidart,[2] Búsqueda dergisinin kültür sayfasına verdiği bir röportajda, onun için 'Sanço kılığına girmiş Don Kişot' diyordu. Mujica bunu, "Vidart bir ustadır. Bu müthiş bir tanım. Beni en iyi anlatanlardan biri olmuş" diye yorumluyordu.

Doğal olarak pek çok karşıtı da olmakla beraber, Mujica'nın uyandırdığı yankı muhalif sesleri kısacak şiddetteydi. Kendisine yönelik eleştirilerin haklı ya da haksız olmasından bağımsız olarak, Mujica, daima azim ve özellikle tutkuyla hareket ederdi. O, başkanlık dönemi başta olmak üzere, hep varlığını hissettiren ve sesini duyuran biri olmuştur. Bu kitap, bundan da bahsediyor.

"Ben şair olmayı başaramamış biriyim. Sözcüklerle iç içe olmak hep hoşuma gitmiştir." Sayısız gece sohbetlerimizden birinde söylemişti bunu. Onun ev yapımı felsefesi ile paylaşılan binlerce saatin yarattığı ayrıcalık sonucu yaptığımız gözlemlerden, ona eşlik ettiğimiz gezilerden ve yüzlerce görüşmeyi kapsayan yılların gazetecilik çalışmasından aldık kitabın ana malzemesini.

Sözcükler, güven, açıklık, içtenlik...

Bunlarla yol aldık.

'Fakir' olmadığını ama özgür biri olmak için 'sade ve tutumlu' olduğunu söyleyen, hafif bavullara sahip olunmasını öğütleyen bir adamı tanıtmak için bu kitabı hazırladık. Yemek yapan, bulaşık yıkayan, alışverişini kendisi yapan, maaşının büyük bir kısmını bağışlayan ve kendi içinde üç kısıma ayrılmış tek odalı mütevazı bir evde yaşayan bir başkanı anlatmak için... Onun hayatının bize tuhaf gelen yanı, belki de sadece çok sahici olmasıdır.

2 1920 yılında doğmuş, tarih ve antropoloji üzerine yayımlanmış pek çok eseri olan bir akademisyen (ç.n.).

Mıknatıs gibiyim; dünyanın dört bir yanından gazeteciler ziyaretime geliyor. Benim özel bir çabam da olmuyor. Nasıl görünüyorsam öyleyim. Öyle konuşuyorum. Ve nasıl arzuluyorsam, öyle yaşıyorum. Asıl şaşırtıcı olan, günümüzde bunun insanlara 'tuhaf gelmesi. Pek çok insan, "Bu boktan ihtiyara dünyadaki bunca ilgi de nereden çıktı?" diye düşünüyor. Ama benim özel bir çabam olmadı. Sadece, nerede olursa olsun, istediğim gibi yaşamaya uğraştım. Ne fakir, ne de başka bir şeyim. Asıl fakir olanlar paralarının arkasında, ona mahkûm yaşayanlardır.

Uluslararası ününün, aslında dünya çapındaki siyasi krizde biraz düşünmek yerine post kavgasına girişmiş politikacıların vasatlığından kaynaklandığım ve bu vasat politikacıların karartması yüzünden hemen hemen hiçbir yıldızın kalmadığı gökyüzünde, az da olsa ışık verebildiğini söylüyor Mujica. Kitap, bundan bahsediyor.

Diğer ülkelerdeki siyasi liderler hiçbir şey söylemiyor. Konuşmaları içerik olarak bomboş. Bu yüzden ben dikkat çekiyorum. Bir 'şey' söylediğim için. Katılırsınız ya da katılmazsınız ama bir 'şey'ler söylüyorum. Şaşılacak bir durum ama başlıca farkımız yalnızca bu.

Yaşamının büyük kısmında tarih üzerine çalışan Mujica, Uruguay'ın bazı alanlarda deneyim kazanma gerekliliği içinde bulunduğu sonucuna varıyor. Ona göre insanlığın en önemli kültürel gelişmeleri, tıpkı kendi ülkesinde olduğu gibi, küçük toplumlardan ve yerleşim birimlerinden doğmuştur. Bunu, Yunanistan, rönesans kentleri ve Asya'daki bazı yerler olarak örneklendiriyor.

Günümüzde siyaset ve felsefe bir boşanma yaşamıştır. Bu Uruguay için de dünya geneli için de geçerli. Bu konuları burada tartışamıyorum. Söylediklerimin tek harfini dahi anlayamayan politikacılar mevcut. 40'lı yıllardaki politikacıları incelediğimde şimdikilerden çok daha uygar olduklarını görüyorum. İnsanları düşündüren o politik kişilikler artık yok. Büyük değişimler, küçük birimlerden başlar. Bu yüzden deneyim kazanmalıyız. Deneyim kazanmıyorsak, hiçbir şey yapmıyoruz demektir.

Çatışmacı geçmişini ve tecritin neden olduğu toplumsal travmayı barışçıl bir siyasi argümanda kullanmasını ve bunun da ikna edici olmasının nedenlerini de çözümlemeye çalıştık.

Hayatta ne yaşamam gerekiyorsa, karşıma ne çıktıysa, bunların sorumluluklarını üstlenmekten kaçınmadım. Rastlantı olgusuna tarihte de yer vermeliyiz. Ben tesadüfen varım. Hesaplanamaz şeyler vardır: Rastlantılar. Bunların yokluğu yalandır. İki nokta önemlidir: Nedenler ve rastlantılar. Onca yıl hapiste bulunmasaydım belki de şu anda böyle olmayabilirdim. Mezarım kazılmıştı çoktan. Genç insanlara bunu aktarmak istedim. Düştüğün zaman kalkmayı bilmelisin. Hayat pek çok kez seni yere serebilir. Önemli olan tekrar ayağa kalkmak ve devam etmek ve yine devam etmektir.

Kendisini anarşist olarak tanımlayan ve ülke başkanlığına gelmesini de bir deprem olarak gören bu kişinin aklından geçenleri ortaya çıkarmayı hedefliyor bu kitap. İktidar kavramını çürümüşlük ile bir tutan ve geçici çoğunlukların ürettiği bir aksesuar olan anayasayı iktidarların ancak bir maşa olarak kullandıklarını söyleyen birinin, buna rağmen iktidara gelmesi ama beslendiği o

büyük tutkusu ile yeni başarılar kazanmak için sabırsızlanmasını anlatıyor bu kitap.

> *Daha kavgaya girişmeden yere serileceklerini düşünenler beni hasta ediyor. Elbette sadece kazanmak için savaşmıyorsun çocuğum. Ama kazanacağına inanmalısın. Böylelikle ancak hayatına bir anlam katabilir, böylece yol alabilirsin. Yenilebilirsin. Hayat gibi çetrefilli bir düşmanı kim mağlup etmiş ki? Ama hayat macerana bir anlam kazandırmalısın. Maddi gereksinimlerinin çok ötesinde, hayatı tutku ile yaşamalısın. Hayatı hevesle yaşamalısın. Hayatla böyle bir anlaşma yapmalısın. Bunlar, her aklına geleni yap anlamına da gelmiyor. Ama sizlere şunu kesinlikle söyleyebilirim ki, ben bu hayatta deliler gibi eğleniyorum.*

Başkanlığının sonlarına doğru yaşamanın derin şehvetinden her zamankinden daha büyük bir arzu ile bahsetti.

Birlikte sabahladığımız sayısız gecelerden birinde, bir tan vaktinde, taşıdığı 78 yılla birlikte Mujica, "Önemli olan bu" dedi. "Evet, yaşadım." İki kere tekrarladı bu tümceyi. Ama son hecesini neredeyse hiç duyulmadan ve gözündeki yaşlar eşliğinde.

Ve hiç kuşku yok ki, çok eğlendi Mujica. Özellikle son beş senesinde. Ve o zaman bir kez daha sorduk kendimize: "İktidar, gerçekten ona göre miydi?" Umarız bu kitabı okuyan insan sayısı kadar farklı sonuç çıkar buradan.

2

Aday

Şubat, Uruguay'da yağmurun bol olduğu bir aydır. 2005 yılında da bu konuda bir istisna olmadı. O dönemde ilk kez Geniş Cephe'nin[3] içinden biri, Tabaré Vázquez, başkan olmaya hazırlanıyordu ve bu adaylıktan dolayı tüm parti üyeleri heyecan içindeydi. Bir kişi hariç: José Mujica.

Oldukça uzun süren bir seçim kampanyasının ardından, 2004 yılı sonlarında, Mujica kendisinin aylar boyunca siyasette gözlerden uzak durmasına sebep olacak olan sağlık sorunları yaşadı. Vázquez onu Tarım, Hayvancılık ve Balıkçılık Bakanlığı'na atayacağını ilan etmişti. Buna karşılık Mujica ise hastanede karşıladığı o yılın yazında, nerdeyse evinden dışarı adım dahi atamamıştı. Seçimi kazanan yeni hükümetin tüm temsilcileri, her gün arka arkaya röportajlar, basın açıklamaları, toplantılarla meşgulken, Mujica sırra kadem basmıştı.

Aracımızı 10 Şubat Salı günü sabah saat 08.00'de, Rincon del Cerro'daki çiftliğinin önünde durdurduk. Bir gün önce, sağlık durumuna bağlı olmak kaydıyla ve sadece birkaç dakikalığına Mujica ile konuşabilmek için eşinden izin koparabilmiştik.

3 Geniş Cephe, 5 Şubat 1971'de, Sosyalist Parti, Komünist Parti ve Demokrat Hristiyanlar gibi Uruguay sol partilerinin kurduğu koalisyonla oluşmuştur. (ç.n.)

Güneş artık kendini göstermişti ve gece yağan yağmurun ağaçlarla otlar üzerinde bıraktığı son su damlaları da buharlaşmaya başlamıştı. Yağmurdan sonra topraktan gelen huzur ve dinginlik dolu, rahatlatan bir koku... Montevideo şehir merkeziyle Mujica'nın çiftliğini ayıran bu yirmi dakikalık yol, insana her zaman huzur ve sükûnet duygusunu verir.

Mujica bizi oldukça keyifsiz karşıladı. Geçen senenin kasım ayından beri görüşememiştik. Hastalığının onu epeyce örselemiş olduğu fark ediliyordu. Soluk benzi ve kır saçlarıyla daha da zayıf görünüyordu. Karanlıkta yolunu göremiyormuş gibi yavaş yürüyordu. Kapıya yaklaştıkça, köpeklerin havlamalarına karışan mırıldanmalarını duymaya başlamıştık. "İstirahat etmem gerekiyor" diye birkaç kez tekrarladıktan sonra biraz asık bir suratla "Bakın, ben cidden çok kötüyüm" dedi. Ama aynı zamanda, bize evin büyük dış kapısını da açıverdi.

En çok oyu alan[4] ve liderliğini yaptığı listeden seçilmiş bir senatör olarak, yeni senatörlerin ve yeni başkan Vázquez'in yemin törenlerine başkanlık edecekti. Mujica aynı zamanda Vázquez'in başkanlığındaki hükümet ekibinde üçüncü adam olacak, böylelikle Vázquez ve yardımcısı seyahatte veya izindeyken, başkanvekilliği görevini de üstlenecekti. "Hayattan daha fazlasını isteyemem" dedi. "Zindanlardaki bir gerilladan devlet başkanı vekilliğine!"

Daha fazlasını isteyebilirdi ve muhtemelen o da bunu biliyordu. Fakat onu endişelendiren hastalığı biraz şevkini kırmıştı. Öyle ki, Geniş Cephe'nin hükümeti kuracağı yemin töreninde yapacağı başkanlığın, belki de siyasi hayatının bir son hamlesi, bir tepe noktası olacağını dahi düşünmekteydi. Yemin töreninde

4 2004 seçimlerinde en çok oyu alan ve Mujica'nın başı çektiği 609 numaralı liste, 'Halk Katılım Hareketi' sloganıyla toplam seçmenin yaklaşık % 15'ine denk gelen 327.947 oyu alarak birinci gelmiştir. (ç.n.)

okunacak anayasa maddeleri üzerine çalışıp provalar yapıyordu. Ama bu çalışmaları evinde değil, kalmakta olduğu ve evinin hemen yan tarafında yer alan barakadan bozma bir yerde yapıyordu. Zira, dostları ve komşuları hastanede olmasını fırsat bilip evi tadilata almaya karar vermişlerdi. Ancak tadilat halen sürmekteydi. Mujica'nın tüm itirazlarına rağmen, kırık dökük durumdaki banyo ve mutfak yenilenmişti bile. Bunu doktorları talep etmişti ve itiraz etmesi halinde onu kalması için Pocitos'taki[5] bir apartman dairesine göndermekle tehdit ediyorlardı. Mujica'nın buna yanıtı, "Hayatta bir yere taşınmam" şeklindeydi. Böylece, evdeki çalışmalar bitene dek, bu eski hangar, içinde yaşanabilecek hale getirilmişti. İnşaat sonuna dek eşi ile orada yaşayacaklardı.

O sabah Mujica gergin ve biraz da takatsizdi. Güçten düştüğü fark edilebiliyordu. Hazırladığı buzsuz viskilerden kendisi ancak bir iki yudum alabildi. Yarım saat kadar sonra yanından ayrılırken, "Bu kadarı yeter bana; hayattan daha fazlasını bekleyemem" diye yineleyerek bitirdi görüşmemizi, bir iki adım ötemizden.

2004 yılında doktorların Mujica'da rastladıkları ve onu bu derece rahatsız kılan hastalık, özellikle böbreklerine etki etmekte olan, 'vaskülit'ti. Vázquez'in başkanlık ve Rodolfo Nin Novoa'nın başkan yardımcılığı yeminleri de dahil olmak üzere diğer tüm senatörlerin yemin ettiği törene işte bu hasta haliyle başkanlık yapmıştı Mujica. Aynı törende kendisi de bakan olarak yemin etti elbette. O senenin Eylül ayında bir sorumuza cevap verirken, başkanlık görevinin kendisine göre olmadığını söylemişti. Hastalığı tamamen kaybolmasa da tesiri oldukça azalmıştı. Mujica artık daha hevesli görünüyor ve siyasi sorumluluklarına daha çok zaman ayırabiliyordu. Olası başkanlık adaylığı ile

5 Orta ve üst tabakadan insanların yaşadığı, Rio de la Plata kıyısında yer alan, kalabalık bir Montevideo semti. (ç.n.)

ilgili o günkü sorumuzu, bu çerçevede bilinçli olarak sormuştuk.

2007 sonlarında, tam olarak 29 Aralık'ta, minik oturma odasında yer alan tek koltuğunda oturmaktayken bize dönüp, gülümseyerek, "Bir süreliğine paçayı kurtardım, iyileştim artık" dedi. Mujica'da 'vaskülit'ten eser kalmamıştı. Bu ona yeniden umut aşılamış, yarışı sonuna dek sürdürmesini sağlayacak gücü vermişti.

Başkanlık fikri artık çok eskilerde kalmış fantastik bir düşünce gibi görünüyordu ona. Kendisinin bir gün başkanlık bandını göğsünde taşıyacağını düşünen, böyle hisseden insanların sözlerini hiç ciddiye almıyordu. Böyle bir önseziye kapılanların en başında, annesi Lucy Cordano vardı. Mujica ile yaptığımız samimi sohbetlerin hemen tümünde Lucy'nin de adı geçerdi. Okuma sevgisini, siyaset tutkusunu, yaşamın küçük ayrıntılarından keyif almayı, toprağa ve toprağı işlemeye olan sevdasını annesine borçluydu. Ve aynı zamanda bugün yaşadığı mahallesine...

Babasını kaybettiğinde Mujica 7 yaşındaydı. Annesi artık onu ve küçük kız kardeşini tek başına bakıp büyütecekti. Paso de Arena'da,[6] şimdiki çiftliklerine yakın bir evde oturuyorlardı. Çocukluğunu geçirdiği bu eve Mujica o kadar düşkündü ki, o günden başlayarak Luis Alberto Lacalle hükümetinin Tupamarolara ait radyoyu kapatması üzerine örgütün çalışanlara olan borcunu ödemek için satmak zorunda kalacağı 1994 yılına dek, bu eve gözü gibi bakmıştı. Mahallede geçirdiği o yıllardan, köylülerle beraber çalışılan zamanı, çevredeki hayvanları, sevgililerle yapılan kaçamakları ve eski elbiselerden, ağaç dalları ve benzeri her şeyi yaktıkları köy fırınına kadar bütün detayları, duyguyla anımsıyordu. Her sabah o fırından ilk olarak evin ekmeği, daha

6 Montevideo'nun dış kısımlarında yer alan ve yarı kırsal özellikler gösteren, temel nüfusunu orta ve ortanın altı tabakadan çiftçi ve çiçek yetiştiricilerinin oluşturduğu bir semt. (ç.n.)

sonra et, sebze yemekleri ve bugün bile aynısını tutturmaya gayret ettiği pizzalar çıkardı. Pizzaların sırrı Lucy imzalı orijinal bir tarifi olan domates sosundaydı. "Bazen neredeyse aynı tadı yakalayabiliyorum" diyordu Mujica.

Sonraki yıllarda, Mujica önce adi bir suçlu sonra Tupamaro gerillası olarak hapse düştüğünde annesi onun nerede ve ne durumda olduğunu öğrenmek için koşturup durmuş, ancak bu şekilde gerçekleştirdiği ziyaretlerden öte elinden bir şey gelmemişti. Mujica dört kere tutsak düşmüştü. İlk seferinde, 1964 Temmuz'unda, bir soygundan dolayı sekiz aydan fazla hapis yattı. Sorgusunda, soygunun asıl amacını söylememişti.

> *İlk kez hapse girmem, Montevideo'da bir fabrika deposu soygunundan dolayı oldu. Ben bir Tupamaro'ydum ve soygun da örgüte mali destek sağlamak içindi. Ama bunu hiç itiraf etmedim. Hapishanede tüm kemiklerimi kırana kadar dövdüler. O dönemde mahkûmlar sürekli polis işkencesi altındaydı. Adi suçlu olarak düştüysen ellerine, durumun biraz daha vahimdi; öldüresiye dövüyorlardı. Hapse siyasi suçlu olarak düşmek adi suçlara göre daha iyiydi.*

İkinci ve üçüncü tutsaklıkları, bir Tupamaro gerillası kimliğiyle ve her seferinde de bir seneyi bile bulmadan firar etmeyi başarmakla birlikte, 1970 ve 1972 yıllarında gerçekleşti. 1970 yılı Mart ayında onu Montevideo'da, Monte Caseros ile Luis Alberto de Herrera sokaklarının kesiştiği noktadaki bir kafede kıstırdılar. Teslim ol çağrısını kabul etmeyip direnişe geçince altı kurşunla vurularak yakalandı. Ölümün kıyısından dönmüştü. İyileştikten birkaç ay sonra firar etti ve yakalandı. Sonra yine bir firar ve yine bir yakalanma!

O yıllarda Punta Carretas Cezaevi, tutsak düşen yüzlerce ge-

rilla ile dolmuştu. 'El Abuso' olarak adlandırılan en büyük firar, Mujica'nın da içlerinde yer aldığı 106 Tupamaro gerillasının, 20. yüzyıl başlarında anarşist mahkûmlar tarafından kazılan eski bir tüneli büyütmeleri ile 6 Eylül 1971'de gerçekleşti. Bundan sonra gardiyanlar, daha büyük planlar içinde olduklarını sezdikleri Mujica ve arkadaşlarına göz açtırmamaya başlamışlardı.

Punto Carretas'ta ara sıra benimle birkaç laf eden bir gardiyanı hiç unutmuyorum. Bir keresinde, diğer yoldaşlarla beraberken, benimle birlikte iki üç yoldaşın yüzlerine baktı ve gayet ciddi bir tavırla, "İleride aranızdan kaç bakan çıkacak bakalım?" diye hâlâ zihnimi kurcalayan bir soru sordu.

1972 yılının Ağustos ayında, bu sefer 1985 yılına kadar üzerinden çıkartamayacağı mahkûm gömleğini yeniden giydi. Böylece gerilla liderlerinden biri olarak, sekiz yoldaşıyla birlikte 13 seneye yakın bir süre Uruguay'ın iç bölgelerinde yer alan tüm hapishaneleri gezdiler. 'Diktatörlüğün dokuz rehinesi'[7] olarak yayılmaktaydı isimleri artık. 1973'teki askeri darbe öncesinde Tupamaro lider kadrosu tutsak düşmüştü ve diktatörlük de olası yeni gerilla faaliyetlerini önlemek için bu dokuz gerilla liderini öldürme tehdidini savuruyordu.

İlk yıllarda, dış dünyadan tecrit edilmiş vaziyette, üçlü gruplar halinde, havalandırması, tuvaleti, yatağı, lavabosu yani kısacası içinde hiçbir şey olmayan beton hücrelere atılmışlardı. Mujica aklını yitirmek üzereydi. Karıncalarla dertleşip, kendi kendine konuşmaya başlayınca, kendini askeri hastanede buldu.

80'lerin başıydı; kafayı yiyince beni askeri hastane-

7 Mujica haricindeki diğer rehineler: Raúl Sendic, Eleuterio Fernández Huidobro, Julio Marenales, Mauricio Rosencof, Henry Engler, Adolfo Wasem, Jorge Manera ve Jorge Zabalza.

ye yatırdılar. Sürekli halüsinasyon görüyordum. Peşimi bırakmayan, beni yiyip bitiren bir şeydi. Beni muayene eden psikiyatrist, bir avuç dolusu hap verdi ama hiçbirini kullanmadım. Bunun üzerine, yönetime bir şeyler okuyup yazmama izin verilmesini tavsiye etti. Okumak, annemin de yardımları ile birlikte, beni normale döndürdü. Ama sadece bilim kitaplarına izin veriliyordu. Önce biyoloji, arkasından ziraat, veterinerlik ve sonra da antropoloji kitapları okudum. Başımı kaldırmadan, durmaksızın, tüm gün okuyordum. Ve zihnimi sağaltan da bu daldığım bilim dünyası oldu. Paso de los Toros Cezaevi'ndeydim tüm bunların yaşandığı sıralarda.

Lucy, oğluna kitaplar götürdüğü onca ziyaret sırasında, onun siyasi kariyerinin başladığının farkına varmıştı. Hatta bir seferinde, "Benim oğlum bir gün başkan olacak" kehanetinde bile bulunmuştu. Bu konudaki fikir ve önerilerini hiçbir zaman doğrudan Mujica'ya söylemese de her bulduğu fırsatta düşüncelerini başkalarıyla paylaşıyordu.

Gazeteci Walter Pernas'ın, 'Komutan Facundo, Devrimci Pepe Mujica' adlı kitabında, Lucy'nin bir komşusuna "Pepe'de şeytan tüyü var; bir gün başkan bile olur" dediği bir anekdotu yer almaktadır. Mujica bu kitabı basıma girmeden önce, 2013 Temmuz'unda okumuş, aynı yılın kışında bir akşamüstü, elinde Fidel Castro'nun hediye ettiği bir Küba romu kadehiyle ve hararetli bir şekilde bize şunları söylemişti:

-Şuna bakar mısınız? Ben hapisteyken benim ihtiyar sağda solda, benim oğlum başkan olacak diye geziniyormuş. Bu kitapta bundan bahsediyor. Okuduğumda inanamadım.

-Sana hiç söylemedi mi?

-Bana hiçbir şey demedi. Sadece bir komşuya söylemiş. Ama bazı şeyler vardır ki söze dökülmesine gerek bile yoktur.

-Bir şeyler hissettin o halde?

-Bakın şimdi neredeyim? Ne dersiniz, annem gerçekten inanılmaz bir insan, değil mi? Hapishanedeyken, bir gün görüşe geldiğinde, "Evladım, sosyalizm mümkün değil çünkü insanoğlu kötü" demişti.

1985 yılında, Mart sonunda Mujica tahliye oldu ve kısa süre içinde siyasi harekette aktif olarak yer almaya başladı. En çok hayranlık beslediği kişilerden olan Raül Sendic,[8] 'El Bebe', liderliğinde yeniden inşa edilmekte olan Ulusal Kurtuluş Hareketi'nde bir militan olarak yer aldı. Sendic, diğer pek çok hastalığına ilaveten 'charcot'a[9] da yakalandıktan kısa bir süre sonra, Nisan 1989'da hayatını kaybetti. Bunun sonrasında Mujica daha ön planda bir rol almaya başladı. Mujica ismi, harekete katılan gençler arasında her geçen gün daha fazla güçleniyor, Mujica'mn konuşmaları ve fikirleri, herkesin ilgisini çekmeye başlıyordu.

Özgürlüğe kavuştuğu ilk günlerden itibaren, Mujica, ileride kendisine başkanlık yolunu da açacak olan argümanlarını oluşturmakta ve paylaşmaktaydı. İlk önemli konuşmasını 1985 yılında, Montevideo Platense Paten Kulübü'ne ait sahada, ateşli genç militanlar önünde yaptı. Onca senelik hapishane hayatı sonrasında, tahmin edilebilecek olanın tersine, ne intikamdan ne de iktidarı silah yolu ile ele geçirmekten bahsetti. Bağışlamanın ve geçmişi aşabilmenin önemini, solun üstlenmesi gereken yeni rolleri ve farklı ideolojilere açık olma gerekliliklerini anlatmaya çalıştı. Daha sonra olabilecekler hakkında öngörülerini sundu:

8 Halk Özgürlük Hareketi – Tupamarolar'ın kurucusu ve lideri. Nisan 1989'da Paris'te hayatını kaybetti. (ç.n.)

9 Ayakta enfeksiyon ve deformasyona neden olabilen ciddi bir hastalık (ç.n.)

"Yitirdiğimiz yoldaşlarımıza, yaşadığımız bunca acıya ağlamak için gelmedik buraya. Şunu tereddüde yer vermeyecek şekilde netleştirmek gerek: Yoldaşlarımızın bize kazandırdıkları her zaman bizimle olmalıdır ve böyle de olacaktır. Bununla birlikte, aslolan, bir kovan çubuğu değil, bu çubuğun çevresinde oluşup büyüyen ve tüm verimini bize sunan bir arı kovanı olabilmektir."

"O yıllarda, zindanlarda, bir kimsesiz, bir yetim gibi yaşarken, ne kadar az şey ile mutlu olunabileceğini öğrendik. Eğer az ile mutlu olmayı başaramazsanız, her şeye sahip olsanız da başaramazsınız."

"Bize o zulümleri yapanlara karşı dahi nefretle hareket etmiyorum. Nefret yıkıcıdır; kazandırmaz. Bu bir demogoji, birilerine hoş görünme yolu veya davadan dönme olarak yorumlanmamalıdır. Bu ilkesel bir meseledir."

"Sosyalizm, çok farklı anlamlar büründürülen ve karmaşıklaştırılan bir sözcük haline geldi. En yalın haline indirgemek gerekirse, insanların özgürlüğü ve eşit haklara sahip olması için mücadele ediyoruz. Siyasette çok ağırlığı olan bir konuymuş gibi göründüğü halde, yalın bir şekilde anlatılamayanlar, aslında o kadar da önemli değildir."

"Şunu söylemekte yarar var ve söyledim diye de kimse kulağımı çekmeyecektir: Hangi şekilde olursa olsun, insan mahsulü bir adalete inanmıyorum. Benim ev yapımı felsefeme göre, tüm adalet sağlama biçimleri, intikam ihtiyacından doğan anlaşmalardan ibarettir."

1994 seçimlerinde milletvekili seçilerek, meclise girmeyi başaran ilk Tupamaro oldu. Ve bir efsane doğdu. İlk başlarda tek tük, sonra gittikçe sıklaşan röportajlar yapılmaya başlandı. Kameralar, mikrofonlar, 'sürüdeki Kara Koyun'u ve onun düşün-

celerini öğrenmeye çalışıyordu. İnsanlar alışageldiklerine aykırı çıkışlarına gülümsüyor, ona sempati duymaya başlıyor ve hakkında konuşuyorlardı.

Bir kot pantolon ve kot mont giymiş halde, küçük Yamaha motosikleti ile geldiği parlamento binasında, diğer milletvekillerinin otomobillerinin arasına motorunu park ettiği sırada, bir güvenlik görevlisinin yanına gelerek, motoru ne kadar süre ile oraya park edeceğini sorduğu ve Mujica'nın da yanıt olarak, "Eğer müsaade ederlerse bir beş sene kadar" dediği rivayet edilir. Aslında hiç gerçekleşmeyen bu diyalog, Montevideo caddelerinde kulaktan kulağa yayılıp sonunda bir şehir efsanesi haline geldi. İnsanlar farklı bir şeylerin özlemini duyuyordu.

Mujica bu noktayı yakalamış ve talebin özünü anlamıştı. Bu farkındalıkla, kendini her gün biraz daha çok görünür kılmaya başladı. Medya da, kendisini hayal kırıklığına uğratmayacağını bildiği için, hep Mujica'nın peşindeydi. O da, Montevideo sokaklarında yürüyüşe çıkıyor, sokak gösterilerine gidiyor ve halkın arasına karışıyordu. Bir yandan da Uruguay'ın iç bölgelerindeki kentleri ziyaret ediyor, insanlarla ayaküstü ve kısa bile olsa yüz yüze sohbetler gerçekleştiriyordu. Bu onun güçlü olan yönüydü. Otobüse binip her hafta farklı bir bölgeyi ziyaret ediyordu. Bir an bile ara vermeden, 100.000 nüfusu geçen büyük kentlerden 300 kişinin bile yaşamadığı küçük köylere varıncaya kadar, ülkenin dört bir köşesini gezdi ve gözlemledi.

> *"Hep bir sonrasını düşünerek hareket ettim. Parlamentoya girdiğimde, en uzaktakine ulaşabilmeyi bir strateji olarak belirledim ve bunu hep sürdürdüm. Hem bu kadar hızlı hem de bu derece olumlu sonuçlar alacağımı tahmin etmiyordum. Sebatla aynı yolda devam ettim. Başaramayacağımı düşündüler. Yine de ben, orada, altlarda bir yer-*

lerde, halkta bir farklılık gördüm. Bir şeyler yakalamıştım ve onu çözümlemeye çalıştım.

Sol hareket, ülkenin iç kesimlerine ulaşabilmeyi bana borçlu. Daha önceleri iç, kırsal kesime önem vermiyorlar, oralara gitmeye çekiniyorlardı. Ben ise bir karınca tarzıyla çalıştım. Beş yıl boyunca, Luis Alberto de Herrera örneğinde olduğu gibi, her bölgeyi karış karış dolaştım. Herrera, 30'lu yıllarda, Ulusal Parti ile anlaşmazlığa düşmüştü. Daha sonra onunla bir anlaşmaya varmak için masaya oturmak istediklerinde, o çoktan tüm ülkeyi baştan sona gezmiş ve destek toplamış durumdaydı. Onların kendi içinden bile destek alıyordu. Ben de aynı şeyi yaptım."

1999 seçimlerine geldiğimizde, Mujica artık ülke çapında bir liderdi. Çalışkan karınca, sırtında dünyaları taşıyabiliyordu. Temsil ettiği Halk Katılım Hareketi, o sene seçimlerde en çok oyu alarak parlamentoya en fazla vekil sokmayı başaran parti olmuştu. Ama içinde yer aldığı Geniş Cephe, ikinci turda Jorge Battle liderliğindeki Partido Colorado'ya[10] karşı seçimi kaybediyor ve hükümeti kuramıyordu.

Mujica, senatör seçildikten sonra, gündemdeki önemli konularda mutlaka fikri alınması gerekli görülen referans bir isim haline gelmişti. Senatoda yaptığı konuşmalar pür dikkat izleniyordu. Senatoda hemen yanındaki koltukta oturan, yine eski bir Tupamaro ve tüm hayatı boyunca arkadaş olduğu Eleuterio Fernández Huidobro ile birlikte en hararetli tartışmaların baş aktörleri olmaktan zevk alıyor, her seferinde de insanları şaşkınlık içinde bırakıyorlardı. Artık 'politik doğruculuk' yapmamak neredeyse bir güncel akım haline gelmişti ve bununla birlikte oyları

10 Partido Colorado, 180 yıllık geçmişe sahip ve Uruguay'ın kurucu siyasi kolektiflerinden olan bir partidir. Ülkeyi en uzun süre yöneten bu parti, siyasi yelpazede 'merkez sağ'da yer almaktadır. (ç.n.)

da artmaya devam ediyordu. Senatoda bunlar olurken, Mujica, ülke içine düzenli olarak yapmaya alıştığı gezileri özlemekteydi.

Seçimlerde Geniş Cephe'nin kazanacağına o kadar inanıyordu ki, 2004 yılı başlarında, görev süresinin dolmasına az bir zaman kala, Vázquez'i başkanlığa getirecek olan meşakkatli bir seçim kampanyasının fitilini ateşledi. Tekrardan ülkenin dört bir yanını gezerek ulaşabildiği kadar çok kişiyle uzlaşma, anlaşma zeminleri oluşturdu. "Gerektiğinde, yılanla bile kucaklaşılmalı" diyordu Mujica. Ve kazandılar. Partisi, hükümeti ve MPP *(Halk Katılım Hareketi)* ise bir kez daha mecliste çoğunluğu almıştı.

> *"Tabaré'nin kazandığı o sene, seçim kampanyası beni bitirdi. Adeta kendimi parçalarcasına çalıştım. Yorgunluktan vücut direncimin düşmesi sonucu hasta oldum. Sonunda bir gün gözlerimi hastanede açtığımı biliyorum. Kendi seçim kampanyamda bile bu kadar didinmedim. Bunları unutmamakla beraber, alınan sonuç büyük bir neşe kaynağı olmuştu."*

Tarım, Hayvancılık ve Balıkçılık Bakanlığı'na çok zinde ve güçlü bir şekilde başlayamadı. Görevindeki ilk aylarda hastaydı ve daha bu ilk günlerde dahi, kendisini başarısız bir sonun beklediği kanaatindeydi. Kendisine hareket alanı bırakmayan ve bir türlü anlayamadığı devlet aygıtı ile binlerce kere ters düştü. İşin uzmanlık alanıyla ilgili büyük bir kısmını üstlenmesi için, bakan yardımcılığı görevine çok güvendiği eski Tupamaro, Ernesto Agazzi'yi getirdi.

Bakanlık süresi boyunca, bugün bile gururla anımsadığı pek çok başarılı işe imza attı. Tarım ve hayvancılık üzerine olan faaliyetlerden zaten keyif alıyordu. Bu alanda önemli işler gerçekleştirmeye çalıştı. 'Hayvan İzlenebilirlik Projesi'ne onun döneminde başlanıldı. Yine onun döneminde devlet, İşletme Enstitüsü

aracılığıyla ve küçük üreticiler arasında paylaştırılmak kaydıyla daha fazla toprak edindi. Yurt dışına et ihraç edebilmek, hiç gündeminden düşürmediği başlıca hedeflerinden biriydi. Bunu gerçekleştirebilmek için Almanya ve İran gibi ülkelerde elçilik yapmış olan ve daha sonraları dışişleri bakanı olarak atayacağı Luis Almargo ile ortak bir çalışma yürüttü.

Mujica bir taraftan da bakan olarak iktidardaki Geniş Cephe'nin büyük çoğunluğunu oluşturan bir grubun liderliğini de yürütmekteydi. Halkın gözünde büyük ilgi uyandıran, popülarite sağlayan girişimleri de yine aynı dönemde yapabiliyordu; bu onun uzmanlık alanı haline gelmişti. Bunlardan en çok ses getireni, Uruguay'da çok tüketilen, ızgaralık kaburga et fiyatını indirmesi oldu. Öyle ki bu et artık, 'El Asado del Pepe' *(Pepe'nin ızgarası)* olarak anılmaya başlandı.

> *"Kaburga etini çok severim. Kesimi çok kolaydır. Kemiğe yapışık haldeki bu et, hele biraz da yağlıysa, çok lezzetlidir. 'El Asado del Pepe' böyle doğdu. Bunu eleştiren de oldu ama halk çok memnun kaldı. Burada yediğimiz bu eti dünyanın hiçbir yerinde bulamazsınız. Buranın dışında sadece Arjantin'de ve Brezilya'nın güneyinde yapılıyor."*

2008 yılı ortalarında Mujica bakanlık görevinden ayrıldı ve bir buçuk sene sonra başkanlık ile sonuçlanacak olan çok başarılı bir seçim kampanyasının startını verdi. Babacan ve halkın içinden gelen bu politikacının bir devlet başkanına dönüşmesi sürecinde birçok kişi pek çok emek verdi. Mujica'da, ülke yönetimini üstlenebilecek bir politikacı yapısının da var olduğunu, imaj olarak halka ulaştırmak gerekliydi. Seçim kampanyasını yürütecek kişi, yine bir diğer reklamcı olan Claudio İnvernizzi tarafından önerilen ve kontrolü imkânsız olan bir kişiyi kontrol etmek zorunda kaldığı kariyerinin bu en zor işini aldığını söyleyen, sosyo-

log ve reklamcı Francisco '*Pancho*' Vernazza'ydı. "Kariyerimin en enteresan ve en iddialı işi oldu. Teklif geldiğinde hiç düşünmeden kabul ettim. Çünkü bundan daha iyi bir malzeme olamazdı" diye anımsıyor o dönemi Vernazza.

Mujica her zaman burnunun dikine giden biri olmuştur ve ne siyaset bilimcilerini ne de danışmanlarını dinlemiştir. Ama bir istisna olarak Vernazza'ya, hem de hiç azımsanmayacak şekilde kulak veriyordu. Kravat takmayı yine reddediyordu ama bir takım elbise diktirdi. Farklı konularda konuşmaktan imtina etmedi ama eskiden olduğu gibi her yere röportaj vermeyi bıraktı. Dobra dilini hiç esirgemedi ama sokak ağzı ile konuşmayı bir nebze olsun azalttı. Tupamaro ve eski gerilla geçmişini hiç gizlemedi ama onunla vedalaşabildi.

Vernazza çok yetenekliydi ve tam bir profesyonel gibi çalıştı. Ama tek bir kuruş bile almadı bu işten. Mujica'nın adeta gölgesi olmuştu. Onunla her yere gidiyor, kimi zaman sessiz kalmasını veya daha dikkatli konuşmasını ya da daha sosyal demokrat vurgulara yönelmesini öneriyordu. Rüzgârda dağılan saçlarını düzeltmesi için yanında bir tarak taşımasını ve gün içinde en azından birkaç kere taramasını tavsiye etmeye varan talepleri oluyordu. Seçim kampanyası süresince, 'başkan' sözcüğü ile 'Mujica' ismini hiçbir zaman yan yana getirmemeye özellikle dikkat ettiler. Mujica ismi hep, 'Mujica 2009' ya da 'Pepe 2009' olarak kullanımdaydı. Kampanya sloganı 'Haydi Pepe'ydi ve 'jingle' ise 'Halk Seninle' sloganına dayanıyordu. Ama asla 'başkan' sözcüğü kullanılmıyordu.

Bu şekilde, Geniş Cephe parti içi ön seçimlerini kazandı ve sonrasında rakibi Danilo Astori ile başkan yardımcılığını üstleneceği bir formül üzerinde uzlaşmaya varıldı. Bu birliktelik, onun başkan adaylığı sürecinde eksik olan ciddiyet ve sağlamlık imajı vermesine yardımcı oldu. Mujica karizmatik bir lider ve

Astori ağırbaşlı devlet adamı kimliğiyle birbirlerini tamamlayan bir ikili olmuşlardı. Ancak hiç kuşku yok ki, Astori'nin bu teklifi kabul etmesi hiç de kolay olmamıştı.

28 Haziran'daki ön seçimlerin üzerinden bir hafta geçtikten sonra, başkan adaylığı formülünü nihayete erdirmek amacıyla parti içi istişare toplantıları yapılıyordu. İlk görüşmede, Astori'yi temsil eden ve daha sonra Mujica kabinesinde ekonomi bakanı olarak yer bulacak olan Fernando Lorenzo, Mujica'yı temsil eden geleceğin içişleri bakanı Eduardo Bonomi'ye, "Tebrikler, cehalet kazandı!" diyordu. Görüşmeler bu şekilde başlamıştı.

Birkaç gün sonra Tabaré Vázquez, Astori'yi Malvin'deki konutunda ziyaret etti. Astori bir iki gündür soğuk algınlığı yüzünden evden çıkamıyor, yataktan dahi kalkamıyordu. Kendisinin adaylık konusundaki kararsızlığı, önceki haftalardan birinde yaptığı, olası Mujica hükümetinin ülkeyi bir kaosa sürükleyebileceği açıklaması ile açıkça ortadaydı. Ve bundan dolayı da ikinci adam olmak için pek çok şart öne sürmüştü.

Vázquez, Astori'nin yatağına doğru bir sandalye çekerek yaklaştı ve sakin, arada duraklamalar veren tarzıyla, solun geleceği üzerine konuşmaya başladı. Önlerindeki projenin, uzun dönemli bir proje olduğunun altını özellikle çizdi. "Başarabilmemiz için Pepe'nin yanında olmalısın" dedi. 2014 yılında gerçekleşecek olan seçimlerden bahsetti ve Mujica'nın ileride başkanlık kuşağını[11] ikisinden birine teslim edeceğini söyledi. Astori ikna olmuştu. Ama kararını resmi olarak iletmesi bir iki günü bulunca, Mujica diğer alternatifleri düşünmeye başlamıştı bile.

Parti içi seçimlerin üzerinden bir haftadan fazla bir zaman geçmişti. Yağmurlu bir pazartesi günü, 6 Temmuz sabah saat 09.00'da Astori'nin kapısı tanımadığı bir kişi tarafından çalın-

11 Uruguay'da başkanlık devir teslim törenlerinde, geleneksel olarak yeni başkanın omuzundan çapraz şekilde bağlanan ve sembolik önem taşıyan bir kuşak. (ç.n.)

dı. Bu davetsiz misafir kendini Evaristo Coedo olarak tanıttı ve Geniş Cephe başkan adayı Mujica'nın bizzat el yazısıyla yazıp imzaladığı ve Astori'nin başkan yardımcısı adayı olmak için öne sürdüğü şartların hiçbirini kabul etmediğini bildiren bir mektubu teslim etti.

Mujica'nın kabul etmediği şartlar arasında en önemlisi, Astori'nin sadece ekonomi bakanını değil, ekonomi ile ilgili diğer bakanlar ve tüm ekonomi ekibini kendisinin seçmesi, Mujica'nın ise geri kalan bakanları ve yurt dışı temsilcilerini belirleyeceği olmuştu.

Aynı gün, parti merkezinde Mujica ve Astori bir araya geldiler. Toplantı on beş dakika sürdü. Astori, adaylığı kabul etmişti. Toplantı sonrası gayet kısa ve resmi, neredeyse hiç göz göze gelmedikleri ve hatta gazetecilere poz vermek için dahi olsa kol kola girmedikleri bir basın açıklaması yapıldı. Her şey son derece resmiydi. Ama asıl önemli olan Astori'nin adaylığı kabul etmiş olmasıydı. Bu, ilerideki süreç açısından, hiç de küçümsenecek bir gelişme değildi.

Mujica, tüm kampanya sürecindeki tek ciddi hatasını, seçim kampanyasının son ayağında yaptı. Ama o ana kadar kamuoyu nezdinde sağladığı itibar, bu hatadan etkilenmeyecek kadar sağlamdı. Gazeteci Alfredo Garcia, iki ay boyunca her sabah Mujica ile söyleşiler yapmıştı. Bu söyleşiler, daha sonra, aynı yılın eylül ayında kitap haline getirildi. Kitap yayımlandığında büyük bir tartışma da başladı. Mujica kitapta, Vázquez'i, sosyalistleri ve Arjantinlileri yerden yere vuruyordu. Yaptığı samimi açıklamalar, birçok noktada kırıcı olabilecek nitelikteydi. Üstelik, bu kitap hakkında ne Vernazza'ya ne de seçim kampanyası sorumlusuna bilgi vermişti. Sonuçta, seçimlere beş hafta kalmışken kamuoyu önünde büyük bir skandal patlak vermiş durumdaydı.

O sırada ABD'de bulunan Tabaré Vázquez, Uruguay 12. kanalı tarafından fikri sorulduğunda, Mujica'nın bazı sözlerini 'ahmakça' olarak niteledi. Vernazza da, bu durumu büyük bir hata olarak gördüğünü söyleyip, Mujica'nın özür dilemesini ve sözlerini geri almasını istedi. Olanlar sonrası, Mujica, özür diledi. Gazetecinin iyi niyetini suistimal ettiğini ve kitapta yer alan sözlerinin dost meclisi ortamında ve buna uygun bir mahremiyet taşıması gereken koşullarda sarf edilmiş düşüncelerden ibaret olduğunu söyledi. Birkaç gün sonra, ortalık yatışmaya başladı ve normalde seçim kaybettirebilecek bu skandal, bu döneme ait bir anekdot olarak kalıverdi.

Mujica-Astori ortaklığı, Milli Parti'nin[12] Luis Alberto Lacalle- Jorge Larrañaga ortaklığına karşı, seçimlerin ikinci turunda toplam oyların % 52,4'ünü alarak galip geldi. Seçimlerin bu ikinci turunda Mujica'ya birinci tura göre % 4'lük bir değere denk gelen 90 bin fazladan oy geldi ki bu 2,5 milyon nüfuslu bir ülke için yüksek bir rakam sayılabilirdi.

Mujica, bu yeni seçmenleri, Astori ortaklığı sayesinde değil, kendi çabasıyla kazandığını düşünmekteydi. Yine, Vázquez ve Astori'nin hep mesafeli olduğu, Kirchner ve Hugo Chávez gibi isimlerin desteğini de sadece Mujica elde edebilirdi.

Lacalle, 1990- 1995 yılları arasında Uruguay'da başkanlık yapmıştı. Ama parti içindeki sorunlardan kaynaklı olarak, partideki bir kesim tarafından istenmemekteydi. Politik bir tutum olarak oldukça fanatik olan Milli Parti militanları içinde, kapanmayan bazı yaralardan dolayı ona nefret besleyenler bulunuyordu. Lacalle hükümetine yönelik olarak, kimi asılsız kimi doğru ama Lacalle'nin bizzat hiçbir zaman içinde yer almadığı yolsuz-

12 Milli Parti (Partido Nacional) tıpkı Partido Colorado (Renkli Parti) gibi, Uruguay'ın bir diğer kurucu siyasi kolektifidir. 1836'da kurulan bu parti, ülkenin iç kısımlarındaki yarı kırsal kesimle özdeşleşmiştir. Siyasi yelpazedeki yeri açısından bir 'merkez sağ' partisidir. (ç.n.)

luk suçlamaları yapılmıştı. Bunlar, Lacalle'nin elini zayıflatmış ve parti içindeki muhaliflerin sesinin daha gür çıkmasına neden olmuştu. Mujica, işte bu huzursuz 'anti-Lacalle'cilere yöneldi. Diğer yandan da bir 'Partido Blanco' *(Beyaz Parti)* mensubuna asla oy vermeyecek olan emektar 'Partido Colorado' *(Renkli Parti)* seçmenlerini kazanmak üzere politika yürüttü. Bu köklü partilerin seçmenini memnun etme hedefli konuşmalar yapıyordu. Ve bunu başardı.

Her düşündüğümde daha fazla emin olduğum bir şey var ise, o da benim aday olmamam durumunda, seçimleri kaybedecek olmamızdı. Bunun kanıtı sokaktaki insanlardır: 'Beyaz Parti' ve 'Renkli Parti' mensupları. Geçenlerde bunlardan biri, ilk turda Bordaberry'ye ama ikinci turda bana oy verdiğini söyledi. Milli Parti'ye oy vermeyi reddeden kemikleşmiş 'Renkli Parti' seçmeni bunlar. Bu, genellikle yaşlı seçmenlerde böyle. Benim annem de 'Beyaz Parti' destekçisiydi. Geniş Cephe kurulduğunda, bana, "Bir 'milico'yu, darbeciyi aday yapacaklar. Çıldırmış bunlar!" demişti. O zamanlar, 'milico' 'Renkli Parti'lilerin takma ismiydi.

Ben aday olmasaydım, Lacalle, 'Beyazlar'[13] *kazanırdı; bundan eminim. Rakip partilerdekiler de Astori gibi birisinin yeterli oyu alamayacağını düşünüyorlardı. Bu yüzden ben parti içi seçimleri kazandığımda, güçlü bir şekilde geldiğim görüldüğü için, çekinenler oldu. Lacalle'nin kazanamayacağını kendi partisinin içindekiler bile tahmin edebiliyordu. Lacalle'yi istemeyen çoğu 'Beyaz Parti'li bana oy verdi.*

'El Cuqui' (Lacalle) aristokrat kökenli biri ve beni

13 Milli Partililer için kullanılan bir terim. (ç.n.)

fazlasıyla hafife aldı. "Bu yaşlı köylüye karşı seçimi kaybetmem" diye düşündü. Ama kendisinin halkın gözünde uzunca bir zamandır kaybetmiş durumda olduğunu fark edemedi. Bunları daha sonradan bana da söyledi. Mazimden dolayı da kaybedeceğimi düşünmüştü. Çünkü ben bir Tupamaro'ydum ve bu, başkan olamamam için yeterince güçlü bir nedendi. Ama şunun farkına varamadılar: İnsanlar, aynı fikirde olmadıkları halde, idealleri uğruna hayatını ortaya koymuş bir kişiye saygı duyuyor ve büyük bir gönül ferahlığı ile oy veriyorlar.

Bölge ülkeleri, Mujica'nın adaylığını sevinçle ve umutla karşılamış, desteklerini açıklamışlardı. O dönemde, Güney Amerika'nın en önemli iki bölge lideri, Lula ve Chávez'di. Her ikisi de bu eski gerilla liderinin başkanlık adaylığına ortaklaşa destek kararı aldılar ve bunu açıkladılar.

Chávez, Mujica'ya olan desteğini belli etmeye 2008 yılında başlamıştı. İlk olarak, o yıl Güney Afrika'ya yaptığı bir gezi sırasında bu niyetini gösterdi. Güney Afrika Başkanı Thabo Mbeki ile yiyeceği akşam yemeği öncesinde, Mujica'nın yakın arkadaşı ve Güney Afrika'daki Uruguay elçisi olan Guillermo Pomi'yi telefonla arattırarak, protokole onun da katılmasını sağladı.

Pomi ve diğer birkaç Güney Afrika delegasyonu üyesi önünde yaptığı konuşmada, "Lula, Cristina (Fernández), Evo (Morales) ve Rafael (Correra) ile görüşüp, Pepe'nin başkan olabilmesi için ona destek olmalıyız" dedi. Chávez, bundan önce de Mujica'yı arayarak, her tür desteği vermeye hazır olduğunu kendisine söylemişti.

Tüm kampanya süresi boyunca da bu sözünün gereğini yaptı. Hatta seçimlerden birkaç gün önce Montevideo'ya gelip, Mujica'ya desteğini açıkça belirtmek ve Geniş Cephe'nin kazanması duru-

munda Uruguay'a birtakım ayrıcalıklı olanaklar sağlanabileceği vaadinde bulunmak istedi. Ama bu Mujica tarafından kabul görmedi. Çünkü Mujica, ülkesinde seçim sonuçlarını merkez oyların belirlediğini biliyordu ve zaten bu oyların büyük kısmını o zamana kadar kazanmış durumdaydı. Bu yüzden, tam da seçimlerden önce kendisinin, Uruguay'daki merkez eğilimler tarafından desteklenmeyecek bir politik figürle bağdaştırılmasından çekiniyordu.

Lula, seçime bir iki hafta kalmışken, Mujica'yı Brezilya'ya davet etti. Mujica Brezilya'ya Astori ile birlikte gitmeyi yeğledi. Böylelikle, daha şimdiden uyumlu ve meşru bir hükümet olacakları izlenimini oturtmaya başlamıştı. Lula, onlara somut işbirlikleri önerdi ve Arjantin ile yakınlaşmaları tavsiyesinde de bulundu. Çünkü o sıralarda, Vázquez ile Kirchner, Negro Nehri'nin Uruguay yakasında bir kâğıt fabrikası açılması konusunda karşı karşıya gelmişlerdi. Aralarındaki temel diyalog yolları dahi kapanmış durumdaydı.

Kirchner partisinin onayını alarak Uruguay seçimlerinde Mujica'ya destek vereceğini açıkladı. Bu konuda ne gerekiyorsa yapacağını söyledi ve ayrıca Arjantin'de yaşayan Uruguaylıların da oy kullanmak için ülkelerine gitmeleri konusunda her türlü ulaşım kolaylığını sağlamayı teklif etti. Bu, seçimlerin sonucunu etkileyen ve aynı zamanda daha sonra kurulacak hükümette olumlu etkiler yaratan bir teklif olmuştu.

> *Brezilya yönetimi, Arjantin ile olan tüm sorunların çözümü için, benim seçimi kazanmam gerektiğini düşünüyordu; böyle bir umut içindeydiler. Bunu bana bizzat Lula da söyledi: "Her şey senin kazanmana bağlı. Eğer sen kazanırsan, komşularla olan sorunlarınız büyük ölçüde çözülecektir." Düşünebiliyor musun? Her şey bu ihtiyarın seçimi kazanmasına bağlı!*

Arjantinliler de bize, "Ne gerekiyorsa, nelere ihtiyacınız varsa, bildirin, yerine getirelim" diyorlardı. Bu konuda, seçimlerin ilk turu sonrasında, taleplerimizi bildirmesi için Julio Baraibar'ı görevlendirdim. Gerçekten de ne istediysek yaptılar. Mar de Plata'dan Buenos Aires'e seçmenlerin gelebilmesi için trenlere ek vagonlar konuldu. Buenos Aires'ten de buraya seçmenleri getirecek ve sonra geri dönmelerini sağlayacak, 50 kadar otobüs tahsis ettiler. Arjantin'in dört bir yanında yaşayan ve oy kullanmak isteyen Uruguaylılara yardımcı oldular. Buenos Aires'te seçmenleri organize etmek için büyük afişler hazırlandı. Ve oy kullanmak isteyenlere yasal izinler ayarlandı. Kısaca, tüm kolaylıklar gösterildi. Bizimle olan sorunlarını çözmek istedikleri aşikârdı.

İkinci tur seçimlere iki hafta kalmıştı. Mujica ile, 2009 yılı Kasım ayı ortalarında, Montevideo şehir merkezinde bulunan bir kafeteryada görüştük. Mujica, bu saatten sonra seçimleri kaybedeceğini düşünmemekle beraber yine de son anda bir aksilik çıkmasına neden olabilecek, polemiğe yol açabilecek açıklamalar yapmaktan kaçınıyordu.

Şimdilerde kapanmış olan bu kafeteryanın birinci katında ayrı bir bölüm vardı. Randevumuz, akşam saat 19.00'daydı. Mujica randevuya birkaç dakika erken gelmişti ve bizi sabırsızlıkla bekler gibi bir hali vardı. Heyecanlı görünüyordu. 'Baş belası' Vernazza, seçimlere bu kadar kısa bir süre kalmışken bizimle görüşmesini istemiyor, çünkü Mujica'nın son anda yine bir samimiyet patlaması sonucu bir gafa daha imza atmasından korkuyordu. Buna rağmen Mujica bizimle görüşmeyi kabul etmişti. Ama görüşmenin röportaj şeklinde değil de kısa bir sohbet formatında olmasını tercih ediyordu. Başkan olmak üzere oldu-

ğuna inanmaz gibi bir hali vardı. Onun niyeti birkaç dakikalık bir sohbet olması yönündeydi ama bir kadeh iki kadeh derken neredeyse üç saati aşmıştık. Kendisini bekleyen bu çok önemli görevi karşılamaya hazır olduğundan ve göreve geldiği zaman önceliklerinin neler olacağından bahsetti. Gerektiği durumlarda kullanabileceği bir 'geri vites'e sahip olduğunu, geçmişi aşarak ve ortodoks tavırları bırakıp, uzlaşmacı bir siyaset güderek, muhalefet ile masada her konuyu istişare edebileceğini söylüyordu.

Kısa vadede ise bir numaralı önceliği, Arjantin ile olan sorunların çözülmesiydi. "Şartlar artık olgunlaştı. Şimdi sorunları çözme zamanı. Onlar da bu konuda ayı fikirdeler. Hatta, daha şimdiden beni arayıp, eğer istersem sorunların çözümüne dair bir ön adım atabileceklerini söylediler. Benim cevabımsa, seçimleri kazanmamın beklenmesinin daha iyi olacağı yönünde oldu" diyordu.

O sıralarda Mujica'nın orta vadede gerçekleştirmeyi planladığı hedefleri arasında, ülkenin iç kesiminde, mesleki eğitim ağırlıklı bir devlet üniversitesi kurmak, yoksullar için konut yapımı, demiryolu, karayolu ve liman altyapılarının iyileştirilmesi gibi konular bulunmaktaydı. Zihnini en çok Uruguay'ın iç bölgelerinin durumu meşgul ediyordu. Başkentin oldukça uzağında yer alan bu bölgelerdeki gençlerin, iyi birer mesleki formasyonları olması için gereken teknik eğitim verildikten sonra, yaşadıkları bölgelerde iş sahibi olmalarını istiyordu. "Bu konuda hiç geri adım atmayacağım" diyordu. Universidad de la Republica, eğitim özerkliği talep ettiğinde onlara yanıtı, "Özerklik istiyorlarsa öncelikle, özerklik kavramının nasıl işlediğini görmeleri ve anlamaları için Küba'ya gitmeleri yerinde olur" şeklinde oluyordu.

O günün gelmesini sabırsızlıkla olduğu kadar coşkuyla da bekliyordu. Başkanlık yeminini, en çok oy alan listenin ilk sırasındaki senatör olan eşine hitaben yapacak olması onu daha da

heyecanlandırıyordu. "Tüm bunlar bir García Márquez romanı tadında" dedi ve başını sallayarak bunu bir kez daha yineledi. Son haftaları zihninde gözden geçiriyor ve olanları adeta tekrar yaşıyordu.

İlk başlarda olabilecek tüm olumsuz eleştirilere ve muhalefete maruz kaldım. Ama daha sonra tüm engelleri birer birer aştım ve aday oldum. "Bu kadarı da fazla!" diyenler oldu. Ama Uruguay, benim gibi bir adamı başkan yapmaya hazırdı. İşte muazzam olan şey budur.

Seçim kampanyasının sonunda, bu yarışın o en büyük ödülünü almak üzereyken bir kez daha içtenliğini ve farklılığını ortaya koydu. Gerek olması halinde hükümette herkes için geçerli olarak, her zaman gidenler ve gelenler olabileceğini, her zaman her konuda müzakere edilebileceğini, bunun işlerin yavaşlaması veya birer zaman kaybı olarak görülmemesi gerektiğini söyledi.

Eğer bir gün benim bir anıtım dikilecekse, bu Uruguay siyasi tarihinde her düşündüğünü olduğu gibi söyleyen yegâne kişi olduğum için olmalı. Ama, her aklına geleni söylemek bazen sıkıntı doğurabiliyor. Benim bir geri vitesim de vardır. Hiçbir zaman bağnaz bir yapıda olmadım. Evet, tutkuluyumdur ama fanatik biri değilim. Ve bu şekilde yöneteceğim. Herkesi kapsayan çok sayıda diyalogla...

Müstakbel bakanlar konusu da söyleşimizde yer aldı ama o bu konuda hiçbir isim vermek istemedi. Daha çok bakanların sahip olması gereken nitelikleri ortaya koydu ve her alanda başarılı olabilecek yetenekli kişileri tercih edeceğini belirtti. Bir kısmını arkadaşı olarak da tanımladığı, 'paralı' şirket sahipleriyle de görüş alışverişinde bulunabileceğini söylüyordu.

Üstüne basarak, "Beni geçmişin boyunduruğu altında göre-

meyecekler" diyordu. Tüm sohbet boyunca söylediklerinin ana fikri bu cümle ile özetlenebilirdi. Kin tutmayan, intikam peşinde olmayan ve kendini ideolojik dogmalarla sınırlamayan bir yönetimin müjdesini veriyordu. Sohbetimizin sonlarına doğru, ikinci şarap şişesini de bitirdikten sonra ağzından, "Değiştim, hem de hiç azımsanamayacak kadar" sözleri döküldü.

En kötüsü, içinde mahkûm kaldığın ideolojik kalıpların, gerçekleri olduğu gibi görmene engel oluşturmasıdır. Ben uzun bir süre önce bundan kurtulduğumu ve küçük renk farklılıklarının ve detayların kattığı zenginliklerin önemini kavradığımı düşünüyorum.

Hayat, gelecektir; geçmiş değil! Bu, geçmişin yaşanmadığı anlamına gelmez. Geçmiş vardır ama belirleyici olan gelecektir. Sana unutabilme yeteneğini verecek olan da budur. Aslında unutmak doğru sözcük değil. Hiçbir boku unutmuyorsun. Ben tüm bu yaşadıklarımı nasıl unutacağım ki? Mesele, üstesinden gelmektir.

Tüm bu söylediklerinde haklı olup olmadığını gösterebilmesi için oldukça kısa bir süre kalmıştı. Söylediklerinin doğruluğunu kanıtlamak artık onun temel amacıydı.

3

Başkan

Başka türlü bir başlangıç yapması düşünülemezdi. Farklı olan kazanmıştı ve bu farklılık ayrıntılara da yansımaktaydı. Mujica'nın başkanlığının ilan edileceği 1 Mart 2010'daki törenin çok gösterişli geçmeyeceği kesindi ve tören de zaten bu açıdan kimseyi şaşırtmadı. Bununla birlikte, Tabaré Vázquez'in o gün Mujica'nın göğsüne geçirdiği başkanlık kuşağının Mujica'ya beden ölçüsü olarak oldukça büyük gelmesi ise pek beklenilen bir durum değildi.

Birkaç gün önce, başkanlık kuşağının hazırlanması meselesi, Mujica ile Vázquez arasında, üstelik siyasetten gelmeyen bir kişi aracılığıyla, dolaylı yoldan bir tartışmaya sebep olmuştu. Aracı, Alberto Fernández'di. Uruguay'ın en önemli balıkçılık firması Fripur'un sahibi olan Fernández, Mujica ve Vázquez ile seçim kampanya dönemleri başta olmak üzere, daima iyi ilişkiler kurabilen biriydi. Fernandez, adaylara seçim kampanyalarında parasal bağışlarda bulunan pek çok işadamından birisi olduğu gibi, adaylara yurt içi ve yurt dışı seyahatlerinde kullanmaları için küçük uçağını ve hususi arabasını ödünç verecek kadar yardımcı da oluyordu.

Başkanlığı kısa bir süre sonra başlayacak olan Mujica'ya da, sonunda kendi başını ağrıtacak, bir jest yapmak istemişti. Muji-

ca'nın görevi devralmasından birkaç hafta önce ona, "Başkanlık kuşağını size ben hediye etmek isterim" demişti. Mujica'nın yanıtı ise onu şaşırtacaktı :

-Kuşak muşak istemiyorum. Tabaré bana kendininkini versin, tamadır.

-Ama başkanlık kuşağı kişiye özeldir. Her başkan onu sonrasında muhafaza eder.

-Ben hiçbir şey muhafaza etmek istemiyorum. Tabaré kendininkini bana ödünç versin ve sorun çözülsün. Daha sonra ona iade edeceğim.

-Peki, Tabaré'ye ileteceğim.

Fernández, dediği iletme işini de yaptı. Fakat, Tabaré ile görüşmesi öncesinde, bunun soruna çözüm getirmeyeceğinden de adı gibi emindi.

-Tabaré, durum şu ki, Mujica yeni bir başkanlık kuşağı yaptırılmasını istemiyor ve senden kendi kuşağını ona ödünç vermeni istiyor.

-Çıldırmış olmalı bu adam.

-Sana söylememi istediği bu.

-Öyleyse söyle ona, ben kendi kuşağımı törene götürmeyeceğim; o kadar. Kâğıttan bir kuşak taksın o halde kendine!

Biçare Fernández'e, bıktırana dek Mujica'ya ısrar etmekten başka bir çözüm yolu kalmamıştı. Ve nihayet sayısız gidip gelmelerden, ziyaretten sonra, müstakbel başkan sonunda yeni bir kuşak hazırlanmasını kabul etti. Ama bunu daha önce kesinlikle denemeyeceğini ve bu konuda ısrarcı olmamalarını şart koştu. "Tamam ne istiyorsan yap, ama ben bir şey denemem bak ona göre" diye uyardı Fernandez'i.

Bir şekilde ölçülerinin alınması gerekiyor ve zaman gittikçe azalıyordu. Férnandez, çaresizlik içinde, sonunda irice bir yastığı karnına yerleştirdi ve bu şekilde aldığı ölçüleri, başkanlık kuşağının dikilmesi işini geleneksel olarak üstlenegelmiş olan Congregaciön Oblantas grubuna teslim etti.

Hazırlanış sürecinde bu gruptan iki rahibe çiftlik evine kadar gidip Mujica'dan bir kez daha ölçü almışlardı ama bu, detayları belirlemek için yapılan bir uygulamaydı. En önemli kısmı zaten tamamlanmıştı. Ve sonunda başkanlık kuşağı, ölçü olarak oldukça büyük bir halde ortaya çıktı: Vázquez'in dizlerini geçiyor ve Mujica'nın ise neredeyse uyluğunun ortalarına kadar uzanıyordu.

Fernández'in serüveni başkanlık kuşağı ölçülerini vermesiyle sona ermemişti. Başkanlık kuşağı hazır olduğunda Mujica onu almaya ne kendisi gitmiş ne de bu iş için güvenilir birisini görevlendirmişti. Tüm selefleri, kuşağı almaya eşlerini göndermişlerdi ama Mujica bir kez daha istisna yaratmaya kararlı görünüyordu. Kuşağı alma görevi de yine Fernández'e düştü. Bunu yaparken basını atlatmak için kilisenin arka kapısından çıkmak zorunda kaldı. Kuşağı, daha önceden hazırlattığı ve üstüne siyah bir poşet geçirdiği tahta bir kutunun içine koyarak evine götürdü.

İşadamı bu değerli yükün sorumluluğundan bir an önce kurtulmak istiyordu. Montevideo'nun en lüks semtlerinden olan Carraco'daki villasına varır varmaz, Mujica'yı kalmakta olduğu Rincon del Cerro'daki çiftlik evinden aradı. Telefona, Lucia çıktı.

-Başkanlık kuşağını teslim aldım ve hemen bugün de size getiriyorum. Bir kutunun içinde duruyor. Kutuyu açmaya bile cesaret edemiyorum.

-İyi ama, Pepe, "Gerek yok; 1 Mart günü getirsin. Çünkü burada kırışıp bozulabilir" diyor.

Fernández'in cevabı birkaç saniyelik sessizlik oldu ve sonra veda edip telefonu kapattı. Başkanlık kuşağının evinden çalınabileceği korkusuyla iki gece uyuyamadı. Özel bir güvenlik görevlisi bile tuttu. Üçüncü gün daha fazla dayanamadı ve kuşağı aldığı gibi Mujica'nın evine götürdü. Başkanlık kuşağını Fernández'in hediye ettiğini Mujica daha önce basınla paylaşmış ve onu adeta bir fırtınanın ortasına yerleştirmişti.

Mujica başkanlığa adımını işte bu şekilde, törene, protokole hiçbir heves duymadan attı. Başkanlık kuşağını Vázquez'den teslim aldığında, "Bakarsın bir beş sene sonra sana geri veririm" diyordu. Başkanlık kuşağının aynısından başkan yardımcısına da yaptırılmasını istedi ama böyle bir gelenek olmadığı ve Astori de bunu kesinlikle kabul etmediği için bu hiçbir zaman gerçekleşmedi. Mujica, göreve başladığı ilk andan itibaren başkanlıkta kalıcı olmadığı hissiyatındaydı.

"Üç seneden fazla sürer mi bilmiyorum" diyordu o günlerde. Sağlık durumunun bozulması ve yetmişi aşan yaşından bahsetmekteydi. Başından beri başkanlığı uzun erimli bir görev olarak görmemişti. Bir yandan 1 Mart'tan önce yapılan planlar birikmeye devam ediyor, diğer yandan da heyecan onu neredeyse hiç uyutmuyordu. Mujica, en azından ilk başlarda, ömrünün başkanlığı tamamlamaya yetecek kadar uzun olmayabileceği düşüncesindeydi.

Bir mateyi paylaştıkları 30 Kasım 2009 sabahında, "Nasıl bir keşmekeş içine girdik ihtiyar?" diyordu eşi Lucia'ya. Bir önceki gece, Mujica seçimleri kazanmıştı. "Hayat işte böyle akıyor. En iyi rüyada bile olmayacak şeyler..." gibi sözler dökülüyordu dudaklarından. Lucia, Mujica'ya, en çok oy alan listenin ilk sırasındaki senatör olarak, yemin töreninde başkanlık yapacağını hatırlattı. Birkaç saniye gülüştüler. Mutluluk ve heyecan doluydular. 'Sürünün Kara Koyun'u' iktidara yürüyordu.

Mujica, Geniş Cephe'ye ait eski ve büyükçe bir binayı, yeni seçilen hükümetin merkezi haline getirdi. Daha önceki iktidar değişikliklerinden farklı olarak, ne otele ne de önemli bir mekân değişikliğine ihtiyaç duyulmuştu. Mujica eski ofisinde çalışmaya devam etmeyi tercih etti. Tutumluluğu ve ölçülü olmayı böyle detaylarla da göstermek istiyordu; başkanlık yemin töreni, başkanlık kuşağı takma töreni ve maaşına varana dek. Daha ilk gün, maaşının % 70'ini yoksullara konut yaptırmak için bağışlayacağını duyurmuştu ve başkanlık süresinin sonuna kadar da bu söylediğini uygulayarak, yarım milyon dolara yakın bir tutarı bağış olarak teslim etti.

Hükümet kurulduğu zaman Geniş Cephe'nin merkez binasını kullandık ve böylece lüks ve havalı yerlerden kaçınmış da olduk. Ben siyasete para kazanmak için girmedim, beni para ilgilendirmiyor. Parayı yaşamının odağına alan insanlara karşı değilim ama kim para için siyasette, kim değil, bunları birbirinden ayırmak gerekir. Özellikle para peşinde koşan ve bunu inkâr eden solcuları görünce çok sinirleniyorum.

Geniş Cephe'nin merkezini kullanmak, aynı zamanda partinin saygınlığını artırıyor ve bu saygınlık, hükümetin içine yansıyor. Bürokratların seçimiyle alakalı bir kota sorunu var. En yeteneklilere hükümette yer vermek gerekiyor, ama onları kim seçiyor? Halk, başkan olması için bir kişiye oy verirken aynı zamanda partiye de oy vermiş oluyor. Bu yüzden, adayları parti belirlemeli ve başkan bunu değerlendirip tercihini yapmalı. Rastgele kişileri, kafama göre göreve getiremem. Seçimlerde seninle birlikte çalışanlar da bu konuda söz sahibi olmalıdır.

Böylece, 1 Mart 2010'da, görevi resmen devralmadan önce,

başta kendi partisiyle ve fakat aynı zamanda muhalefetle de oluşturduğu bir diyalog zemini üzerinden hükümet kurma çalışmalarına başlamıştı. Tabii bunu da yine kendi tarzına uygun şekilde yapmaktaydı. Alışılagelmiş kurum ve mekanizmaları pek dikkate almayıp, daha çok kendi mantığını ve tercihlerini hareket noktası olarak belirlemişti.

Başlıca parti ve parti içi grupların liderleri ile yapılan resmi toplantıların dışında, gerçek ve asıl muhataplarıyla da samimi ve akıcı bir diyalog ortamı içine girdi. İtimat beslediği kişilerin hepsini bakan yapamasa da, en azından yönetimin kilit noktalarında görevlendirdi. Her kesimin bir bakanı olacaktı ama her birini de kontrol edebilecek kişileri de hazırlamaktaydı Mujica bir taraftan. Adeta bir kurnaz patron taktiğiydi bu.

Muhalefet ile olan ilişkilerinde ise, Milli Parti'den arkadaşı olan Jorge Guapo ile görüşmeyi, Lacalle ile görüşmeye yeğlemişti. Mujica ile Lacalle birbirlerinden çok da hazzetmiyorlardı. Lacalle, senatoda 10 sene öncesine kadar kendisine ait olan koltukta Mujica'yı ilk gördüğünde, "Ne günlere kaldık. Bu pasaklının benim koltuğuma oturduğuna inanamıyorum" diye serzenişte bulunmuştu. Daha fazlası da olacaktı; Mujica'nın bir sonraki devralacağı koltuk başkanlık koltuğu olacaktı. Ama Lacalle, hiç yumuşamadı ve onu kabullenemediğini de gizlemedi.

> *Cuqui (Lacalle) ile her şeyi konuşamam çünkü aramızda bir kopukluk var. Bu yüzden diyalog için bir zemin olsun diye Guapo ile görüştüm. Beyaz var, beyaz var ve ben kendimi hangisiyle daha rahat hissediyorsam onunla muhatap olmayı tercih ediyorum.*
>
> *Kurumsal mekanizmaların çizdiği teamül doğrultusunda başkanın diğer liderlerle görüşmesi gerekir. Ama ben en kolayından başlayacağım. Kendimi kiminle daha*

rahat hissediyorsam ilk onunla konuşacağım. Tüm hayatım boyunca böyle yaptım ve bu şimdi de değişmeyecek.

Daha sonra Partido Colorado'dakilerle de görüşmek zorundayım ve eminim ki uzlaşacağımız konular olacak. Gerçi, uzlaşmanın zor olduğu kişilere benzememekle birlikte, bazılarının çok da görüşülebilecek yapıda olmadıklarını düşünüyorum. Meseleye tüccar gibi yaklaşıyorlar. Yüz yıllık bir iktidar süreçleri olmuş; iktidar artık onların kanına işlemiş. Ama elimizdeki gerçek bu, yapacak bir şey yok.

Haftalar geçti ve 1 Mart gelip çattı. Meclis'te, Uruguay siyasetinin başlıca isimleri ve dünyanın dört bir yanından gelmiş yabancı delegeler önünde başkanlık yeminini ettikten sonra "Bugün göğe yükseldim ama yarın araftayım" diye bir benzetmede bulundu Mujica. Çiçeği burnunda devlet başkanı, bu ilk konuşması vesilesiyle, yeni başlayacak bu dönemin geçici bir pırıltıdan ibaret olmayacağını da açıkça belirtti.

Eşinin başkanlık ettiği tören sona erdikten sonra, Mujica, yarım saati biraz geçen konuşmasını okudu ve tüm meclis tarafından alkışlandı. Siyasi eğilimi ne olursa olsun çoğu insanın duymak isteyeceği şeyleri vurguladı: Ülkenin yirmi yıl sonrasını planlayarak düşünmek ve tüm siyasi partilerin bu doğrultuda uzlaşabilmesi, yönetim ve yaşam felsefesi olarak özgürlük, devlet memurlarının aşırıya kaçan ayrıcalıklarının iptali için sistemin reforme edilmesi. En önem verdiği konuyu "Eğitim, eğitim, eğitim!" diye üç kez tekrarladı. Çok yükseğe konmuş bir çıta olmakla birlikte, iyi bir başlangıçtı bu konuşma.

Yabancı ülke temsilcilerinin önünde gayet doğal davrandı ve elinden geldiği kadarıyla resmiyetten kaçındı. Kravatsız ve yuvarlak yakalı bir gömlekle, kralların, devlet başkanlarının, bakanların arasında espriler yaparak ve protokol gereği konuşma-

lardan kaçınarak dolaştı. "İlk izlenim çok önemlidir" derdi her zaman ve o gün de bunun bir örneğini gösterdi.

O dönem, Barack Obama hükümetinde ABD Dışişleri Bakanı olarak görev yapan Hillary Clinton'la da yarım saatten fazla görüştü. Toplantıda gerilla mazisiyle ilgili espriler yaptı ve hatta şakalaşma esnasında, muhatabının dizine de dokunarak, anglosakson kültürünün bu sadık temsilcisinde hafif bir şaşkınlığa neden oldu. Bırakılan bu sıcak izlenim sayesinde, Clinton, Mujica ile rahat iletişim kuracak olan New York, Bronx doğumlu bir Latin diplomatı, Julissoa Reynoso'yu Uruguay'a elçi olarak atadı.

Mujica, dönemin İspanya Kralı Juan Carlos'un oğlu olan Prens Felipe de Borbon'un elini dostça sıkarak selamladı ve kulağına yaklaşıp, "Senin ihtiyarlara selamımı ilet" dedi. Müstakbel kralın buna karşılığı biraz rahatsızlık içeren bir gülümsemeydi.

Cristina Fernández ile daha önceden de pek çok kez görüşmüştü. İkisi arasındaki ilişkilerin son derece iyi olduğu bir dönemdi. O gün de Cristina'ya yakınlık gösterdi ve hatta selamlaşma sırası geldiğinde onu sıcak bir şekilde kucakladı. Selefi Vázquez'i kırmamak için kısa kesti ama adeta bir aşka dönüşecek bir ilişkinin başladığı izlenimini verdi.

Chávez, Mujica ile ikili bir görüşme yapmak istemişti. İkili arasında zaten uzun süredir devam eden yoğun bir ilişki vardı. Mujica, Tarım, Hayvancılık ve Balıkçılık Bakanı olarak Chávez'i birçok kere Caracas'ta ziyaret etmişti ve Chávez de Montevideo'da kendisini ziyarete gelmişti. İkili hemen her konuda sohbet etmekten hoşlanıyor, birbirlerini arkadaş olarak görüyorlardı. 1 Mart gecesi, protokol sona erdikten sonra, Mujica, Chávez'i görmek için onun kaldığı otele gitti. Ancak yarım saati geçmeyecek kadar bir süre kalabildi. Çünkü epey yorgundu ama bir yandan da Chávez'e söylemesi gereken şeyler vardı.

İlk günden itibaren, Venezuela'da iktidara geldiği zaman, onu uyarmış ve sosyalizmi inşa edemeyeceğini söylemiştim. Ve zaten bi halt da inşa edemedi. Ama milyonlarca yoksulun şimdi daha iyi yaşadığından hiç şüphe duymuyorum. Her zaman bir şeyler yapılabilir ve yapılanlar da tarihteki yerini alır. Benim iktidarda olduğum dönemle ilgili de benzer şeyleri tarih yazabilir. Ama benim çizeceğim yol Chávez'inkinden çok farklı. Bunu başkanlığımın ilk gününde ona da söyledim. "Benim istikametim farklı tarafa" dedim. İyi bir konjonktür yakalarsam, alnımın akıyla çıkarım. Aksi olursa beni yaşatmazlar. Kimsenin şüphe duymayacağı şey şu ki, kesemi doldurmayacağım ve yoksullar için çalışacağım.

Başkanlık görevine başlamasından bir gün sonra, Montevideo'nun en merkezî meydanlarından olan Plaza de Independencia'daki Torre Ejecutivo'nun *(Başkanlık Kulesi)* 11. katındaki başkanlık ofisine yerleşti. Başkanlık ofisi, Mujica'ya, büyük, koskocaman göründü. Neredeyse kendi evinin iki katı büyüklüğündeydi. Bu duruma biraz olsun alışabilmek için ne yapacağını bilemiyordu. Beş sene boyunca bu ofis, ardı arkası kesilmeyen hediyelerle dolacaktı. Büyük vazolar, resimler, maket tren ve evler, heykeller, yelpazeler, bir elektronik gitar gibi her türden pek çok şey. Ama bu ilk günlerde, çöle benzer, terkedilmiş bir yer gibiydi.

Penceresinden birkaç dakika boyunca Güney Bulvarı'nı seyretti. İlk baştaki şaşkınlığı çabucak geçivermiş ve onca arzuladığı başkanlığın artık başlamakta olduğunu hissetmişti. Zihnindeki dağınık fikirleri toparlaması, bir düzene sokması gerekiyordu. 'Düzen' hiçbir zaman onun güçlü yönü olmamıştı, ama şimdi buna gereksinim duyuyordu. Bir müsvedde ve kalem buldu, bir şeyleri not almaya başladı.

Koltuğunun tam karşısında bir bilgisayar duruyordu ama bu onun hiç ilgisini çekmiyordu. Ona daha çok dekorasyonun bir parçası gibi geliyordu bu bilgisayar ve bu dekorasyonda da hâlâ bir şeylerin eksik olduğunu düşünüyordu. Eşinin çiçekler arasında çekilmiş fotoğrafının olduğu çerçeveyi, Bebe Sendic'in fotoğrafının yer aldığı çerçevenin yanma koydu aynı şekilde. Bunu yeni çalışmaya başladığı her yerde törensel bir şekilde tekrarlıyordu.

Masasının üzerinde hiçbir zaman çok eşyası olmadı. Ne ilk gün, ne de başkanlığının son gününde... Kendisine hediye edilen eşyalarsa, adeta bir alanı işgal etmek için taarruza geçmeye hazırlanan bir ordu gibi, masanın her iki yanını kaplıyordu. Masasında sadece kalemler, gazeteler, fotoğraflar ve gündeme göre değişen notlar vardı. Dünyadaki teknoloji çıtasının en alt sınırına bile yaklaşamamıştı.

Teknolojiye alışamadım. Ben yaşlıyım, bu saatten sonra değişemem. Ofisteki bilgisayarı sadece birkaç kez çalıştırdım. Ama doğru dürüst bakmıyorum bile. Gerek duymuyorum. Hiç denemeye girişmeyeceğim şeyler var artık. 78 yaşımdayım. Az değil! Biraz hız kesmek lazım. Bazen Lucia'nın bilgisayarını açıyorum ama berbatım bu konuda. Bir çocuk beni görse, güle güle, bayağı bir eğlenir benimle. Kullandıkça öğrenirsin gerçi ama ben artık bunun için oldukça yaşlıyım. Bilgisayarda becerebildiğim kadarıyla günlük gazeteleri okumaya çalışıyorum. Dünya artık oralarda dönüyor, bunun da farkındayım ama benim dünyam farklı. Beni elle yazmaktan, okumaktan alıkoyarsan, beceremem. Bu yaştan sonra kendimi güncelleyemem. Bazen, o kadar aptalca şeyler yazılıp çiziliyor ki, tüm bilgisayarları alıp kıçlarına soksunlar, diye içimden geçiriyorum. Saçmalıkları okumaktan çürüdüm. Akılları-

na doğru dürüst bir fikir gelmiyor. İnsanı bezdiren hep aynı teraneler.

Çokça okumayı ve düşünmeyi tercih ediyorum. Ve okuduklarımdan alabileceğimin en fazlasını almaya, yorumlamaya çalışıyorum. Zamanım oldukça, kafamdakileri toparlamak için, yazdığım da oluyor. Yazmak, düşüncelerini netleştirmene yardımcı oluyor.

Okumak ve yazmak, zamanında, Mujica'yı delirmekten kurtarmış ve bir politikacının hayal edebileceği en yüksek noktaya yükselmesine yardımcı olmuştu. Şimdi bir adım daha atmak gerekiyordu: Yapmak. Bunun için sürekli bir şeyler yazıp, hazırlanıyordu. En yalın halde bir sosyalizm, daima onun ideolojisinin tanımı oldu. Peki bununla ilgili ne yapabilirdi? Çok az şey olduğunu biliyordu ama bu yönde bir işaret vermeliydi. Hükümet aracılığıyla gerçekleştireceği bazı girişimlerle, öz yönetim modelini denemeyi düşündü. Böylece ilerisi için bir örnek model geliştirebilirdi. 'Öz yönetim' sözcüğü, hiç şüphesiz masasının üstüne koyduğu ilk müsveddeye de not edilmişti.

Bugün, üçüncü dünya ülkesi olan küçük bir ülkede, toplumsallaştırıcı yapılara doğru götürecek en pratik yolun öz yönetim modelinden geçtiğini görüyorum. Amaç, otokontrol mekanizmalarıyla, işçiler tarafından yönetilen şirketlerin kurulmasıdır. Ben, insanın insan tarafından sömürüldüğü işletme modellerine karşıyım: Sen de kendininkini kur o halde! Kapitalizmin sahip olduğu büyük dinamo, yaratıcı tarafıdır. Aksi takdirde, hayatını 'siesta'ya adayacaksın. Tükeneceksin ve sonunda hemen hemen tüm sosyalist ülkelerde olduğu gibi elinde bir şeyin kalmadığı bir yere geleceksin.

Ne geçmişte başarısızlıkla sonuçlanan tecrübeler hakkında bir şey duymak istiyordu ne de şimdilerde benzer bir girişiminin aktörü olmayı düşünüyordu. Bu yüzden, düşünsel akışkanlığını tıkayabilecek ideolojik saplantılardan kurtulmak gerektiğini de kâğıda not etti. Bu saplantılar özellikle de Mujica'da zaten bulunmamaktaydı ama yine de zihninin bir köşesini kurcalayabilecek olası gizli kalıntıları elemeliydi. Öz yönetim, bazı özel durumlarda, insanın insan tarafından sömürüsüne karşı alternatif bir yol olabilir ama bu özel durum sona erdikten sonra "Dogmaların kıçına tekmeyi atacaksın." Chávez'e bunu daha önce de söylemişti ve seçim kampanyası boyunca tekrarlamıştı. Çılgınlık yapmak yok!

Temel rehberi ve hareket noktası, ortak akıldı. Niyeti ne büyük dönüşümler ne de kurulu düzenin kökten değiştirilmesiydi. Devrim, silahlardan sandığa ve daha sonra da fikriyatına geçmişti.

> *Aklın başlıca kaynaklarından birisi sağduyudur. Sorun, ideolojiye gerçekliğinin üzerinde değer verdiğin zaman başlıyor. Sonra gerçek, yüzüne çarpıyor ve seni alaşağı ediyor. Eğer ideoloji, gerçeğin yerini alırsa, o zaman orada düşsel olanı, kurgusal olanı yaşıyorsun demektir. Bu durumda da hayal kırıklığına ve hayali sonuçlara varacaktır yolun. Bugünün gerçek şartlarını göz önünde bulundurarak insanların daha iyi yaşaması için mücadele etmeliyim; bunu yapmamak bir ahlaksızlıktır. Bu realitedir. İdeallerim uğrunda savaşıyorum. Bu muhteşem! Ama insanların refahını, mutluluğunu ideallerime kurban edemem. Yaşadığımız tek bir hayat var ve çok kısa.*

O günlerde iki mesele daha öncelikliler arasında yer alıyordu ve yönetim süresi boyunca da gündemde kalan konular arasındaki yerlerini korumuşlardı: Toprak ve eğitim. İlkini Bebe Sendic'e

borçluydu ve bu konu gerillalığının başladığı ilk günlerden beri beri temel amaçlarından biri haline gelmişti. Toprağın önemi, ona sahip olanın kim olduğu, nasıl işlendiği ve iskân etmek için neler yapılması gerektiği... 1 Mart gecesinde, yabancı delegelerin davet edildiği bir yemekte, Mujica, Güney Amerika ülkelerinden yoksul çiftçileri Uruguay'ın boş arazilerine getirmeyi planladığını söyledi. Uruguay'da, Montevideo, ülke nüfusunun yarısını oluşturmakta ve diğer yarısında da her beş kişiden sadece biri kırsal kesimde yaşamaktaydı.

Artık iktidardaydı ve boş arazilerin yeniden iskânı için girişimlerde bulundu. Ama bu uğraşlarından neredeyse hiçbir sonuç alınamadı. Hayata geçirebildiği bir plan ise, 2000 hektardan fazla toprak sahibi olanlar için koyduğu bir vergi oldu. Astori'nin ve Uruguay siyasetinin önemli bir bölümünün itirazlarına rağmen bunu başardı. Fakat detaylarının üzerinde fazla durmadan aceleyle yapılmış bu hamlenin sonuçlarına katlanmak, başkanlığının yarı süresini henüz geçirmişken, Yüksek Adalet Mahkemesi'nin verdiği anayasaya aykırılık kararı ile başa dönmek zorunda kaldı. Ama bu konuda ısrarcıydı: Büyük toprak sahiplerinin, günümüzde de ödediği bazı vergilerin oranını artırmıştı.

> *Benimle aynı görüşte olmamalarıyla ilgili bir sorunum yok. Ama farklı düşünenin, ille de hükümet ile beraber yürümesi gerekmiyor. Birisinin karar vermesi gerekiyor ve sonuçta bu kişi benim. Ama tartışmaktan zevk alıyorum. Bazı meselelerde Danilo ile yıllarca tartışsak yine de bir çözüme ulaşamayabiliriz. Benim koyduğum toprak vergisi 'batllismo' kökenli bir vergidir ve toprak meselesi de Tupamarolar için çok önemlidir. José Battle y Ordóñez*[14] *20. yy.*

14 Uruguay'da iki ayrı dönem (1903-1907, 1911-1915) başkanlık yapmıştır. Farklı sosyal reformlara imza atmış ve Katolik kilisesi ile devletin ayrılmasında öncü olmuştur. Yaptıkları ve ondan bugüne kalanlar 5. bölümde daha detaylı olarak anlatılmıştır. (ç.n.)

başlarında toprağın bir kısmının topluma ait olduğunu ve bu yüzden toprak sahiplerinin bunun için topluma bir ödeme yapmaları gerektiğini düşünüyordu. Toprak sahipleri halka olan bu borcunu ödemeli. Ayrıca tüm yerel yönetimlerle anlaşmalı olarak, vergi hasılatının bir kısmı da, kırsal bölgelerdeki yolların iyileştirilmesi için kullanılmalı.

Lucia ile birlikte yaşadıkları çiftliğin mülkiyeti Mujica'ya ait bulunuyor. Çiftlik evini, hapisten çıktıktan sonra satın almıştı. Daha sonra bitişikteki arazileri de satın alarak çiftliği büyüttü. Bu durum, toprağın değerinin ne dereceye kadar arttığını anlamasına yarayan bir örnek oldu ve toprak sahiplerine vergi konulmasının pazarlık konusu bile yapılmaması gerektiğinden emin olmasını sağladı.

Çiftlik 80'li yılların sonunda bana 17.000 dolara mal oldu. 14 hektar kadar bir yüzölçümü vardı. Daha sonra 10.000 dolara da yanındaki 5 hektarlık yeri aldım. Şimdi çok daha fazla ediyor ama bu artış, yaptığım işin meyvesi değil. Daha sonra başka bir arazi aldım. Şimdi, 25 hektarım var. Son alınan 6 hektar bana 50.000 dolara patladı. Bugün tümü kolayından 500.000 dolar eder. Şu anki değeriyle, aldığım fiyat arasında uçurum var. Bu kazancın bir kısmının topluma geri dönmesi gerekir. Kötü bir insan olmamalısın! Milyonlarca dolarlık arazileri var ve bir peso dahi ortaya koymaya yanaşmıyorlar. İstedikleri kadar yırtınsınlar, ben bu konuda bir adım bile geri atmam.

Göreve başladığı zamanlarda, eğitim alanındaki ukdesi; gençlere mesleki eğitimin verilmesiydi. Konuşması sırasında eğitim kelimesini arka arkaya üç kere tekrarlaması, sadece alkış almak için değildi. Mujica'nın aklında o zamanlarda da, eğitim

ile ilgili herkesi sarsacak fikirler vardı. Ve her ne kadar sadece bazılarını gerçekleştirebildiyse bile sonuçta asıl sarsılan da kendisi olmuştu. 2010 yılının o Mart ayında, gençlerin üniversite bitirmeksizin iş dünyasına hızlıca girebilmelerini sağlamak amacıyla oluşturulan, teknik eğitimi, üniversite eğitiminden ayırma projesi vardı. Mevcut eğitim sistemi dışında, Uruguay Teknik Üniversitesi merkezli, ortaöğretim mezunu gençlere hitap eden bir enstitü kurmak ve yeni bir organizasyon oluşturmak istiyordu. Bu projesi gerçekleşmedi ve bugün de UTU hâlâ özerkliğini tam olarak kazanamamıştır ve merkezî eğitim sistemine bağlıdır.

> *Bıraksalar, UTU'yu bu ortaöğretim sarmalından çıkarıp, Uruguay Teknoloji Enstitüsü ve diğer kurumlarla birleştirmek istiyorum. Bu bir gerçekleşsin ve siz seyredin daha sonra olacakları. Yapabilecek miyim, bilmiyorum. Size bir hayalimi söyleyeyim mi? Resmi otoritelerin saflarını üzerinden atmış yeni bir kuruluş. Çok deneyim kazanmak gerekli ve mevcut eğitim sistemindeki ortaöğretim kurumlarıyla bunun başarılabileceğini pek düşünmüyorum. Tam olarak ne yapman gerektiğini bilmiyorsan denemelisin ki doğru yolu bulabilesin.*

Öyle de yaptı ama özellikle iktidara gelmesinde pay sahibi olan Sosyalist Parti ve Geniş Cephe içinde yer alan Astori liderliğindeki Asamblea Uruguay grubu da dahil olmak üzere siyasi partilerin çoğundan olumsuz cevap aldı. "Sosyalist Roque Arregui ve 'Astorici' José Carlos Mahía, tüm 'beyaz' ve 'renkli' vekillerle beraber reform yapmamın önünü tıkadılar. Muhalefet partisinden bazı isimler bile beni desteklemişti halbuki" açıklamasını yapmıştı, iktidarının sonunda.

Teknik eğitimin, güncel mevzuatta yer alan üniversite eğitiminden bir yasayla ayrılması konusu, Mujica'nın hakkında en

çok hayıflandığı bir fiyaskoya dönüşmüştü. Ama yine de mesleki eğitim kapsamında, sınıfları sisteme dahil etmeye çalıştı. Resmi eğitim sisteminin rehavetine kapılmış bir siyasi yapının 'hayır'ı onu alternatif metodlara yöneltiyordu.

Var olan eğitim sistemine bir 'devlet darbesi' yaptı ve eğitim kurumlarının yönetimlerinde teknik eğitim kökenlileri görevlendirdi. Başkanlık görevinin son bulmasına birkaç gün kala "Zorla el koydum; farkına bile varmadılar" diye ironik bir cümle kuracaktı.

Bu değişiklik, UTU'ya giriş sayılarında önemli bir artış sağladı ve eğitimde daha iyi neticeler verdi. Bu, Mujica için bir teselli oldu. Bununla birlikte Mujica'ya nefes aldıran diğer bir konu, eğitimi az da olsa ülke geneline yayabilmiş olmasıydı. Bunu, Montevideo dışında da teknik eğitim veren kısa süreli bölümlerin yer alacağı yeni bir devlet üniversitesi kurma projesine ve bu konuda kendisine yardımcı olan, bir arkadaş olarak gördüğü, Uruguay Cumhuriyet Üniversitesi'nin o dönemki rektörü Rodrigo Arocena'ya borçluydu. Mujica, yine de yapılanlardan tatmin olmamıştı. Bu konuda ulaştığı sonucu, "Lanet olası eğitim, ne kadar da karmaşık bir konu!" diye özetlemişti.

İlkokul ve liselere tahsis edilmiş binaların bakımı konusunda bile engellerle karşılaşmıştı. Bu meseledeki en büyük sorun, devlet bürokrasisiydi. Mujica bu durum karşısında bir çıkış yolu aradı ve sonuçta bu karmaşık sorunu düzeltti. Bir kez daha gizli bir yol izlemek zorunda kalmıştı.

Bu işteki suç ortağı da Ulusal Kalkınma Kurumu ve özellikle de bu kurumun, onarımların bitirilmesi konusunu önemseyen başkanı Adriana Rodriguez idi. Mujica, Adriana'yı örnek olarak vermekten ve yöntemin zahmete değer olduğunu söylemekten çekinmedi. "Okul ve dersliklerdeki fiziksel sorunlardan kaynak-

lanan krizi aşmak için bir çeşit paralel devlet uydurmak zorunda kaldı. Aksi takdirde bir bok yapamayacaktık."

Arjantin sorununu çözmek, askerlerle yakınlaşma sağlamak ve devlet tarafından yapılan aşırı harcamaların büyükçe bir kısmına son vermek, ilk haftalarda gerçekleştirebildiği hedeflerinden üçü olmuştu.

Arjantin sorunu üzerine izlediği politika oldukça başarılı sonuçlar vermişti. Vázquez ile önce Néstor Kirchner ve daha sonra da eşi Cristina Férnandez arasındaki uzlaşmazlıklardan dolayı, Arjantin ile Uruguay'ı birbirine bağlayan ana köprü dört seneden fazla bir süredir geçişlere kapalı durumdaydı. Köprü trafiğini kesen taraf, sınırın Uruguay tarafında açılan kâğıt fabrikasını protesto etmek isteyen ve bir sınır kasabası olan Gualeguaychu'da yaşayan Arjantinlilerdi. Mujica'nın öncelikleri arasında bu sorunun çözümü vardı ve görevinin altıncı ayında köprünün yeniden açılmasını sağladı. Bu amaçla, Vázquez'in itirazına rağmen, UNASUR (Güney Amerika Uluslar Topluluğu) genel sekreteri seçiminde Nestor Kirchner'e oy verdi. Ve iki ülke arasındaki gerilim tamamıyla sonlanmasa da yok sayılacak düzeye indi. Böylece Mujica'nın en baştaki hedeflerinden birine daha ulaşılmıştı ama buna rağmen, yönetimde geçen yıllar boyunca Mujica ile Cristina Fernández arasında oluşan 'aşk' bir boşanmayla sonuçlanmıştı.

> *Arjantin'le aramızdaki anlaşmazlıklar, adeta bir 'kiminki daha büyük' tartışmasına dönüşüyordu. Bir horoz dövüşü gibiydi. Böyle bir saçmalık yüzünden beş senedir köprüler kapalıydı. Devlet başkanlarının bir geri vitesi olmalıdır. Önemli olan halkın ne istediğidir. Kaprislerin olamaz. Biliyorum ki pek çok insan sorunun bir çözüme kavuşmasından memnun kalmadı; ama ben ülkem için en*

iyi olanını yaptım. Biz Arjantin'in bir eyaleti değilsek bu sadece bir tesadüf sonucudur. Tarihin ne olduğunu çok iyi biliyorum. Arjantin ile aramız kötü olduğunda, işler hep ters gidiyor. Bakın turizme. Onlar Uruguay'a bayılıyor ve deli gibi eğleniyorlar. Hayranlık içindeler. Bunun değerini bilmeliyiz. Colonia'da Arjantinlilerle resim çektirmekten helak oldum neredeyse. Benim gibi bir başkanları olsun istiyorlarmış. Ülkemize gelip, para bırakıyorlar. Buna dikkat etmek gerekir. Ne kadar insanın bu işten geçindiğini biliyor musunuz? Delilik bu! Ben tüm bu insanları da düşünmek zorundayım.

Bir Tupamaro'nun başkan olması askerlerde az da olsa işkillenmeye sebep vermiş olabilirdi. Her ne kadar o sırada Silahlı Kuvvetler'de görev yapanlar, 60'lı yıllarda gerillalar ile yapılan çatışmalarda bizzat yer almış olmasalar da, Sendic ve arkadaşlarının, Uruguay'ın kötülüğünü isteyen şeytanlar olduklarını duyarak eğitim almış ve yetiştirilmişlerdi.

Mujica bunu biliyordu ve daha ilk günden itibaren askerlerle olan ilişkiyi önceliklerinin merkezine koydu. 2 Mart günü, tüm general, albay ve ordunun diğer yüksek rütbelileriyle, 15 gün sonra ülkenin merkezindeki Durazno eyaletinde bir toplantı yapacağını açıkladı. O toplantıda Silahlı Kuvvetler'in bütün önde gelenlerinin altını çizdiği ve içlerinde endişeli olanları da rahatlatacak uzun bir konuşma yaptı. "Vatanımın askerleri!" diye seslendi onlara ve onlarla gurur duyduğunu ve tüm imkanlarını kullanarak kendileriyle ilgilenmeye çalışacağını söyledi.

Askerlerin kilit bir rolü olduğunu düşünüyorum. Çok zeki olmayı gerektirmez; silahlı kuvvetler olmadan olmaz. Bu, çok açık. İktidar için mücadele edenlerin, silahlı kuvvetleri göz önünde bulundurması gerektiği çok net. Çün-

kü çok güzel bir slogan da olan 'diktatörlük bir daha asla' düşüncesinin sadece bir slogan olarak kalmaması, ordunun başı olan devlet başkanının ülkenin siyasi realitesini, ama eksik ama fazla, kendi üstünde toplamasıyla mümkündür. Darbecilerin orduyu kullanarak hükümete darbe yapabilmeleri için birlik olmaya ihtiyaçları var. Bu darbeci birliğe karşı yegâne güvence ise bu kurumun üyelerinin, tıpkı halk içinde olduğu gibi, farklı politik kimliklere sahip olmasıdır. Toplumdaki farklı siyasi fikirler, subayların aklına girmezse, o zaman iş localara kalır. Ya masonlardır ya milliyetçiler ya da her neyse... Askeri hayat, tüm dünyada böyledir. Bu yüzden, Geniş Cephe olarak, kendimize asker kazanmalıyız. Demokrasinin garantisi budur.

Ama ne yazık ki askerlerden çekinen bir sol ile karşılaştım. Benim siyasi partimde askerlerin mevcut olmaması beni korkutur. Yani onları sağ partilere hediye edeyim! Bu kadar saf olma! Benim başından beri üstlendiğim bir iktidar mücadelesi bu. Dünyada iktidar için mücadele veren ama yanında askerlerin olmasını düşünmeyen bir kimseyi tanımıyorum. Bunu yapmazsan, kaybedersin.

Mujica, aynı zamanda, bir politik sinyal olarak, diktatörlük döneminde (1973-1985) işledikleri suçlardan hüküm giyerek cezaevinde bulunan 20 emekli askere ev hapsi verilmesini gündeme getirdi. Bu darbeci askerlerin yargılanmasına Geniş Cephe'nin ilk hükümetinin zamanında başlanılmıştı ve demir parmaklıkların arkasındakilerin çoğu, zamanında onu ve arkadaşlarını zindanlara atanlar olmuştu. Barış sinyali olarak onları evlerine göndermek istedi. Daha ilk hafta bu düşüncesini açıkladı ama hiçbir destek alamayınca başka bir adım atmamayı tercih etti.

Askerlerin ev hapsine alınmasını sağlamak için uğraş-

tım. Ama hiçbir şey beceremeden yenik düştüm. Bu konunun, göreve henüz başlamış bir hükümeti ortasından ikiye böleceğini gördüm ve üstelik bu boşa kürek çekmek olacaktı, çünkü kaybedecektim. Ama fikrim değişmiş değil. 80 yaşındaki ihtiyarları hapiste görmek istemiyorum. Bunların hapiste ölmesi bir işe yaramadığı gibi geçmişte yaşananları da unutturmaz. Hiçbir şey değişmez. Artık birbirimize eziyet vermeyi bırakmalıyız. Hep bunu söyledim ama bir adım bile atamadım.

Devlet kaynaklı birtakım gereksiz harcamaların sonlandırılması, Mujica'nın ivedilikle el attığı üçüncü mesele oldu. Uluslararası çapta prestij sahibi, sahildeki tatil beldesi Punta del Este'deki başkanlık konutunu satışa çıkarttı, yurt dışı gezi yolluklarını azalttı, hatta Anchorena başkanlık çiftliğinde San Juan Nehri kıyısına demirlemiş halde duran yatın çekilmesi talimatını verdi. Bunu kamuoyuna da duyurdu. Sade ve tutumlu bir hükümetin göreve başladığı mesajını vermek istiyordu.

Yatı oradan götürmelerini sağladım. Eğer bir yatım varsa, yatta çalışacak bir denizcinin de olması gerekir. Balıkçı bir arkadaşımla yatı dünyanın bir ucuna yolladım. Sanırım yatı Moon tarikatı, eski başkanlardan Pacheco'ya[15] *hediye etmiş ve daha sonra hep orada kalmış. Bunlar hep birer gösterge. Punta del Este'deki başkanlık yalısı için de aynısı geçerliydi. Yarın bir devlet başkanı gelir de, Punta del Este'ye gitmek isterse, o zaman gidip Conrad'da başkanlık suitinde kalır. Delicesine tasarruf ediyoruz. Tüm yıl bomboş bekleyen beş kişiye maaş ödemek zorunda de-*

15 Jorge Pacheco Areco, Oscar Gestido'nun ölümüyle 6 Aralık 1967'de Uruguay Devlet Başkam olmuş ve 1972 yılına kadar başkanlığını sürdürmüştür. Tupamarolara karşı mücadelede, sadece seferberlik halleri gibi uç durumlarda kullanılabilecek anayasal mekanizmalara başvurmuştur. (ç.n.)

ğiliz. Montevideo'daki Suarez Başkanlık Konutu'nda da hiçbir şey yapmadan bekleyen bir sürü gereksiz görevli var. Ama ne kadar gereksiz olsa da, orası dokunulmaz.

Bunlar devletin obezliğinin yanında küçük detaylardı. Diğer birçok konuda eli kolu bağlıydı. Ama daha ilk günden itibaren tavrını belli etti. Öyle ki makam odasının kapısına "Başkanı mahcup etmeyin. Geniş Cephe'ye aidatınızı peşinen ödeyin" yazılı bir not yapıştırdı. Hiçbir yurt dışı seyahatinde yolluk almadı ve örnek olacak davranışının yayılması beklentisiyle, görevde bulunduğu süre boyunca maaşının % 70'ini bağışladı. Ama karşılaştığı duruma bakılırsa duvara toslamış gibi oldu.

Yurt dışı gezi yolluklarını imzalamaktan bıktım artık. Korkunç bir masraf. Bakanların tüm genel müdürlerine yurt dışı gezileriyle devleti göçertme faaliyetine bir son vermelerini söyledim. Büyük bir kısmı zaten bir işe yaramıyor.

Ben bir meleğim aynı zamanda. Kimse beni dinlemedi. Bazen insanlar çok kötü olabiliyor. Maaşımın büyük bir kısmını bağışlıyor olmama rağmen, birkaç kişi dışında, hükümetten hemen hemen hiç kimsenin yoksullar için ortaya bir peso bile koymasını sağlayamadım. Bu korkunç bir şey.

Devlet aygıtında daha sonradan gerçekleştirebildiği değişiklikler tasarruftan çok yenilikçi yatırımlar ve yönetim mekanizmaları ile ilgili oldu. Her ne kadar bunların hiçbiri göreve başlarken altını çizdiği vazgeçilmez konular arasında yer almasa da, bunların ileride yankı uyandıracak, elle tutulur şeyler olduğunu düşünüyordu.

Beş yıllık iktidarı süresince Mujica adıyla birlikte anılabilecek

ikincil konulardan olan, yenilenebilir enerji kaynakları (rüzgâr, güneş, biyoyakıt) kullanımına geçilmesi, gaz terminali kurularak Uruguay'da gaz ve petrol aranmasına başlanılması ve Brezilya ile yeni bir elektrik ara bağlantı hattı çekilmesi, tarih kitaplarındaki yerini alacaktır.

Bu dönemle ilgili belirtilmesi gereken başka örnekler de mevcut. Devlet şirketleri önemli bir oranda yatırımlarını arttırdı. Her ne kadar Mujica'nın başkanlığı sonrası bütçe açığı verilse de, Mujica bunu gerekli olarak niteliyordu ve bu, ekonomiye büyük bir dinamizm getirdi. Ya da grevler, pazarlıklar, git-geller, yasada modifikasyonlar, ardından modifikasyonlara da modifikasyonlar yapıldıktan sonra, nihayetinde devlet memurlarının statüsünün değişmiş olması da bu örnekler arasında yer almalıdır. Sonuçta devlet memurlarını, özel sektördekilerle eşit konuma getirme fikrinden biraz uzaklaşılsa da, gerçek koşullarla daha uygun bir çalışma yasası çıkarılabildi.

Liste uzun ama bir yerden başlamak gerekirse, birkaç hayal kırıklığı ve bazı başarılarla özetlenebilecek bir beş yıldı diyebiliriz. Mujica'nın iktidara gelişi, daha önceden de söylediği gibi toplumda deprem benzeri sarsılmalara neden oldu. Bunlar hafif ve yerin oldukça altında kalan, yüzeyde de çok büyük kırılmalara yol açmayan ama iz bırakan bir nitelik taşıyorlardı.

4

Kural Tanımaz

Zaten tuhaf bir sabah olmuştu. Daha saat sekizi birkaç dakika geçiyorken başladı her şey. Montevideo'ya 210 km. kadar uzaklıktaki Colonia Eyaleti'nde bulunan Anchorena Başkanlık Konutu'nun girişine vardığımızda, çayırları daha koyu bir yeşile çeviren güneş, gökyüzünde henüz belirmişti. Kimliklerimizi gösterdik, ilk kontrol noktasını geçtik. Aracımızı ikinci kontrol noktasının karşısına park ettiğimiz sırada iki defa çalan bir korna sesi işittik. Beyaz bir Mitsubishi 4x4 araç, yolu açmamızı istiyor gibiydi. Şoför hızlı bir hareketle aracı yanımıza çekti. Camı açtıktan sonra, "Beni takip edin, sizi götüreyim" diye direksiyon başından seslenen kişi, Mujica'dan başkası değildi. Yanındaki koltukta Lucia vardı. Kontroller sona erdi. Arabayı çalıştırıp başkanı takibe koyulduk.

Bir iki kilometre sonra, Arjantinli bir milyoner olan Aarón de Anchorena tarafından 20. yüzyıl başlarında yaptırılan ve devlet başkanlarının kullanımına ayrılarak Uruguay devletine bağışlanan, kolonyal tarzdaki bir konak olan ana binaya vardık. Mujica, eşiyle beraber aracından indiğinde, biz de yolculuklarının üçüncü bir katılımcısı olduğunun farkına varmıştık: Köpekleri *Manuela*. Başkan ve 'first lady'nin üzerinde pantolon, spor ayakkabı ve rengi biraz solmuş kazaklar vardı. Mujica, şapka ve güneş

gözlüğü taktığından, tanınması kolay değildi. Ray-Ban marka gözlükleri, devlete ait bir petrol şirketi olan Ancap'ın başkanı *oğul* Raúl Sendic unutmuş ve daha sonra Mujica da bu gözlüklere el koymuştu.

Hal hatır sorma faslını birkaç kelime ile geçiştirdikten sonra, "Bir tur atalım" diye bir teklifte bulundu Mujica. Bunun üzerine cipe bindik. Biz üç kişiydik -birimizin eşi de ziyarete dahil olmuştu- onlar ise iki kişiydi ve bir de Manuela. Şoförümüz ve aynı zamanda rehberimiz olan başkanla beraber geziye çıkıyorduk hepimiz. Meşe ormanlarının içinden geçtik, bir geyik sürüsüyle karşılaştık ve hatta Rio de la Plata üzerinde Buenos Aires manzaralı bir plaja kadar gittik. Kuşkusuz unutulmaz bir sabahtı.

Ama daha bitmemişti. Ana binaya geldiğimizde, tesisleri gezdirmeyi teklif ettiler. Kullanılan tek yerin mutfak olduğunu gördük. Kısa turumuzda göreceğimiz dört oda vardı: Oturma odası, "jibaro kafası"[16] dahil avcılık ödülleriyle dolu bir oda, dünyanın dört bir tarafına yapılmış seyahatlerde alman hediyelik eşyaların bulunduğu diğer bir oda ve bir odun sobası ile yirmi kişilik devasa bir masanın yer aldığı salon. Salondakilerin hepsi lüks ve antika niteliğinde eşyalardı. "Bir müzeyi andırıyor adeta" diye yorumladı Mujica. Devasa masanın bir yerlerini işaret ederek devam etti: "Ben zindanlarda çürürken, belki de şu köşede darbeci askerler oturup viskilerini yudumluyorlardı. Şu diğer sandalyede de üç sene önce Bush oturmuştu."

"Biz burada yatmıyoruz" dedi Lucia ve ana binanın yanında kalan, zamanında kâhyaların da kaldığı binaya doğru dönerek ekledi: "Bizim kaldığımız yer şurası. Buraya, içerisinde aynı zamanda ziyaretçiler de ağırlandığı için otelcik de derler."

16 Güney Amerika kabilelerinden Jibarolar tarafından yapılanlardan esinlenerek, günümüzde yapay olarak üretilen ve büyük meblağlara satılan, küçük bir insan kafası görünümündeki duvar süsü. (ç.n.)

Manuela'nın yol göstermesiyle beşimiz de oraya doğru yöneldik. Manuela'nm eski, yırtık bir örtünün serili olduğu kulübesi giriş kapısının yanındaydı. Sofra, odun sobasının yanmakta olduğu mutfağa kurulmuştu. İki şişe şarap eşliğinde mercimek yahnisi yedik. Sonrasında girdiğimiz tuvaletin kapısını kapatıp klozetin önüne geldiğimizde karşılaştığımız manzara ise büyük bir sürprizdi: Başkanın ve eşinin iç çamaşırları pencerelerden birinde asılı duruyordu.

Başkan Mujica'nın protokol anlayışı işte böyleydi. Anchorena'daki bu sahneye benzer şeyler sık sık tekrarlanıyor ve dünyanın dört bir tarafında bugün bile konuşulan efsanelere dönüşüyordu. "Protokol, iktidarın güç ayinleri ya da her neyse, tüm bu saçmalıkların canı cehenneme!" diyerek özetlemişti fikrini yaptığımız söyleşilerden birinde.

Uruguay'da ve yurt dışında hep bu düşünce yapısıyla hareket etti. Kural tanımazcasına... Alışılagelmiş tüm prosedürleri atlayıp bu konuda görevli başkanlık personelini her seferinde çıldırtarak...

Başkanlık binasındaki protokolden sorumlu memurlar başkanın ofisinin bulunduğu katın bir altında yer alan 10. kattaki bir bölümde çalışırlar. Sayıları yirmiyi bulan bu personelin neredeyse tümü, Mujica'nın başkan olduğu günden beri ne yapacaklarını bilemeden, elleri kolları bağlı duruyordu. Onlara yapacak çok az iş kaldığı gibi, yapılan minumum iş de planlara uygun gitmiyordu.

"Mujica ile çalışmak zor zanaat. Protokole dair hiçbir programın gereğini yerine getirmek istemediği gibi en temel noktaları hatırlattığımızda bile sinirleniyor. Daha fazla katlanılması zor biri. Buradaki çoğu kişi onun görevinin sona ereceği günü iple çekiyor" diye itiraflarda bulunan, yirmi yıldan fazla başkanlık

sekreteryasında çalışan bir memurdu. Diğer birçok memur da onunla hemfikirdi. Beş yıllık görev süresi boyunca Mujica'nın etkinliklerini koordine etmekle sorumlu kişilere zaman fazla geliyordu ve bu da ortak çalışmayı zorlaştırıyordu.

> *Bir sonraki ABD ziyaretine protokol ekibinden gelecek olanlar var. Buna katlanmak zorundayım ama bana kalsa gönül rahatlığıyla onları burada bırakabilirim. Protokolü çok seven bir yapım olmadığı aşikâr, değil mi? Ofisimin bir alt katında duruyorlar. Tüm gün tek bir şey yapmadan. Onları hiç kaale almıyorum. Ama bu, protokollere katlanma zorunluluğumu ortadan kaldırmıyor. Monarşileri başka gözle görmeye başladım. İspanya Prensi her yerde karşıma çıkıyor. Her yemeğe koyulan maydanoz gibi adam. Buna katlanmak da kolay iş değil doğrusu. Protokollerin beni en fazla rahatsız eden tarafı ise, devletlerin boşa harcadığı bir yığın para. Bolivya'da bile bunu fark ettim. Aslında tüm bu detaylarla sadece insanı yoruyorlar.*

Dertli olanlar sadece protokol görevlileri değildi. Devlet başkanları bir saatin çarkları gibi işleyen bir yapıyla çevrilidirler. Kişiler gelir ve gider ama kurumsal saygınlığı sağlamak için kurulmuş bu çarklar hep yerinde kalır. Görevi sona eren, bunu adeta bir gömlekmiş gibi üstünden çıkarır ve göreve yeni gelen onu üstüne geçirir. Bütün bunlar görevin kutsallığı, güvenliğin elzem oluşu ve kuruma olan saygı ve özen ile açıklanır. Mujica bu çarkları sökmeye, beş yıl boyunca dağınık, yere atılmış şekilde bırakmaya karar verdi. Hiçbir şey eskiden olduğu gibi işlemiyordu artık. Ne Anchorena Konutu'nda, ne başkanlık binasında, ne güvenlik, ne ulaşım ve ne de iletişim veya başka bir hususta...

Ne gittiği yerlerdeki kapıların ne de araç kapılarının kendisi için görevlilerce açılmasına izin veriyordu. Şoförleri fırça yemek-

ten korktuklarından resmiyetten kaçınıyorlardı. Başkan olarak resmî plakalı bir araçla şehirde dolaşmıyordu. Ve her zaman önde, şoförün yanında otururdu. Tabii tüm bunlar kendi Volkswagen Fusca[17] aracıyla gitmediği zamanlarda gerçekleşebiliyordu. Bazen güvenliğe haber vermeden yaptığı kaçamak geziler de oluyordu.

2012 yılı kışında bir sabah, evine yakın bir yolda buluşacaktık. "Sizi yolun yukarısında bekliyorum" demişti. Kararlaştırılan zamandan beş dakika önce oraya varmıştı. Uzaktan, Fusca'nın yolun kenarına park edilmiş olduğunu gördük. Terk edilmiş bir araca benziyordu. Arabayla yanında durduğumuzda Mujica gözüktü ve camı açıp kafasını çıkardı. "Bir arkadaşın buradan dört blok ötedeki evine gidiyoruz" dedi ve biz de onu takip ettik. Büyükçe bir evin önünde durduk. Ev sahiplerinin izniyle içeri girdikten sonra yaklaşık bir saat kadar hükümet meseleleri hakkında konuştuk. Bir bakandan istifa etmesini istemişti ve bize bunun sebeplerini anlatacaktı. Cep telefonu tam dört kere çaldı. Dördüncü seferde cevap verdi ve bağırarak "Tamam geleceğim, beni biraz rahat bırakın" dedi. Arayan korumasıydı ve sadece nerede bulunduğunu öğrenmek istiyordu. "Atlattım. Çıldırttım adamları" derken bir yandan da gülüyordu. Ama her hâlükârda bu görevi yapanlar için de endişeleniyordu bir yandan.

> *Resmî arabayla çıktığım zaman, arabanın kapısını açmalarına izin vermiyorum ve arkada hiç oturmuyorum. Bizi öldürmeye gelirlerse şoför tek başına vurulsun istemiyorum. Sen de bu riski onunla birlikte üstlenmelisin. Başkanlığa ait bir arabayı kullanıyorum ama çöpten buldukları kayıtsız bir plakası var. Askerler zaten plakayı biliyor. Ben, arabayla tanınmadan gitmek istiyorum. Or-*

17 Mujica'nın kullandığı 'Tip 1 Volkwagen' otomobil, bir grup Latin Amerika ülkesinde bu isimle anılır. (ç.n.)

talığı velveleye vermek istemiyorum. Başkanların etrafındaki tüm bu zırvalıkların canı cehenneme. Bana göre değil bunlar.

Montevideo'nun daha çok konutların yer aldığı Prado semtinde, devlet başkanları için tahsis edilmiş, iki bloktan oluşan lüks ve büyük bir malikâne vardır. Tabaré Vázquez'e kadar, önceki dört başkan da orayı kullanmıştı. Vázquez ise kendi evinde yaşamayı tercih etti ve Suarez ile Reyes caddelerinin kesişimindeki başkanlık konağını ise ofis olarak kullandı. Mujica da aynı şeyi yaptı. Yani neredeyse aynı şeyi...

Mujica, Montevideo dışındaki çiftlik evini ikinci ofisi olarak kullanmayı tercih etti. Suarez Caddesi'ndeki başkanlık konutuna çok seyrek olarak gitti ve orada hiç gecelemedi. Önemli yabancı şahsiyetler, devlet adamları, kabinesindeki bakanlar, milletvekilleri, yerli ve yabancı gazeteciler, Mujica'nın Rincon del Cerro'daki küçük çiftlik evine en azından bir kez bile olsa mutlaka uğramışlardır. Biz de belki onlarca sefer... Bunlardan bazılarında günün büyük bir bölümünü geçirdiği mutfaktaki masanın etrafında, bazen ise küçük oturma odasında, ateşin yanında sohbet ederdik. Ama görüşmelerimizin büyük bir çoğunluğunu, toplantılar ve misafir ağırlamalarında kullanmak üzere, dışardaki ağaçların arasına yerleştirilen, üzerine isminin ateşle dağlanarak yazıldığı, Paraguaylı bir arkadaşının hediyesi olan masada yapıyorduk.

Kasım ayında sıcak bir pazar gecesi bizi kapısının karşısındaki su sarnıcının üstüne oturmuş bekliyordu. İlkbaharı andıran hafif serinliğin tadına varmak için çıkmıştı dışarı. Neredeyse her zaman, evinde de olduğu gibi, yine gayet rahat bir kıyafet giymişti ve takma dişleri ağzında değildi. Buluşmada, her birimize birer kadeh viski ikram etti. Bir saati geçkin bir süre sarnıcın üstünde oturarak sohbet ettik. Salyangozlar aramızda zorlukla

gidip geliyorlardı. Sohbetimizin ortalarında bir ara kadehini kenara bıraktı. Tekrardan yudumlamak için eline aldığında amber renkli sıvının içindeki buzların arasında bir salyangozun yüzdüğünü fark etti. Kabuğundan tutarak, epeyce uzağa fırlattı ve hiçbir şey olmamış gibi viskisini içmeye devam etti. Bir espri bile yapmadı, biz de yapmadık çünkü ev sahibi oydu.

Kendisine hizmet etmekle görevli personeli evine hiç sokmadı. Onlar oraya ne temizlik ne de yemek yapmak için girebildiler. Anchorena'da da davetlilerin olduğu zamanlar dışında yemek pişirmelerine izin vermezdi. Eşinin yurt dışı ve yurt içi gezilere çıktığı zamanlarda Rincon del Cerro'daki evinde bu durum fark edilebiliyordu. Temizliği kendisi yapıyordu ama sadece en temel temizliği. Yemekleri pişiren Lucia idi, Mujica da köpeğin mamasını hazırlamak gibi bazı işleri üstleniyordu.

İyi yemek pişirmeyi bilmek, elde olanlarla pişirmeyi bilmektir. Anchorena'da, ihtiyar ve ben yemek yapıyor, bulaşık yıkıyoruz. Her şeyi yapıyoruz. Zihniyet meselesi bu. Benim için yemek pişirip temizlik yapan hizmetkârlar istemiyorum. Ben göreve geldiğimde, başkanlık hizmetinde çalışanlardan bazıları bunu anlamakta çok zorlandılar. Eskiden başkanın ailesi de dahil herkes için yemek yaparlarmış. Şimdi ise sadece davetliler geldiği zaman yemek pişiriyorlar.

Mutfakta elimden bir şeyler geliyor; mesela domates sosları yapıyorum, özellikle Manuela için pişiriyorum. Yağda kavrulmuş soğanlı kıymayı seviyor. Bunu hazırlamadığımda bana adeta, "Ne veriyorsun bana budala?" der gibi bakıyor. Avcunun içindeyim. İstediği şeyi yaptırıyor bana. Bazen sabah erkenden kalktığımda ilk yaptığım şey onun mamasını hazırlamak oluyor.

Başkan olarak kişisel güvenliğini sağlamak için kendisine önerilen rutinlere de uymadı. Bunların hiçbirini uygulamadı. Dışarıda dolaşırken çevresinde çok az insan oluyordu. Montevideo'nun çeşitli kafeteryalarında, bazı zamanlar hükümet üyeleriyle birlikte, çoğu zaman da şoförü Daniel Carabajal dışında kimse ona eşlik etmeden öğle yemeğini yiyordu.

Daima bir fotoğraf çektirme, bir kucaklaşma, tokalaşma ya da bir tekme mesafesindeydi. "O kadar çok üstünde durmak gereksiz çünkü isteyen eninde sonunda sana yapacağını yapar" diyordu. "Tupalardan *(Tupamarolar)* öğrendiğim bir şey de, ne kadar çok korunsan da hiçbir zaman tam güvende olmadığındır."

-Silah taşıyor musun? (Artık başkan olduğunda ona bu soruyu sormuştuk.)

-Evet, evde birden fazla var ve bazen gerekli olabiliyor. Özellikle tek başıma çıktığım zaman üzerimde taşıyorum. (Bize itirafta bulunuyordu.)

-Beni temizlemeye gelebilirler ama kesin birini yanımda götürürüm.

Yurt dışına çıkarken, yanında güvenlikten sorumlu olan ve revolveri muhafaza eden en az bir kişi olurdu. Diğer ülkelere yaptığı resmî ziyaretlerde ona eşlik eden delegasyon da genellikle az sayıda kişiden oluşur, askerî yaveri de aynı zamanda başkan korumalığını yapar ve silahını taşırdı. Neredeyse herkesin birden çok görevi vardı. Mesela kişisel doktoru Raquel Pannone aynı zamanda sekreteri ve fotoğrafçısı olarak da görev yapıyordu. Gazetecilerden yabancı diplomatlara, hatta yoldan geçen şaşkınlık içindeki insanlara kadar, isteyenlerle yüzlerce fotoğraf çekiyordu.

Uzun mesafeler dışındaki seyahatlerini Uruguay Hava Kuvvetleri'ne ait, içine otuz kişinin bile sığamadığı, kırk yaşını geç-

kin iki uçak ile gerçekleştiriyordu. Bu pervaneli uçaklar, uluslararası zirvelerde, havaalanlarında yerini aldığında diğerleriyle çok tezat bir görüntü oluşturuyordu. "Elimizde olan bu ve idare edeceğiz" diyordu.

Mujica, bu uçakların tuvaletine ayakta durarak sığamıyordu. Orada işini ayakta görmek büyük bir uzmanlık gerektiriyordu. Uçaklar sanki oyuncakmış gibi sallanıyordu. Yemek için, her şey için çok küçük alanlar bırakılmıştı. Mujica seyahat boyunca ayakkabılarını çıkartıp koridorda yürüyor ya da ayaklarını ön koltuğa dayıyordu.

Chávez'in cenaze merasimine onu, Arjantin Devlet Başkanı Cristina Fernández kendi uçağıyla götürdü. Mujica şaşırıp kalmıştı. "İçinde bir kuaförü bile var" diye bize anlatmıştı daha sonra. Çift kişilik yatak, büyükçe bir elbise dolabı, banyosu, oturma odası, kısacası akla gelen her şey düşünülmüştü. "İşte bu, gerçekten önemli bir ülkeymiş" diye gırgır geçmişti.

Uzak mesafeli seyahatlerini tarifeli uçaklarla gerçekleştiriyordu. Bekleme sürelerinden ve aktarmalı uçuşlardan kaçınmayı denese de bunu her zaman başaramıyordu. 'Business Class' koltuklarda yolculuk yapıyor ama yolculuğun ortasında canı sıkılıyor ve turist sınıfı yolcuların bölümüne geçiyor, yürüyordu. Yolcular ona şaşkınlıkla bakıyor, fotoğrafını çekenler, ona sarılanlar ve onunla sohbet edenler oluyordu.

Ülke dışında da protokole ve resmiyete uymayan tavırlarını değiştirmiyor, bilakis ezber bozan nevi şahsına münhasır alışkanlıklarının her birini daha da ısrarla devam ettiriyor ve bu durum onu ağırlayan ev sahiplerinin de dikkatini çekiyordu. Önde gelen uluslararası basın organlarında bu şekilde yer alıyor ve tavrı her zaman ses getiriyordu. Farklı olanın bir albenisi de olduğunun her zaman farkındaydı. Uruguay'da artık iyice tanınmıştı. Dolayısıyla

kimseleri şaşırtmıyor, dünya da onu yeni tanımaya başlıyordu.

İsveç ziyaretinde, kral için yanında götürdüğü hediyeyi sarayın ana salonundaki masanın üstünde unutunca sinematografik bir operasyona neden oldu. Mujica, İsveç Kralı ile kısa bir görüşme yaptıktan sonra hediyeyi takdim etmeden oradan ayrılmıştı. Tipik bir Mujica gayriresmiliği, bu ülkenin bomba imha uzmanlarını hareketlendirmeye yetmişti. Onlarca polis ve uzman gönderildi ve sarayın etrafını çevrelediler, şüpheli paketi açarak etkisiz hale getirmekle görevli robotlarla içeri girdiler. Şüpheli paketin içinden çıkanın 'Uruguay' ismi işlemeli bir ametist taş olduğunu anladıklarında gerilim gülüşmelerle sonlandı.

Başka bir kraliyet sarayında, Belçika'da, en asi yönünü gösterdi. Ziyarete gittiğinde kapının önünde protokol görevlileri onları beklemekteydi. Bakanlar, Mujica'dan birkaç adım daha önce kapıya varmışlardı. Protokol görevlilerinden biri, "Başkanımzın kravat takmadığını biliyoruz ama bu, buraya girmek için bir zorunluluktur. Bu yüzden onu kendisine hediye etmiş olduğumuz kravatı takmış olarak beklemek cüretinde bulunacağız" dedi.

Mujica bu konuşmayı birkaç metre uzaktan dinlemekteydi ve "Söyleyin, ben kesinlikle girmiyorum! Hadi çocuklar gidiyoruz" diye bağırdı ve sonra giriş kapısının tam tersi istikamete yöneldi. Toplantıyı iptal etmemesi için ona çok dil dökmek zorunda kaldılar. Belçikalı memurların bu hareketine karşı, "Peki o halde ama ben hayatta kravat takmam, bunu bilsinler" diye söylendi.

Bu seyahatlerin özel kısımları da çok farklıydı. 2013 Mayıs ayındaki Çin gezisi sırasında bunun bir örneği yaşandı. Kendisi için devlet başkanlarının ağırlandığı çok lüks bir rezidans ayrılmıştı. Yatak odası otuz metrekareden fazlaydı ve aynı zamanda içinde bir de büyük jakuzi vardı. Koruması olarak bu yolculukta ona El Turco *(Türk)* Hernandez eşlik ediyordu. El Turco,

Pekin'de bulunan rezidansa vardıklarında giyisilerini düzenledi, takım elbiselerini astı ve daha sonra banyo yaptı. Tam kendi odasına gideceği zaman, bir sürprizle karşılaştı.

-Dur bakalım. Nereye böyle?

-Yatmaya. Odam yan tarafta.

-Bak sen şuna! Benim yatağıma seksen kadar kişi sığar. O yüzden burada benimle uyuyacaksın. Oldukça güzel bir yatak olmalı bu, ikimizin ağırlığına dayanacağına da eminim.

Başkanla aynı yatak odasını paylaşan sadece El Turco değildi. Yurt dışı gezilerinde benzer görevlerle ona eşlik eden Flaco Haller ve Daniel Carabajal da bunların arasındaydı. Yanında uyuyorlar, horlamalarını ve gece boyunca yinelenen tuvalete kalkışlarını duyuyorlardı. Ama onun bu davranışlarını kontrol etmenin bir yolu yoktu.

2013 yılında Madrid'e yaptığı bir ziyaret sırasında, kendisini misafir eden Uruguay Büyükelçisi'nin evinde sabah 03.30'da kalkıp jimnastik yapmaya başladı. Çin'den gelmişti ve uyku saati tamamen değişmişti. Konutun en alt kısmında saunaya ayrılmış bir alan ve kondisyon bisikleti ile egzersiz aletleri bulunmaktaydı. El Turco olayın farkına vardığında, uykulu bir halde Mujica'nın peşinden gitmişti. Uruguay'ın İspanya elçisi Francisco Bustillo da uyanıktı ve ertesi günün programını kontrol etmekle meşguldü. "Beni rahat bırakın. Asker gibisiniz, bazı şeyleri emretmem gerekiyor galiba" diye seslendi kondüsyon bisikletinin üstünden. Yarım saat içinde rahatlamış olarak, uyumak için tekrar yukarı çıktı.

Yurt dışında kılık kıyafete de çok önem vermezdi. Ceketinin pantolon ve gömleğiyle uyumuna da nadiren dikkat ediyordu.

Boş zamanlarında spor kıyafetler giyiniyor ve basın mensuplarının karşısına da bu şekilde çıkıyordu. Ondan gömlek ya da ceketini değiştirmesini isteyen danışmanlarını pek çok kez 'cehennemin dibine' kadar gitmeleri dileğiyle göndermişti. Muhalefet partisinden arkadaşı Guapo Larranaga, en azından resmî ziyaretlerde, hükümetin ilk üç senesi boyunca giydiği o korkunç kareli ceketi giymemesini istedi. Mujica ise "Bunu giydiğime sevinmelisin" diye karşılık veriyordu. Her yere bu tarzda giyinmiş olarak gidiyordu. Onun mührüydü bu. Daha öncekilerden ve diğer ülkelerdeki mevkidaşlarından ne kadar farklı olursa o kadar iyiydi. Bunu bir kült haline getirmeyi bildi.

Bazen toplum ile siyasetçiler arasında bir 'apartheid' yaşanıyor. Yaşam şekli çok basit görülebilir ama öyle değil. Siyasetçilere olan itibarsızlık bundan da kaynaklanıyor. İnsanlar başkan seçilenlerin hepsinin aynı olduğunu düşünmeye başlıyor ve bu da sonunda siyaseti son derece itibarsız bir duruma düşürüyor. Bu çok ciddi bir sorun ve ben bununla mücadele etmeye çalışıyorum. Bakın, benim bir yaşam tarzım var ama kimseyi benim gibi olmadığı için suçlamıyorum. Para içinde yüzen arkadaşlarım da var ve kendilerini severim. Başkalarına kendi yaşam tarzımı empoze etmek gibi bir arzum yok. Ama siyaset seni halkın çoğunluğundan uzaklaştırıyor. Bana oy vermiş ya da vermemiş olabilirler ama insanların büyük bir bölümü sokakta bana saygı duyuyor ve sevgi besliyorlar. Çünkü onlara tepeden bakmıyorum.

Her zaman söylediğim bir söz var: "Düşündüğün gibi yaşamalısın, aksi takdirde yaşadığın gibi düşünürsün." Bu her zaman uygulanabilir. Haklı çıkmak için insanların yaptıkları konuşma sayısı, gerçekten de hayret verici. İki

kuruşluk iktidarları ve kurnazlıklarıyla her şeye bir bahane buluyorlar ve sonunda yandaş dalkavuklarıyla fildişi kulelerde yaşıyorlar. Bu çok vahim bir durum. Her yerde bunu gördük.

Belki de bu yüzden, Uruguay'ın daha önceki başkanlarıyla arasına mesafe koydu ve bunu korudu. O, kendini başka bir kuyunun kurbağası olarak görüyor ve nadiren eski devlet başkanlarıyla aynı ortamlarda bulunuyordu. "Ben kulüpten değilim" diyor ve bunu biraz da sınıf meselesi olarak düşünüyordu. Ona göre mason olmaması, üniversite profesörü olmaması ve hatta eski bir mahkûm olması başkan olmasına engel değilken, onların camiasına girmesine engeldi.

Ben doğuştan bir kural tanımazım. Daha önceki devlet başkanlarıyla bir araya geldiğim zamanlarda hangi açıdan bakılırsa bakılsın, kendimi onlarla uyum içinde görmüyorum. Bana bir değişik bakıyorlar. Onların dünyasına ait olmadığımı biliyorlar. Hiçbir zaman da olmam zaten. Ben değişmez bir istisnayım.

Evet, bir istisnaydı ama onu istisna kılan özellikler planlıydı ve haklı bir sebebe dayanıyordu: İktidarın kutsallaştırılmasına son vermek. Mujica, her zaman devlet başkanını bir vatandaş ile aynı yerde konumlandırmayı hedefledi. Bu amaçla devlet başkanının yaşamı ile ülke ve şehirdeki günlük yaşam arasındaki mesafeyi ortadan kaldırdı. Bu şekilde de dünya çapında tanınır oldu. Sadeliği ve cumhuriyet değerlerini ön planda tutarak...

Cumhuriyet tarihi özgürlük için verilen mücadelelerin tarihidir, sonrasında insanlık tarihi açısından yakın bir zaman önce boyun eğme dönemi başlamıştır. Cumhuriyet, bir fırsat eşitliği ve özgürlük mücadelesi olmakla beraber,

kapitalist bir çerçeve içinden çıktığından, lokomotifi egoizmdir. Kralları ve sahipleri, sahanın dışına itme amacını güder. Ama cumhuriyet görünümü altında, bize cumhuriyetin doğasına aykırı, cumhuriyetçi olandan uzak, hiyerarşik bir toplumun unsurlarını dayattılar. Cumhuriyetçilerin tanımı, hiç kimsenin bir diğerinden daha üstün olmadığı şeklindedir. Ama şimdiye kadar gelen başkanlar, feodalitenin monarşi ile beraber gelen bu kadük karakterini kabul edecek şekilde ehlileştirildiler. Bundan dolayı da etraflarındaki tüm bu kutsamaları, şatafatı kabul ettiler. Çember, kırmızı halı, hürmet... Tüm bunlar cumhuriyet olamaz. Cumhuriyet eşitliktir ve söz sahibi de ruhumuz ve bedenimizle her şeyimizi borçlu olduğumuz halktır. Yöneticiler kendilerine oy veren insanların çok büyük bir kısmı gibi sade, alçakgönüllü bir hayat yaşamalıdır. Devlet başkanı herkes gibi bir vatandaştır. Evimi biraz düzene soksun, klozeti yerine koysun diye bir ustaya ihtiyacım var. Benim o muslukçu ya da tesisatçıdan bir farkım yok. Bu şekilde belki bir yere gelemeyebilirim ama kimse de beni hizaya sokamaz.

Bu, oportünist bir yaklaşım değil; üzerinde oldukça düşünülmüş meseleler bunlar. Bu konu üzerinde çok durdum ve sanırım benim miras bırakacağım temel şeylerden birisi olacak. Başkan, bir başkası gibi bir gün bir yerde kalp krizinden gidecek bir ihtiyardır; insanların bunun farkında olması gerekir.

Mujica'yla yaptığımız sohbetlerde sık sık bu konudan söz edilirdi. Mujica'nın kendine has yönetim tarzıyla ilgili her hafta bir haber yapılıyor ve o da konuyu monarşi ile cumhuriyetin ne denli farklı olduklarını anlatarak, tarzıyla ilgili çok sayıda haber

yapılmasını doğru bir zemine oturtmaya gayret ediyordu. Uruguay'ın eski devlet başkanları, Mujica'nın ezber bozan çıkışlarını sessizce takip ediyorlardı. Bazıları gizliden onun bu çıkışlarını küçümsüyordu. "İçi boş şeyler bunlar. Bu söylemle bir yere varamaz" demişti içlerinden birisi bize. Ama aynı zamanda Mujica'nın farklı olduğunu kabul ediyordu. Muhalefet partilerinden olan Partido Colorado'dan Julio Maria Sanguinetti ve Jorge Battle, Milli Parti'den Luis Alberto Lacalle ve hatta kendi partisinden arkadaşı Tabaré Vázquez dahil herkes onun farklı bir kişilik olduğunda hemfikirdi.

Mujica, hükümeti döneminde Lacalle, Sanguinetti ve Vázquez ile olağan görüşmelerini daima sürdürdü. Hepsinin önerilerini dinliyor ama neredeyse hiçbirine uymuyordu. Bilinen sebeplerden dolayı ona en yakın olanı Vázquez'di. Ama aynı zamanda en çok fikir ayrılığına düştüğü kişi de oydu. "Kral gibi hareket ediyor" diyordu Vazquez'in talepleri karşısında. Tabii ki bu tamamen ayrı bir başlık konusudur.

> *Başkansınız ve kendinizi bir üst kategoride görüyorsunuz. Kont, markiz, kral gibi. O kadar ileri gitmemek gerek. Bana göre korkunç bir şey bu.*

"Mesafeyi koru" diye tavsiyede bulundu ilk günlerde Lacalle. "Başkanın etrafına yaydığı gizemli bir enerjisi olmalı" demişti Mujica'ya. Aynı zamanda tüm hediyeleri muhafaza edeceği bir oda ayırmasını da önerdi.

"Kaale almadım onu. Ama bu onu hiçbir zaman dinlemeyeceğim anlamına gelmez." Mujica Lacalle'yi karanlık ve sinsi bir tip olarak görse de onu, her zaman kendisinden bir şeyler öğrenilebilecek, büyük bir siyasetçi olarak tanımlıyor.

Başkanlık yıllarında Battle ile çok önem taşımayan bir iki

mesele hakkındaki telefon konuşmaları ve bazı toplantılar dışında çok fazla görüşmedi. Her ikisinin de, dillerinin uzunluğu, aykırı fikirlere sahip olmaları ve rahat üslupları gibi ortak noktaları göz önüne alındığında oldukça tuhaf geliyor bu durum.

Sanguinetti'ye de saygı duyuyor ve onunla özellikle de telefon aracılığıyla sık sık görüşüyordu. Sanguinetti ona, uluslararası meselelerden, siestasını almayı ihmal etmemesine kadar pek çok konuda tavsiyede bulunuyordu. Mujica bunları not alıyor ve bazılarını yerine getiriyordu. Sanguinetti onu kamuoyu önünde ağır bir şekilde eleştirip Uruguay toplumunun en önemli değerlerini çiğnemekle suçlamış olsa da, bunlar ikili ilişkilerine yansımadı.

> *O, yılanı deliğinden çıkarabilecek birisi, bir usta. Benimle arası iyi, hiç çatışmamaya çalışıyor. Çok nazik biri. Misyonunu tamamladı ama bir sürü uğraşla birlikte geri döndü. Fakat başkanlığın gizemi, kutsallaştırılması ve bu hediyeler meselesinde Lacalle ile hemfikir. Garajında bile başkanlığı döneminde kendisine hediye edilmiş tablolar var. Biz ise hediyelerin çok küçük bir kısmını kabul ediyor ve onların çoğunu da tekrar başkalarına hediye ediyoruz.*
>
> *Hepsi makama tapıyor. Benim için saf bir ihtiyar diyorlardır ama olup biteni de anlayamadılar. Çoğu kez, fikirlerini siyah beyaz ayrımına indirgediklerini düşünüyorum.*

Mujica hiçbir zaman makama inanmadı. Bu, onun erdemiydi ancak aynı zamanda başlıca sorunlarından biriydi de... "Bir başkan, hem başkan olmalı hem de başkan görüntüsü çizmeli" derler. Mujica her zaman bir başkandı ve asla sorumluluktan kaçmadı. Ama neredeyse hiçbir zaman da başkan görüntüsü veremedi. Bu, bir yandan ona inandırıcılık ve ilgi kazandırdı ama diğer yandan kendisine ve danışmanlarına bazı sorunlar çıkardı.

Başkan değilmiş gibi görünen bir başkanın ajandasını kontrol etmek, pek de kolay bir iş değildi. Konuşmalarının içeriği ya da bazı durumlarda büründüğü sessizlik hali de kontrol altına alınamazdı. Bir kesim için hayranlık uyandıran yanları, diğer bir kesimde güvensizlik yaratıyordu.

> *Mahallemdeki kahvelere gitmeye devam ediyorum, eski arkadaşlarım orada. Çoğu bana "Pepe" diye sesleniyor, başkan bile demiyorlar. Ve 'siz'li hitap etmiyorlar. İyi ki böyle. 'Sayın başkan' zırvalıklarını duymak istemiyorum. Bazıları bunu doğru bulmuyor ama umrumda değil. Ben böyleyim. Kendilerini bana yakın bulmayanlara bir sözüm yok.*

Kendisindeki kural tanımazlık ve hoşnutsuzluk geleneğinin çıkış noktası biraz tanıdık: Anarşizm. Mujica özünde katıksız bir anarşist. Anarşizm ile yıllar öncesinden başlayan tanışıklığı, onu özümsemesi ve kendi içinde derinleştirmesi, bu konudaki içtenliğinde şüpheye yer bırakmıyor. Güç sahibi bir anarşist. Çok yaman bir çelişki ama durum bu. İktidara sahip olmaktan dolayı belirli bir suçluluk hissine kapılan, iktidar mekanizmalarını sorgulayan ama aynı zamanda onu kullanmaktan da zevk duyan bir başkan. Düzensizlik yaratan ve hatta bunu yaparken bile zevk alan, yürüyen bir paradoks.

Yapabildiği müddetçe, her seferinde seremonik şeylerden kaçındı. Anayasaya ve diğer kanunlara da çok büyük bir sevgi beslemiyordu. Çoğu zaman yasaların, onun siyasetçi olarak yaptığı görevi düzenlediğinin farkında olsa da onları basit prosedürler olarak düşünüyordu. Başkanlığı süresince ilgili yasaları yürürlükten kaldırmayı hiçbir zaman düşünmedi ama onlara pek değer vermediğini de zaman zaman gösteriyordu.

Politikanın hukukun üstünde bir yere sahip olmasının Mujica'ya özgü bir açıklaması var. Bu, demokrasiyi ve hukuk dev-

letini küçük görme ya da basit bir kapris değil. Mujica'ya göre demokrasi Winston Churchill'in de belirttiği gibi, "Denenmiş olan diğer yöntemler yok sayılırsa, en kötü yönetim şeklidir."

Büyük bir kararlılıkla anayasanın ve diğer yasaların birer sosyal anlaşma olduğunu savunuyor ve mutlak bir saygıyı hak etmediğini düşünüyor. Hükümeti zamanında avukatlar ve hukukçuların ona "Siz ne istediğinizi söyleyin biz de onu haklı çıkaracak yasaları arayalım. Her şeyin bir çözümü var" dediklerini hiç unutmuyor Mujica ve hâlâ bununla alay ediyor. İktidar için çalışan hukukçulara pek sempati duyduğu söylenemez. Onları sürekli olarak değişen hükümetlerin hizmetinde görür. Bundan dolayı da günümüzde olduğu gibi, tüm insanlık tarihi boyunca politikanın hukukun üstünde yer aldığını düşünüyor. İnsanoğlu hep kendi çıkarına uygun yasalar çıkarmış ve uyarlamıştır.

> *Hukukçular, ne istediğinizi dinliyor ve daha da isteğinize uygun olarak yasaları düzenliyorlar. Onlar her zaman müşterisini kollayacaklardır. Hep böyle olmuştur. Pozitif hukuk, sıraya dizilmiş yöneticilerin isteklerini haklı kılmak için icat edilmiştir. Hukuk devleti bir açıdan elbette çok iyi çünkü aksi takdirde monarşi sürecek ve kral canının istediğini yapacaktı, ama onun en önemli meselesi, biraz daha sağduyulu olunmasının gerekliliğidir. Hukukun üstünlüğü, mükemmelliği, tartışılamaz olduğu gibi sözleri kimse bana söylemesin çünkü bu koca bir yalandır. Zira onu düzenleyenler de subjektif olabilen, senin benim gibi insanlardır ve ait oldukları sınıfın bilincini üzerlerinden atamazlar.*

Onun bu düşüncesinin doğuracağı sonuçlar da olacaktı kuşkusuz. Bazı siyasi kararlarını hukuk kuralları dışındaki etkenlerle yorumlamasını eleştiren muhalefet ya da bazı önemli yasa tasa-

rılarını anayasaya uygun bulmayarak geçersiz kılan yargı merciinde olduğu gibi. Yüksek Mahkeme, başta 2000 hektardan fazla toprağa sahip olanlara konulan vergi düzenlemesi olmak üzere, Mujica hükümetinin çıkardığı üç genelgeyi iptal etmişti.

> *Ben hukukçu değilim. Esas sorun, avukatların beni bir bu yana bir diğer yana çekiştirmesidir. Her konuda seni ikna etmeye hazırlar. Korkunç... Bir de Yüksek Mahkeme önüme taş koyuyor ve beni bir başka taraftan çekiştiriyor. Şimdi engellerin tümü hukuki. Başkanın izleyebileceği bir yol kalmıyor; sorun bu. Hiçbir yol yok. Uruguay'da korkunç derecede önleyici bir hukuk sistemi gelişti. Çarpıklıklara karşı savaşmak tamam da çok önleyici, insanın elini kolunu bağlayan bir demokrasi oluştu aynı zamanda. Bu yüzden hiçbir şey yapılamıyor. En basit ve önemsiz görülen bir şeyi yapmakta bile zorluklarla karşılaşıyorsun. Ya anayasaya tosluyorsun ya da bir yasaya. Bu hep böyle.*

İktidarı sonlanmaktayken önünde onu daima rahatsız etmiş konulardan biri olan para ile ilgili bir mesele bulunuyordu. Bu meselenin gidişatı da Mujica'nın yargıya olan şüpheli yaklaşımında ne kadar haklı olduğunu kanıtladı. Hâkim ve savcılar, bakanlara yapılan zammı gerekçe göstererek kendi maaşlarında da bir artış talep ettiler. Ama hükümet bunu kabul etmedi. Uruguay'da yargıçların maaşını devlet belirliyordu. Bu konudaki son kararı ise Yüksek Mahkeme verdi. Başkan öfkeliydi ve kendini yalnız hissediyordu. Kara Koyun'un yalnızlığı...

> *Yargı beni hayal kırıklığına uğrattı. Orada da sınıf mücadelesi görülüyor. Alınan ücrete ya da taleplere göre hareket edilmesi, adaletin karar mekanizmalarıyla bağdaşmaz. Bu olayda kendi lehlerine olanı savundular. Geçmişte*

de adalet terazisinin doğru tartmadığı zamanlar olmuştu. İnsan kaynaklı ciddi hatalar olabiliyor. Bu da yetmezmiş gibi, sadece hâkimlerin borusu ötüyor ve bunu da ceplerini düşünerek yapıyorlar. Aynı şekilde yargıyı, yürütmenin eline de bırakamazsın. İnsanlık bundan da çok çekti.

Şimdi bana o gözleri bağlı ihtiyar kadın gibi bir adalet sembolü masalıyla gelmeyin. Gözleri fal taşı gibi açık ve hassasiyeti de cebinde. Nerede görülmüş dört yüz yargıcın maaşları için şikâyette bulunulması ve aynı zamanda bu davanın hem hâkimi hem de tarafı olması? Beni çok rahatsız ediyor bu durum. Ama bakıyorum da genel olarak kimse endişelenmiyor. Her alanda bu tip kurnazlar var. Geçmişte elle tutulur hiçbir tarafı kalmayan kurumları da hoş gördüler. Şimdi de gelmiş bana, "Yasalar her şeyden önce gelir" diyorlar. Kendileri bile inanmıyor buna.

Mujica'nın bugünkü düşünce sisteminde elbette geçmişinin de payı var. On seneden fazla bir süre, bir yatak ve klozete bile muhtaç kalmış birisinin, bu tür formalitelere önem vermemesi anlaşılır olmalıdır. Kendi başına bir kapıyı açıp gökyüzünü görme hakkı olmayan ancak bir başkasının bunu onun adına yapabilmesine muhtaç olmuş birinin, tam da bu yüzden bunu şimdi de başkalarının yapmasını istememesi yine gayet anlaşılır bir durum. Tıpkı, hayatının en verimli çağını, mahkemeye dahi çıkmadan küçük bir hücrede geçirmiş eski bir mahkûmun şimdi, yasalara ve adalete fazla güvenmemesinin de anlaşılır olması gibi.

Ve bir kaçak olarak yaşadığı gerilla döneminden beri anlaşmaların daha ziyade savuşturulmak için yapıldığını, yazılı olandan çok, kişilerin borusunun öttüğünü gözlemlemişti. Bir keresinde 'politik doğruculuk' kavramına neden önem vermediğinden bahsederken en azından mahpusluk hayatının ilk yıllarında

düşüncelerine kesinlikle yansımış olan gerilla döneminden bir anekdotu hatırladı. Daha sonra olacakların belirsiz sınırları o zamanlarda şekilleniyordu.

Burada hep masa altı pazarlıklar yapılagelmiştir, o yüzden bana formaliteleri hatırlatmayın. Bu durumu anlamamı sağlayan bir örneği size anlatacağım. 70'lerin başlarında Sendic ve Ñato'yla görüşmüştüm. Onlar mahkûmdu, bense dışardaydım. Uruguay'ın kendine has yapısının, bu gariplikte payı büyük. Kaçak olduğum halde Florida Taburu'nun içine kadar gidip bir görüşme yapabildim. Aynı şeyi Sendic de hapse düşmeden önce yapıyordu. Florida'ya giriyor, görüşmeler yapıyor ve çıkıp gidiyordu. Askerler sözlerinde duruyorlardı.

Görüşme yapılan askerler arasında Armando Méndez ve birkaç komutan daha vardı. Ama bir gün onları ihbar ettiler ve her şey berbat oldu. Askerleri politikacılar bitirdi. Görüşmelerde bayağı ilerlemiştik. Ben görüşmelere dışarıdan katılıyordum. 13. Tabur'un yanında, okaliptus dolu bir dağ vardı ve ben orada uyurdum. Tüm bunlar, Punta Carretas'taki büyük firardan sonra oldu. Dağda geceleyin bir çeşit kongre yaptık. Teslimiyet kabul edilecek ama onlar da bazı toprakları millileştirme sözü verecek ve biz de o toprakları işleyecektik. Bu, Bebe'nin bir teklifiydi. Üst rütbeli askerler ve politikacılar görüşmeleri dinlemedi. Florida tabur komutanını görüşmelerden aldılar. Her şeyi berbat eden, General Esteban Cristi oldu.

Bebe, "Onları taleplerimiz karşısında diz çöktürüp böylece bizim de savaşa son vereceğimiz bir yol bulursak, çok iyi olacak" diyordu. Çok iyi bir görüşmeciydi. Ondan çok şey öğrendim. Askerlerin tekliflerinden biri de, Be-

be'nin kurgu icabı yakalanması oldu. Bunu kabul etmedi. Biz Sendic'in ülke dışına çıkmasını istiyorduk. Onu korumamız gerekiyordu çünkü o, bir sembol gibiydi. Tüm bunlar yaşanılan şeylerdi ve bugüne dair birçok şeyi anlamamıza yardımcı olabilirdi. Daha sonra neler yaşayabileceğimizi bilemezdik. Naylon bir zarf ve bisikletimle her yere gidip geliyor ve açık havada bulduğum her yerde yatıp kalkıyordum. Üzerimde inşaatçı kıyafetleri vardı.

Yıllar geçti ve sorumlulukları artmış olmakla beraber işin dinamiği ve konumu çok fazla değişmedi. Başkan olması da buna dahildi. Mujica kimseye haber vermeden sürekli bir yerlere gidiyordu. Felsefesi, aynı zamanda geçmişin bir dersi olarak her gün aynı rutini tekrarlamamaktı. Ama sadece bu kadardı. Daha sonra tüm benliğiyle insanların hizmetindeydi.

Başkanlığı sırasında onunla yaptığımız söyleşilerin azımsanmayacak bir bölümü de bizim ikametgâhlarımızdan birinde, Parque Rodo Merkez Mahallesi'nde gerçekleşiyordu. Akşam saat sekiz gibi geliyor ve sabahın erken saatlerine kadar kalıyordu. Programsız olarak her şeyden konuşuyorduk. Şarap şişeleri, birkaç sigara ve yemek derken, açılıyordu. Özellikle de tatlılarla. Chaja ve Massini. Uruguay'a özgü bu iki tatlıya bayılıyordu. Ev yemeklerinden de hoşlanırdı ve bu, geçmişi hakkında duygusal anekdotlar anlatmasına vesile olurdu.

Evimize belki on defadan daha fazla misafir oldu. Kolay bir ziyaret sistemi vardı. İlk olarak kapımızı şoförü çalıyor ve daha sonra o, arabadan iniyordu. Bazen apartmandaki komşularla karşılaşıyor, onları şaşkınlık içinde bırakıyor ve bu şaşkınlığı üzerlerinden atabilmeleri için espriler yapıyordu. Korumaları birkaç saat dışarıda beklerdi. Yolun köşesinde park etmiş bir aracın içinde dört kişiydiler. Komşular, onları şüpheli olarak gördüklerinden birkaç kere de polisi aramışlardı.

İçtenliği ve gayriresmî hali ona yakışıyordu. Medyatik ve efsanevi kişiliğinin arkasında, yine aynı samimiyet ve derinlikle duygu ve düşüncelerini paylaşan, Mujica vardı. O özgün bir kişilik... Zekâsı ve 'Kara Koyun' yapısıyla insanları provoke ederek onları düşünmeye zorlayan biri. Başkanlığının bitmesine bir yıldan az bir süre kala, kendisine güç kavramı hakkındaki fikirlerinin değişip değişmediğini sorduk. Cevap vermeden önce birkaç saniye düşündü. Soruyu ciddiye almıştı.

Başkanlığımda, iktidarı algılayışım değişmedi. Ben dünkü çocuk değilim. Buraya kadar geldiysem bu bir tesadüf olmamalı herhalde. Ama bazı berbat sorunlar arttı: İnsani değerlerde azalma, kibir ve bu aptalca güç arzusu... Bahsettiğiniz hangi tür bir güç? Bazen neyin kavgasını verdiklerini bilemiyorsun. Kıskançlıklar da bir sorun aynı zamanda. Ve iktidar, insanların tam da oldukları gibi görünmesini sağlıyor.

Bu konunun üzerinde ısrarla bir süre daha durdu. Konuyu Lacalle'ye getirdik. Lacalle'nin bir keresinde bize iki tip politikacının var olduğundan bahsettiğini anlattık: Etçil ve otçullar. Lacalle'ye göre siyasette önemli yerlere gelenler etçil oluyor ve otçullarsa geride kalıyordu. "Lacalle çok zeki. Başarılı bir benzetme olmuş" dedi Mujica. "Benim neden et sevdiğim anlaşılıyor o vakit, değil mi?" deyip, kendisine özgü muzip tavrıyla gülümsedi. Paltosunu aldı, kadehinde kalan şarabı içti ve kapıya doğru yöneldi. Bizi selamladıktan sonra şunları söyledi:

-Ne boktan bir başkanınız var değil mi?

-Çoğunluk böyle düşünmüyor. Ne burada ne dışarıda...

-Tamam ama ben bir 'Bay Başkan' da değilim.

-Siz başkansınız. Ne daha iyi ne de kötü, farklısınız.

-Aslına bakılırsa bazen başkanlık hiç çekilecek gibi değil.

-Bunun için oldukça geç artık, değil mi? Siz kendiniz dansa kalktınız.

-Evet doğru. Çelişkili birisiyim ama hayat bir çelişki zaten. Ama yaptığım her işte tutkulu olduğumdan eminim. Bu bir mizaç meselesi. Benden sonra gelenin vay haline.

5

Anarşist

Moğolistan'ın merkezinde, çimlerin üstünde bir iniş pisti... Pervaneli, pek de büyük sayılmayacak bir uçak iniş yapmak için alçalıyor ve içindeki az sayıda yolcusunu hafifçe sarsarak, tekerleklerini piste değdiriyor. Yirmi yaşını biraz geçkin bir delikanlı, uçağın penceresinden uçsuz bucaksız manzarayı seyrediyor. Kısa bir süre önce şahit olduğu tablo, gencin heves duyduğu şeyden kalan son tortuları da silene dek dimağını zapt ediyor.

Komünizm, yol değil. 60'lı yılların başlarında, Küba Devrimi'nden aylar sonra, bu cümle ona belli bir rahatsızlık vermekteydi lakin sessizce tekrar etmekten de kendini alıkoyamıyordu. Çünkü Moskova'yı ziyaret etmiş ve varlık içindeki yoklukla sarsılmıştı. Şehrin başlıca otellerinden birindeyken, İran halılarından mermer merdivenlere ve altın kaplama şamdanlara varana dek, bir imparatorluk şatafatıyla karşılaşınca, gördüğü şeyin, başarısızlığa mahkûm olduğunu sezmişti.

Hayal kırıklığı yaşayan genç, Uruguay Milli Parti temsilcisi olarak Sovyetler Birliği ve Çin'e seyahat etmekte olan Mujica'ydı. O sıralar bir 'beyaz'dı. Hâlâ ideolojik olarak öyle olduğunu söylese de, o zamanlar bir yöneticiydi ve Endüstri Bakanı Enrique Erro'nun özel kaleminde görevli olarak çalışıyordu. Dönemin başlıca iki komünist ülkesinden davet almış ve bir saniye bile dü-

şünmemişti. Bu ülkelerde onu cezbeden bir şeyler vardı.

Çok uzun ve yorucu bir yolculuk geçirmişti. "At arabasıyla yaptığımız yolculuklar gibiydi" diye anımsıyor bugün. Montevideo'dan San Pablo'ya, San Pablo'dan Rio de Janerio'ya, Rio'dan Belém'e, oradan Madrid'e, Madrid'den Viyana'ya ve oradan da bir ay kadar kaldığı Moskova'ya. Daha sonra, Moğolistan'da aktarma yaparak Pekin'e gitmek için tekrar uçağa binmişti.

Moskova'da Nikita Kruşçev'in başkanlığını yaptığı Sovyet hükümetinin çeşitli temsilcilerini ziyaret etti. Çin'de, artık yaşlılık evresindeki Mao ile tanıştı. Mao, büyükçe bir bahçeyle çevrili kulübesinde, Güney Amerikalı bu delegasyonu kabul etmişti. Fazla konuşmadılar. Bir fotoğraf çektirdiler ve bir süre daha orada kaldılar. Bu esnada Mujica, dört bir yanda bulunan çok sayıdaki kitaba şaşkınlıkla bakakalmıştı. Mujica, yıllar sonra Henry Kissinger'ın hatıralarını okuduğu zaman, ABD ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında ikili ilişkilerin yeniden başlaması hakkındaki görüşmelerin de aynı evde yapıldığını fark etmişti.

Ama bu seyahatin asıl unutamadığı tarafı, Moskova'da yaşadığı hayal kırıklığıydı. Zaten sol görüşlüydü ve henüz tazeliğini koruyan Küba Devrimi onun komünizme belli bir sempati duymasını sağlamıştı. Ama Sovyetler Birliği ziyaretiyle beyninden vurulmuşa döndü.

Lenin'in ülkesine gittiğini sanıyordu ama karşılaştığı ülkeyi, çoğunluğu ikinci yarısında olmak üzere 16. yüzyılda hükümdarlık yapan ve ilk çar unvanını alan Korkunç İvan daha iyi temsil edebilirdi. Radikal, sapkın, öfkeli ve acımasız biriydi İvan. Mujica bu kişilik üzerinden Rusları gözlemledi: Sınıfsız bir toplumdan çok, mafya ile anılabilecek ekstrem tiplerin ülkesi.

Şimdi baktığında, Mujica, o günleri, komünizmin zihninde yıkıldığı bir zaman dilimi olarak görüyor. Ve günümüzde haya-

tın kendisine öğrettiği en anlamlı şeyin, ara renk tonlarının ve renklerin karışımının önemi olduğunu düşünüyor; çünkü onun düşüncesine göre, sadece siyah ve beyaz hiçbir anlam ifade etmiyor. Ona göre sağduyu, bugün de "gerçek bir liberalizmde" ve farklı düşüneni kabul etmekte yatıyor. Moskova'da ise bunun hiçbir emaresi yoktu. Farklı ve muhalif seslerin son durağı, eğer şanslılarsa, Sibirya oluyordu.

O seyahat, Mujica'nın fanatizmden nefret etmesine neden olmuştu. Tek bir teorinin realiteyi algılamada yeterli olmadığının farkına vardı. Uruguay'a döner dönmez, durmaksızın okumaya başladı. Milli Parti'den ayrıldı, Tupamaro'ya katılıp gerilla oldu ama Sovyet tesirinin uzağında kaldı. Tek bir ideoloji ile yetinmedi ve farklı ideojileri birleştirdi. Asya'daki bu gençlik macerasını, ona neyi yapmaması gerektiğini öğrettiği için hoş bir anı olarak anımsıyor.

> *Sovyetler Birliği'nde parti mensupları büyük bir lüks içinde yaşıyorlardı. Daha o günlerde, her ne kadar komünistler bunun farkına varmamış olsalar da demokrasinin galip geleceği görülüyordu. Belki de ben, daha cüretkâr birisi olarak, onların göremediğini görmüştüm. Fabrikalara gittiğinde işçilerin yüzlerindeki hüzünlü ifadeyi görebiliyordun ama onlar bunun farkında değillerdi. Sosyalizm fikri özgürlüklerin kıçına tekmeyi basamaz; asıl problem bu. Liberalizm, veremediği bir şeyi vaat ediyor olsa da, felsefi olarak insanlık tarihi açısından bir üst basamakta bulunuyor. İnsanlığı ileri götürmek isteyen bir düşünce, bunu atlayamaz; tersine özgürlüklerden yola çıkmalıdır. Sosyalist blok bunu hiçbir zaman anlayamadı. Ve sonra yaşananlar ortada.*

Okumak, o zamanlar genç olan Mujica'da bir tutkuya dönüşmüştü. Tüm okuduklarından yeni fikirler ediniyor ve bu şekilde peyderpey kendi fikir kokteylini hazırlıyordu. En çok aklına yatan fikirler özellikle anarşizme yakın olanlardı.

> *Özgürlüğe gerçekten saygı duyan, anarşizmdir. Bundan dolayı tüm ideolojiler arasında en çok önem verdiğim de anarşizmdir. Ama insan özgürlüğü derken, bu, sorumluluklardan muaf olduğun veya limitlerin olmadığı anlamına gelmez. Bir başkasına zarar vermemektir sınırın. Ve sen bir başkasını sömürmeksizin canını dişine takıyor ve bir şeyler elde ediyorsan, sana alkış tutarım. Mutlak bir eşitlikçilikten bahsedilemez. Mevcut değil bu. Sefalette eşitlik dersen, bu da bir saçmalıktan ibarettir, hiçbir yararı olmaz. Hatta en adaletsiz olanı budur denilebilir.*

Gençlik yılları, aynı zamanda klasik yazarları okuduğu bir dönem olmuştu. Mujica, Yunan klasiklerine dalmıştı; bununla birlikte Konfüçyüs ve Niccolo Machiavelli de okuyordu. Günde altı saati aşkın bir zamanı okumaya ayırmıştı. Sabahlarını ve tüm akşamını, dönüşümlü olarak, Milli Kütüphane ve Montevideo Sosyal Bilimler Fakültesi'nde geçiriyordu. Zihnine tüm okuduklarını depoluyor ve her seferinde bilinen ve yaygın olan soldan biraz daha uzaklaşıyordu.

Özellikle bir yazar onun ilgisini çekmişti: Carl Von Clausewitz ve *'Savaş Üzerine'* adlı kitabı. Mujica'yı sarsan bir kitap olmuştu. Hâlâ evinde sakladığı o zamanlardan kalma az sayıdaki kitaptan biridir bu. Mujica yazardan, "Siyaset hakkında beni en çok bilgilendirmiş yazarlardan birisidir" diye bahseder. "Napolyon'a karşı savaşmış ve 'Prusya Okulu'nun babası olan genç bir general. Adeta, 'Savaşın Marx'ı gibi. "Savaş, politikanın yöntem değiştirmiş bir devamıdır" şeklindeki klasik tanımı yapan kişidir. Çok da doğrudur bu tanım; savaşların siyasi emelleri vardır."

Savaş, ilk önce teoride yer aldı hayatında ve daha sonra Bebe Sendic ile tanıştı. Ardından Tupamarolar, kaçaklık yılları ve politikanın farklı araçlarla pratiğe dökülmesi. Mujica, Bebe Sendic'ten ideolojik anlamda da çok şey öğrendi. Mujica'ya Rosa Luxemburg'u okumasını tavsiye eden de oydu. Sendic, Rosa Luxemburg'u kendine rehber edinmişti ve kitaplarını Uruguay'da yayımlattı. Rosa Luxemburg, adeta komünistlerin bir 'Kara Koyun'u idi. Kural tanımayan, tartışmayı seven bir kadın. Mujica bugün bile hep Rosa Luxemburg kitaplarını karıştırır, fikirlerini sindire sindire benimser ve tarih ile beraber, ona her zaman hak verir.

> *Bu kadın tam bir cadıydı. Demokrasiyi savunuyordu. Sosyal demokratlar ve Lenin ile tartışıyordu. Bilimsel gelişim için özgürlük mücadelesini bir prensip meselesi olarak görüyordu. Ben de buna inanıyorum. Sanki daha sonra olacakların farkındaydı. Troçki, 1936 ya da 1937 yılında, Rosa'yı haklı bulduğunu söylemişti. Ve Sendic, Rosa'nın kitabını yayımlatmak istediğinde Sosyalist Parti'yle didişmek zorunda kaldı. Çünkü Rosa hakkında hiçbir şey duymak istemiyorlardı.*

O dönemde, Sosyalist Blok'un paramparça olacağını ilk Sendic söylemişti. Bunu Rus, Avrupalı, Kübalı komünist yöneticilerin yüzlerine karşı söylüyordu. Kırk sene sonra da Mujica aynı şeyleri diğerlerine tekrarladı. Dersini Sendic'ten almıştı.

> *Gayet yalın bir dil kullanan, çok zeki bir yurttaş. Bununla birlikte keskin bir entelektüel. Avrupa'da bulunmuştu ve önde gelen komünistlerle mektuplaşıyordu. Bu işin akıbetini hepsine söyledi. Kübalılar onu hiç affetmedi çünkü orada da bunları söylemişti. Ortaya ya polemik yaratabilecek ya da çok güçlü bir fikir atıyor ama bu fikri tam olarak neye dayandırdığını söylemiyordu.*

Mujica, Chávez'in başını çektiği 21. yüzyıl sosyalist söylemi ya da 20. yüzyıl komünist söyleminden çok uzak bir çizgide başkan oldu. Onlara sempati besliyor olmasına karşın pratikte onlardan ayrılıyordu. Her geçen yıl daha kötüye gittiğini düşündüğü Küba, bir gençlik aşkıydı. Tüm bir nesile uyarlanan o modele biraz üzüntüyle bakıyordu. Her zaman Küba'nın dik duruşunu takdir etmiş olsa da, başarısızlıklarını dillendirmeye çekinmiyordu. Başkan sıfatıyla iki defa Küba'yı ziyaret etmiş ve hatta yaşanan ekonomik kriz için bir çözüm yolu bulunmasında destek olmuştu. Bir Küba ziyaretinde, Havana'nın göbeğinde yer alan Bodeguita del Medio adlı restoranda bulundukları sırada, Küba hükümet temsilcilerine, sorunun Küba'da herkesin iş sahibi olması ve bundan dolayı kimsenin risk almaması olduğunu söylemişti. "Kapitalizm ne kadar boktan bir şey olsa da, büyümeye faydası olan da, yine o." Küba modeline hiçbir zaman inanmadığı için onları farklı bir şeye yönelmeleri konusunda ikna etmeye çalışıyordu.

Venezuela modeline inancı çok daha azdı. Châvez'in birçok Venezuelalıyı yoksulluktan kurtarmış olmasını takdir ediyordu. Ama Mujica'ya göre bu, sosyalizm değildi. Yanından bile geçmiyordu. "Kapitalizme giden en uzun yol bu" diyordu arkadaşı Hugo Chávez'e ve o da gülerek "Sen ister inan, ister inanma" diye cevap veriyordu. Mujica inanmamıştı. Ve Chávez birkaç yıl sonra ölmüş, ardında soru işaretleriyle dolu olarak devam eden bir Venezuela tecrübesi bırakmıştı.

Kıtadaki bu sol rüzgârın Uruguay'a çok fazla yansıması olmamıştı. Mujica daha çok 20. yüzyıldaki seleflerinin yapmış olduklarını örnek almıştı. Rosa Luxemburg ve Winston Churchill gibi birçok uluslararası ismin yanı sıra Luis Alberto de Herrera veya Jose Battle y Ordóñez gibi yerel tarihî kişilikleri de kendine rehber edinmişti. Devleti daha iyi yönetebilmek için her birinden

bir şeyler aldı ve tabii bununla birlikte hiçbir zaman anarşizme olan inancını da yitirmedi.

-Peki ya anarşizm? Aynı anda hem anarşist hem de devlet başkanı olmak kolay olmasa gerek değil mi? Bu pek anlaşılır gibi değil.

-Bu, zamanla ve tarihin akışı ile ilgili bir mesele. Ben kronik bir anarşistim. Devletle ilgili yapılabilecek en iyi şey, onu tamamen ortadan kaldırmaktır. Ama sorun, devletsiz yaşamama imkân vermeyen bir insanlık evresine denk gelmemdir. Bu bizlerin eksikliğinin bir göstergesidir; halbuki insanlık tarihinin % 90'ı devletsiz geçmiştir. Devlet, toplumda sınıfların var olduğunun bir göstergesidir. Birileri diğerlerine hükmettiği zaman ortaya çıkmıştır devlet. Hükümet bu yetkiyi aldığında, önce savunma ve içişleri sonra dışişleri bakanını seçerek kuruluyor. Öncelikle sopa yani. Ne ekonomi bakanlığı ne de eğitim...

-Seni de yenilgiye uğrattılar diyebiliriz o zaman?

-Evet. Ama anarşist cumhuriyetler tankların altında son buldu; Sovyetler Birliği gibi kurtlanarak ölmediler. Bu yüzden hâlâ ateşleri sönmedi.

Mujica'nın, başkanlık binasının 11. katında yer alan ofisinde, koltuğunun arkasındaki 50x50 santimetre ebatlı ahşap çerçevedeki fotoğraf dikkatlerden kaçmıyor. Kendi partisinden olmayan eski bir devlet başkanının fotoğrafı bu. Ofisinde, çalışma masasında, sırtını verdiği bu fotoğraf, 'Partido Colorado'nun tarihî liderlerinden Jose Battle y Ordoñez'e ait.

Battle 20. yüzyıl başlarında, iki ayrı dönemde (1903-1907 ve 1911-1915) başkanlık yaptı ve daha o günlerde modern Uruguay'ın temellerini attı. Kilise ile devleti ayırdı, sekiz saatlik çalış-

ma gibi sosyal yasalar çıkardı ve Mujica'nın da gurur duyduğu belli başlı özgürlükçü reformların öncüsü oldu.

Mujica, yönetim ile ilgili temel konular üzerine konuştuğunda, ona daha fazla atıfta bulunuyordu. Bay Pepe'den (Jose Battle) miras olan Battlizm, 20. yüzyılın doksan yılında yönetimde bulunan Partido Colorado tarafından özümsendi. Ama 21. yüzyılda, 'Geniş Cephe' özellikle de Mujica, Battlizm'den çok şey aldı.

> *Adamın her alanda icraatları var. Çok cesur bir politikacıydı. Ne yazıp, ne söylediğine dikkat etmek gerekir. O zamanlar, 'tanrı' küçük harflerle yazılmalıydı. Bay Pepe (Jose Battle) modern ve güzel bir Uruguay'ın babası oldu. Benden bile daha çılgındı. Etrafı anarşistlerle çevriliydi ve kendisinin de oldukça anarşist bir tavrı vardı. Cumhurbaşkanı olduğu dönemde boşanmış bir kadınla yaşıyordu. Ne mücadeleler vermiş olmalı. Ama kazandı. "Lenin, diz çökmeden, ayakta öldü" diye yazmıştı. Ne medeni cesaret ama! Büyük adamlar, topluma mal olmuşlardır; o yüzden onu sadece Partido Colorado ile anmak doğru olmaz.*

Mujica'nın iktidarda olduğu dönemin, Battle y Ordoñez'in ikinci başkanlık döneminden tam 100 yıl sonrasına denk gelmesi tarihî bir tesadüftür. Bunun pratikte bir karşılığı olmuştu. 2012'den itibaren Mujica, her ay en az bir kere okul, lise, üniversitelerin ve diğer çeşitli kamu binalarının yüzüncü yıl kutlamalarına davet ediliyordu. Yine böyle bir kutlama için gittiği Uruguay'ın iç bölgelerindeki bir okulda, ona imzalaması için eski bir kitap vermişlerdi. Bu, eğitim merkezinin açılışını yapan kişi olan Battle'ın ilk imzayı attığı okulun açılış tutanağıydı. "O an Battle'ın bıraktığı eserlerin fazlalığının farkına vardım. Ondan sonra yirmi kadar benzeri törene gittim."

Mujica'ya göre Battle, yaşadığı dönemin Uruguay'ını çok iyi

anlamıştı. Battle, Uruguay burjuvazisinin zayıf olduğunu görmüş, bunun üzerine devleti ekonominin lokomotifi olarak harekete geçirmiş ve birçok göçmene kucak açmıştı. Daha sonra, 20. yüzyıl ortalarında kuzeni Luis Battle Berres ile ikinci Battle dönemi başlamış ama o dönemde her şey bir 'kliyentalizm'e[18] ve yaka silkilecek bir bürokrasiye evrilmişti. Fakat onu oğullarından, hele hele yeğenlerinden dolayı suçlayamayız.

Mujica, Battle y Ordoñez'e aynı zamanda sembol bir kişilik olarak hayranlık besliyor, 50'li yıllarda Uruguay'ın 'Güney Amerika'nın İsviçre'si' olmasında onun payı olduğunu düşünüyor. Battlizmin ilkelerinin, göçmen politikasının, istihdam ve yapılaşmayı teşvik edici reformlarının bunda payı olmuştu. Battle'a göre en muazzam binalar kamuya ait olanlar olmalıydı. Bu şekilde Montevideo'da Meclis Binası, Veterinerlik ve Tarım Fakülteleri ve daha sonrasında Clinicas Hastanesi ve Centenario Stadyumu inşa edildi. Onun modeli uygulanmıştı.

Sosyal açıdan şimdinin Pepe'si (Mujica) kendini geçmişteki Pepe ile aynı genlere sahip hissediyor. Mujica hükümeti, kürtajı suç olmaktan çıkarması, eşcinsel evliliğin serbest bırakılması ve devlet eliyle marihuana satışının düzenlenmesi gibi reformlarla tarihteki yerini alacak. Mujica, tüm bu liberal reformları yüzyılın başındaki Battle y Ordoñez'in reformları ile karşılaştırmaktan çekinmiyor.

> *Ülkeyi Battle tarzı bir liberalizm şekillendirdi. Objektif olarak onun modeli örnek alındı. Battle tarihsel olarak ve siyaseten uygun bir dönemde bunu başardı; o zamanki ekonomik koşullar ve alınan göç de onun işini kolaylaştırdı. Ve Battle izlenilecek yolu gösterdi. Biz de bu tip sos-*

18 Siyasetçilerle seçmenler arasındaki çıkar ilişkisini açıklamak için kullanılan bir terim. Siyasetçilerin, seçmeni bir müşteri yerine koyarak, aslında çoğu karşılıksız kalacak vaatlerle sürekli kendisine bağlı tutmayı amaçlamasıdır. (ç.n.)

yal reformlar gerçekleştiriyoruz. Liberalizm ve anarşizm, kardeş çocukları gibidir. Şimdi geçmişteki Uruguay'a daha yakınız: Öncü bir ülkeyiz. Battle zamanında da böyleydi. Kadınlar onun döneminde oy kullanmaya hak kazandılar, boşanma yasallaştı, devlet alkol üretmeye başladı ve kadınlar için eğitim imkânı sağlandı. Hatta fahişeliğin yasallaştırılmasına varana kadar, yeni düzenlemeler yapıldı.

Mujica, geçen yüzyılın geleneksel Uruguay siyasetinden, birbirine zıt iki önder ismi örnek alıyor: Partido Colorado'dan Battle y Ordoñez ve Partido Nacional'dan Luis Alberto de Herrera.[19] Mujica, Herrera'nın, yararlı ve işlevli gördüğü birçok ilkesini benimsemiştir.

Herrera gençken, 1904 devriminde eline silah alıp Battle y Ordoñez hükümetine karşı ayaklandı. Aparicio Saravia[20] önderliğindeki devrimci 'Beyaz'lara dahil olmuştu. Savaş nedeniyle bölünmüş olan bir ülkede eğitimini tamamlamak zorunda kalan Herrera, yıllar sonra kendine özgü tarzıyla Milli Parti'nin liderliğine kadar yükseldi. Hükümet konseyinin başkanlığını da yapmış olan Herrera, bir siyasi kuşağa damgasını vurdu.

Mujica, Herrera'dan iki şey öğrendi ve bunları günümüze kadar uyguladı. İlki, Uruguay'ın izlemesi gereken uluslararası ilişkiler politikalarıyla ilgiliydi. Herrera, her zaman Güney Amerika ülkeleriyle olan bağların sıkılaştırılmasını savunmuş ve ABD ile çok fazla yakınlaşılmasına karşı çıkmıştı.

19 Luis Alberto de Herrera (1873-1959) 50 sene boyunca Milli Parti liderliğini yapan ve yaşamının son yıllarında Uruguay Hükümeti Milli Konseyi'ne dahil olan Uruguaylı politikacı. (ç.n.)

20 XIX. yüzyıl sonlarında ve XX. yüzyıl başlarında Milli Parti liderliği yapan Aparicio Saravia, Partido Colorado'ya karşı devrimin başını çekmiş ve Rivera eyaletinde Masoller muhaberesinden sonra 1904 yılında ölmüştür. (ç.n.)

Uluslararası meselelerde koyu bir 'Herreracı'yım. Herrera, öncelikle Rio de Plata'yı savunuyordu ve haklıydı. Tam da bu yüzden Arjantin ile sorunları çözmek gerekiyor. İnşaat sektörü, lojistik, Colonia'daki orta sınıf Arjantinliler; bu mesele bunların hepsini etkiliyor. Kendi kendimizin ipini çekmeyi bırakalım artık. Herrera bunu görüyordu. Yaşlı bir muhafazakâr olmasına rağmen dış politikada çok kararlıydı. Bugün bir ABD üssüne ev sahipliği yapmıyorsak, bu onun sayesindedir. Partido Colorado yöneticilerine kalsa, buna izin verirlerdi.

Mujica'nın Herrera'dan öğrendiği ikinci şey ise, düzenli olarak ülkenin iç bölgelerini dolaşma gerekliliği ve oradaki yerel yöneticilerle tanışmanın ne derece önem taşıdığı olmuştu. Herrera çok pragmatik ve usta bir siyaset anlayışıyla, Milli Parti'nin güçlü olduğu iç bölgeleri hep önceliklerinin merkezine koymuştu.

Mujica da, Uruguay'ın iç bölgelerini seviyor ve siyasi söylemiyle, ilk kez 2014 seçimlerinde bazı küçük eyaletlerde çoğunluğu kazanmaya varıncaya dek, bu iç bölgeleri yavaş yavaş fethetmeye başlıyordu. Farklı yerleşim yerlerindeki, özellikle de Milli Partili, yerel yöneticiler onunla başkanlığı süresince yakın ilişkiler içinde bulunmuş ve ona bağlılıklarını farklı şekillerde göstermişlerdi. Tek bir plaka kaydı ve büyük toprak sahiplerine konulan vergi gibi uygulamalar bu şekilde kararlaştırıldı. Hatta Beyaz Partili bu yerel yöneticiler, kendilerinden daha sert bir muhalefet bekleyen parti liderlerine karşı nasıl bir tutum sergilemelerinin uygun olacağını Mujica'ya danışıyorlardı. Mujica onlarla gizlice görüşüyordu. İşte bu tipik bir Herrera tarzı siyasetti: Masa altında müzakere yap, ilişkiyi kurumsal yürüt.

Mujica, aynı zamanda Wilson Ferrerira Aldunate gibi Milli Parti'nin yakın dönem liderlerinin anmalarına iştirak etti. Wil-

son, 70'li yıllarda Uruguaylıların askeri cuntaya karşı direnişinin sembol isimlerinden birisiydi. Mujica'nın Wilson'u takdir etmesi sadece bu direnişin öncülerinden olduğu için değildi.

> *Kimse bana Wilson'un sadece bir 'Beyaz' olduğunu söylemesin. O bundan daha fazlasıdır, tüm Uruguay'a mal olmuştur. Tüm savaşlarını kaybetti ama tarih onu haklı çıkardı. Biz savaşın ortasında gerillalık dönemimizde onunla görüşürdük. Hep pragmatik davranmıştır. Cüretkâr, ne yapacağını bilen bir adamdı; etkisiz eleman değildi.*

Pragmatizm, Mujica'nın sık sık tekrarladığı bir kavram. Pragmatizm, 'renklerin karışımı', Battlizm ve Herrerizm gibi farklı ideolojiler de dahil hepsi, Mujica'nın her zaman hoşuna gitmiştir. Bu su götürmez bir gerçek. Bu noktada, tarihçi Gerardo Caetano'ya göre Mujica, Herrera'ya benzer. Mujica'nın başkan seçilmesinden birkaç ay sonra Montevideo Radyo Oriental'ın bir programında onun bir Herreracı olduğunu söylemişti.

"Birçok şeyin yanı sıra aynı zamanda sıkı bir Herreracı'dır, hep öyle olmuştur. İdeolojik olarak çıkış noktası Herrera olmasa da, aslında tarzıyla onun gibidir. Ve zamanla bunu derinleştirmiştir" diye düşünüyor Caetano.

Peki, 'Herrera tarzı' politika neydi bu prestijli tarihçi için? "Herreracılık, pragmatizmdir. Herrera her zaman bunu tekrarlamıştır ve Mujica da bir pragmatiktir. Aynı zamanda Herrera tarzı siyaset, stratejik değil taktikseldir. Çalım atmak için bir o yana bir bu yana hareket eden futbolcular gibi. Yani taktiksel bir yön belirliyorlar. Ve strateji, tüm taktiklerin toplamıyla oluşan güçlü bir müzakere temayülüne dönüşüyor. Mujica da, Herrera gibi siyasetin bu şekilde olduğunu düşünüyor. Herrera da, tıpkı Mujica gibi, sürekli olarak, bu siyaset anlayışından dolayı sor-

gulanmıştı. Zikzak çizdiğini düşünenler ona 'Şaşkın Kurtçuk' lakabını takmışlardı."

Herrera'nın torunu olan, diğer bir siyasetçi, Lacalle de, Mujica'da Herrera genleri olduğunu düşünenlerle hemfikir. Lacalle, Mujica'ya hiç sempati duymadı ama, özellikle onun karşısında seçimleri kaybettikten sonra, bir siyasetçi olarak saygı duydu.

2009 yılında bir radyo söyleşisinde, "Mujica çok akıllı, çok dinamik bir adam. -Bazen her ikisi aynı anda olunmuyor.- Ayrıca çok okuyan biri ve söylediklerinin entelektüel bir dayanağı var. Ama her ne kadar bunu halk jargonuyla anlatsa da, politik açıdan bakıldığında bu büyük bir meziyet sayılabilir. Bunu Herrera da yapıyordu; siyasi bir kavramı basitleştirmek istediği zaman o yöre insanının anlayacağı dilde (Kreolce) bir karşılığını buluyordu. Ama dogmatikler (Geniş Cepheliler) ona pek fırsat bırakmazlar" diye samimi açıklamalarda bulunmuştu. Bu, 'Kara Koyun'un çekiciliğine bir örnekti.

"Tarihi okumalı; yakın ve uzak tarihi" sözlerini yineliyordu Mujica. Bu amaçla biyografilere başvurup tarihte iz bırakmış kişilikler hakkında araştırmalar yapıyordu: Bölge ve dünya çapındaki kişilikler. Troçki ve Churchill'in hatıralarına, konuşmalarında sık sık değiniyordu. Onları, tam da kendisinin hoşuna gittiği şekilde, 'su ve yağ' gibi görüyordu.

Mujica aynı zamanda 19. yüzyıl Latin Amerika bağımsızlık mücadelesinde yer almış olan Uruguaylı ve Arjantinli halk önderlerini incelemeye koyulmuştu. Hepsinden öğreneceği şeyler vardı. Çünkü isimler ve koşullar değişse de, buzdağının görünmeyen fazla bir kısmı kalmamıştı. Dolayısıyla yol ayrımları olmakla birlikte verilen kararlar tekrarlanıyordu.

Uruguay tarihi söz konusu olduğunda, Buenos Aires rejimine karşı, Rio de la Plata bölgesinin ve eyaletlerin bütünlüğünün

öneminin farkındaydı. 19. yüzyılın ilk yarısındaki favori ismi, José Artigas'dır. Artigas, Buenos Aires hegemonyasına karşı mücadele etmiş ve bugünkü Uruguay toprağının Arjantin'in bazı eyaletleri ve Bolivya'nın bir parçasıyla birleşmesini istemişti. Artigas, bir kaçakçıdan, özgürlük mücadelesini sırtlayan bir lidere dönüşmüştü. Yoksul ve yerli köylülere toprak vermeyi amaçlamıştı. Mujica, Juan Antonio Lavalleja veya Fructuoso Rivera hakkında da çok okumuştu ama aralarında onu en çok etkileyen lider Artigas olmuştu. Artigas ve Limanlar Savaşı,[21] tarihe şekil verdi. Buenos Aires ve Montevideo, Rio de Plata'nın başlıca iki merkezi haline geldi. Mujica'ya göre bütün bunlar, günümüze kadar yaşanan rekabetin çıkış noktası ve açıklamasıdır.

Arjantinliler arasında en çok sevdiği tarihi kişilikse Juan Manuel de Rosas'tı. Federalist olmasından, Arjantin'in uluslaşmasını sağlamasından, farklı ırktan insanların bir araya gelip topluma uyum göstermelerine katkı sağlamış olmasından ve farklı kişiliğinden dolayı ona saygı duyuyordu.

> *Juan Manuel de Rosas politikadan iyi anlardı. Çöldeyken eşi Bayan Encarnacion'a yazar ve ona 'mulata'ların[22] ve zencilerin ihtiyaçlarını karşılaması ve bunu ihmal etmemesi gerektiğini hatırlatırdı. "Onlara yardımı esirgeme ve elinden geldiği kadar onları kolla; o zavallıların sadakatının nelere kadir olabileceğini fark edeceksin" derdi. Daha sonra gelecek olan 'Peronizmin özüdür bu. Peron, Rosas'tan çok şey öğrendi ve iktidarını 'kara benizliler'e yardım ede-*

21 1800'lü yılların başında, şimdiki Uruguay topraklarında olan Montevideo Limanı ile şimdiki Arjantin topraklarındaki Buenos Aires Limanı'nın, Rio de la Plata Nehri'ndeki ticari taşımacılığın kontrolünü ele geçirmek için yaptıkları savaştır. Bu savaşta, Uruguay'ın ulusal kahramanlarından olan Artigas, Montevideo tarafının başında yer almıştır. (ç.n.)

22 Latin Amerika'nın melez halkı için kullanılan bir sözcük. Burada özellikle, kadınlar kastedilerek kullanılmıştır. (ç.n.)

rek elde etti. Peron elbet büyük bir kişilikti ama ona yolu açan Rosas oldu. Rosas hayvancılıkla uğraşan bir çiftlik sahibiyken, aynı zamanda buğday ekimine başlamıştı çünkü çiftliğinde çok insan barındırmak istiyordu. Ve bunu sadece hayvancılık ile başaramazdı. Bu şekilde, 1000 küsur kişi toplandı ve özel taburu olacak bir süvari birliği oluşturdu. Politik kariyeri böyle başlamıştı. Çiftlikte çok katı kuralları vardı; yanlış yapanlar kırbaca varana dek ağır cezalara çarptırılabiliyordu. Bence Arjantin ulusunun şekillendiricisi, Rosas olmuştur. O olmasaydı Arjantin, 5, 6 ya da 7 ülkeye bölünürdü. O, bir denge kurmayı başarabildi.

Bunlar gibi tarihin içinde ders alınacak çok kişi var. Rosas, Buenos Airesli bir federaldi ve nihayetinde Buenos Aires Limanı'nın tekelini de savunuyordu. Artigas, Arjantinliydi ama Rio de la Plata'nın diğer tarafındandı. Uruguay'ın ilk bağımsızlık bildirisinde, 'Doğulu Arjantinliler' ifadesi geçiyordu. Artigas, Arjantinli olduğu kadar Uruguaylıdır da.

En eski zamanlara gidilecek olursa, Mujica, Yunan düşünürlerin üstünde durur. 'İnsan'ı araştırma konusu yapmış ve bunu en iyi şekilde incelemiş olan bir halkın bireyleri olarak gördüğünden, bu düşünürleri tercih ediyor. Aynı şekilde, genel olarak bilime, felsefeye ve antropolojiye büyük bir ilgi duyuyor. İnsanoğlu ve doğa, Mujica'nın her daim ilgi alanı içinde olmuştur. Bu anarşist ve ateist ihtiyar için adeta bir dindir bu.

Bağımsız bir şekilde düşünen insanlar, özgür olanlardır ve düşüncelerden ötesini hayal edebilenlerse geleceği inşa edenler olacaktır. Bu ve benzeri önermeleri, Yunan düşünürler kadar İtalyan rönesansının önemli isimlerini ve tüm zamanların öncü bilim adamlarını okuyarak öğrenmiştir Mujica.

Hümanizmin en üst basamağına bilim ile ulaşılabilir. Sonuçta, felsefe ve matematik kardeş disiplinlerdir ve bilim ile felsefe olmadan insanlık var olamaz. Gençken matematiğe pek ilgim yoktu ama biyoloji ve felsefeden büyük zevk alırdım. Birkaç sene önce geometri çalışmaya başladım; gerçekten de inanılmaz bir şey. Bir diğeri de istatistik. Yeniden öğrenmeye kalkıştım. Yoksa önüne birşeyler koydukları zaman bir halt anlamıyorsun. Gençken matematiğe önem vermediğime pişmanım. Ama herkes kendince farklı şekilde öğrettiği için hiçbir şey anlamadım. Matematik geçmişe dönmektir ve bilgeliğin kaynağı oradadır. Kaç matematikçi, kara tahtada onca buluşa imza atmıştır ve daha sonra bunların doğruluğunun tespiti için de üstünden kırk sene geçmesi gerekmiştir?

Keşfetmek, Mujica'nın ömrü boyunca süren aşkı olmuştur. Okumaya ve düşünmeye ayırdığı zamanlarda belli başlı hakikatlere ulaşmaya çabalamıştır ve bu çabası halen de sürmektedir. Bu akıllı insanların bir huyudur: Yanıtlar aramak. Bununla birlikte doğal olarak sahip olunan iki şey daha vardır: Hüsran ve ızdırap. Mujica ızdırap içinde yaşıyor. Ama bu ızdırabını bilgi arayışına kanalize etmeye çalışıyor. Bu açıdan hayatının en verimli çağı, hapis yattığı dönemdir. Çünkü orada epeyce zamanı oluyordu.

Hücrede okuduğum zamanlarda, bazen kendime "İnsan nedir?" diye soruyordum. Orada bu tür şeyler üzerinde kafa patlatacak zamanım vardı. Kendini benim gibi bilimsel açıdan sosyalist olarak tarif ediyorsan, o zaman da soruyorsun: Ne halttır bu insan? Bu kilit soruyu Paso de los Toros karargâhında hapis yatarken kendime soruyordum. İnsanın sabit diskinin bileşenleri nelerdir? Çevrenin ve kültürün tesiriyle neler algılıyoruz? Bunlar, bana ant-

ropoloji hevesi de aşıladı. Renzo Pi, Daniel Vidart ve diğer arkadaşlarım aklıma geldi ve hapishaneden çıktığımda onları görmeye gittim.

-Antropolojiye ne kadar çok başvurursan başvur, görülen o ki bunun tek bir yanıtı yok.

Birçok okumadan ve sohbetten sonra bir sonuca vardım. İnsan sürü halinde yaşayan, sosyal bir hayvandır. Toplum içinde yaşar. Tek başına yaşayamaz. Yeryüzündeki insanoğlu tarihinin % 90'ı gruplar halinde, toplu olarak yaşanmıştır. Bu görüş açısından bakıldığında insanın bir 'toplumcu hayvan' olduğu sonucuna varılabilir.

-Günümüzde olup bitene bakarsan, bu çok ütopik ve realizmden uzak geliyor.

Tamam, haklısın ama, yakın tarih, bir sayfa bile etmez. En zoru insanın kendi kendisinin efendisi olmasıdır. Ama bu gerçekleşebilir. Seçim kampanyasında Kun Sanglar'dan bahsettim; özel mülkiyetin olmadığı ve günlük en fazla iki çalışan, Afrikalı bir yerli kabile. Hemen eleştirildim ama anlatmak istediğim işte buydu. Bu uç örneği vererek insanların başka bir şekilde yaşayabilme imkânının olduğunu anlatmak istemiştim.

-Kung Sanglar izole olmuş bir halde, Afrika'nın ortalarında yaşıyorlar. Onlar gibi başka kayıp topluluklar da mevcut: Budistler, vejeteryanlar, hipiler, uçan daire dostlarına varana dek.

İnsanoğlunun tarihi bugün düşündüğümüzden çok daha uzundur. Onu bireyci ve kapitalist yapan nedir? Bu, son yüzyıllarda meydana gelmiştir. Teknolojik buluşlar, giderek artan bilgiler ve koloni kurmak arzusu. Bu yüzden insan ciddi çelişki içinde yaşayan bir yaratıktır. Tarihten

devralınan yapı ile insanın günümüzde kazandığı yapı farklıdır. Doğası gereği sosyalist, ancak zamanının gereği olarak egoist ve ihtiraslıdır. Modern insanın ızdırabı budur.

-Peki suç kimin? İnsanoğlunun değil mi? Bu da doğal evriminin bir parçası sayılmaz mı?

Tarihinin % 90'ında, insanoğlu farklı değerlerle ve farklı bir organizasyon temelinde yaşamıştır. Gerçekten de insanın özünde toplumcu ve sosyal bir yan var. Bunu çıkarırsan gerisi hikâye... Sosyalizm sihirli bir değnek değil, daha iyi olabilmemizi arzulayan ve bunun için çabalayan bir yoldur. Ne tüm problemlerin çözümüdür ne de cennetin karşılığıdır; sadece daha iyi olmamız için çaba sarf etmektedir. Ben sosyalist olmama rağmen, sosyalizmin yoksul ve eğitimsiz bir ülkede kurulabilmesini zor görüyorum. "Sosyalizme zengin ve eğitimli insanlarla ulaşılır" demiyorum ama mevcut koşullar bunlardır. Çünkü insan doğduğunda sabit diskinde bunların bir kısmı yüklenmiş olarak geliyor. Bu medeniyetin tarihî gelişimidir onu kapitalist yapan.

İnsanoğlunun bu oldukça idealist tasarısı kuşkulara da neden oluyor. Mujica'nın da kuşkuları var; bunu kabul ediyor. Sanki bu idealist tasarıya inanmak ve onu kanıtlamak istiyormuş da, realite bununla çelişiyormuş gibi geliyor ona da. Emin olduğu şey ise, otoriteye, ister insanın kendisinde isterse bir başkasının temsiliyetinde olsun, gereksinim duyulduğudur. Ama hayatını geçirdiği medeniyet paternalisttir. En mükemmel sahne değil tabii ki ve Kung Sanglardan da çok uzak; ama gerçek olan bu. Birisinin yönlendirmesine ihtiyaç var ancak bunun için de önce kendisinin ikna olması gerekli. Eğer ikna olmadıysa ciddi bir sorunu vardır ve sonu pek de iyi olmaz. "İkna olmadıysan bırak-

man lazım. Şüphelerin varsa kimseye rehber olamazsın, bundan dolayı inandığın şey üzerine iyi kafa yormalısın."

İnanç ve otorite denildiğinde Mujica iki kuruma hayranlık besliyor: Ordu ve Katolik Kilisesi. Bunun nedeni onların değerlerini paylaşması değil elbette. Tam tersine askerî disiplinden ve Katolik inancından oldukça uzaktadır Mujica. Onun ilgisini çeken, binlerce yıldır varlıklarını devam ettirmeleri ve günümüzde de geçerli olabilmeleridir.

Katolik Kilisesi'nin, Mujica'ya mükemmel gelen piramitsel bir organizasyon yapısı vardır. Gelenekler, iki bin yılı aşan bir süreyi geride bıraktığı halde, hâlâ geçerliliğini korumakta ve bunlara saygı duyulmaktadır. Dünyanın her bir tarafına ağlarını sarmış olan ve tarihte yer almış en eski ve en çok taraftarı bulunan bir politik partidir. Mujica konuyu bu şekilde ele almakla birlikte dinî otoritelerin seçilmesinin arkasında tüm olan bitene de ilgi duymaktadır. Kendi üyelerini yargılamak için oluşturdukları paralel yargı erklerini de içeren yargı sistemleri ve ihtiyari sözleşmeler üzerine kurulu yapıları ile bu sistem öyle güçlüdür ki olası bir nükleer saldırı ya da kaza dahil her tür felaketin doğuracağı tüm (fiziki, sosyal ve siyasal) etkileri (zarar görmeden) atlatabilirler.

Orduya olan hayranlığı ise başka bir yerden kaynaklanmaktadır. Ordunun, maksimum otoritenin sergilendiği ve modern medeniyetin çıkış noktası olan bir yapı olduğunu düşünüyor. Bu yüzden, askerlere saygı besliyor. Mujica ve aynı zamanda tüm Tupamarolar... Ve askerler de onlara karşı saygı besliyor çünkü ortak kodlara sahip olduklarını düşünüyorlar. Mujica gerilla arkadaşı Ñato Fernandez Huidobro'yu Savunma Bakanı yapmıştı. "Son 30 yılın en başarılı bakanı olarak görülen Ñato'ya, subaylar 'Emredin komutanım!' diye seslenirlerdi. 60'lı ve 70'li yıllarda birbirine düşman taraflarda oldukları göz önüne alındığında bu

oldukça ironik bir durum. Ama bazen savaşın böyle getirileri olabiliyor."

> *Askerlikte yapılan tüm talimler, askerlerin mekanik bir yapıya bürünerek emirlere uyması içindir. Savaş sırasında askerlerin hiçbiri kendi başına ateş edemez; hepsinin blok halinde ve mükemmel bir şekilde reaksiyon vermesi gerekir. Geçmiş medeniyetler hakkında seni en çok etkileyen şey, ordularıdır. İnka İmparatorluğu ya da Çin veya Roma İmparatorluğu nasıl kuruldu? Devletten önce ordu geliyordu. Şimdi bana, orduların insanlık tarihiyle bir alakası olmadığını çünkü devletin baskı için var olduğunu ve baskı için de hep polis ve orduya ihtiyaç duyduğunu anlatmayın. Her şeyin çıkış noktasıdır bu. Tarih okumayan anlayamaz.*

Mujica, bugün bile öğrencilik dönemindeki değerli öğretmenlerini hatırlıyor. Hayatın başlarında filizlenen o derin düşünceleri, onlara borçlu. Özellikle ona nasıl öğrenmesi gerektiğini ve her şeyin en faydalı yönünü almayı öğrettiklerinin altını çiziyor. Ona adeta bir sünger işlevi kazandırmışlardı.

Uruguaylı yazar Francisco *Paco* Espinola en çok hatırladığı hocalarından birisidir. Gençlik döneminde hocası olmuş ve tam bir seneyi Homeros'a ve Cervantes'in 'Don Kişot' romanına adamıştır. Her iki yazarın eserlerini de rutin bir şekilde, dönüşümlü olarak inceliyorlardı. Öğrenciler bir yıl boyunca bu iki yazarla ilgili her şeyi öğrenmişlerdi. Aynı zamanda hayatında tanıdığı en ince kişiliklerden birisi olarak gördüğü, İspanya İç Savaşı'ndan kaçmış olan José Bergamin de hocası olmuştu. Diğer bir hocası, tarihçi Carlos Real de Azúa, Mujica'nın öğrencilik yıllarına damgasını vurmuş olanlardan birisidir.

Ama eğitim anlamında, öğrenciliğinin ilk yıllarıyla ilgili en

çok altını çizdiği şey, büyüdüğü çevre olan, göçmenlerin Uruguay'ıdır. Ona göre çeşitlilik, özellikle de kültürel olursa, tadından yenmez. Uruguay, 20. yüzyıl başlarında, fakirlikten ve savaşlardan kaçan, özellikle İspanyol ve İtalyan göçmenlere kucak açmıştır. "İspanyol ve İtalyanlar çok şamatacılardı. Bugün bulunduğumuz yere gelmemizde payı büyük olanlar onlardı. Benim ailem de Uruguaylıların çoğunluğu gibi böyleydi" diye o günleri anımsıyor Mujica.

Büyük göç dalgasından geriye kalanlar, Mujica'ya göre tamamıyla kazançtı. Farklı olanı görüp onunla beraber yaşamaksızın güzel şeyler elde edilemeyeceğini düşünüyor Mujica. Farklı olana, farklı düşünenlere ya da farklı bir ifadede bulunanlara hoşgörü esastır.

> *Halkların birbirleriyle karışması, olabilecek en iyi seçenektir. Saf ırk, iğrenç bir düşüncedir. Brezilya bunun en güzel örneğidir. Her türlü insan var. Sarışın, zenci, mavi gözlü veya her neyse... Üstelik tahmin edemeyeceğiniz kadar da birlikte yaşama arzuları var. Farklı ırkların birbirlerine kenetlenmesinin ve karışmasının muazzam bir örneğidir Brezilya.*

Mujica'yı rahatsız eden sadece ırk üstünlüğü düşüncesi değildi. Aynı zamanda ideolojik olan da böyleydi. Komünizmi kabul etmemesine rağmen, Marx'ı bir dahi olarak görüyor ve en gerçekçi tarih yorumuna onun sahip olduğunu düşünüyor. "Daha sonra Marx'tan hareketle yapılanlar yanlış. Çünkü Marx, tarihî ve sosyal bir okumadan bahsetti ve hiçbir zaman bunu, yapılan herhangi bir şeye gerekçe göstereceklerini düşünmedi."

Teori, referans olarak görülebilir ama hiçbir zaman mutlak doğru değildir. Bu iki kelime kombinasyonu kadar Mujica'nın uzağında olan bir şey yoktur. Mutlak olan hiçbir şey Mujica'yı

heyacanlandırmaz. Ölüm bile.

6

Örnek

Gece soğuk ve rüzgârlıydı; insanın yüzüne çarpan cinsten. 2014 yılı yarılanmış ve ünü dünyanın dört yanına yayılmış olan Mujica'nın başkan olarak artık az bir zamanı kalmıştı. Dört ay sonra sahibini bulacak olan Nobel Barış Ödülü adaylarından birisi de Mujica'ydı. En yakınındaki danışmanları ona düşük bir profil sergilemesini tavsiye etmişlerdi ama Mujica bunlara kulak asmadı. "Havalimanına sür" diye komut vermişti şoförüne. "Hemen çıkalım" dedi, saatin kaç olduğunu bile sormadan.

26 Haziran akşamı saat 20.00'de Carrasco Havalimanı'na vardığında, birkaç dakika bekledikten sonra, futbolcu Luis Suarez'in henüz Brezilya, Natal'dan çıkış yapmadığını bildirdiler. FIFA, Suarez'e Uruguay Milli Takımı'yla 9 milli maç oynamama ve herhangi bir stadyuma ayak basmasına bile olanak vermeyecek şekilde futbol ile ilgili tüm aktivitelerden dört ay men edilme cezası vermişti. FIFA bununla da yetinmeyip, Suarez'i milli takımdan arkadaşlarıyla kaldığı oteli derhal terk etmeye zorlamıştı, neredeyse bir suçlu gibi. Nedeni: Bir dünya kupası maçında İtalyan bir futbolcuyu ısırması. Tüm Uruguaylılar bu ağır cezadan rahatsızlık duymuş olsa da yurt dışında asıl rahatsızlık yaratan Suarez olmuştu.

Mujica dünyadaki genel izlenimleri fazla önemsemedi ve fut-

bolcuyu Uruguay toprağına ayak basar basmaz bir mağdur ya da bir kahramanmış gibi karşılamak istedi. Ama Suarez o akşam gelmedi. Bir gün sonra, gün ışırken gelmişti ama Mujica, onu uçağın burnunun dibinde karşılamak için oradaydı. Mujica gecikmeden dolayı evine gitmiş, birkaç saaat uyuduktan sonra tekrar havalimanına dönmüştü. Ne olursa olsun, onu havalimanında karşılamak istiyordu. Onu biraz çekingen ama sıkıca ve duygulu bir şekilde kucaklayarak karşıladı, hatta Anchorena'daki başkanlık konutunda birkaç gün ağırlamayı teklif etti.

> *"Size minnettarım başkanım. Sabahın bu saatinde, bu soğukta buraya gelmeniz inanılmaz. Zahmet etmeseydiniz"* dedi şaşkınlık içindeki Suarez.

Mujica duygulanmıştı ve mahcup bir ses tonuyla konuşuyordu.

> *"Bu fırtınayı atlatman için sana moral vermeye geldim evladım. Çünkü tüm fırtınalar son bulur. Hepsi. Sen moralini bozma"* diye moral verdi Mujica.

Bir hafta sonrasında Uruguay'ın çeyrek finalde Kolombiya'ya yenilerek elendiği maçın ardından, Brezilya dönüşü, Mujica tekrar onu karşılamaya havalimanına gitti. Futbolcularla aynı uçakta seyahat eden gazeteci Sergio Gorzy, çıktığında Mujica ile karşılaştı ve Mujica'ya FIFA'nın kararı hakkında ne düşündüğünü sordu. "Bu FIFA'dakiler bir grup yaşlı orospu çocuğu" diye cevapladı Mujica. Kayıtta olduklarının farkında değildi. Anladığında, hemen ağzını kapatıverdi ve haylaz bir şekilde gülümsedi. Ama yine de kaydın yayımlanmasına izin verdi.

Uluslararası ününün doruğunda olduğu ve hatta Nobel alma ihtimalinin olduğu bir sırada, pek de akıllıca bir karar değildi. Uruguaylıların çoğu, ettiği küfür de dahil olmak üzere, bu konuda onunla aynı fikirleri paylaşıyorlardı ama Mujica'nın dünya gözündeki uzlaşmacı ve barışçıl imajı biraz siliniyordu. Bundan

dolayı danışmanları tarafından eleştirildi ve hatta özür dilemesi tavsiye edildi. "Beni anlamıyorlar galiba. Suarez gibi bir evladımızı tek başına bırakamam." Özür dilemesini isteyenlere karşı argümanı bu olmuştu.

Bu, futbol adına değildi. Mujica'nın gafı futbol tutkusuyla açıklanamaz. Onun futboldan aldığı zevk, vatandaşlarının çoğunluğundaki futbol tutkusuyla kıyaslanamayacak kadar azdır. Bir futbol maçı izlerken goller ve oyun hakkında yorum yapabilecek seviyede olabilir ama onu asıl ilgilendiren, tribünde olanlar ve bu sporun kitleleri nasıl harekete geçirdiğidir. Bu açıdan Suarez belki de en iyi örneklerden birisidir.

Mujica bu santrforun hayat hikâyesini de bildiğinden onu savunuyor ve ona hak veriyordu. Yoksullukların içinden çıkıp dünyanın en iyi sporcuları arasına girmeyi başaran, geçmişiyle barışık kişileri seviyor ve aynı zamanda sokakların en büyük üniversitelere meydan okuyacak kapasitede olduğunu hissediyordu Mujica. Dümdüz olmasa bile alternatif bir yolun varlığını gösterenlere saygı duyuyordu.

2010 yılında Uruguay, Güney Afrika Dünya Kupası'nda dördüncü olmuştu ve kısa süre önce başkan seçilmiş olan Mujica bize "Suarez, çok zor koşullardan çıkıp yıldız olan muhteşem bir çocuk. Onu iyi tanıyorum; yoksul bir çocuğun sahip olduğu tarzda bir hınzırlık var onda. Çok iyi bir kişilik" demişti. Aynı dünya kupasında Gana ile yapılan maçta, Suarez topu eliyle çıkararak bir gole engel olmuştu. Daha sonra kazananın penaltı atışlarıyla belirlendiği karşılaşma Uruguay'ın galibiyetiyle sonuçlanmıştı. Maç sonunda Afrikalılar Uruguaylı forvet için 'şeytan' benzetmesinde bulunmuşlar ve onu sportmen olmamakla suçlamışlardı. "Ne söylediklerini bilmiyorlar. Onunla konuşsalar aslında ne kadar iyi biri olduğunu anlarlar. Yaptığı anlık bir refleks, bir çeviklikti" diye yorumlamıştı Mujica o zaman.

Çeviklik, hırs ve hatta sahanın bir savaş alanı olarak algılanması gibi futbola has bazı özellikler vardır. Bunlar Mujica'nın da ilgisini çekmiştir. Mujica, futbolu, toplumdan dışlanmışların kendine has gösterilerini sergiledikleri bir alan olarak görüyor. Sadece sağlam olarak ayakta durabilenlerin varabildiği bir yer. Bir topun peşinden koşup, milyonlar kazanıp, servet sahibi olmak bir alternatif olarak ortaya çıkıyor. Bunu başarabilen insanlara saygı duyulması gerektiğini ve onlardan öğrenilebilecek birtakım şeyler olduğunu da düşünüyor Mujica. İşte tüm bunlardan dolayı da futbol sektörünün meşhur işadamı Paco Casal ile dostluk kurmuştur.

Casal, birçok Uruguaylı tarafından sorgulanan bir kişilik olmakla beraber, futbol sektöründe milyonluk ve aynı zamanda tuhaf da olan işler yapmış olmakla hatırlanır. Futbola, çocukluğunda mahalle maçlarında sahaya izinsiz girmekle başlayan Casal, dünya kupasında milli takımda hangi futbolcuların oynayacağına karar verebilecek bir konuma gelmiştir. Uruguay'da futbolla ilgili her şey, iyi olsun kötü olsun ondan sorulur.

> *Film setinden kaçmışa benzeyen bir tip, sistemin yarattığı bir kişilik, uçmuş bir beyin. Onda, sokak çocuklarının sezgisi var. En mütevazı sahalardaki maçlarda top toplayıcılık yapardı. Ve bir gün Pele imzalı toplar satmaya başladı; tabii imzayı kendisi atıyordu.*
>
> *Paco ile sadece birkaç kere bir araya geldim. Devlet ile olan sorunlarında, onu savunan avukatlar aracılığıyla temas kuruldu. Aristokrasiyi hep şiddetle eleştirmiş ve onun kafasını ezmekten bahsetmiştir. Çok güçlü duyguları vardı. Ve ruhunda da ciddi bir yarası... Yoksulları kollardı. Hep en tepedekilerin bileğini bükmek isterdi. Ama birkaç kere onun canını acıttılar.*

Mujica onu iyi tanıyor. Görüşmeleri belki toplam on defayı geçmez ama birbirlerine karşı hep bir yakınlık hissetmişlerdir. Lucia da Casal'dan çok hoşlanırdı. Kimi futbol kulübü yöneticileri, "Onu çocukları gibi seviyorlar" derdi o yıllarda. Doğru yanı olmakla beraber biraz abartılı bir iddiaydı bu. Ne Mujica ne de Lucia onu bir evlat derecesinde seviyordu. Ama ona saygı duyuyor ve değer veriyorlardı.

Başkanlığının daha ilk senesinde, Casal'ın teklifiyle, bir hafta sonu Madrid'e seyahat ettiler. Ziyaretin amacı Real Madrid'in o zamanki başkanı Florentino Pérez ile tanışmak ve ona iş tekliflerini sunmaktı. Pérez, aynı zamanda, İspanya'nın lojistik ve enerji sektöründe önde gelen bir işadamıydı ve bu ziyaret sonrasında Uruguay'da rüzgâr santrali işine yatırım yaptı.

Bu seyahat sırasında, kaldığı İspanyol başkentinin en pahalı otelindeyken, üzerinde değeri 10.000 doları bulan takılar ve kıyafet olan Casal, Mujica için, "Hayran olduğum bir kişilik" demişti. Mujica, Paco'nun Avrupa'daki prestijine hayran kalmıştı ama daha sonra benzer gezileri tekrarlamadı.

> *Çok önemli insanlarla arkadaşlık düzeyinde ilişkisi var gerçekten. Real Madrid ve Milan başkanı gibi kişilerle arkadaşlar. Uruguay'ın böyle elçileri olsun isterdim. İş yapmak için ciddi kabiliyetleri var ve bu bazen korkunç düşmanlıklara da neden oluyor. Onun yurt dışındaki gücüne ben şahit oldum. İnsanlar bunu anlamıyor. Burada her şey 'ya benimlesin ya da benim karşımdasın' noktasına indirgenmiş. Ama Paco gerekli. Kapitalizm aracıları yaratıyor. O olmasaydı bir başkası olurdu. Kendisinin bir polemiğe neden olduğu aşikâr ama sırf bu nedenle ona kapıları kapatamam.*

Casal o yıllarda Uruguay'da çok az bulunuyor ve Mujica ile

çok seyrek görüşebiliyordu ama aralarındaki bağ herkes tarafından biliniyor ve devlet resmiyetiyle bağdaşmadığı düşünüldüğünden, her türlü eleştirinin de odağı oluyordu. Aynı karede bulundukları fotoğraf sayısı çok az. Üstelik hiçbiri Madrid seyahatinden sonraya ait değil. Ama bu, ne tür ilişkiler içinde olduklarının anlaşılmasını engellemiyor. Futbol dünyasının kudretli işadamı, okuma yazması kıt futbolcuları futbol dünyasında kollayan mahalle abisi ve sonradan olma zengin gibi tanımlamalara sahip bu adamda Mujica'nın hoşuna giden bir şeyler vardı.

> *Uruguay'da başarılı olan kişileri kabullenemiyorlar. Ve aşağı tabakadan geldiği için ona daha çok yüklendiler. Ama o bunların altında kalacak biri değil. Onunla ters gidersen ağzının payını verir ama aynı zamanda sevdiklerine karşı da çok yardımsever olabilir. Bu konuda hakkını vermeliyiz.*
>
> *Tabii ki o bir melek değil. Melekler bir yerlere bu şekilde gelmezler ama bunu bulunduğu koşullarda değerlendirmek gerekir. Futbol, içinde, diğer pek çok şeyle birlikte, büyük yolsuzlukları da barındıran devasa bir kapitalist iş alanıdır.*

İş hayatının tepe noktasındayken, Casal'ın bu açıdan Uruguay'a çok faydası dokunmuş ve ayrıca Uruguay'ın 2002 ve 2010 yıllarındaki dünya kupalarına katılabilmesinde Casal'ın da payının olduğu Mujica'nın kulağına gelmişti. Casal, ilk olarak, dünya kupası elemelerinin son maçında Arjantin ile Uruguay'ın berabere kalması için bazı ilişkilerini kullandı. Arjantin zaten dünya kupasındaki yerini garantilemişti ama Uruguay'ın kaybetmemesi gerekiyordu. Ve maç sonucu: 0-0 oldu. Bu sonuçla, her iki milli takım da dünya kupası biletini almıştı. Casal'ın aynı zamanda Montevideo'da, Kosta Rika Milli Takımı'nın dikkatini

dağıtmak içinden elinden geleni yaptırdığı, Orta Amerikalı bazı futbolcularla şüphe uyandıran diyaloglar içine girdiği söylentileri de yayıldı. Nihayetinde Uruguay, Güney Afrika'daki 2010 Dünya Kupası'na katılmaya hak kazanmıştı.

Mujica başkan olarak bizzat Casal'ı ilgilendiren bazı kararların altına imza attı. Arkadaşına fazla zarar vermeyecek daha az travmatik bir yol izledi. Casal'a bir uydu kanalı verilmesini onadı. Tabii bunun önemli bir nedeni en iyi tekliflerden birisini onun yapmış olmasıydı. Bunun dışında, devlete olan bir vergi borcunu da affetti. Çünkü maliye müfettişleri büyük bir hata yapmışlar ve 10 milyon doları geçmemesi gereken borcunu 290 milyon dolar olarak hesaplamışlardı.

Mujica, Tabaré Vázquez'in de hemfikir olmasıyla ve Casal'ın açabileceği milyon dolarlık bir tazminat davasından devleti kurtarma düşüncesiyle bu paranın tahsil edilmemesine karar verdi. Bu, davanın er ya da geç açılması ihtimalini ortadan kaldırmamakla birlikte, Mujica o an meseleyi mahkemelere gerek kalmadan halletmek istemişti. Bu açıdan onunla çatışmaktan kaçındı.

> *Kolay bir karar değildi. Satılmış olmakla suçlamak isteyenler Paco ile anlaşmamı bekliyorlardı. Ama Paco devlette büyük bir delik açabilirdi. Karmaşık bir durum karşısındaydım. Alabileceğim her türlü karar, benim aleyhime kullanılabilirdi. Bu yüzden bu konuda danışmanlarla görüştüm ve onlar da bana bir anlaşmaya varmamı tavsiye ettiler. Savcılıktan aldığım raporlar, yapılan hatanın büyüklüğünü ve açılacak olası bir davanın bize maliyetini gösteriyordu. Bu yolu seçmemi savcılık tavsiye etti ve aynı zamanda Vázquez'e de bu konuda danışıldı.*

Bununla birlikte Mujica, Başkanlık Kulesi'ndeki ofisinin kapısını, Casal'ın yakın arkadaşı olan Gustavo Torena, namıdiğer

'Mavi Ördek'e sürekli açık tuttu. Torena, bizzat Mujica ile çok sık temaslarda bulunmasa da çevresindekilerle daha çok görüşüyordu. Bu durum, kendisine pek sempati duymayan Uruguay kamuoyu nezdinde belli bir rahatsızlık yarattı. 'Mavi Ördek' önemli toplantılar esnasında çekilen fotoğraflarda Mujica'nın arkasında beliriyor ve bu da Mujica'nın giderek daha fazla Casal ile ilişkilendirilmesine yol açıyordu.

Ama Torena'nın Casal ile bağı aslında sanılandan daha azdı ve Mujica'ya göre onu en iyi tanımlayacak olan şey, girişimci bir kişilik olmasıydı. Uruguay Milli Takımı'yla seyahat edip stadyumlara ördek maskesi ile çıkmasından sonra meşhur olmuş ve Mavi Ördek lakabını da böyle almıştı. Bu onun başlıca meziyeti oldu. Ama çok büyük işlerdeki etkisi daha azdı.

> *Zavallı Torena'yı boş yere yeriyorlar. Onun dünyanın merkezinde olduğunu düşünüyorlar ama bu tamamen bir saçmalık. O, tırnaklarıyla kazıyarak bulunduğu konuma gelmiş birisi. Benimle olan ilişkisini çarpıtıp, yalan dolan şeyler icat ettiler.*

Mujica, Paco'nun önünü biraz kesmek de istedi. Ama istediğini yapamadı çünkü futbol, daha önceden hiç adım atmadıkları bir sektördü. Tüm spor karşılaşmalarının yayın hakkı o zamana değin Casal'ın firması Tenfield'e aitti ve Mujica bunda değişiklik yapmak için herkesin katılabileceği bir ihaleye gitmek istemiş hatta devlete ait Telekom şirketinin yayın haklarını alması seçeneğini de düşünmüştü. Ama bu değişim planlarının hiçbiri gerçekleşmedi. Ona ne Uruguay futbolunun önde gelen kulüplerinden ne de hükümetten yeterli destek çıkmıştı.

> *Futbol ile alakalı meseleleri hiç anlayamadım. Casal ile aramın iyi olduğu doğrudur ama yine de onun elinden*

bazı işleri almak istedim. Sorun şu ki bu fikirlerle kendini ortaya atıyorsun ve devlet başkanı olduğun halde yalnız kaldığınla yetiniyor, planladığın değişiklikleri yapamıyorsun. Futbolu yöneten tüm bu para ve güç sarmalı korkunç derecede kuvvetli.

Mujica'yı para ilgilendirmiyor. Yaptığı parasal bağışlar da rol icabı değil; bunu gerçekten isteyerek yapıyor. Sadece gerekli olanı harcayıp geri kalanını bağışlıyor veya ileride çiftliğe araç gereç ya da biraz daha toprak almak için bir kenara koyduğu da olabiliyor. Aylık ne kadar kazandığını bile bilemeyebilir Mujica. Ama büyük servet sahibi olan ve değer verdiği arkadaşları da var. Kelimenin tam anlamıyla kapitalist arkadaşlar. Futboldan para kazanmış yeni nesil zenginler değil. Büyük harflerle: KAPİTALİSTLER. Uruguaylı veya yabancı burjuvalar. Mujica kimi sohbetlerde onları da örnek gösterebiliyor ama bu para sahibi oldukları için olmuyor.

Burjuva olanların da stereotipleri var. Burjuva kendini düşünür ve hep daha fazlasını edinmek için çalışır. Ama içlerinde ilkeleri olanlar da var. Tabii bir de diğerlerini görüyoruz ki bunlar en kötüleridir. Yine de kulak verilmesi gereken çok kişi de vardır aralarında ve ben bu tecrübenin faydası olduğuna inanıyorum.

Sol içinde yer alan, hele de 60'lı yılların asiliğini halen taşıyan ve bu pencereden burjuvaziye bakan arkadaşları tarafından sindirilmesi zor bir söylem bu.

Bu konuda siyasi çevremden çok uzaktayım. Devasa bir yalnızlık içindeyim ve çoğu zaman bunu hissediyorum.

-Şu 'sürüdeki Kara Koyun'un yalnızlığı' meselesi.

Evet ve en şiddetlisinden. Bazı yönlerimden dolayı sağ taraf benden nefret ediyor, sol ise beni anlamıyor. Şimdi başkanım diye hepsi bana selam çakıyor. Bununla birlikte partimden bile çok kişi benden nefret ediyor.

-Diğer partilerden de nefret edenler olduğundan emin olabilirsin.

-Çoğu benim arkadaşım. Sol görüşlü birisi için bir burjuvayla arkadaşlık etmek anlaşılmaz geliyor. Halbuki benim gördüğümü görmüyorlar; bu bir çekip çevirme, idare, iş yaratma ve bunun gibi şeyleri sağlama kapasitesine sahip olma meselesidir. Görünenden daha karmaşık. Kapitalistler, dünyanın yaratıcı enerjisidir. Bizi mağaralardan çıkaran ve günümüz dünyasını yaratan insanlık tarihine bakmak gerekir. Bazen bunu anlamak zor olabiliyor. Yeni bir toplumun yaratılışı aptal insanlar eliyle becerilemez. Çok yol katetmeyi, iyi bir felsefe ve hür düşünceyi gerektirir.

-Bir çıkış noktası da gerekmez mi?

-Kuşkusuz. Ben gelişmiş bir ülke olma yolunda uzun bir etap olarak, ulusal kurtuluşu savunuyorum. Benim başlıca hedefim budur. Ve ulusal kurtuluş konseptim çok sınıflıdır. Bu yolun sürdürülebilir olması için en azından burjuvaların bir kısmına ihtiyaç var.

Burjuvaziyi karşına alarak yapamazsın. Bu yüzden de burjuva arkadaşlarım var. Çünkü onlara kendi tarafımda ihtiyacım var. Bunun mantığını anlamıyorlar.

Mujica'nın yakın komşusu olan, ortalama eğitim almış bir işadamı vardı. Ürünlerine önemli miktarda katma değer kazandırmış bir ziraatçıydı. Mesela büyük süpermarketlere ve uluslararası yemek zinciri şirketlerine ambalajlanmış domates satı-

yordu. Sürekli yeni fikirler edinip büyüyor, ya duruma göre ya da sırf içgüdüleriyle hareket ediyordu. Tecrübeleri ve seyahatleri onun bu işte pişmesini sağlamıştı. Her sene farklı yerleri geziyor ve her seyahatten farklı fikirlerle dönüyordu. "İnanılmaz bir ihtiyar" diye tanımlıyor onu Mujica.

Mujica benzer şeyleri ülkenin en önemli zeytinyağı üreticisi şirketlerinden birisinin sahibi olan "İhtiyar Gard" için de düşünüyor. Romualdo Gard 2004 yılının Aralık ayında öldüğünde tam 90 yaşındaydı. Gözleri görmüyordu ancak her gün işine gidip geliyordu. Vefat etmeden sadece birkaç hafta önce yeni bir üretim tesisi açmıştı. Sıfırdan başlamış diğer onlarca işveren gibi, Mujica'nın sık sık örnek olarak gösterdiği bir kişiydi.

Mujica'ya göre ortak yönleri, yaratıcılıkları, cesaretleri, 'köpek gibi koku almaları'nı sağlayan sezgileri ve risk alabilmeleriydi. Aynı zamanda çalışacakları kişileri seçmeyi de çok iyi biliyorlardı. Mujica için bu en temel özelliktir: Seni gölgede bırakacak olsalar bile en akıllıları işe almayı bilmek.

> *Birkaç yerli işadamı, perspektifimi değiştirdi ve hiçbirinin solla uzaktan yakından alakası yok. Hepsi burjuva ekonomisinden çıkmış ve topluma faydalı olan tipler; parazit değiller yani. Ne kadar solcu olursak olalım bu insanların canını dişine takıp çalıştıkları ve insanlara iş verdikleri gerçeğini kabul etmeliyiz. Bunlar takdir edilesi burjuvalar.*

Mujica, Uruguay'da yatırım yapmış üç yabancı multimilyoner işadamını örnek olarak vermektedir: Bir Yunan ve iki Arjantinli. Üçü de bolluk içinde yaşayan, büyük servetlerine rağmen yeni yatırımlar yapmaktan vazgeçmeyen tecrübeli işadamları.

Bunlardan birisi Yunanistan'ın en büyük armatörlerinden

Panagiotis Tsakos. "İşinin ehli bir şahsiyet. Yunanistan'da 20 kadar gemisi ve bir adası var. Akıl almaz bir adam."

Tsakos, Montevideo'da büyükçe bir tersane yapmak için limanın olduğu bulvarda bulunan önemli bir binayı satın aldı. Her şey hazırdı ama işçiler onu yarı yolda bıraktı. Tsakos, "Uruguaylılar zeki insanlar ama çalışmayı pek sevmiyorlar" dediğinde, Mujica onun haklı olduğunu söylemişti.

Tersane işini yarım bıraktı. Çünkü Yunanistan'dan işçi getirmesini de olanaklı kılmadılar. Bir avuç Uruguaylı ile işi yürütemezdi. Bunun üzerine bu işten vazgeçti ve kendine Uruguay'da bir çiftlik alıp tarım-hayvancılık alanında faaliyet göstermeye başladı. Aynı zamanda iki ülke arasındaki kültürel ilişkileri geliştirmeyi amaçlayan, kendi ismini verdiği bir vakıf kurdu.

> *Buraya adapte oldu. Ayrıca tarım sektörüne girip para kazanmaya başladı. Sonra annesini de getirdi. Oğlunun dünyanın dört bir yanındaki gemilerini önemsemeyen bu Yunan ihtiyar buraya geldiğinde, çiftlikteki 1000 inek ve 3000 koyunu görünce, "Evladım, ben zengin olduğumuzu bilmiyordum" demiş. İnanılmaz gerçekten de.*

Diğer isim ise kendisine ait oteller zincirine ve bir medya kuruluşuna sahip olan Arjantinli işadamı Samuel Liberman. Samuel, Mujica ile o zamanki endüstri bakanı olan Jorge Lepra aracılığıyla, başkan olmasından birkaç sene önce tanışmış ve daha sonra da ilişkileri gelişmişti. Mujica, Liberman'ın girişimci yanma ve tuğla tuğla ekleyerek küçük bir imparatorluk kurma becerisine oldukça önem veriyordu. Liberman ise Mujica'yı kendine has özellikleri olan, ama biraz da garip bir kişi olarak görüyordu.

Mujica başkan seçildikten birkaç ay sonra Liberman, onu ve

Lucia'yı Punta del Este'deki malikanesine davet etti. Bu saray yavrusu yapı karşısında çok şaşıran çift daha sonra binadan "Git git bitmiyor" diye bahsetmişlerdi.

İşadamı, birkaç şişe şarap ile beraber yapılan dört saatlik bu samimi sohbetin sonunda o anı fırsat bilip, daha önceden tanışıyor olmanın da verdiği cesaretle, çifte nasıl tanıştıklarını sordu. Mujica, kaçak oldukları zamanda dağda saklandıkları dönemde olduğunu hatırladı. "Bizi korku bir araya getirdi" dedi gözyaşları içinde. Mujica çok çabuk duygulanır ama bu sadece kendine yakın hissettiği insanların yanında olur. Her ne kadar hep kontrollü bir şekilde olsa da tüm duygularını rahatlıkla açığa vurur.

Yıllar sonra Liberman ile yeniden bir araya geldiğinde, onun yeni projesi Mujica'nın ilgisini çekmişti. İlerlemiş yaşına rağmen hâlâ yeni işlerin peşinde olmasına inanamıyordu.

> *Liberman ihtiyarladığından, tüm işleri oğluna bıraktı. Ama kendisi de Kenya'ya çiçek üretimi ve satışı yapmaya gitti. Gül üretiminde usta olan Ekvadorluları oraya götürdü ve çalışmaya başladı. Muhteşem bir adam bu ihtiyar. 80 yaşında Kenya'ya gidip sıfırdan iş kuruyorsun. İnanılmazsın be ihtiyar! Bu tip insanların hakkını vermek gerek. Bu ihtiyarlarda para bol ama sadece keyif çatmakla geçirmiyorlar zamanı. O kadar yaratıcı bir enerjileri var ki hayran kalmamak elde değil. Örnek alınacak kişiler, gerçekten de...*

Mujica, sık sık bahsettiği üçüncü yabancı milyonerle, iyi başlayıp kötü sonlanan, biraz çalkantılı bir ilişki yaşamıştı. Bu isim, Rio de Plata Nehri'nde Montevideo ile Buenos Aires arası ulaşımı sağlayan, sektöründe rakipsiz Buquebus firmasının sahibi Juan Carlos López Mena'dır.

López Mena, daima Uruguay ve Arjantin hükümetleriyle yakın ilişkiler kurmuştur. İşinin iktidardaki hükümetlere bağlı olduğunu bildiği için hep buna göre hareket etmiş birisidir. Çok becerikli bir işadamı olan bu Arjantinli, iş yaşamına tişört satarak başlamış ve sonunda milyon dolarlık bir servet sahibi olmuştur. Gemiciliğe, Rio de Plata'da başlamış, sonrasında İspanya, İtalya ve Hırvatistan'da devam etmiştir. Hatta Havana ile Miami arasına feribot seferleri koyma fikrini bile yoklamıştır.

> *Adam durmak nedir bilmiyor. Bir keresinde "Kazandığınız servetin sefasını ne zaman süreceksiniz?" diye takılmıştım. Bana işinin hayatı olduğunu söylemişti. Macera ve risk onun tutkusu olmuş. Yolda görsen yüzüne bakmazsın ama onun gibi insanlar dünyayı değiştiriyor.*

Mujica, bu sözleri bize henüz ikisi arasındaki sorun patlak vermeden önce söylemişti. Aslında Mujica ile López Mena arasında daha sonra yaşananların temelinde gücü idare etme konusunda farklı karakterlerde olmalarının büyük payı vardı. Mujica'nın düzensiz ve kuralsız, Mena'nın ise otoriter yapısı. Mujica, iktidar döneminin ortalarında Ekonomi Bakanı Fernando Lorenzo'nun tavsiyesiyle, Uruguay menşeli havayolu şirketi Pluna'yı kapattı. Devlet, şirketin yedi uçağının garantörüydü ve yurt dışında milyonluk davalarla karşı karşıya olunması nedeniyle bu uçaklara el konulabilirdi. Lorenzo bunu hesaba katarak Mujica'ya böyle bir tavsiyede bulunmuştu.

Sonrasında uçakları açık artırmaya çıkarıp, en azından yatırılan parayı kurtarma yolunu denediler. On kişi kadar ilgilinin katıldığı artırmada en sona sadece Lopez Mena kaldı. Mujica, Lorenzo ve diğer hükümet yetkililerini onunla görüşüp bir çıkış yolu bulunması için görevlendirdi. Montevideo ve Buenos Aires arasında bir hava hattına da mutlaka sahip olmak isteyen Mena,

ikinci bir teklif verebilecek bir İspanyol şirketi bulmuş ve bu şirketin, kendisinin de müşterisi olduğu Uruguay Devlet Bankası'ndan aldığı teminatla, ihalenin tamamlanmasını sağlamıştı.

Müzayedenin son teklif aşaması sadece altı dakika sürmüştü ama evdeki hesap da çarşıya uymamıştı. Basın, teklif sahibi İspanyol şirketinin, Buquebus şirketi sahibi López Mena ile bağlantısı olduğunu ve üstelik teminatı devletten aldığını ortaya çıkardı. Arjantin hükümeti bunun üzerine acil adım attı ve Buenos Aires ile Montevideo arasında hava trafiğini sağlayan devlet şirketi Arjantin Havayolları'na desteğini arttırdı. Lopez Mena'nın ihaleden çekilmesi üzerine, Uruguay Cumhuriyet Bankası, operasyon için ihalenin % 10'una denk gelen 14 milyon dolarlık teminatı tahsil etmek istedi.

Arjantinli işadamı parayı ödemekten kaçınma yoluna gitti ve teklifi veren İspanyol şirketiyle bir bağının olmadığını iddia etti. Mujica, Mena'yı makamına görüşmeye çağırdı ve devletle bağlantılı tüm iş ilişkilerini de düşünerek, sorumluluklarını yerine getirmesini istedi. Birçok görüşmeden sonra Mena sonunda ödemeyi kabul etti ve halen bu borcunu ödemeyi sürdürüyor.

Geniş Cephe'li senatörlerin o zaman getirdikleri diğer bir öneri ise parayı devletin ödemesiydi. Bu şekilde, López Mena, polemiğe konu olan olayların merkezinden çıkarılmış olacaktı. Mujica, bu seçeneği hiç düşünmedi. Böylesi bir adım daha atmaktan çekindi. Çünkü bu devletin ekonomik bir kaybı olarak yorumlanırsa Ekonomi Bakanı ve Cumhuriyet Bankası Başkanı'nın sonu hapis dahi olabilirdi.

"Savaşın ortasındayken askerler terk edilemez" demişti Mujica, 2012 Kasım ayında bir sabah, evinin yakınlarındaki, arkadaşı Gordo Sergio Varela'ya ait restoranda ızgara et yerken. Hükümetinin en kötü haftasını geçirdiğini söyledi bize. Hatanın iha-

le meselesini çözmekteki heyecandan kaynaklandığını anlattı. "Kimse kötü niyetli değildi ama işi yüzlerine gözlerine bulaştırdılar."

Ne dereceye kadar kendisinin de bu işte payı olduğunu sorduk. Havayolu şirketini bitirmeyi amaçlayan başarısız operasyonu sahneye koyanın kendisi olup olmadığını öğrenmek istiyorduk. "Ben de kendimi sorumlu tutuyorum, çünkü onları görevlendiren benim. Ve sonuçta son sözü başkanın söylediği aşikâr" demekle beraber, Ekonomi Bakanı'nın danışmanları tarafından yönlendirildiklerini de belirtti.

Mujica, konuya devlet eliyle daha fazla müdahale edilmemesini ve olayın yargı yoluyla sonuçlanmasını istedi. Ekonomi Bakanı ve Cumhuriyet Bankası Başkanı, tutuksuz olmak üzere, görevi suistimalden yargılandılar. Hükümet için büyük bir darbe oldu. Daha kötüsü de olabilirdi. Mujica onları kamuoyunda savunmuş, siyasi sorumluluğu üstüne almıştı ve daha sonra bunun bedelini de ödedi.

Kriz yaratan bu sorunun bir nedeni de López Mena'ya duyulan aşırı güvendi. Mujica, daha sonra bir iki kere daha Mena ile bir araya gelmişti. Ama hükümet artık Arjantinli işadamına desteğini çekmişti ve kendisinin bazı işlerinde pürüzler çıkmıştı. Bu, negatif anlamda ve kekremsi tat bırakan işlerden olsa da Mujica için yine de bir örnek sayılırdı: Zayıf noktaya bir örnek. Hem kendinin hem de hükümetinin...

Bu skandal olayla ilgili yargılananlar, 'er'ler olmuştu ve hiçbiri ile arkadaşlık ilişkisi bulunmuyordu. Başkan Yardımcısı Astori tarafından seçilmişlerdi ve Mujica'nın güven çemberine dahil kişiler değillerdi. Kuşkusuz, bu gruba dahil çok az kişi vardı. Muhalefetten Guapo Larranaga ve hükümetten Homero Guerrero, Diego Canema gibi çevresinde çalışan insanlar, özel sekreteri

Maria Minacapilli ve eski, yeni bazı Tupamarolar. Aynı zamanda seçim kampanyası sonrasında Pancho Vernazza ile aralarında bir güven ilişkisi oluşmuştu. Sosyal Kalkınma Bakanı Daniel Olesker, Sanayi Bakanı Roberto Kreimerman gibi bazı bakanları da kendine yakın hissediyordu. Her ikisi de Sosyalist Parti üyesi olmasına rağmen özünde sıkı birer 'Mujicacı'ydılar.

Mujica, Uruguay siyasetini oluşturan isimlere kendini çok yakın hissetmiyor. Beklentilerini karşılayan çok az sayıda siyasetçi mevcut. Karşıtları arasından referans olabilecek entelektüel bir isim olarak, 90'lı yılların başında Lacalle başkanlığı döneminde ekonomi bakanlığı yapmış, Katolik bir avukat olan Ignacio de Posadas'ı öne çıkarıyor. De Posadas başka bir dönemi yaşamış, 70'ini geçkin birisi.

-Eski bir sözdür: Evvelin politikacıları şimdikilerden çok daha iyilerdi.

-Sorun, günümüzde içeriğin boş olmasıdır. Politikaya olan inançsızlığın bir nedeni de, önemli koltukları işgal edenlerin cezbedici bir söylemden yoksun olmalarıdır.

-Emektar siyasetçilerin yanlarında bulunan insanlara yol açmamaları yenilenmeye engel değil mi?

-Bu biraz bahane gibi geliyor bana. Çünkü hak eden, bir şekilde öne çıkar zaten. Biraz da kapasite meselesi var. 40'lı yıllardaki belgeleri okuyorum ve şimdikilerden daha modern tipler karşıma çıkıyor. Bugün Geniş Cephe'de bile göremediğim, insanı düşünmeye sevk eden kişiler vardı eskiden. Asıl sorun bu. Uruguay, olduğu yere çakılıp kaldıysa, bir sebebi olmalı. Eskiden böyle değildi.

-Potansiyel var ama sorun politikayla meşgul olmamaları.

-Evet, öyleleri de var ve daha sonra ortadan tüyüyorlar. Siyasetten ne kadar uzak olurlarsa o kadar iyi. Ama mesela müzik alanında da bir Zitarrosa ya da Olimareños çıkmıyor. Gazetecilik alanında da bu böyle. Seviyeyi düşürdük. Uruguay ayakta durmak için hep geçmişine, geçmişten kalan yadigârlara başvurmak zorunda kalıyor. Bizi düşündürebilecek daha çok insana ihtiyaç var. Yakın geçmişimizde nerede hata yapıldı bilmiyorum ama aksayan bir şeylerin olduğu açık.

Mujica için oldukça sıkıntılı idi, bu sohbetin gerçekleştiği gün. Hayal kırıklığı hissiyatındaydı. Geçmişte aldığı bazı kararlarda yanıldığını ve yanlış kişilere şans verdiğini düşünüyordu. Sonradan pişman olacağı bu kararları aldığında, kariyerinin doruğunda görüldüğü bir dönemdeydi ve başkanlığı devralmasına az bir zaman kalmıştı. Siyaset bilimci Constanza Moreira'yı Geniş Cephe liderliği için öne çıkarmış ve daha sonra senatoda ona yer vermişti. Bir benzerini, Nikaragua ve Peru'da, sol hükümetlere danışmanlık yapmış olan ekonomist Alberto Couriel tercihinde de yaşamıştı.

Her iki isim de senatör seçildikten sonra kendilerine siyasette yer veren partilerine yapmaları gereken ödemeyi yapmamışlardı. Mujica her hatırladığında "En hassas organları cepleriymiş" diyor hâlâ belli bir kızgınlık içinde. Mujica'nın asıl canını acıtan şey, bunun soldan gelen birileri ve üstelik kendi partisindekiler tarafından yapılmış olmasıydı.

Mujica onlardan kendisi gibi yaşamalarını talep etmiyor ama kendisi aracılığıyla bir yerlere gelenler, partilerine maddi destekte bulunmadığı zaman da, gözü kararıyor. Bu konuda müsamahası yok. Moreira ve Couriel ile yaşadığı bu problemin aslında siyasetin geneline yayıldığı düşüncesinde.

Halk Katılım Hareketi'nde, bir kötü günler için düşü-

nülmüş bir fon ve bir de Raúl Sendic fonu var. Constanza, bir peso bile katkıda bulunmadı. Bana onun solcu olduğunu söylüyorlar ama onda en kralından daha kapitalist bir kalp var. Couriel gibi, bedavadan senatör oldu. Dayanışma nedir bilmez hayatta. Hep hazıra konmuşlar. Sonunda insanı lanet olası bir bağnaza çeviriyorlar ve canları cehenneme diyesin geliyor. Hangi yeni soldan bahsediyorsun bana? Bunların hepsi palavra.

Mujica'nın öfkesinden payını alan çok kişi oluyor. İade edilmeyen harcırahlar ile evlerini düzenlerden tut, feminist geçinip de esasında feminizmin yanından bile geçmeyenlere dek.

'Elele Planı'nda[23] *% 60'ı yalnız ve çocuklu kadınlar oluşturur. Katkıda bulunan tek bir feminist örgüt ortaya çıktı mı? Hayır. Bunların hepsi, evde hizmetçi kadınları olan entel takımı. Geniş Cephe'de de bolca var bu çekilmez entel takımından. Lucia ile anlaşamıyorlar, çünkü o zayıf noktalarından vuruyor onları. Bense onlarla kavga etmektense bir biçerdöverle kavga etmeyi tercih ederim.*

Ona gücenenler de sinirine dokunuyor. Geçmişteki düşmanlarıyla yakınlaşmasından dolayı eleştirenler, onu çok üzüyor. Onlara farklı düşünceleri kabul eden liberal yüzünü gösteriyor. Mujica, eski defterleri karıştırmamaya karar verdi ve başka bir yolun da mümkün olmadığını düşünüyor. Bu konuda çok tartışmaya da mahal bırakmıyor.

Rocha karargâhına gittim. Orada bir süre hapis yatmıştım. Komutan benimle fotoğraf çektirmek ve eşini de getirmek için izin istedi. Hayatın cilveleri bunlar. Sonuçta resim çerçevelerini doldurdum. Askerlere karşı nef-

23 Sosyal Konut Planı. Mujica'nın başkanlık maaşı, bazı kamu görevlileri ve işadamlarının katkılarıyla en yoksul kesimlere konut inşası için başlatılan bir proje. Mujica'nın iktidarı sırasında başlatılan bu projeyle 3000 kadar konut sahiplerine teslim edilmiştir. (ç.n.)

ret beslemiyorum. Bazı solcu arkadaşlar bunu anlamakta zorluk çekiyor ve beni bu yüzden affetmiyorlar. Bu beni üzüyor. Bunu bir ihanet olarak görmeleri çok rahatsızlık verici. Dünyayı değiştirmeye çalıştım ve bu yükü üstüme alıyorum. Eğer asker olmasaydı bir başkası olurdu. Onlardan nefret etmedim, onlar sadece maşaydı. Tüm hayatın boyunca bu kızgınlıkla yaşamak korkunç bir şey olsa gerek. Acıyorum böylelerine. Bir zihniyete karşı savaşılmış olduğunun farkında değiller. O yıllarda kaldılar, hep aynı terane ile ve ölülerle didişerek. Oradan çıkardığında ellerinde bir şey kalmıyor. Hayatın devam ettiğini ve yeni kuşakların geldiğini görmüyorlar. Bu zehirle yaşamak, boşa yaşamaktır.

Bununla birlikte Mujica, o eski zamanlardan arkadaşlarını ve en iyi anılarını hâlâ muhafaza ediyor. Hücrelerde, onu kimsenin hayal dahi edemeyeceği kadar yükseklere taşıyan bir sabır ve umutla yaşamayı öğrendi.

"Bir bilimkurgu gibi. Paso de los Toros zindanlarında olduğumuz zamanları düşünüyorum da, duvarları tıklatarak konuşurduk. Mujica'nın başkan olması, yanında Ray Bradbury gibi bir bilim kurgu yazarını bile Uruguay veya başka kayıp bir halkın natüralist yazarı olarak bırakacak kadar fantastik bir olay" demişti, eski gerilla Mauricio Rosencof, haftalık 7N dergisine verdiği röportajda.

Rocencof, Ñato Fernández Huidobro ve Mujica, askeri diktatörlük zamanında çeşitli askeri karargâhlarda, penceresiz duvarlarla ayrılmış en karanlık hücreleri paylaştılar. Üçü de hâlâ kelimenin tam manasıyla hayattalar. Çok az görüşüyorlar ama mesafenin hiçbir şeyi değiştirmediğinin farkındalar. Sadece bir bakışla anlaşabilirler. "Onlar benim kardeşlerim" diyor Mujica.

Hücrelerdeyken Ñato ve Rocencof yakınımdaydı. Ro-

cencof askerlere sevgilileri için şiirler yazardı ve Ñato resim yapıp tütün ile değiş tokuş ederdi. Ben okurdum. Bazı genç arkadaşlarımızı aldılar bizden. Sonunda biz daha yaşlılar, en çok direnenler olduk. Birçok gölgemiz var yolda kalan. Hayatta kalmamız tamamıyla bir tesadüf ve bu bizi daha canlı kılıyor.

Tüm yaşadıkları Mujica'da saklı. Yaşlandığının farkında. Artık ne kendini yenilemenin ne de uzunca hazırlıkların sırası. Ona göre geçmiş artık daha çok bir tarihtir, gelecek ise son fasıl. Boş tartışmalarla zaman kaybetmek istemediğini söylüyor Mujica. Önemli olan etki bırakmaktır. Bunu yapamıyorsan en tercih edilebilir olan bırakıp gitmektir. "Bebe Sendic'i hatırlıyorum da, yarım saaat, bir saat tartışır daha sonra uzanıp yatardı. Daha fazla dayanamazdı. Bugün olsa aynısını ben de yapardım" diyor Mujica.

Mujica tarihte nasıl bir yer alacak? Mujica'nın tercihi 'sesli yazar' olarak anılmak. Onu en çok tatmin eden imge bu. "Düşüncemi bu yolla geliştiriyorum. Bazen ağzımdan çıkanlar beni de şaşırtıyor."

Antropolog Daniel Vidart'ı örnek gösteriyor.

Okunan, zevk veren birisi. Kendisini takdir ediyorum. Tarihte yerini alacaktır. Günümüzde yaşayan entelektüellerin en sağlamlarından ve Uruguay için büyük bir değer. O, inanılmaz bir kuşağın temsilcisi. Uruguay'da gerçekten de tarihe geçmeyi hak edenler var. Günümüzde pek revaçta olmayıp da belli bir zaman sonra parlayacak insanların sayısı da oldukça fazla.

Yıllar, Mujica'nın bu seçkin grupta yer alıp alamayacağını da gösterecek.

7

Önder

San Juan Nehri'nin, Rio de Plata'ya döküldüğü nokta, Anchorena Parkı'nın en güzel yerlerinden birisidir. Doğa, havaya bu nehirlerin karışımı bir koku salar ve dağlar, tatlı su, çayırlar, nehir kıyısı, manzaranın renklerini tamamlar. Bu bölgede tadını çıkararak yapılacak bir gezinti insana huzur verir. Doğa orada insanı derin derin nefes almaya teşvik eden en ahenkli yüzünü gösterir.

İki nehrin buluştuğu bu köşeye ulaşmak kolay değildir. Özel bir rehber eşliğinde ormanların ve kırların arasından birkaç kilometre gitmek gerekir. Bizi oraya Anchorena Parkı'nda kullandığı Mitsubishi kamyonetiyle Mujica götürdü. 2011 Nisan'ıydı. Bir seneyi biraz geçkin bir süredir başkandı. Yol boyunca manzara, geyikler, inekler ve farklı ağaç türlerini konu alan bir sohbet dönüyordu. Varış noktasından birkaç metre önce yavaşladı. Tipik bir hınzır çocuk gülümsemesiyle, "Size Tabaré Vázquez'in başkan adayı olacağına dair bir kanıt göstereceğim" dedi.

Biraz ileride kampçılar düşünülerek düzenlenmiş ve rahatlıkla kamp kurmaya olanak sağlayan bir alan vardı. Yaklaşık 30 kg. et pişirme kapasiteli bir ızgara, tuvalet, duş ve soyunma kabinlerinin bulunduğu betonarme bir yapı ve San Juan Nehri'ndeki bir rıhtıma çıkan yol. Bu manzara karşısında, yıldızlı gecelerde

ateşin etrafında arkadaşlarla yapılan sohbetler ya da sabahın ilk saatlerinde oltalarıyla toplanmış sabırsız arkadaşları hayal etmemek elde değildi. "Burayı Tabaré Vázquez yaptırdı, dostlarıyla zaman geçirsin diye. Ben ise kullanmıyorum." diye açıkladı rehberimiz.

Balık tutmanın Vázquez'in büyük bir tutkusu olduğu ve başkanlığı sırasında Anchorena'da çok zaman geçirdiği göz önünde tutulursa hikâyenin buraya kadar olan kısmında bir gariplik yok. Ancak sonrasında Mujica "İşte şimdi size Vázquez'in tekrar aday olacağının kanıtını göstereceğim" diyerek yolun nehir kıyısına bakan tarafını işaret etti. İfşa ettiği sır, dikileli henüz üç sene olmamış, boyları 40 santim civarında, yaklaşık on tane limon ağacıydı. Bize göz kırparak, "Adam yeniden başkan olduğunda çiftlikte taze limonları olsun istiyor" dedi gülerek.

Yeşillikler içinde zaman geçirmek Mujica ile Vázquez'in ortak zevkleriydi. Tek farkları Mujica'nın balık tutmaktan oldukça sıkılıyor olmasıydı. Mujica, başkanlığı döneminde Vázquez ile Anchorena Başkanlık Konutu'nda değil, doğa ile iç içe sakin bir yerde görüşmeyi tercih ederdi. Vázquez'in başkanlığı sona erdikten sonra sık sık arkadaşlarıyla konakladığı San Juan Nehri yakınlarındaki çiftlik evinde Vázquez ile görüşür ve ikili saatlerce sohbet ederdi.

2013 yazında Vázquez yaklaşık bir ay yeni çiftlik evinde kalmış ve bu süre içinde Mujica onu tam üç kere ziyaret etmişti. Oraya varmak için, Anchorena Başkanlık Çiftliği'nden çıktıktan sonra ana yoldan 10 kilometre kadar ilerlemesi ve özel bir araziyi geçtikten sonra birkaç kilometre daha yol alması gerekiyordu. Tekrar konutuna dönmesiyle birlikte toplamda yaklaşık 20 kilometreyi geçen bir yolculuk demekti bu. Vázquez tatillerini başkanlık konutuna yakın olan bu yerde geçiriyordu.

Birçok kez onunla bir şeyler yiyip içmeye oraya gittim. Çok şahane bir konaklama yeri.

Hatta neredeyse Anchorena'dakinden daha iyi diyebilirim. Arazinin sahibi bir İspanyol. Özel uçağıyla Anchorena'ya iniş yapmasına Vázquez izin vermişti. O da onlara kamp yerini kurmaları için izin verdi. Vázquez arkadaşlarıyla buluşacağı zaman motorlu tekneyi de götürüyor. Balık tutmaya gideceğiz, diyor ama yalan! Yiyip içmeye gidiyorlar.

Hemen hemen her altı ayda bir yaptığı bu balık tutma amaçlı gezilerde Vázquez, Montevideo'ya dönüşü öncesi Anchorena'daki Başkanlık Konutu'nun önünde durur ve tuttuğu balıklardan hediye ederdi. Başkanlık Konutu'ndaki görevliler Mujica'yı çoğu kez telefonla arayıp haber verirlerdi: "Başkanım, Tabaré geldi. Size getirdiği balıkları saklıyoruz."

Her ikisinin de Vázquez- Mujica- Vázquez şeklindeki döngüyü sağlamlaştırmak için tercih ettikleri yer burasıydı. İkisi ve Astori, Geniş Cephe'nin son 20 yıldır liderliğini yürüten isimler oldular ve Uruguay'ın popüleritesi en yüksek üç siyasetçisi konumuna geldiler. Önce Vázquez devlet başkanı oldu, daha sonra Mujica ve sonrasında tekrar Vázquez. Astori ise bakan ve başkan yardımcısı olarak görev yaptı ve başkan olmayı da arzuladı, ancak bu hedefine ulaşamadı. Biri Vázquez'e, diğeri Mujica'ya karşı olmak üzere iki parti içi seçim kaybetti.

"Parti içinde birinci isim hiç olamadı" diye konuyu açmıştık sabaha karşı bir gün boş şarap şişeleri ve sigaralar arasında. Bir saati geçkin bir süredir, Uruguay solunu iktidara getiren ve bunun on beş sene devam etmesini sağlayan bu üçlü hakkında konuşuyorduk.

Yakın dönem Uruguay siyasetinin bu üç önemli ismiyle il-

gili yeni bir detay keşfetmiş olduğumuz düşüncesiyle, "Tabaré, Astori ile rakip oldu, siz de Astori ile rakip oldunuz, daha sonra Astori tekrar Tabaré'ye karşı aday oldu. Ama siz Tabaré ile hiç rakip olmadınız" dedik.

Birkaç saniye düşündü, sigarasından son nefesi çekip, söndürdükten sonra cevap verdi: "Tam olarak öyle değil." Tepki vermemizi bekledi ve kuşkucu bakışlarımız karşısında devam etti: "Aslında ben parti içi seçimlerde her ikisine karşı yarıştım. İkisini birden geçip başkan oldum. Tabaré, Astori'ye büyük bir destek verdi ve ben bu seçimlerde aslında her ikisini de yenilgiye uğrattım."

Mujica haklıydı. Vázquez ve Astori, Mujica'nın başkan olmasını istemiyorlardı ve parti içi seçimleri kazanacağını hiçbir zaman düşünmemişlerdi. Aynı partiden olmalarına rağmen bu üç isim birbirlerinden oldukça farklıydı. Aslında, her zamanki gibi, aralarında en farklı olanı Mujica. Tüm bunların ötesinde, Mujica her ikisiyle de iyi ilişkiler kurdu ve onlar da iktidarı boyunca onun yanında oldular. Astori başkan yardımcısı ve Vázquez, her zaman olumlu sonuçlar almasa da, danışmanı olarak görev yaptı.

Vázquez, sık sık Mujica'yı uyarıyordu. Mujica başkanlığının ortalarında gazeteciler ve işadamlarıyla yaptığı samimi bir sohbette, Vázquez'in ve kendisinin ülkenin farklı modellerini temsil ettiklerini söyledi. "Ben ona nasıl köstek olmadıysam, onun da bana köstek olmamasını istiyorum. Beni desteklemeli çünkü başkanlığında ben ona hep destek verdim" demişti, Vázquez'in, hükümetini 'kaos' olarak tanımladığını haber aldığında, "Onu ciddiye almıyorum. Eğer ciddiye alacak olsaydım, başkan olmazdım" diye samimi bir açıklamada da bulunmuştu.

Hiçbir zaman aynı telden çalmadılar ve Mujica'nın başkanlığı süresince de bunun değişmeyeceği barizdi. Belki de en ciddi

fikir ayrılıkları, Vázquez, Astori'yi aday göstermesine rağmen Mujica'nın başkan adayı olduğunu açıkladığı zaman yaşanmıştı. "Bunu hiç affetmedi" diyor Mujica. Affetti mi bilinmez ama en azından seçim kampanyası boyunca ona olan kızgınlığı bitmemişti. Hatta Vázquez, Mujica'yı "aptalca şeyler" söylemekle suçlamıştı. Vázquez'e yakın isimlerden Gonzalo Fernández'in, Mujica'nın başkan olması durumunda Uruguay'ı yüzerek terk edeceğini söylediği dahi rivayet edilmişti.

İktidarı yürütme tarzı, Mujica'yı Vázquez'den ayıran farkların en başında gelir. Bu konuda uzlaşmaları mümkün değil. Mujica, Vázquez'i zıt kutupta, kendisinin hiçbir zaman dahil olmayacağı eski başkanlar kulübünde görüyor.

Bu konuyla ilgili en önemli sözlerini bize bir kış sabahı, evinde söyledi. Önemli olan sadece bize ne söylediği değil aynı zamanda bunu nasıl ve hangi bağlamda söylediğiydi. Toplantı çok erken bir saatte, sabah yedi buçukta gerçekleşti. Yeşillikler hâlâ sabaha karşı oluşmuş buz tabakasının altında gizlenirken, o bizi kapıda karşılamaya çıkmıştı. Yüzünü gözlerine kadar kapatan, beyaz saç tellerinin deliklerinden çıktığı bir yün şapka takmıştı ve üstünde spor pantolonu ile farklı renklerde iki kazak, ayağında koyun derisinden eski püskü terlikleri vardı. Yüzünde tıraş köpüğünün izleri kalmıştı ve ağzında henüz takma dişlerinin olmadığı görülüyordu.

Bizi evinin bitişiğindeki toprak zeminli kulübeye götürdü. Bir plastik boya kutusunun üstüne oturdu ve bize de iki iskemle çekti. Bir yandan mate içip, diğer yandan kekinden ısırıklar alırken, Vázquez ile hiçbir zaman gerçek bir ikili olamayacaklarını çünkü iktidara bakış açılarının farklı olduğunu söyledi. Ve buna açıklık getirdi: "O bu konuda benden ayrılıyor. Çünkü o 'sayın başkanım' modunda. Halbuki kimse, kimseden fazla bir şey değildir."

Mujica, Vázquez'in farklı bir solun temsilcisi olduğunu düşünüyor. La Teja gibi alt-orta sınıfın olduğu bir semtte doğup büyüdüğünün farkında ama daha sonra Vázquez'in doktor olarak sadece para kazanmaya kendini adadığını ve zengin bir muhite taşındığını hatırlatıyor. "Başlangıçtaki günahları unuttu. Ben unutmam. Hâlâ buram buram halk kokuyorum ve bu herkesin hoşuna gitmiyor" diye ekliyordu Mujica.

Yine de en önemli kararlar alınırken, bu üçlü bir şekilde aynı çizgide yer alabiliyor: Vázquez, Mujica ve Astori. Bunun en net örneği, Vázquez'in başkanlığı döneminde Uruguay'ın ABD ile serbest ticaret anlaşması imzalaması olasılığı karşısında görüldü. Bu fikrin asıl savunucusu Astori'ydi ve bu konuda Vázquez'i ikna etmişti. İmzalama aşamasındayken, Mujica, başkan ile yaptığı uzun uçak yolculuğunda, ikna kabiliyetiyle onu bu karardan caydırmaya kalkışmıştı. Argümanı ise, ABD ile bu derece yakınlaşmanın, başta bölge ülkeleri olmak üzere, Geniş Cephe'nin kendi içerisinde, özellikle komünistler arasında olmak üzere ve Uruguay solunun genelinde olumsuz bir etki bırakacağıydı. Amacına ulaşmıştı; Mujica, Vázquez'i ve Vázquez de Astori'yi ikna edip meseleyi noktaladılar. Hükümetin birçok kararı, bu şekilde, bu üçlü arasındaki kesintisiz istişareler yolu ile alınmıştı.

Vázquez döneminden sonra, Mujica-Astori ortaklığı partiye tekrar başkanlığı kazandırdı ve aralarındaki bağı biraz daha güçlendirdi. Başkanlığı devralmadan haftalar önce Mujica, başkan yardımcısına ekonomik konularda önemli bir rol vereceğini söylemişti. Ve öyle de yaptı. Tabii bunu yaparken, ne kontrolü ne de kendine has yönetim tarzını bırakmıştı.

Ekonomide kararlılık ve güven sağlanması yolunda Astori'ye gerekli hareket alanını sağlayacağına söz vermişti. Başkan yardımcısı, bundan dolayı memnun olmakla beraber, zaman geçtikçe, 'Kara Koyun'un sözünü ettiği uygun ortamın pek de öyle

olmadığının farkına varıyordu.

Hükümetin ikinci senesine girildiğinde, Astori, başkanın otoritesini tam olarak kullanmadığını ve her ikisini ilgilendiren konularda çok dağınık çalıştığını düşündüğünden rahatsızlık duymaya başlamıştı. Böyle iniş çıkışlı bir gidişat sürmekle birlikte, resmiyete ve iktidar düzenine yabancı bir anarşist ile belirlenmiş standartlar dışına çıkmayı sevmeyen, işinde resmiyeti saplantı haline getiren bir devlet adamı arasındaki bu ilişki, her geçen gün daha çatışmacı bir hal alıyordu.

Mujica ve Astori göreve başladıktan bir buçuk sene kadar sonra, ticaret odaları başkanlarıyla bir toplantı düzenlediler. Yine alışıldık, şarap şişeleri ve sigaralar arasında saatlerce süren bir toplantı oldu. Mujica durmadan sigara içiyordu. Toplantıdan ayrılmadan hemen önce Astori'nin eşi Claudio Hugo ile hem onu hem eşini endişelendirecek bir diyalog içine girdi:

-Ona göz kulak ol kızım.

-.....

-Ona dikkat etmelisin çünkü ben sonuna kadar dayanamayacağım.

-Ama Pepe böyle konuşmayın. Siz, sigarayı bırakıp sağlığınıza biraz daha özen gösterin.

-Söylediklerimde çok ciddiyim; ona göz kulak ol. Tüm bu keşmekeş beni çürütüyor artık.

Bu, Mujica'nın başkanlığını bitiremeyeceği yönünde tahmin yürüttüğü ne ilk ne de son konuşmaydı ama bu sefer her zamankinden daha kötümser görünüyordu.

O günlerde Mujica, 'olmazsa olmaz'ı olan, 2000 hektar üzeri toprak sahiplerine getirilecek vergi düzenlemesinin hazırlığı içerisindeydi. Bu konu, Astori ile ideolojik bir tartışma içine girme-

sine neden olsa da, başkan yardımcısı sonunda başkanın isteği doğrultusunda hareket etti. Bu Astori'nin hiç sekmeyen, göreve olan sadakatinin bir örneğiydi. Mujica Danilo'nun kendisiyle iyi geçindiğini söylese de, "Ama bir Danilo var, bir de Danilizm var" diye de ekliyordu.

Başkan yardımcısı, 3 Nisan 2011 tarihinde, henüz proje hakkında hiçbir şey bilinmiyorken, ofisinde başkan tarafından gönderilen hardal renkli bir zarfı gün ortasında teslim aldı. Zarfın içinde Mujica'nın el yazısıyla yazılmış, 'taslak' başlıklı bir sayfa vardı. Diğer sayfalarda Astori'nin sıcak bakmadığı toprak vergisini düzenleyen maddeler bulunuyordu. Başkan, Danilocuların itirazlarına rağmen bir an önce toprak vergisini kamuoyunun ilgisine sunmak ve harekete geçmek istiyordu. Konu artık kamuoyu gündemindeyken, Mujica, 1 Temmuz günü Danilo'yu başkanlık binasındaki ofisine birkaç meseleyi konuşmak üzere çağırdı. Başkan yardımcısı, Şili'ye seyahat etmek zorundaydı ve yokluğunda Mujica'nın büyük toprak sahiplerine yönelik bu yeni vergiyi kendisinin istediği değişiklikleri yapmadan ilan edeceğinden çekiniyordu.

"Vergi hakkında konuşmak istemiyorum" diyerek başladı Mujica. "Bu konu oldukça sıktı beni." Ve ona telaşlanmamasını söyledi: "Merak etme, seni bekleyeceğim. Sen dönene kadar bir şey yapmayacağım."

"Biraz felsefe konuşalım" dedi. Astori gülümsedi. "Sana ciddden soruyorum. Hükümeti nasıl görüyorsun?" diye sordu Mujica. Cevap keskindi: "Biraz daha az konuşmaya gayret et."

Mujica'nın cevabı, "Deneyeceğim ama ben sesli düşünmeyi seven birisiyim ve bu saatten sonra bunu değiştirmek çok zor" şeklinde oldu.

Bir başka gün, Mujica, verimli bir toplantı sonrasında Asto-

ri'nin toprak vergisi üzerine yaptığı önerileri kabul ettiğini basına duyurdu. Daha sonra parlamentoda yasa teklifine evet oyu verecek başkan yardımcısını memnun eden bir jestti bu.

Farklı şeyler de oldu. Hükümetin 3. yılında Mujica, devlet başkanı ve başkan yardımcısının maaşlarını düzenleyen kanunun gözden geçirilmesini istemişti. Sosyal sigortaya katkı payı ödemesinden muaf olduklarını görünce şaşırdı. Öfkelendi. Düzenleme yapılmasına karar verdi ve bunu Astori'ye iletti.

"Bu bir saçmalık ama!" Mujica'ya ve o zamanki başkanlık sekreteri Alberto Breccia'ya cevabı bu olmuştu Astori'nin. Onlara yasayı yanlış yorumladıklarını ve sosyal güvenlik destek primlerinin aydan aya ödendiğini açıklamaya çalıştı... Ama artık olan olmuştu. Mujica bu konuyu çoktan kamuoyunun bilgisine sunmuş ve gerekli değişiklikleri yapacağını ilan etmişti.

Astori olan bitene inanamıyordu. Ofisinde burnundan soluyor, sinirden bir o yana bir bu yana gidip duruyordu. Sonunda kendini biraz olsun yatıştırmak için bir gazeteciyi aramaya karar verdi.

-Hepimiz çıldırmış olmalıyız. Yanılıyorlar, üstelik onları bu konuda uyarmıştım.

-Açıklama resmi makamlardan geldi.

-Evet ama bu konularda beni de aramalısın, çünkü kafalarına göre iş yapıyorlar. Beni ciddiye almadılar.

-Ben aranızda konuşulup karar verilmiş bir şey olduğunu düşünmüştüm.

-Anlayışı kıt bunların. Yanlış anlamalara mahal verilmemeliydi. Benim maaşımdan her ay ne kadar gerekiyorsa onu kesiyorlar zaten. Bu beyefendileri uyardım ve durumu izah ettim halbuki. Ama olan oldu artık.

Ertesi hafta Mujica bize, "Asıl mesele ne biliyor musun? Anarşist bir başkanınız var ve bu ekonomik analizlere dahil edilecek bir unsur değil. Anlamadıkları budur." demişti. Kızgınlık sona ermişti ve başkan yardımcısının, en azından gazeteciler önünde, açıkça hoşnutsuzluğunu belirttiği bir başka sahne yaşanmadı.

Kuşkusuz Mujica, Astori'ye çok değer veriyordu. Yerine geçecek kişi olarak adaylığına destek verme ihtimalini dahi değerlendirdi ama sonrasında Astori'nin seçim yenilgilerine bir yenisini ekleyeceğini düşündüğünden bundan vazgeçti.

"Zavallı Danilo. Onda eksik olan 'seksapellik.' Sürekli başkan olma telaşında ve hep böyle devam edecek. Çünkü şeytan tüyü yok onda, hınzırlık yok" demişti sabahlara kadar süren onca sohbetin birinde. Mujica'nın 'seksapel'likten bahsetmesi, kravatın önemini savunması gibi bir şeydi.

"O zaman siz seksapelin ta kendisisiniz" diye karşılık verdik kahkahalar içinde. Cevabı oldukça ciddi olmuştu: "Farklı olan kadar çekici bir şey olamaz. İşte ben burada devreye giriyorum." Bu 'Kara Koyun'un başka bir özelliğiydi ama bu sefer daha cezbedici bir nitelikteydi: Kara Koyun'un seksapelliği.

Danilo'da bundan yok, sadece rasyonel biri. İnsanların kalbine ulaşamıyor. Oysa, insan kalbiyle de düşünür. Üniversitede ders veren bir profesör ama senden bir damla gözyaşını çalamaz. Kendisine hayran bırakabilir ama sevdiremez. İyi bir imajı var ama insanlar farklı olanı ister. Araya mesafe koyuyor ve insanlar da bunu anlıyor.

Diğer bir sorunu ise insanların hiçbir halt anlamadığı bir dilde konuşuyor. Oy toplamada bu büyük bir kabahattir. Çok vahim. Üstelik, ondaki duygusuzluk boyutuna varan rasyonalite başkalarında heyecan yaratmasına engel

oluyor. Eğer heyecan yaratamazsan kimseye ulaşamazsın. Siyaset uzaktan kumanda ile çalışmaz. Çıkıp, insanları tanıyıp, onlarla konuşmalısın. Kitlelere 'powerpoint' ile ulaşamazsın. Onların dilinde, eski usül davranmalısın.

Bunlar ve benzeri başka nedenlerden dolayı, Mujica'ya göre Astori de aynı Vázquez gibi kendisinin başkanlığa nasıl ulaştığını anlayamayan gruba dahil. Onlardaki bu önyargıda bir sınıf sorununu tespit ediyor Mujica.

Son yıllarda Mujica bu teorisinin doğruluğunu kanıtlamaya yöneldi. Her ikisiyle ortak seçim kampanyaları yürüttü ve bu açıdan Vázquez ile Astori'nin de aralarında fark olduğunu gördü. Bunun ise geldikleri mevkilerle de açıklanabileceğini düşünüyordu.

Tabaré'nin insanlarla ilişkisi daha iyi. Ama Danilo öyle değil. Arabasına yaklaşıyorlar, o camı kapatıyor. Seçim kampanyasında benden çok çekti. Bir seferinde kalabalığın ortasındayken onu gizlice işemeye götürmek istedim ama yapamadı. Çok resmi. Astori'nin evinize gelip sizinle böyle sohbet edeceğini düşünebiliyor musunuz? Hayatta olmaz. Sınırı çizer ve sınıf farkını işte orada hissedersiniz. Tabaré insanların arasına karışabiliyor ama onun da ne düşündüğünü asla tahmin edemiyorsun.

Mujica bizlerle bunları paylaştıktan bir sene sonra, 2013 başlarında, Tabaré Vázquez ona ve Astori'ye tekrar aday olacağını açıklamıştı. Şüphesiz bu bir sürpriz sayılmazdı. Mujica, Vazquez'den başkanlık kuşağını devraldığı gün, 5 yıl sonrasında rollerin değişeceğini tahmin etmişti. Bunu önsezisiyle tahmin etmişti, çünkü her zaman ya Vázquez'in ya da Astori'nin sıradaki aday olduğunu düşünmüştü ve Astori'nin hiçbir zaman bu mevkiye

ulaşamayacağını hissediyordu. "Danilo yenilgilerden ders çıkarmayan bir kişi ve bu saatten sonra da kolay kolay değişmez" diye düşünüyor Mujica. "Muhtemelen Vázquez'den daha iyi biri. Çünkü Vázquez, bazen insanları kullanıyormuş izlenimi veriyor. Tatmin olmadığım bir şeyleri var ama siyasette Astori'den daha becerikli. Yani elde olan bu."

Bu yüzden Mujica, Vázquez'i desteklemenin gerekli olduğu sonucuna vardı. Hem bundan dolayı hem de, her ne kadar daha 'light versiyonu' olsa da, soldan olduğuna inandığı için ona destek verdi. Mujica'ya göre Vázquez, az da olsa halkçı ve sosyal duyarlılığa sahip biri ama küçük akademik dünyalarından çıkamayan aristokrat solculardan. Mujica'ya göre bu tip siyasetçiler gerekli olsalar dahi, onun favorileri arasında yer almıyorlar.

Mujica, Geniş Cephe'nin olağan adaylarına alternatif olabilecek başka bir isim çıkarılmasına yönelik öneriler de aldı. Bunları ciddi bir şekilde değerlendirdi ve birkaç ay bu konuyu düşündü ama yine aynı sonuca vardı: Ya Vázquez ya da Astori. Aldığı başarılı sonuçlarla popülaritesinin doruğunda olan Uruguay Milli Takımı'nın teknik direktörü Washington Tabárez bile başkanın düşündüğü adaylar arasında yer aldı.

Halihazırdaki adayların yerini alması için kitlesel bir desteğe sahip olduğundan ideal birisiydi. Bu fikirden yola çıktı ama önünde geçemeyeceği bir engel vardı. Tabárez, siyaset hakkında hiçbir şey bilmek istemiyordu.

Vázquez'in iktidarda olduğu dönemi de kapsayan ve onun başkanlık şansını zora sokabilecek ihbarlar her ay Mujica'nın ofisine geliyordu. Birçok defa, Mujica'nın masasının diğer tarafına, Vázquez'in siyasi kariyerini sonlandırabilecek evrakların varlığına ikna olmuş siyasi yöneticiler oturdu. Mujica hepsini dinledi ama soruşturmada ilerlemeye yetecek dayanakları bulamadı.

Mujica'nın başkan olduğu ilk ay, Vázquez, Rincon del Cerro'daki evinde onu ziyaret etti ve iki saati geçkin bir süre konuştular. O sıralarda gündemde Uruguay ve Arjantin anlaşmazlığı vardı. Vázquez, "Sen iyi rolünü üstlen ve bırak ben kötüyü oynayayım" demişti Mujica'ya. Yeni başkan, Arjantin ile bir yakınlaşma yolu bulma düşüncesindeydi ve ilk günden itibaren bu konuyu selefiyle açıklığa kavuşturmayı istiyordu.

Yakın ve uzak gelecek hakkında da sohbet ettiler. Bir sonraki seçimler o günkü konuşmada yer almasa da, bu 'üçlü'nün öneminden ve bunun korunması gerekliliğinden konuştular. "Bunun devamı bizim elimizde. Dolayısıyla üçümüzden birisini zora sokacak hiçbir şey yapmayacağım" dedi Mujica, Vázquez'e ve daima sözünü tuttu.

Bir sene sonra Vázquez, genç öğrencilerle bir söyleşiye katıldı ve Arjantin ile olan anlaşmazlıkların en kötü döneminde, savaşa neden olabilecek bir çatışma korkusuyla, ABD'den yardım istediğini itiraf etti. Siyasi açıdan deprem etkisinde bir hata oldu bu açıklama. Vázquez, Bush, Arjantin ve silahlı çatışma ayaklarından oluşan bu gündem, o esnada Avrupa gezisinde bulunan Mujica'yı adeta nefessiz bıraktı. Stockholm'de eski bir otelde bu haberi aldığında ellerini başının iki yanına koydu, kaşlarını onaylamadığını gösterir şekilde yukarı kaldırdı ve bir kelime bile etmedi.

"İki hatası oldu. İlki, ABD'den yardım istemek ve ikincisi ise bunu açıklamak" dedi olayın bir iki hafta sonrasında bize. Bizzat Vázquez'e de bunu söyledi. Bu konu hakkındaki fikirlerini söylemek ve ona önemli bir tavsiyede bulunmak üzere ziyaretine gitti. Bir sonraki seçimler yaklaşana kadar düşük bir profil çizmesini istedi.

Ondan sessiz ve sakin olmasını istedim. Bir sonraki seçimi kazanmanın yolu onun sessiz kalmasından geçiyor.

Polemik zamanı değil. En iyisi, seçimlere birkaç ay kala bir alternatif olarak kendini göstermesi olacak. Bir şeyler yapması gerekiyor ama bunlar önemsiz ve ses getirmeyen cinsten olmalı. O göz önünde olmazsa, eleştirilerin hedefi hükümet olacak. Yok eğer göz önünde olursa kendisi eleştirilere maruz kalır. Benim geleceğim yok; bırak beni eleştirsinler. Bunu hiç dert etmeden üstlenebilirim.

Bize bunu anlattığında Vázquez'in tavsiyelerine uyacağından emin değildi. Ama Vazquez'in kendisini can kulağıyla dinlediğinden ve tekrar başkan olmak için can attığından emindi. "Bu iyi bir sinyal" diye yorumlamıştı o zaman Mujica. Ve Vázquez, seçimler yaklaşana kadar sessiz kaldı.

2013'te, seçimlere bir seneden biraz daha fazla zaman varken adaylığı açıklandı. İkilinin arasındaki ilişki fazla değişmeden devam etti. Her şey öncesinden biliniyordu ve planlanmıştı. Yine de Mujica'yı bir başka telaş esir almıştı. Vázquez'i pek güçlü görmüyordu. Astori'yi de... "Yokuş yukarı bir kampanya olacak" demişti bize seçim kampanyası başlamadan hemen önce.

Diğer tarafın adayı, bir önceki seçimlerde Mujica'nın rakibi olan Lacalle'nin oğluydu. Luis Alberto Lacalle Pou, Mujica'ya dişli bir rakip olarak görünüyordu. Milli Parti'nin 41 yaşındaki genç adayı, farklı olana meyilli Uruguay halkı önüne farklı bir kişi ve yenilikçi bir aday olarak çıktı. Mujica'nın bir önceki seçimlerde sergilediği, geleneklere meydan okuyan tavrını örnek aldı. Kravatı çıkardı, yenilenmekten bahsetti ve politik doğruculuktan uzak, şaşırtıcı çıkışlarda bulundu. "Vázquez değişimlerin farkında değil ama Lacalle Pou, bunları iyi kavramış" diyordu Mujica.

Oy sayımının sonuçlanmasını bu şekilde bekledi Mujica; partisinin iktidarı kaybedeceğinden gelen korku ve endişeyle. Baş-

kanlık süresinin bitmesinden birkaç ay öncesinde görevi bırakıp Vázquez'e destek için seçim kampanyası yürütmeyi dahi düşündü. Ama yakın çevresi, "Deli misin, bunun bir faydası olmaz" diyerek onu fikrinden döndürmeyi başardı. "Endişelenme, kazanacağız" diyordu Lucia. Sonunda ikna ettiler, ama haftalar geçtikçe ve seçim tarihi yaklaştıkça daha çok seçim kampanyasında yer aldı.

> *Cephelilerin büyük bir çoğunluğu Tabaré'nin aday olmasını istiyordu. O da bunu anladı ve sözde bir fedakârlıkta bulunup aday oldu. Gerçi seçim kampanyasının zorluğunu düşününce, bunun pek de kolay olmayacağı anlaşılıyor. Üstelik o benden daha çok yaşlanmış görünüyor. Geçen Anchorena yakınlarındaki çiftliğinde onu makyajsız gördüm. Vázquez dış görünüşe çok önem verenlerden. Ama o gün doğal haliyle, kırların ortasında bir başına gördüm ve bayağı yaşlanmış artık. Psikolojik olarak, o ve Astori benden çok daha yaşlılar. Genç olmak biraz çılgınlıktır ve Tabaré hiçbir zaman bir çılgınlık yapmaz.*

Mujica bütün bu zorlukların farkındaydı. Ama hiçbir zaman Vázquez'e olan güvenini yitirmedi. Onun militanlığının yetersizliğini ve ideolojik bakımdan zayıf olmasını eleştiriyor olsa da ona değer veriyordu. Onun, politikanın gerektirdiği başlıca bir hünere sahip olduğunu düşünüyordu: Koku alma. Mujica'nın hakkında, korkunç bir önsezi ve yeterince tecrübeye sahip olduğunu düşündüğü Vázquez, işlerin iyiye gitmediğini zamanında anlayıp, buna müdahale edebilecek birisi.

Buna ek olarak, gerekli durumlarda onu uyaracak kişilerin varlığı çok daha iyi olacaktı. Ve Mujica seçimlere iki ay kala tam da bunu yaptı. Geniş Cephe'nin talebi üzerine kendisi, Astori ve Vázquez'den oluşan üçlüyü bir araya kenetledi. "Bu şekilde bir

yere varamayız" dedi. "Daha fazla dışarı çıkın, davetleri kabul edin, insanları bekletmeyin, onların arasına karışın."

"Uzaktan kumandayla bir seçim kampanyası yürütülemez" diyerek partilileri eleştirdi. Üç eski yol arkadaşının bir arada olduğu bir sohbetti bu. Bir yanda Mujica, diğer yanda Vázquez ve öbür yanda ise Astori. Ve bir kez daha aynı gemiye biniyorlardı.

Kurulan hayaller gerçek olmuştu. 1 Mart 2015 tarihinde Uruguay'da % 70'e varan popülaritesiyle Mujica, başkanlık koltuğunu Vázquez'e devretti. Mujica, örnek bir siyasetçi, sembol bir isim oluvermişti ve sınırları aşan şöhreti pek de onu yormuş gözükmüyordu. Tam tersine o sıralarda tanınmış Sırp yönetmen Emir Kusturica, Mujica hakkında ve çok anlamlı bir isim altında bir belgesel hazırlığı içindeydi: Son Kahraman. Mujica'nın başkan olarak geçirdiği son saatlerden başlayan yeni bir film. Ona hayran kalan bir sinemacının kameraları arasında ve geleceği hakkında bir gizem halesi bırakarak görevini teslim etti.

O gün evine büyük bir hoşnutluk ve sonrasında yaşanacaklardan keyif alma hevesiyle gitti. Onu özleyeceklerini biliyordu. Vázquez yapılan karşılaştırmalardan zarar görecek ama aynı zamanda özellikle uluslararası camia önünde onun bıraktığı mirastan yararlanacaktı. Ve Anchorena Başkanlık Çiftliği'nde karşılaşacağı yenilikler sadece büyük limon ağaçlarından ibaret olmayacaktı. Artık geri dönüş mümkün değildi. Bir Kara Koyun'un iktidarından sonra hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı.

8

Kurnaz

Mutfağın kapısına vurulan iki şiddetli yumruk darbesi gecenin sessizliğini bozdu. Mujica kapının 10 metre kadar ilerisinde, yanmakta olan odun sobasının hemen yanında bir şeyler okuyordu. Evde yalnızdı ve gecenin bu saatinde ziyaretine gelinmesi garipti. Ayrıca güvenlik görevlilerinin kontrolünden geçtikten sonra ön kapının değil de arka kapının çalınması da normal değildi. "İhtiyacı olan bir komşu olsa gerek" diye düşündü ve koltuğundan zorlukla kalkarak kapıya yöneldi.

Kapının üst tarafındaki dikdörtgen camda beliren yüzü çıkartamadı. Kırklı yaşlarında, iri yarı, asker tipli bir adamdı bu. Ordudan bir albay olmalı diye düşündü ilk önce. Kilidi açtı ve içeriye davet etti. Buzdolabının ve lavabonun hemen karşısında duran masanın başına oturdular.

Kuru bir selamlaşmadan sonra hemen hemen hiç konuşmadılar. Davetsiz misafir, koltuk altında taşıdığı 'notebook'u açtı ve bir video seçti. 'Oynat' komutu verdikten sonra, asker üniformalı ve yüzlerini kapatan kar maskeleriyle üç kişi, arka planda bulunan Uruguay bayrağı önündeki masaya oturmuş halde ekranda belirdi. Diktatörlük zamanındaki (1973-1985) insan hakları ihlallerinden hapis cezasıyla yargılanan askerler için, hakim ve savcıları tehdit eden bir bildiri okuyorlar ve 'siyasi mahkûmları'nı özgürlüklerine kavuşturacaklarını ilan ediyorlardı.

Bir seneden fazla bir süredir bu videonun varlığından medyada da bahsediliyordu ama Mujica daha önce bu videoyu hiç izlememişti. Videonun sona ermesiyle birlikte, adam, 'notebook'u kapattı, kaydın bir kopyasını ofisine göndereceklerini söyleyip ayağa kalktı ve selam verdikten sonra, tıpkı geldiği gibi, açık kalan mutfak kapısından dışarı çıktı. Mujica kapıyı kilitlemeden önce, birkaç saniye kadar herhangi bir reaksiyon vermeden oturmaya devam etti.

Kimselere bir şey söylemeden uyumaya gitti. Eşi seyahatteydi ve güvenlik görevlileri her şeyden habersiz, yerlerinde nöbet tutmaya devam ediyorlardı. Haftalar sonra belli bir endişe içinde, olup biteni bize anlattı Mujica. Bunu bir uyarı ve evine kadar girmeyi başaran bir güç gösterisi olarak yorumladı. Korkuyu hissetti ama bunu açığa vurmak istemedi. Çünkü ne siyasi bir skandalın patlak vermesini ne de ortalığı telaşa vererek etrafındaki güvenlik önlemlerinin artırılmasını istiyordu. Video ile ilgili adli soruşturma başlatıldığında savcıya durumu anlattı ve olayın gizli kalmasını istedi.

Neden tepki vermediğini soran savcıya, Mujica; "Delilik olurdu. Kimbilir kaç kişilerdi ve nasıl karşılık verirlerdi?" şeklinde cevap verdi.

Bu davetsiz misafirin izine hiç rastlayamadılar ve Mujica sanki bu olay hiç yaşanmamış gibi hayatına devam etti ama muhtemelen verilen mesajı almıştı ve tepkisi sessiz olmuştu. Sonunda soruşturma rafa kaldırıldı ve Mujica evinde her zamankinden daha fazla misafir ağırlamaya devam etti. Fakat yine de yaşananlar Mujica'nın hafızasında yer etmişti.

-Olaya bakar mısın? Tüm bu yaşananlar inanılmaz değil mi? Evimi biliyorlar. Herif araziden gelerek yan taraftan girmiş olmalı.

-Peki neden kimseye haber vermedin?.

-Bekçilere söylemek istemedim çünkü daha sonra üstümde çok duracaklar, dört bir tarafım korumalarla dolacak, polis sirenlerinden uyutmayacaklardı. Bu olay askerlerin, yeşillerin istihbaratının işidir, mavilerin (polis) değil. Videoyu da evime girerek bana izletmeleri, bir gövde gösterisidir. Neler yapabileceklerini göstermek istediler. Sanki bana; "Bak Pepe, avcumuzun içindesin. Ona göre!" der gibiler. Kendilerine alan açmak istiyorlar.

-Hedefte olduğunu anlamak için Uruguay'ı çok da fazla tanımaya gerek yok, değil mi?

-Öyle, fakat evine kadar girmeleri bambaşka bir şey. Evde sürekli tabancamı bulundururum ama onu kullanmayı düşünmedim, çılgınlık yapmadım. İşler daha fazla sarpa sarsın istemedim. Yapmak isteyen zaten yapar.

-Seni öldürmek bir milletvekilini öldürmekten daha kolay olsa gerek.

-Evet. Bazen arkadaşlarıma diyorum, ne cenaze töreni olur ama. Yığınla insan toplanır. ABD başkanını bile öldürdüler, isteseler beni mi öldüremeyecekler? Tüm bunları kabullenmek gerekir. Yaptığın görevin bir parçası bu. Burada bana verilen mesaj, bir el uzatımı kadar yakınımda olduklarıdır. Ama anlamadıkları bir şey var ki, bana vız gelir tırıs gider.

Bu olay Mujica'nın başkan olarak karşılaştığı en tehditkâr sahnelerden biri olmuştu. Askerlerin içindeki en tutucu grubun, Mujica'ya ikaz mahiyetinde bir gösterisiydi ve nihayetinde askerler sadece bununla yetinmişlerdi. Mujica olayı bize anlattığında dramatize etmemişti. Daima azılı düşmanları olmuş bir grubun, kendisine rahatsızlık vermek için yaptığı bir şov olarak algılamıştı bunu.

Mujica'yı gerçekten öfkelendiren darbeler, Geniş Cephe içinden gelmişti. Onu asıl şaşırtan da buydu. En planlı pusular, kendi partisinden olanlar tarafından kurulmuştu. Bu kişileri hiç ifşa etmedi. 2011 yılının ortalarında, kendisinin fikri hiç sorulmadan, yerine geçecek bir isim üzerinde hazırlık yaptıklarından haberdar olmuştu. Geniş Cephe içinde Mujica'dan haz duymayanlar, görevini bırakacağı yönünde dedikodular çıkarıyor ve yerine Astori gibi birisinin başkan olmasının ne kadar da iyi olacağı şeklinde propaganda yapıyorlardı. Mujica'nın görevinden istifa edeceği, tahmini bir tarih bile belirlemişlerdi.

Mujica, bir radyo programında, devlet başkanının kendisi olduğunu ve cumhuriyet anayasasının gereği olarak da başkanlığının son gününe kadar görevinin başında durmaya devam edeceğini dosta düşmana ilan etti. Mujica'nın o günkü konuşması, içeriğinden ve keskin tonundan dolayı dikkatimizi çekmişti. Bir sohbetimizin sonuna doğru merakımızı gidermesi için bu konuda kendisine sorularımız olmuştu ama o sessizliğini bozmamıştı. Defalarca sormuş olmamıza rağmen bu konuda fazla bir şey söylemedi.

"Hükümete zarar verecek şeyler yapıyorlar" cümlesi, ağzından alabildiğimiz az sayıdaki laftan biri olmuştu. Muhtemel bir komplodan bahsetmiş ve yineleyerek 'zarar verici' diye nitelediği şeyler hakkında daha ayrıntılı bilgi vermekten kaçınmıştı. En fazla,

"Yerine başkasını mı getirmek istiyorlar?"

"Ona benzer şeyler" gibi bir diyaloğa girebilmiştik.

Daha sonra bu konuya hiç dönmedi. Birkaç kez siyasi hayatının geleceği, sağlık durumu ya da hükümet süresinin sonuna kadar devam edememe ihtimali hakkında konuştuk. 2011 yılının kışında neler yaşandığını ise hiç derinlemesine anlatmadı. Yaşa-

nanlara cevabını, başkanlığını daha da sağlamlaştırarak veriyordu. Sert bir kabuğa büründü ve yurt dışında kendini göstermeye başladı. Uruguay için tarihsel öneme sahip bir şöhrete kavuştu ve aynı zamanda ülke içinde risk teşkil eden faktörleri kontrol altında tutabilmesini sağlayacak adımlar attı.

Mevkilerini göz önüne almadan görevden aldığı bakanlar ve üst düzey müdürler oldu. Polemik konusu olan yasalar çıkardı, Suriyeli mültecilere kucak açtı, ABD tarafından terörist olmakla suçlanan Guantanamo mahkûmlarını kabul etti, hatta Washington ile Havana arasında elçi görevi bile gördü. Tüm bunları, başkanın kim olduğu konusunda şüpheye mahal bırakmamak için yaptı. Kuşkusuz, her zamanki gibi düzensiz, plansız bir ajandası vardı. Başka türlü olması düşünülemezdi.

Uruguay içindeki muhalifleriyle de ittifak kurmayı amaçladı. "Başkan otoritenin ne mutlak sahibi ne de tüm ipleri elinde tutan kişidir" argümanıyla, riskli bir denge kurarak arkasını güçlendirmek istiyordu. "Telefonları benimle konuşurken bile fazla kullanmayın" diye bizi uyardığı zamanlar olmuştu başkanlığının son döneminde. Ve hassas konuları konuşmak için bizi yüz yüze görüşmeye çağırıyordu. "Beni kimlerin dinlediğini biliyorum; ama sonuçta bir başkanım" diye yakınıyordu.

Mujica'nın, olağan fikir ayrılıklarını bir kenara bırakıp, muhalefetle yakınlaşması, belki de bu güvensizlikten ve destek arayışından dolayı gerçekleşmişti. Devlet şirketlerinin yönetimlerinde muhalefetten isimlere görevler vermekle kalmayıp onların önerilerini de dinledi ve bunlardan bazılarını uygulamaya geçirdi. "Muhalefete ekmek kadar ihtiyaç duyuyorum. Onlara karşı son derece naziğim" diye itiraflarda bulunmuştu ilk zamanlarda.

Yerel tek tip araç plakası ve ülkenin iç kesimlerinde yeni bir devlet üniversitesinin kurulması gibi önemli yasalarda muha-

lefet partilerinin desteğini aldı. Aradığı, oy desteğinden çok, huzurdu.

Silahlı Kuvvetler'e karşı da benzer bir tutum içindeydi. Askerlerin çoğunun ona oy vermediğinin hep farkındaydı. Her ne kadar iktidarı korumak için önemli olduklarını düşünse de onların görev yerlerinde bir değişikliğe gitmedi. Bunun yerine onları ikna yolunu denedi. Bu yüzden de onu, Silahlı Kuvvetler'i kendi rejiminin koruyucuları haline dönüştüren Hugo Chávez ile benzer bir politika gütmekle suçladılar.

Abuk sabuk şeyler yazıyorlar hakkımda. Chávez'in Venezuela'da yaptığı gibi kendi adamlarımızı orduya yerleştiriyormuşuz. Keşke... Ordu içinde siyaset yapmak isterdim ama benim bir ordum yok. Silahlı Kuvvetler içine sol görüşlü insanları yerleştiremiyoruz çünkü kimse orduda yer almak istemiyor. Mesele bu.

Ñato'ya olduğu gibi bana da saygı duyuyorlar. Biz 'tupa'yız ve askerlerle yıllardır süren bir ilişkimiz var. Ve biz de onlara saygı duyuyoruz. Hep diyorum, bir toplumun ve hükümetin askerlere de ihtiyacı vardır. Askerlere söylersiniz, onlar yapar. Kışın sokakta yatan insanları kaldırmaları için talimat verdim. Kalkınma Bakanlığı'ndakiler tereddütle yaklaşıyorlar, istemiyorlardı. Ama bir albay, "Başkanımızın talimatıysa nasıl yerine getirmeyiz?" diyordu.

Böylece askeri karargâhları bu muhtaç insanlara açtım ve askerlerin onlarla ilgilenmesini istedim. İnsanlarla barışmaları, kaynaşmaları için de gerekli bu aynı zamanda. Bu yeni kuşağa evvelkilerin hesabını soramazsın. Devamlılık bu şekilde sağlanmaz. Bazı çetrefilli sorunlarda askerlere görev verdim ki ne kadar önemli olduklarını

anlasınlar. Mesela, yakıt krizi çıktığında askerlere dağıtım yapmaları için talimat verdim. Şili'de Allende de bu şekilde yaptı ve onlarla yakınlaştı. Ülkeyi hiçbir zaman yakıtsız bırakmayacağım.

2013 yılında Lacalle, Mujica'ya, polise bin adet silah alma girişiminin endişe verici olduğunu söylemişti. "Polis için çok aşırı bir güç bu" diyerek de uyarmıştı Mujica'yı. Mujica bunu ciddiye aldı ve bu silahların yarısının askerlere verilmesine karar verdi. "Bu iç dengeleri sağlamak için" diye savunuyordu bu kararını. Bu planını da tam olarak gerçekleştiremeyecekti çünkü polise toplamda 150 kadar silah verildi. Ama Silahlı Kuvvetler'e daha fazlasını vermeye karar vermişti.

Lacalle, o günkü sohbette, kendi başkanlığı sırasında haftalarca süren ve hükümetini zor durumda bırakan polis grevini hatırlatmıştı. "Bu yüzden polis konusunda dikkatli olmalısın" diyordu. Mujica, daha sonra, polisler ve askerler arasında da duyulmasını istediği şu cevabı verdi: "Senin hükümetin dönemindeki polis grevinin bir benzerini şimdi yapmak isterlerse, bir gün bile beklemem, orduyu sokağa çıkartırım."

Kendisiyle aynı değerleri paylaşan arkadaşı eski gerilla *'Bicho'* Bonomi'yi İçişleri Bakanı olarak görevlendirdi ve polisi onun sorumluluğuna verdi. Bu atamayı, "Benim için çok değerli bir kişi ve bu işin üstesinden gelecektir" diye gerekçelendiriyordu. Çünkü Mujica'ya göre "polis ile şaka olmaz." Ve Bonomi gibi 'delicesine çalışan ve kimsenin tesiri altında kalmayacak birisi'yle temizliğe başlanabileceğini düşündü. Mujica, iktidarının sonlarında, Bonomi'nin bazı konuları hallettiğini fakat yine de yapılması gereken çok fazla şey olduğunu belirtiyordu.

İstikrar sağlamak ve güven vermek için uyguladığı strateji neticesinde ne büyük kapitalist şirketlerle ne de televizyon gibi

medya kuruluşlarıyla ters düştü. Latin Amerika'da Chávez, Evo Morales ya da Rafael Correa gibi diğer mevkidaşlarının izlediği yoldan gitmedi. Başkan olarak işe başladığı ilk günden, başkanlık kuşağını yeni başkana taktığı son güne kadar ülkenin başlıca üç televizyon kanalı da varlığını korudu. Hiçbir önemli yabancı yatırımcı, Mujica'nın başkan olması gibi bir gerekçeyle ülkeyi terk etmedi. Herkes ona güveniyordu. Diğer bölge ülkelerinde olduğu gibi yabancı şirketleri kamulaştırma yoluna girmedi ve onların devamlılığını sağlamak için 'sifilis' taktiğini uyguladı.

Anonim şirketlere de, büyük yatırımcılara olduğu gibi, 'sifilis yöntemi'ni uyguluyorum. Sifilis, kurbanını öldürmez, çünkü öldürürse besleneceği yer kalmaz. Şimdi ben de bunlara el koysam ya da Uruguay'dan göndersem o zaman ortaya para koyan kimse kalmaz. Üstelik bu tür şeyleri onlardan daha iyi becerebileceğimizi kim söyleyebilir ki? Bakın, Venezuela'da ne oldu? Her şeyi kamulaştırdılar ve şimdi daha kötü durumdalar. Yok, ben almayayım bundan.

Mujica'nın Uruguay'daki üç televizyon kanalıyla da, aşk ve nefret arasında gidip gelen bir ilişkisi oldu. İktidarda olmasına daima olumsuz baktıklarını düşünmesine rağmen, gazetecilerle kesintisiz bir ilişki içine girdi ve haberlerde daima kendine yer buldu. Röportaj tekliflerine nadiren, hayır dedi. Televizyonun kitleler tarafından takip edildiğini bildiği için bundan yararlanmak istedi. Paralı kanallar ile ilgili yasal düzenlemelerde ise hükümet içinde görüş ayrılıkları ile karşılaştı. Bir darbe yapmasını, konuya müdahil olup, paralı kanalları mevcut medya gruplarının elinden almasını istediler. Bunu yapmadı. İki yeni kanal daha açtı ve böylece rekabet ortamı oluşturmayı denedi. Bu konu hakkında çok düşünmüştü. Nihayetinde, izlediği yolun en uygunu olduğu sonucuna vardı. Eleştirilerin odağında olduğu bir

dönemde, "Ne derlerse desinler, ben bir şey yapıyorsam bunun bir nedeni vardır. Ben hiçbir işe yaramayan bir başkan değilim" diyerek tüm samimiyetiyle kendini savundu.

Basın yasası ile çok büyük bir kargaşanın içine girdim. Sorun reklam pastası. Eğer çok bölersem daha sonra hepsi iflas eder. Sol, benden bu televizyon sahibi camiaları bitirmemi istiyor. Ama bunu nasıl yapabilirim ki? Ayrıca daha sonra yerlerine kim gelecek? Bunu çok ciddi düşünmeliyim.

Bu televizyon kanalı sahiplerinin neler yaptığını biliyorum ama kapıyı yurt dışındaki kanallara da açamam. Buradakiler kötü de olsa, sonuçta buralılar. Kapıyı açtığın zaman yabancı medya devleri hemen başına üşüşür. Bir kanalı devraldık diyelim; daha sonra Clarin'e ya da Globo'ya, Meksikalı Slim'e ya da her neyse başka birine satacaklar. Medyaya onların hakim olmasını istemiyorum.

Buradaki kanallara rakip olarak iki yeni kanalımız var artık. Pek memnun kalmadılar bundan ama, hükümet olma misyonu dost ve düşman edinmeyi de içeriyor.

Mujica bu güçler dengesini yönetirken, özellikle hükümetinden bazı isimleri görevden alma aşamasında adımlarını özenle attı. Haftalar hatta aylar öncesinden sorun üzerine yoğunlaşarak konuyu tüm detaylarıyla gözden geçirdi. Görevden alınmaların sayısı çok fazla olmadı ve her değişikliği de oldukça haklı gerekçelere dayandırmaya önem verdi.

Bize, "Kafaları koparmakta zorlanıyor. Kendini suçlu hissediyor; iyi bir cerrah değil" diyen, beş senelik iktidarı süresince onun yakınında çalışanlardan bir isimdi. Görevden aldığı bürokratların yarısından çoğu kendi tabanından gelmekteydi. Bunun dışındakilere fazla dokunmadı. Korku ya da endişe, nedeni ne olursa olsun bunu çok az yapmıştı.

Bu tutumuna örnek teşkil edecek bir olayı, 2011 Nisan ayında, Anchorena'daki konutunda anlatmıştı. Bazı devlet hastanelerinde birtakım usulsüzlükler yapılıyordu. Çalışmadığı halde kartlarını basan memurlar, kendi arkadaşlarına iş ihaleleri ayarlayan sendikacılar gibi pek çok şey vardı ortada. Hiçbiri hakkında sağlam deliller yoktu ama Mujica'nın bilgi kaynakları güvenilirdi. Yine de Mujica, ancak bir yıl kadar bekledikten sonra sorumluların görevlerine son vermeye başlamış ve konuyla ilgili problemler de neredeyse iktidarda olduğu sürenin yarısına kadar uzamıştı.

Kendilerinden beklenen verimle çalışmayanları görevlerinden almakta yaşanan gecikmelere gerekçe olarak partisi Geniş Cephe'yi ve iç dengeleri gösteriyordu. "Bir teknik direktör gibi olmak gerek aslında: Kim işini iyi yapmıyorsa dışarda kalmalı ve çıtını çıkarmamalı." Bu düşüncesinin pratiğe dönüştüğü ise nadiren görülmüştü.

Ama niyetini hiçbir zaman da gizlemedi. Çoğu yönetici, başkanın kendilerini görevden almayı istediğini basın yoluyla öğrendi. Eğitim alanındaki iki önemli isim ve bazı bakanlar da bu şekilde haberdar oldular. Fevri ve biraz da kırıcı olabilen çıkışlarından vazgeçmedi. İşin içinde kim varsa onlarla toplantı yapıyor, bizzat kendisi bildirileri yazıyor, işten çıkarılma ya da tersi durumlarda açıklama yapmak için basını çağırıyordu. Kimsenin yeri garanti değildi.

Büyük bir kâğıt üreticisi olan Finlandiya şirketi UPM'ye gerekli iznin verilmesi konusunda Arjantin ile gergin günlerin yaşandığı bir sırada, her ne kadar Cristina Fernandez Kirchner'in hükümeti karşı çıkmış olsa da, hükümet binasının 11. katındaki ofisinde kurmay ekibinin bir kısmını da çağırdığı bir toplantı düzenledi. Dışişleri Bakanı Luis Almagro ve yardımcısı Luis Porto, Başkanlık Sekreteri Homero Guerrero ve yardımcısı Diego

Cánepa ile Urugay'ın Arjantin elçisi Guillermi Pomi. Hepsinin fikrini almak istiyordu. Arjantin'de iki ay sonra yapılacak seçimleri beklemeden, derhal Finlandiya şirketine gerekli lisansın verilmesi konusunda sadece Cánepa'nın olumlu görüş belirttiği bir tur konuşmadan sonra Mujica, "Hepiniz kovuldunuz. Sizi daha fazla görmek istemiyorum" diye bağırdı. Bazıları gülümsedi ve bunun üzerine başkan sesini yükselterek cümlesini yineledi.

Heyettekiler aynı anda ayağa kalktılar ve katın diğer ucunda bulunan, Cánepa'nın ofisine gittiler.

"İstifa dilekçelerimizi yazmaya başlayalım o halde" dedi içlerinden biri. Hepsi bu fikre katıldı. Daha sonra aralarında bu ani kararın sebeplerini yorumladılar. "Arjantin'e bir işaret bu" dedi birisi. "Hükümetin son evresinde kabineyi değiştirmek istiyor" diye yorumladı bir diğeri.

Aradan 40 dakika kadar geçmişti ki, Mujica'nın sekreteri Maria Minacapilli, "Başkan sizleri bekliyor" diyerek yanlarına geldi. Tekrar Mujica'nın ofisine geçtiler. Başkan, önündeki kâğıtları hemen hemen hiç gözünü kaldırmadan okumaktaydı. "Lisans için gerekli izni verdim. Şimdi işlerinizin başına dönebilirsiniz" dedi gülümseyerek. Daha sonra, UPM şirketiyle ilgili verdiği bu kararı, Buenos Aires Limanı'na yaptığı bir ziyaret sırasında bizzat kendisi Cristina Fernandez'e bildirdi.

Yurt dışında tüm dikkatleri üzerinde toplamış olması, ülke içinde kendisini zayıflatmak isteyenlere karşı en güçlü silahıydı. Brezilya'da 2012 Haziran ayında gerçekleşen Rio+20 zirvesinden sonra, Mujica, değerini yitiren bu siyaset ortamında, dünyanın farklı şeyler söyleyen siyasetçilere gereksinim duyduğunu fark etti ve bu boşluğu hızlıca doldurdu.

WikiLeaks'in kurucusu Julian Assange, ABD'nin gizli diplomatik belgelerini yayımlatmak istediği zaman, beş farklı ba-

sın organını seçmişti: İspanyol El Pais, Fransız Le Monde de Diplomatique, İngiliz The Guardian, ABD'den The New York Times ve Alman Der Spiegel. İyice düşündükten sonra dünya çapındaki prestijlerinden ve tirajlarından dolayı bu tercihleri yapmıştı. Doğru seçimdi. Gizli belgeler dünyanın dört bir yanına ulaşmıştı.

WikiLeaks dışında, bu beş basın kuruluşunun bir ortak yönü daha var: Hepsi de Mujica ile röportaj yapmış ve daha sonra 'dünyanın en fakir başkanı' hakkında birer haber yayımlamışlardı. Mujica ile görüşenler arasında, Assange'ın listesi dışında kalan, ama aynı derecede hatta daha büyük prestij sahibi medya organları da vardı: İngiliz The Economist dergisi, Amerikan The Washington Post gazetesi, İtalya'dan Corriere Della Sera ve La Repubblica ya da onu çiftlik evinde ilk kez ziyaret eden ve özel hayatını göstererek, bunu dünyanın dört bir yanında yüz binlerce izleyiciye ulaştıran İngiliz BBC, bunlara örnek verilebilir.

BBC'yi, Alman Deutsche Welle ve Amerikan CNN takip etti. Ayrıca Uruguay'a röportaj yapmaya gelen Çin, Kore, Arap, Rus ya da Avustralya kanalları oldu. Böylelikle Uruguay ve başkanı, giderek dünya çapında tanınmaya başladı. Amerikan Time dergisi ona 2013 yılının en etkili 100 kişisi arasında yer verdi ve aynı yıl The Economist dergisi de Uruguay'ı yılın ülkesi seçti.

Mujica, bu uluslararası vitrini kendi lehine kullanmayı bildi. Bir program uyguladı ve iktidarının son yıllarında, her çarşamba sabahı, yurt dışı röportajları kabul etti. 'Kara Koyun' dünyayı peşine takmıştı. Hemen her zaman gazetecileri kendi evinde ve köpeği Manuela'nın yanı başlarında bulunduğu bir ortamda ağırlıyor ve röportaj sonrası etrafı gezdiriyordu.

-Şöhretinin keyfini doya doya çıkarıyor gibisin.

-Ben uluslararası kamuoyunun gözünde çok tuhaf

bir tipim. Bunun farkındayım. Bu durumu Uruguay'ın lehine kullanmaya ve buradan faydası dokunacak şeyler çıkartmaya çalışıyorum. Farkındaysan tüm uluslararası zirvelerde en çok beklenen,benim konuşmam oluyor.

-Gerçekten de, diğerlerini dinlemeye pek hevesi yok insanların.

-İyi bir kitap okuduğunda macera, kitabı kapattığın zaman başlar. Çünkü senin de kendinden bir şeyler koyduğun bir bölüm oluyor. Seni düşündürüyor. Konuşmalar için de aynı şey geçerli. Eğer, ne zaman bitecek bu konuşma diye içinden geçiriyorsan, bunun bir nedeni de aslında boş konuşuyor olmalarıdır. Zorlasan da olmaz. Sana kulak vermeleri için bunu hak etmelisin. Konuşmalarına biraz içerik kat, bak nasıl sana önem verecekler ve seni dinleyecekler. Ama boş konuşursan insanlar seni dinlemez. Konuşacak bir şeyin yoksa konuşmamalısın. Ancak pot kırarsın.

-Konuşmak demişken, sen her yerde konuşuyorsun. Yabancı gazetecilerle yaptığın röportajların sayısı 100'ü bulmuştur, değil mi?

-Evet, haftada bir röportaj veriyorum ve hükümetin bu son aylarında hâlâ 200 röportaj talebi var. İnanılmaz bir şey. Bu, biraz da insanlara çekici gelecek şeyler sunma meselesi. Ben bunu hep yapabiliyorum. Kendimi gazetecilerin yerine koyunca anlıyorum ki, ilgi çeken, haber olabilecek şeylerin peşinde oluyorsun. Ama bunu beceremeyen, konuşmalarına hiçbir içerik katamayan insanlar var.

-Sayfa sayfa yer alıyorsun tüm gazetelerde. Bu nasıl bir duygu?

-Ben bir deha falan değilim. Söylenenleri ciddiye alsay-

dım, çekilmez birisi olurdum. Benim için dehanın % 90'ı döktüğün terdir. Sana asıl bilgeliği, büyük bir hevesle yaşamak ve düşündüğünü söylemek verir. Bunu yapan siyasetçi sayısı oldukça az. Bazen her düşündüğünü söylemek uygun olmayabilir ama inan ki çok olumlu sonuçlar veriyor.

Mujica önce, yaşadığı yerdeki koşullarla, giyim tarzıyla, iktidarı yönetme tarzıyla, felsefesi ve dünya meselerindeki 'politik doğruculuk'a uymayan fikirleri ile dikkat çekti. Bunların etkisi artık azalmaya başlayınca, bu sefer dünyanın ilgisini başka şeylerle toplamaya başladı: Kürtaja cezanın kaldırılması, eşcinsel evliliğe izin verilmesi gibi sosyal reformlar ve özellikle marihuana satışının devlet eliyle düzenlenmesi gibi yasalar.

Marihuana konusunun dünya çapında yankı bulacağını tahmin etmiş olsa da, bu kadarını beklemiyordu. Ama, evet; sırası geldiği zaman sahneye çıkıp projektörlerin ışığı altında tüm gözleri üstünde toplayabiliyordu. Bir kez daha, bir kamuoyu uzmanı olarak, durumu fırsat bilip beklentileri karşılamıştı. Fransız AFP gibi yabancı ajanslar, Mujica'nın hayat tarzıyla ve marihuana konusunda olduğu gibi yaptığı reformlarla, Uruguay'ı dünya haritasında görünür kılmayı başardığı yönünde yorumlar yapıyorlardı.

İşin ilginç tarafı ise esrar kullanımıyla ilgili düzenlemenin, başkanlığa geldiği ilk zamanlarda onu pek ilgilendiren bir mesele olmamasıydı. 2011 yılı Nisan ayında Anchorena'daki konutunda beraber yemek yediğimiz bir gün, kişisel kullanımla sınırlı olarak kenevir yetiştirilmesini savunanların talepleri karşısında konuyu pek ciddiye almamıştı. "Ne kadar mühim bir tartışma, şuna bakar mısın? Altı adet mi yoksa sekiz adet mi yetiştirilebilmeli? Dünyanın kurtuluşu buna bağlı işte" diye alaya almıştı.

Esrarın, Mujica'nın hayatındaki yeri, ona çok uzak bir hikâ-

ye olmaktan öteye geçememiştir hiçbir zaman. Hiç denemedi. Uyuşturucu ticaretinin zirve yaptığı ve farklı uyuşturucuların çıktığı bir dönemde de büyümedi. Ama bu konuyla ilgili insanları dinlemek, bilgi almak istiyordu. Bu onun başlıca erdemlerinden biriydi: Dinlemek... Zamanla Mujica'yı meselenin ehemmiyetine ve etki alanının büyüklüğüne ikna ettiler. Mujica bunu kabul etti ve artık bu bir Mujica reformu oldu. Ses getirecek işler yapmak Mujica'nın her zaman tercih ettiği bir taktik olmuştur.

> *Eşcinsel evlilik ya da esrar konusu önceliklerimin merkezinde değildi. Öncelik, zenginler ve yoksullar meselesi. Zencilerin veya eşcinsellerin içinden, asıl büyük problemleri olanlar, onların yoksul olanlarıdır. Odağa en diptekileri almak gerekir.*
>
> *Ama yine de gerçek veriler bunlar. Politikanın bir önemli yanı da zamanı doğru yorumlayabilmek ve ben bunu özellikle özgürlük temelinde yorumluyorum. Biz gerçek liberalleriz. Liberalizm ve anarşizm kardeş çocuklarıdır. Ve Uruguay tarihte nasıl öncü bir ülke olduysa yine öyle olsun istiyorum. Bundan dolayı tüm bu sosyal reformlara önem veriyorum.*

Eşcinsel evliliklerin serbestleşmesi ve kürtajın yasallaştırılması gibi girişimler hükümet desteğiyle başlatılan girişimlerdir Mujica'nın siyasi tabanı da bu girişimlere destek vermişti. Ama marihuana konusunda durum biraz farklıydı. Bu konuda görüşmeleri hızlandırarak ilk somut adımı bizzat Mujica atmıştı.

Bu çerçevede Mujica'yı yönlendiren baş aktör Ñato Fernández Huidobro idi. Uyuşturucu kaçakçılığına karşı olumsuz sonuçlar veren politikaları değiştirmenin önemi konusunda Mujica'yı ikna etti. 2012 yılının ortalarında, bu alanda suç oranının artışta olduğu bir dönemde alındı karar. Bir pizzacı çalışanının,

reşit olmayan bir kişi tarafından büyük bir soğukkanlılıkla öldürülmesi ve güvenlik kameralarına yansıyan bu vahim olayın sonrasında tüm televizyonlarda gösterilmesi bu kararın alınmasını tetiklemişti. Uruguaylılar öfkeliydi. Bununla ilgili bir şeyler yapmak gerekiyordu.

Bu şekilde, marihuana üretimi ve satışını düzenleyen yasa, diğer önleyici tedbirleri içerenlerle birlikte çıkartıldı. Toplamda altı yasa değişikliği yapıldı. Ama tüm dünyada duyulan ve herkesin hatırladığı, kenevir üretimi ile ilgili olan düzenleme oldu.

> *Marihuana ile ilgili çıkarttığımız yasanın dünya çapında yankıları oldu. Sonuç alabilecek miyiz bilmiyorum ama şimdiye kadar uyuşturucu trafiğiyle başka türlü başa çıkılamadı. Farklı telden çalacağız, çünkü mevcut sistem işe yaramıyor. Kimseyi kandırmayalım, bu bir ekonomik mesele aynı zamanda. Uyuşturucu tacirleri toplum yapısını dejenere etti, suç kültürünü arttırdı. Ben Punta Carretas'ta mahkûmken adi suçlularla da beraber oldum. Eskiden suçluların bile belli bir değerleri vardı.*
>
> *Uyuşturucunun en kötü yanı, ticaretidir. 50.000 bağımlıya katlanırım ama sorun bunun ticaretini yapanlarda. Toplumda yıkıma neden oluyorlar. Uyuşturucu tacirleri daha çok baskı ve zorbalık ile varlıklarını sürdürüyor ve para kazanıyorlar. Mücadele etmemiz gereken asıl nokta budur.*

Mujica, bu konuda kendine dayanak noktası olarak, serbest piyasanın ve liberal ekonominin başlıca savunucularından Milton Friedman'ı almıştır. Friedman, aynı zamanda Mujica'nın silah kullanmaya varana dek karşısında mücadele ettiği sistemin bir temsilcisi ve askeri darbecilere ekonomik alanda ilham kaynağı olmuş bir isimdir. Aynı zamanda Friedman, 80'lerin başın-

da, uyuşturucuyu serbest bırakmanın faydalarını en iyi açıklayan kişi olmuştu.

> *"Uyuşturucu pazarını ellerinden almak gerek" diyordu Friedman. Uyuşturucu tacirlerini ancak bu şekilde bitirebilirsin. Friedman, işin özünü gördü. Kaderin böyle cilveleri var işte. Uyuşturucu sorununun ekonomik bir mesele olduğunu ilk o gördü. Çok riskli bir iş olduğundan uyuşturucu trafiğinin her bir adımında korkunç paralar dönüyor. Ekonominin en temel prensipleri orada: Ne kadar fazla risk o kadar fazla para. Bu büyük miktardaki kazançlar, daha sonra rüşvet ve yolsuzluklara neden oluyor. Pek çok ülkede, hâkim, savcı, general ve seçilmiş başkanlara varana dek, yetkilileri satın aldılar. Bir avukata gereksinim duymuyor, işlerini kurşunla hallediyorlar.*
>
> *Ayrıca onların dünyasına bir girdin mi daha sonra çıkman çok zor oluyor. Mafyanın suskunluk yasası, 'omerta' devreye giriyor. Uyuşturucudan çok, uyuşturucu pazarı zarar veriyor. Dünyanın dört bir yanındaki hapishaneler uyuşturucu tacirleriyle dolu. Uruguay'da ise her üç mahkûmdan birisi uyuşturucu bağlantılı. Suç ve vahşetle mücadele etmek için ilk hedefimiz uyuşturucu trafiğini kesmek olmalıdır.*

Parlamento yürütmenin hazırladığı yasa tasarısı üzerinde bazı değişiklikler gerçekleştirdiyse de, Mujica sonuçlarından çok memnun kalmadı. "Oyladıkları, çok hayalci bir şey" yorumunda bulunmuştu Mujica, meclisin marihuana ile ilgili yasayı oyladığı günün sabahında. "Daha ciddi bir düzenleme yapmak gerekir."

Dolayısıyla Mujica daha kısıtlayıcı bir düzenleme hazırlattı. Bu konuda attığı adımdan çok da tatmin olmuşa benzemiyordu. "Bu bir deneyip görme meselesidir" diyordu her yerde. Defa-

larca konu üzerinde muhakeme ediyor, sorunun taşıdığı önemi açıkça gösterebilmek için marihuana ekimi ve gözetimi işinde askerleri kullanma ihtimalini bile değerlendirmeye alıyordu. Bunu yapmadı ama, hiç yılmadan da, bu yasanın kusursuz olmadığı uyarısında bulunuyordu.

Dünyada birçok ülke Uruguay'da olup bitenlerle ilgilenmeye başladı. Mujica, gazetecileri olduğu kadar, farklı ülkelerin yöneticilerini de ağırlıyordu. İktidarının sonlarına doğru Mujica, dünyanın Uruguay'ın marihuana konusunda izlediği politikaya doğru yöneldiğini söyledi. Yarım asırdan kısa bir zaman içinde, dünya üzerinde, uyuşturucu kullanımının yasallaşacağı bir toplumun var olacağı tahmininde bulundu.

Bunu tarihin akışıyla birlikte göreceğiz. Mujica'nın tahmini doğru çıkarsa, bu, 'Kara Koyun'un yeni bir madalyası olmuş olacak.

Mujica, uluslararası şöhretini, kıta içindeki anlaşmazlıklarda aracı olmak için de kullanmak istedi. Bölge liderliğini üstlenmek için azimle çalıştı.

Bunun somut bir örneğini 2013 Temmuz ayında Küba'ya yaptığı resmi ziyaret sırasında gösterdi. Bunun öncesinde, Vatikan'a yaptığı ziyarette Kolombiya'da barışın sağlanması için Papa'nın destek vermesini isteyerek arabulucu bir lider rolü üstlenmeye başlamıştı. Mamafih, Havana'da Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (FARC) temsilcileri ile gizli bir toplantı yaptı. FARC temsilcileri, o dönemde Juan Manuel Santos başkanlığındaki Kolombiya hükümetiyle ateşkes görüşmeleri yürütmekteydi.

Biz, olaydan habersiz, Mujica'nın Küba ziyaretinde kaldığı binanın kapısında beklediğimiz sırada, gerilla liderlerinin geldiğini gördük. Çok sanslıydık; inanılmaz bir tesadüftü. Mujica'nın basın temsilcisi Joaquin Constanco, Mujica'nın, toplan-

tının yayımlanmasını istemediğini söyledi. Ama artık çok geçti. Daha sonra Montevideo'ya döndüğümüzde, Mujica bizi çiftlik evine çağırdı, "Eğer gördüyseniz yayımlayın tamam ama aynı zamanda size benim haber vermediğim de bilinsin" demişti. Santos ile olan görüşmeleri bir süre daha sürdürmesi gerektiği için, konunun duyulmasını istememişti. Aylar sonra Santos, Mujica ile New York'ta bir araya geldiğinde kendisine yaptıkları için teşekkürlerini sundu. Mujica, daha sonra Havana'da tekrar gerilla liderleriyle ve haftalar sonra da Brezilya'daki bir zirvede Santos'la bir araya geldi. Gerilla liderlerini, kendileri için en uygun çözümün barıştan geçtiğine ikna etmeye çalıştı. "Ben silahlara zamanında veda ettiğim için şu anda buradayım" diyordu. Havana'da Kolombiya hükümetiyle görüşmeler yapan FARC gerillarıyla, Uruguay'ın Havana elçisi de birkaç gizli toplantı gerçekleştirmişti.

Bu sorundaki arabulucu rolüyle Mujica, bir bölge lideri olarak konumlandı. "Tipik bir Tupa hamlesi" diye yorumlamıştı bu durumu Mujica'nın 60'lı yıllardaki bir silah arkadaşı. Bunu daha sonra uluslararası çaptaki diğer hamleleri ve ABD ile önemli bir yakınlaşma izledi.

Aylar sonra, bu kez Venezuela'da Nicolas Maduro hükümeti ve muhalefet arasında en gerilimli günler yaşanıyorken, Mujica arabulucu olmayı teklif etti ama bu teklifi kabul görmedi. Maduro bunu kabul ettiği takdirde, bunun muhalefeti meşrulaştıracağını düşünüyor ve Mujica'nın ise tarafsız olması yerine kendi tarafında olmasını yeğliyordu. Maduro, Venezuela hükümetinin arabuluculuğu kabul etmememe sebeplerini açıklamak üzere Dışişleri Bakanı Elias Jaua'yı Montevideo'ya göndermişti.

Mujica'nın en iddialı girişimi ise, Küba'yı ABD ile yakınlaştırmak yönünde olmuştu. Elli seneden fazladır devam eden anlaşmazlıklardan sonra artık bunun mümkün olabileceğini dü-

şünüyordu. Böyle bir fırsatın olabileceğini ya o görmüştü ya da onun farkına varmasını sağladılar. 2013 yılında Fidel Castro'yu ziyaretinde, ikili, bu ihtimali değerlendirdi. Ve Mujica, Castro kardeşlerin uzlaşmaya açık olduğunu fark etti. Bu Karayip adasının komünist rejimi zayıflamıştı ve gittikçe inzivaya çekiliyordu. Dış dünyayla bir yakınlaşma sağlamak, mümkün olan bir çıkış yoluydu.

"Tam zamanı!" diye düşündü Mujica. Ve Barack Obama ile görüşmek üzere Washington'a bir seyahat tertip etmek için işe koyuldu. Beyaz Saray'da, Oval Ofis'te Latin Amerikalı eski bir gerilla! Bu önemli sorunu çözebilme fırsatı açısından bakılınca, aracı olmak için gayet uygun görünüyordu. Ayrıca Obama, daha önceden Mujica'yı bölgenin önemli bir lideri olarak gördüğünü açıklamıştı.

Mujica, Obama'yı 2014 yılı Mayıs ayında ziyaret etmeden birkaç ay önce, ABD'nin talebiyle, terör örgütü mensubu olmakla suçlanan mahkûmların bulunduğu ve Küba topraklarında yer alan Guantanamo Hapishanesi'nden altı mahkûmu Uruguay'a almaya karar vermişti. Guantanamo, George W. Bush tarafından açılmıştı ve Obama bu askeri üssü ve cezaevini kapatmak istiyordu.

Mujica, üssü incelemeleri için güvendiği birkaç kişiyi gönderdikten sonra, ABD'nin teklifini kabul etti. Teklifi kabul edeceğine ilk andan itibaren karar vermesine rağmen, ABD'ye cevabını bir iki hafta sonra bildirmişti. Kararını insancıl nedenlere bağlıyordu ve aynı zamanda kendi hapishane geçmişini de hatırlamıştı. Çok isteyerek verdiği bir karar olmuştu bu.

> *Obama Guantanamo meselesinde çaresiz kalmıştı ve bu konuda yardımı hak ediyordu. On dört senesini haksız yere zindanda geçirmiş birisinin bu konuda anlayışlı*

olmaması alçakça bir tutum olurdu. Bush, bu sözde teröristleri kendilerine teslim edenlere binlerce dolar ödemeyi teklif ediyordu. Pakistan'da ve çevre ülkelerde, babasını bile ihbar edenler oldu ve hepsi Guantanamo'nun yolunu tuttu. Bu insanları oradan kurtarmak gerekir. Bu konuda sadece Raul Castro'ya danıştım ve bana yapmamı söyledi. Bunu, karşılığında hiçbir şey beklemeden kabul edeceğim ama biraz da Kübalıları hatırlamasını ve onlara karşı politikasını yumuşatmasının iyi olacağı mesajını ileteceğim.

Guantanamo ile ilgili haberi, gece yarısına doğru, ikinci şarap şişesini bitirmeden önce aldık Mujica'dan. Bomba gibi bir haber olmuştu bizim için. Heyecandan, şarabın verdiği baş dönmesinden eser kalmamıştı. Ama konuyla ilgili ağzından başka bir laf almak çok zordu. İki, üç defa ısrar ettik ama sonuçsuz kaldı. Sessizliğini korudu. Konuyu değiştirdi ve kadehini doldurdu. Biz yeniden konuya dönmek istediysek de ağzından tek bir sözcük bile alamadık.

-Araştırın. Gazeteci olarak bu sizin işiniz değil mi?

-Evet. Ama kesinleşti mi Guantanamo konusu?

-Onu da siz öğrenin. Kesinleşmek üzere; iki hükümette de konuyla ilgilenenler var.

-Peki Küba meselesi?

-O artık tarih kitaplarında yer alacak.

Guantanamo mahkûmları ile ilgili haberi, netleştirdikten birkaç gün sonra yayımladık. Küba meselesinde ise Obama'nın Raul Castro ile görüşmeye hazır olduğunu söylediğini ve Mujica'nın da bunu Küba liderine ilettiğini öğrendik. Obama, Beyaz Saray'daki oval ofisinde Mujica'ya, "Arkadaşınıza çözüm için uygun zamanda olduğumuzu söyleyin" demişti. Ve Muji-

ca haftalar sonra Bolivya, Santa Cruz'da bir zirvede karşılaştığı Castro'ya, bu mesajı bizzat iletti. 17 Aralık 2014'te, Obama ve Castro iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin yeniden başlatılacağını kamuoyuna açıkladılar. Bu meselede Mujica'nın rolünün tam olarak ne olduğu üzerine çok az şey bilinmekle beraber, Mujica, her iki ülke liderinin de teşekkürlerini aldı ve barış ortamına olan desteğinin haklı gururunu yaşadı.

Mujica'nın bu uluslararası arabulucu rolünü üstlenmesinin nedenini, Nobel Barış Ödülü'nü hedeflemesi olarak yorumlayanlar da oldu.

> *Yapılan her şeyin çıkar amaçlı olduğu ve sanki yapılması gerektiğine vicdanen inanarak yapılamayacağı gibi bir düşünceye kapılıyorlar. Her şeyi prefabrik kazanım gibi yorumluyorlar. Barış ilkelerinin her zaman yarar getirdiğini, barışı sağlamak için görüşmek gerektiğini, tansiyonu düşürmenin ve özellikle güçlü devletlerle kalıcı diyaloglar sağlanmasının önemli olduğunu hiç anlamıyorlar. Bu pragmatizm değil, sadece taktiksel olarak daha yumuşak bir yol izleyerek ve daha fazla yalnız kalmadan güç kazanıp, stratejiyi oturtmaktır.*

İlki 2013 ve ikincisi 2014 senelerinde olmak üzere, iki defa Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterildi. İlkinde onu Mihail Gorbaçov aday göstermişti ve katılımın büyük olduğu ikincisinde farklı ülkelerden politikacılar ve akademisyenlerin adayı Mujica olmuştu. Uluslararası düzeyde, en yoğun iki senesi olmuştu.

İlk başlarda ödülü kazanma olasılığını pek ciddiye almadı; ona imkânsız bir şey gibi görünmüştü. Buna rağmen 2013 yılında hoş bir sürprizle, on finalist arasında yer almıştı. İkinci senede ise ödülü kazanacağına yönelik yorumlarda bulunanların sayısı oldukça fazlaydı. Hatta İngiliz BBC, ödülün açıklanma-

sına dört ay kala, "Nobel Barış Ödülü Mujica'ya mı gidecek?" başlıklı bir makale yayımlamıştı.

Oslo'daki Nobel Jürisi'nin ödülün sahibini açıklamasına haftalar kala, Mujica, kazanan isim olduğu takdirde, Nobel Barış Ödülü'nü reddetmeyi düşündüğünü kamuoyuna açıkladı.

Daha önce, sadece Fransız filozof Jean Paul Sartre ile eski Vietnam başbakanı Le Duc Tho, ödülü almayı reddetmişlerdi. Mujica bunun farkındaydı ve bir üçüncü olmak istiyordu. "Dünya, barışa adanan ödüllerin verilebileceği bir yer değil" argümanıyla bunu savunuyordu. Muhalifleri, Mujica'nın ödülü zaten kazanamayacağını anladığından bu sözleri söylediğini iddia etmekteydiler. Mujica taraftarları ise, açıklamalarından dolayı ödülün verilmediğini düşünüyorlardı. Bu tartışmalardan geriye kalan şey ise, 'kuşku'ydu: Mujica'nın en iyi taktiklerinin vazgeçilmez bir öğesi.

9

Tanık

Dünya tarihinin son dönemleriyle ilgili herhangi bir kaynağa baktığınızda George W. Bush adı, adeta yanıp sönen ışıklı bir tabela gibi görünür. Özellikle Latin Amerika'da, Ortadoğu'da ve Avrupa'nın ise bir kısmında, sevgiden çok nefret beslenen ama asla gözden kaçmayan bir kişilik. Kimilerinin bir şeytana, kimilerinin ise iyiyi kötüden ayıran bir mesihe benzettiği Bush, 21. yüzyılın ilk sarsıcı gelişmelerinin baş aktörü olmuştur.

Bush, uluslararası arenadaki en radikal düşmanı Hugo Chávez ile birlikte en çok gündemde olduğu bir dönemde, hükümetinden önemli bir heyetle birlikte iki günlük Uruguay ziyaretinde bulunmuştu. Dönemin Uruguay Devlet Başkanı Tabaré Vázquez, önde gelen bakanları ile birlikte Anchorena'daki başkanlık konutunda Bush'u ağırladı. Tarım, Hayvancılık ve Balıkçılık Bakanı Mujica da karşılama komitesi arasında yer alıyordu.

ABD Başkanı geldiğinde, Vázquez, başkanlık konutunun kapısında kabineden diğer bazı kişilerle beraber, ayakta kendisini bekliyordu. Bush, ilk olarak Vázquez'i sırtını okşayarak kucakladı ve daha sonra birkaç metre ötedeki Mujica'ya yöneldi. Yanına yaklaşıp, yanaklarından öperek selamlaştıktan sonra, Mujica'nın kulağına eski gerilla mazisini hatırlatan kelimeler fısıldadı ve karşılama için teşekkür etti. Mujica gülümsedi.

Toplantı sonrası Rincon del Cerro'daki çiftlik evine giden Mujica, kendisini traktör kullanırken görüntüleyen televizyon kanallarını keyifsiz bir surat ile ağırladı. Bush ile yapılan görüşmenin hazmı zor ama gerekli olduğunu söyledi ve bir sonraki seçimlerde ittifak kurabileceği daha sol çevrelerden uzaklaşmamaya özen gösterdiğini ekledi.

Bush'un tavrı Mujica'nın hafızasına kazındı adeta. Tüm ABD delegasyonunun, kendi hayatıyla ilgili bilgi sahibi olmaları dikkatini çekmişti. Buenos Aires'te, Chávez ve Evo Morales'in de rol almalarıyla protesto edilen bu görüşmeden yıllar sonra, Mujica, "Her şeyin farkındalar, benim başkan olabileceğimi bile tahmin etmişler" diyecekti. Mujica'yı o görüşmede ve yemekte başka bir detay daha şaşırtmıştı: Bush, kızarmış kuzu etinin yanında menüde sunulan şaraptan almamıştı. "Etin yanında Coca Cola içiyordu. İnanabiliyor musun?" demişti Mujica, belki de dönemin ABD Başkanı'nın geçmişte bir alkolik olduğunu ve içmeyi bıraktığını unutarak.

Bush tarafından Mujica'ya gösterilen bu sınırlar ötesi ilgi, Mujica'nın başkan olmasıyla birlikte zirve yaptı. Başkanlık yaptığı beş senelik süre zarfında hem bölge liderlerinin güvenilir bir dostu haline gelmiş, hem de dünyanın önde gelen liderleriyle aynı masayı paylaşmıştı.

Sadece 2013 ve 2014 yıllarında, Papa Francisco, Barack Obama, Vladimir Putin, Xi Jinping, Fidel Castro ve Latin Amerika'nın diğer önde gelen isimleriyle bir araya geldi. Arjantin veya Brezilya'nın ortalama bir eyaletinden daha küçük ve sadece üç milyon nüfüsa sahip bir ülkenin başkanı olmasına rağmen, ismi, 'protokol listesine eklenmiş bir başkan daha' olmaktan öte bir önem teşkil ediyordu.

Belki de küçük bir ülkeden gelmesi onun lehine olmuştu.

Birçok kez, bazı büyük ve güç sahibi ülke liderlerinin, yolun yarısında almaya ihtiyaç duydukları birkaç saniyelik nefes işlevi gördü. Hepsine kulak verdi, önerilerde bulundu ve şunun farkına vardı ki ihtilafları düzene sokacak bir "soğuk savaş" bile olmadan, durmaksızın gerilimde yaşayan milyonlarca insanı yönetmek kolay iş değildi.

Bölge liderleri içinde Mujica'ya en yakın isimlerden birisi olan Chavez, ona, Kolombiya ile sınırlarla ilgili bir sorun yaşadıklarında Putin'in kendisine yardım teklif ettiğini söylemişti.

Rusya, Venezuela'nın başlıca silah tedarikçilerindendi ve Putin, Chávez'e Kolombiya'nın sahip olduğu silah ve mühimmatların detaylı raporunu sunmuş, özellikle sayıları iki yüzü geçen savaş helikopterlerine karşı en iyi korunma yollarını anlatmıştı. "İhtiyaç duyduğunuz her konuda desteğe hazırım" diyor ve olası bir silahlı çatışma halinde izlemesi gereken strateji ile ilgili tavsiyelerde bulunuyordu. Nihayetinde iki ülke arasındaki sorun barışçıl yollarla çözüldü.

Putin, Chávez'in muhtemel müttefiklerinin hangi ülkeler olduğunu ayrıntılarıyla biliyor ve Kolombiya-ABD yakınlığından dolayı, iki ülke arasındaki bir çatışmanın kıtadaki diğer bölgelere ve dünyaya nasıl tesir edeceği üzerine tahmin yürütüyordu. İzleyen yıllarda bu konudaki şaşkınlığı devam eden Mujica, bize Rus istihbaratının dünyanın en iyilerinden olduğunu ve Rusların Latin Amerika'yla ilgili olduklarını söylemişti.

Ve Mujica, stratejik önemi oldukça büyük olan Latin Amerika'daki dengeleri daha iyi anlamak için hep uluslararası politikadaki en önemli arkadaşına, Luiz Inácio *Lula* de Silva'ya[24] danıştı. Mujica'nın rehber edindiği, örnek aldığı kişiliklerden birisiydi Lula.

24 Luiz Inácio Lula de Silva: 2003-2010 yılları arasında Brezilya Devlet Başkanı olan de Silva, Lula takma adını daha sonra resmi adına ekletmiştir. Devlet Başkanlığı görevini 2010 yılında aday gösterdiği Dilma Rousseff'e devretmiştir.

Mujica, Brezilya'yı, kıtaya has tüm özellikleri barındıran, Güney Amerika'nın en önemli ülkesi olarak görüyor. Ona göre Brezilya, bir öncü ülke olmalı ve bölgenin birliğine liderlik yapmalıdır. Bu dev ülkeyi yönetmek, hakkı verilmesi gereken, ciddi bir iştir.

Brezilya aynı zamanda her daim yolsuzluk problemi ile uğraşmak zorunda kalmış bir ülkedir. İktidara hangi parti gelirse gelsin hep bu şekilde olmuştur. Rüşvete dayalı iş gören belli başlı siyasetçi ve işadamlarıyla şimdiye kadar kimse başa çıkamadı. Yolsuzluk suçlamaları, bu sebeple birçok bakanı görevden almak zorunda kalan Lula ve Dilma Rousseff hükümetleri de dahil, hemen hemen tüm hükümetleri zan altında bırakmıştır.

Lula, Brezilya tarihinin en büyük yolsuzluk skandallarından birisiyle karşı karşıya kalmıştı: 'El mensalão.' Bu, meclisin çıkardığı en önemli yasaları onamak için bazı parlamenterlerin rüşvet olarak aldığı ödeneğe verilen isimdi. Oy satın almak, siyasetin en eski mekanizmalarındandır. Lula'nın danışmanlığını yapan José Dirceu bile bu davadan dolayı yargılananlardan birisi olmuştu.

Mujica, konuyla ilgili olarak, Lula'nın, Collor de Mello ve diğer Brezilyalı başkanlar gibi yolsuzluk yapan bir siyasetçi olmadığını söyledi. Ayrıca Lula'nın tüm olup biteni büyük bir üzüntü ve biraz da suçluluk duygusuyla takip ettiğini bize anlattı. Lula "Bu dünyada bir sürü ahlaksızlığa ve şantaja karşı mücadele verdim" demişti üzgün bir şekilde, karşısında kendisini can kulağıyla dinleyen Mujica ve Astori'ye. "Brezilya'yı yönetmenin tek yolu budur" diye devam etmişti Lula. Mujica ve Astori, hükümet kurmadan haftalar önce Brezilya'da Lula'yı ziyaret etmişlerdi ve Lula bu ikili karşısında skandal olaya açıklık getirme gereği duymuştu. "El Mensalão da bu ülkenin bir gerçeği ve onun kadar büyük" diye yorumlamıştı skandalı Lula.

'Mensalão'nun sadece Brezilya'ya özgü olmadığını ve insanlık tarihi kadar eski bir olgu olduğunu düşünüyor Mujica. Tarihteki önemli siyasetçiler de benzer yöntemlere başvurmuştur. "Bazen büyük eserlerin böyle kirli bir bedeli olur" diye yorum yaptı Mujica ve Abraham Lincoln örneğini verdi. Tam da o günlerde, ABD başkanının hayatını anlatan ve yasalarını onaylamaları için, parlamenterlere karşılığında nasıl bir şeyler vermesi gerektiğini gösteren bir Steven Spielberg filmi vizyona girmişti.

Mujica ile yaptığımız sohbetlerde Lula'nın kulağını çok çınlatıyoruz. Mujica, adeta onun bir hayranı. "O, kısa boylu mükemmel bir insan" diye tanımlıyor bu İşçi Partili ilk Brezilya başkanını. Mujica, beş senelik iktidarı boyunca ne zaman fikrini almak veya gerektiğinde kendi görüşlerini sunmak istese Lula'yı yanında buldu.

Bu ilişkisi sayesinde Mujica, daha kimsenin haberi yokken, Dilma Rousseff'in Lula'nın destek vereceği aday olduğunu öğrenmişti. Tıpkı daha sonra, onun yeniden seçilmesini destekleyeceği gibi. Bunun nedenini çok iyi anladı Mujica. Lula, 'Mensalão' skandalından sonra pek göz önünde olmak istemiyordu ve dışarıdan destek veren bir güç olmayı tercih etmişti.

Dilma'yı Lula'nın var ettiğini düşünen Mujica, Brezilya'nın bölgedeki önemiyle ilgili düşüncelerinin derinine indi. Mujica ile Brezilya'yı konuşmak, dünyanın geleceği ve Uruguay'ın uluslararası alanda alacağı pozisyon ile ilgili uzun bir sohbete kapının açılmasıdır.

Mujica'ya göre Dilma, ülkesini ileri götürmek için gereken önemli bir vasfa sahip: Teknik konularda Lula'dan daha başarılı ve çok iyi bir yönetici. Dilma ilk günden itibaren, ikili anlaşmaları hızlandırmak için, her 3 ya da 4 ayda bir görüşmeleri gerektiğini Mujica'ya söylemişti. Dilma, aynı zamanda dış yardım

bağlamındaki iki önceliğinin Küba ve Uruguay olduğunu her iki başkana da söylemişti.

Mujica, iktidarının ortalarındayken, Uruguay'ın Brezilya ile enerji alışverişinin sağlanmasında pürüzler çıktığını hatırlatıyor. Siyasi bağlamda bir anlaşmaya varılmıştı fakat işin teknik kısmında olanlar direniyordu. "Bunlar hep bürokrasi" diye yakındı Lula ve Mujica'ya Dilma ile görüşmesini tavsiye etti. Brezilya Devlet Başkanı, Mujica'nın Brezilya'ya yaptığı bir ziyareti fırsat bilip, Uruguay heyeti önünde, enerji bakanını iyice azarlamıştı. Sonrasında bir haftadan kısa bir sürede sorun çözülmüştü.

Dilma, Mujica ile birçok toplantıda ve zirvede bir araya gelmiş ve yıllardır devam eden sıkı ilişkilerinden sonra 'Güneyin yaşlı filozofu' adını koymuştu Mujica'ya. "Onu her dinlediğimde tüylerim diken diken oluyor" diyordu Dilma. Dilma aynı zamanda Mujica'nın orta vadeli bir projesinin destekleyicisi olmuştu: Uruguay'ın doğusunda, Rocha eyaletinde, Atlas Okyanusu üzerinde bir 'derin liman' projesi.

Mujica, dış politikada attıkları en iddialı adım olarak gördüğü bu projede Brezilya'yı ortak olarak seçti. Dilma hükümetiyle yapılan bir anlaşma ile uzun vadede büyük bir yük limanının inşası, bölge ülkelerinin Uruguay'la yakınlaşması ve MERCOSUR'u[25] güçlendirilmesi hedeflendi.

Mujica'nın iktidardaki son yılında, Brezilya'da seçimler gerçekleşti. Mujica, Dilma'nın tekrar seçilmesini çok arzuluyordu. Ve beklenildiği gibi sonunda Dilma tekrar başkan seçildi. 2014 başlarında hem Brezilya hem de Uruguay'da seçim kampanyaları başlayacağı sıralarda Lula, Mujica'yı Montevideo'da ziyaret etti.

İkili gelecekleri hakkında uzun süre sohbet ettiler. Rincon del Cerro'da saatlerce süren ve içki içtikleri bir gece geçirdiler. Lula,

25 MERCOSUR (Mercado Comun del Sur): Güney Amerika Ortak Pazarı anlamındaki kısaltma. (ç.n.)

Mujica'ya elde ettiği uluslararası çaptaki saygınlıktan dolayı, bölge liderliğini üstlenmesini tavsiye etti. Kıtayı birleştirici bir görevi, ona uygun buluyordu. Uruguay küçük bir ülke olduğundan, bu görev için en uygun kişinin o olduğuna ikna etti Mujica'yı.

Bana çok değer veriyor ve ben de aynı şekilde ona çok değer veriyorum. Dünyada sözüne en çok itibar ettiğim ve Latin Amerika'nın tarihindeki en parlak liderlerden birisidir. Brezilyalı olduğu için bölgenin liderliğini kendisi üstlenmek istemiyor. Brezilya'yı daima emperyalist olmakla suçlayacaklar. Bu yüzden beni uygun buluyor. Bir Uruguaylı bölgede kimsede güvensizlik yaratmaz, en azından şimdiye kadar bu yaşanmadı.

Rincon del Cerro'daki yemek sırasında Lula, Brezilya'da Dilma'nın, Uruguay'da ise Vázquez'in kazanacağını düşündüğünü söylemişti ve Mujica'ya bir anekdotunu anlattı: "Ben, başkanken Dilma'yı desteklemeye karar verdim ama seçim kampanyasına müdahil olmamamı söylemişlerdi. Ben yine de sabah akşam sürekli konuşuyordum ve sonuç verdi. Sen de aynı şeyi yapmalısın." Bu sözlerle, Mujica'yı bir kez daha ikna etmişti.

-Arjantin meselesini de konuştunuz mu?

-Konuştuk elbette. Brezilyalılar ile Arjantin'i hep konuşurum. Arjantin ile yaşanan sorunların bizi nasıl etkilediğini biliyorlar. Ama onlara ihtiyaç duyduklarının da farkındalar. Onlarsız olmaz.

-Ya biz? İki ülke anlaşırken biz de hep onların arasında kaynayıp gidiyoruz.

-Ama, mevzubahis olan birbirinden oldukça farklı iki ülke. Brezilya'nın çok daha büyük bir potansiyeli var; Latin Amerika'nın en büyük ülkesi. Arjantin de büyük bir

ülke, inanılmaz bir zenginliği var ama asıl sorunu tarihsel travmasıdır.

-Ama bu şekilde sorun hiç çözülemeyecek.

-Peki ben ne yapayım? Bu tüm Uruguay tarihi boyunca böyle olmadı mı? Ama onlarla sürekli kavgalı olunca hiçbir işimiz yolunda gitmiyor. Ne Brezilya ile ne de Arjantin ile. Bu yüzden inanılmaz sorunlara göğüs germek durumunda kaldım. Daha da katlanmam gerekenler var ama ben buna değeceğini düşünüyorum. Sonunda bana minnettar kalacaklar.

Mujica, başkanlığının ikinci yarısında bu şekilde düşünüyordu. Mujica ile Arjantin Başkanı Cristina Fernandez Kirchner arasında her türden olay yaşanmıştı: Bir ileri ve bir geri adımlar, darılmalar ve barışmalar, övgüler ve hakaretler... Mujica'ya göre, akıllı ama çoğu Arjantinli gibi anlaşılması güç birisiydi Cristina.

Aynı zamanda kurnaz bir siyasetçiydi. Mujica, Cristina'nın 2011'de olduğu gibi, büyük bir farkla tekrar başkan seçileceğini tahmin ediyordu ve bundan herkes şüphe duyarken o bunu dillendirmişti. Bu kadar emin olmasının nedeni çok basitti: Arjantin'de onun yerine geçecek hiç kimsenin olmaması.

2010'da Nestor Kirchner vefat ettiğinde, Mujica eski başkanın cenaze törenine katılmak için Buenos Aires'e hareket etti ve çok şaşkın bir halde geri döndü. Cenaze merasimi sırasında, gözler önünde yapılan tüm hazırlıkların ve törenin ötesinde, çok daha başka bir şeyler olduğunu fark etmişti Mujica. Kirchnerlerin Arjantin'de çok sağlam ve dayanıklı bir yapı kurduklarını anlamıştı.

Kirchner'in ölümü onlar için büyük bir sürpriz olmuştu. Cenazede inanılmaz bir izdiham vardı. Her ne kadar

yaptıkları o kadar boktan şeyler de olsa, insan kıskanıyor doğrusu. Her taraf 'Cámpora[26] *yuvası olmuş. Siyasette kurt gibiler ve devletin imkânlarını sonuna kadar kullanıyorlar. Her yere yayılmışlar, tüm devlet şirketlerinde adamları var. Devlet ellerinde bir oyuncak olmuş ve bunu ellerinden almak bugünden yarına olacak bir iş değil.*

Cristina tekrar başkan seçildiğinde, Uruguay ile Arjantin arasında, Mujica'nın anlamakta zorluk çektiği yeni sorunlar patlak vermişti. Mujica artık, Arjantin ile yaşanan sorunların ikili ilişkilerin değişmez bir unsuru olduğu sonucuna varmıştı. Brezilya'dan konuştuğumuzda yüzüne canlılık geliyor ama Arjantin konusu açıldığında kelimeler ağzında kayboluyor ve sıkıntılı bir sessizlik çöküyordu. Tek değindiği şey, sorunların artmaması için büyük bir çaba harcaması gerektiğiydi.

"Kendime otosansür uygulamazsam içimdeki tüm zehri dökebilirim ve bu Uruguay'ın yararına olmaz" diye açıklıyordu sessizliğini. Aynı zamanda Arjantin'deki popülaritesi oldukça yüksekti ve herkesin söyleyeceklerini ilgiyle dinleyeceğini biliyordu.

Arjantin meselesinde yorum yapmama hali ve sessizliği sürüyordu. Ta ki bir gün yakınında bir mikrofonun açık olduğunun farkında olmadan, yerel meclislerden Carlos Enciso ile konuşurken sarf ettiği sözlerin herkes tarafından duyulduğu ana kadar. "Bu yaşlı cadı tek gözlüden daha berbat" demişti Cristina Fernandez ve vefat eden eşi Nestor Kirchner'i kastederek. Aynı zamanda bunu salondaki herkes duyuvermişti.

Toplantının olduğu başkente 100 km. uzaklıktaki Florida Eyaleti'nden ayrılıp Montevideo'ya arabasıyla döndüğü sırada, Mujica'ya danışmanları Enciso ile aralarında geçen diyaloğun

26 Campora; Arjantin'de Cristina Kirchner'in partisinin, peroncu gençlik hareketi. (ç.n.)

kamuoyuna yansıdığını haber verdiler. Mujica sözlerinin kaç kişi tarafından duyulmuş olabileceğini ve bunun getireceği yankıları düşünmeye başlamışken olay artık tüm Uruguay ve Arjantin haber portallarında yer almış ve skandal birkaç dakika içinde sosyal medyada yayılmıştı. İnternet ve sosyal medyanın çabukluğu Mujica'yı bir kez daha şaşırtıyordu.

Montevideo'ya vardığında olayın ciddiyetini anladı; "Allah kahretsin, rezil oldum. Büyük çam devirdim" diye söylendi. Birkaç gün sessiz kalıp, fırtınanın dinmesini umdu ve yapılan hatayı en azından bir parça telafi etmenin yollarını aradı.

Bir hafta sonra çiftlik evinin mutfağında, eline kâğıt kalem aldı ve Cristina Fernandez'e bir özür mektubu yazdı. Görüşmek için evine gittiğimizde mektubu bitirmek üzereydi ve rahatlamış gözüküyordu. En uygun kelimeleri seçmek, her bir cümleyi düşünerek kurmak, özellikle zevk aldığı bir vazifeydi.

Her ne kadar Cristina onu affettiğini ve yaşananları unuttuğunu açıklamışsa da Mujica artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını biliyordu. Yine de Cristina, bu açıklamanın bir işareti olarak, birkaç hafta sonra, Hugo Chávez'in cenaze törenine gitmek üzere özel uçağında kendisiyle seyahat etmesini teklif etmişti Mujica'ya. Ama Buenos Aires'i Caracas'tan ayıran yaklaşık sekiz saatlik yolculukta, hemen hemen hiç konuşmadılar.

Belki de ikili arasındaki en büyük gerginlik, işadamı Juan Carlos Lopez Mena'nın yeni gemisinin suya iniş törenine katıldıkları 30 Eylül 2013 tarihinde yaşandı. O dönemde Uruguay, Finlandiyalı kâğıt üreticisi bir firma olan UPM'ye büyük çapta üretim izni vermeyi düşünüyordu ve Arjantin hükümeti buna kesinlikle karşı çıkıyordu.

Tören başladığında, Papa Francisco adı verilen geminin burnunda şampanya şişesinin kırılışını beraber izlediler. Köpüklü

sıvı, aromasını etrafa yaydı ve başkanların olduğu tarafa kadar sıçramasına rağmen tören havasını onlara geçiremedi. Birkaç dakika sonra bir tek camların kırılmadığı kalmıştı. Ama kutlama maksadıyla değil.

"Yeter artık, tükettin beni. Sana daha fazla katlanamam!" diye bağırdı Cristina'ya. İki defa tekrarladığı bu sinir boşalması orada bulunan iki ülkenin temsilcileri arasında büyük bir şaşkınlık yarattı. Arjantin'deki seçimlere iki hafta kala, hem Cristina hem de Arjantin Dışişleri Bakanı, Finlandiya şirketine gerekli olan iznin hangi sebeplerden dolayı verilmemesi gerektiğini anlatmaya çalışıyorlardı Mujica'ya.

"Seçimlere az bir süre kaldı. Pepe ve çevre kirliliğine karşı olan mücadeleyi bırakacak zaman değil. Bizim için çok önemli bir mesele" diye karşılık vererek Mujica'yı yatıştırmaya çalıştı Arjantin Devlet Başkanı. "Sen ne sanıyorsun, bir tek sizde mi seçimler oluyor? Asıl derdinin çevre kirliliği olmadığı malum. Artık sana daha fazla destek veremem" diyerek oradan ayrıldı Mujica. Daha sonra Arjantin'den sorunun çözümü için Uluslararası Adalet Mahkemesi'ne başvuruda bulunma tehdidi bile geldi ama bu hiçbir zaman gerçekleşmedi. Arjantin hükümeti, 'Kara Koyun'un en güçlü olduğu dönemde onunla daha fazla ters düşmekten çekindi.

Mujica, günbegün kendisine sevgi gösterisinde bulunan Arjantinlilerden söz ederken "Arjantin'i yönetmek isterdim" itirafında bulunuyor ve ayrıca Peronistlerin, seçimleri kaybedecek olsalar bile, iktidar güçlerini hiçbir zaman yitirmeyeceklerini, her daim zirvede olacaklarını düşünüyor.

Peronistlerin solcusu, sağcısı ve muhafazakârı var. İktidarda oldukları dönemlerde, kendi aralarında kavgalılar. Asıl sorun ise muhalefete geçtiklerinde beliriyor. İşte o

zaman, hepsi birlik olup seni eziyor. Onları muhalefet birleştiriyor. Cristina'dan sonra tekrar kazanacaklar. Onun yerini dolduracak muhtemel adaylardan Massa ve Scioli benimle görüşmeye geldiler bile. Evimi ziyaret etmeyen Arjantinli kalmadı. Uruguay'ın iyiliği için, bu ilgiyi korumam gerek. Bu çok önemli.

Mujica'nın uluslararası politikası iki dev ülkenin liderleri ile olan ilişkisiyle şekillenmişti. Bir yanda hem rehberi hem arkadaşı olan Lula ve ortağı Dilma, diğer yanda hayranlık ve kavga dolu ilişkileriyle zıt kutupları oluşturduğu Cristina. Ama Mujica'nın bölgede nasıl bir yol izlediğini anlamaya yarayan bir başka önemli faktör var. Uzun süre diğerlerini gölgede bırakan bir isim: Hugo Chávez.

Chávez, Mujica'nın dostuydu. Mujica'nın adaylık aşamasından, başkanlığı kazanıp, dünya çapında bir lider oluşuna dek hep yanındaydı. Ve Mujica siyasi kariyerinin doruğundayken, Chávez hayatını kaybetti. Farklı ideolojileri paylaştılar ve Latin Amerika'da ne yapılması gerektiği üzerine çok tartıştılar. Fakat, insanı duyarlılık gerektiren her konuda, fazla söze gerek kalmadan birbirlerini anladılar.

Mujica'ya göre Venezuela, dünyanın yolsuzluklar açısından en yozlaşmış ülkelerinden biri olma özelliğini onlarca yıldır korumaktadır. Chávez'in yönettiği yaklaşık yirmi yıllık dönemde de bu böyleydi. Kendi figürü üzerinde toplanan bir çeşit otokrasi oluşturmuştu ve bu da 'Kara Koyun'a uyan bir yöntem değildi. Mamafih yoksulluğu azalttığını ve ülkenin petrol gelirinin daha adil paylaşımını sağladığım da kabul ediyordu Mujica.

Chávez'in kansere yakalandığı herkes tarafından dillendirilmeye başladığı zamanlarda, Mujica, arkadaşının durumuyla ilgili iyimserdi. "O bir boğa" diyordu bize. "Adama dokundu-

ğunda duvara dokunmuş hissine kapılıyorsun. Paraşütçüymüş. Onların, fiziksel çalışma ve dirençleri çok fazla."

Ama boğa, gün geçtikçe takatini yitirmekteydi. Mujica da birkaç ay içinde fikrini değiştirmeye başlamıştı. Ölümün, ona yakın olduğunu anlamış, bunu onunla da konuşmuştu. Bununla birlikte kanser tedavisi sürerken Chávez bir seçim kampanyasına girmiş ve seçimleri kazanmıştı.

> *Chávez için seçimler oldukça önemli, onu seçimlerden mahrum edersen ne olur bilmiyorum. Seçimler onu hayatta tutuyor. Ne kadar yaşar bilmiyorum ve onun yokluğunda neler olacak tahmin edemiyorum. Şimdi iyi durumda ve seçimleri kazanacak ama ya daha sonrası? Venezuela, ABD ve bölge için kilit bir ülke ve şu anda Venezuela'yı ayakta tutacak tek kişi o.*

Mujica'nın endişeli göründüğü günlerdi. Mujica, Chávez'in sosyalizm fikrini sürekli sorguladığından Chávez'in kendisini ne dediğini bilmez bir bunak olarak gördüğünü düşünüyordu. Ama onu çok seviyor ve saygı duyuyordu. Aralarındaki ilişkiyi bu duygu ve ideoloji ikilemi belirledi. Chávez'in artık çok az zamanı kaldığı aşikârdı ve Mujica son haftalarında onu görmeyi çok istiyordu. Ama bunu gerçekleştiremedi. Chávez'in kendi veliahtı olarak gördüğü Nicolás Maduro aracılığıyla onun sağlık durumu hakkında bilgi alıyordu. Mujica, "Ağzı iyi laf yapan, temiz yürekli, iyi bir tip, ama Chávez'in yerini dolduramaz" diye tanımlamıştı Maduro'yu o zamanlar.

Kumandan Chávez'in son günlerinde, Mujica, Maduro'nun görevi devraldığı sembolik törene katılmak için Venezuela'ya gitti. Chávez, haftalardır Havana'da son tedavilere tabi tutuluyordu. Mujica'yı havalimanında Maduro karşıladı ve birlikte, makam arabasının arka koltuğunda, Caracas kent merkezine hareket ettiler.

"Chávez vefat etmeden, hemen şimdi, seçimleri yapmalısın" diye tembih etti Mujica.

"Fidel ve Raul da aynı şeyi söylüyorlar" diye cevapladı Maduro.

"Seçimler şimdi yapılırsa, kaybetmen imkânsız. Ama daha sonraya bırakırsan nasıl sonuç verir bilinmez" diye ısrar etti Mujica.

"Bunu düşüneceğim" sözünü aldı Maduro'dan.

Maduro tavsiyelere uymadı. Chávez, birkaç hafta sonra 2013 Mart'ında vefat etti ve yeni başkanın belirleneceği seçimler aylar sonra yapılabildi. Maduro çok az farkla seçimleri kazandı ve zorlu bir hükümet dönemi başladı.

Chávez'den geriye bir efsane kalmıştı. Ona sadık kalmaya devam eden insanları bir araya getiren bir idole dönüşüyordu. Chávez figürü etrafında oluşan harekette ekonomik ve politik krizden kaynaklanan çatlaklar oluşmaya başlıyordu.

Chávez'in cenaze töreni, 'lider'i görmek için gelen milyonların toplandığı bir tapınmaya dönüşmüştü. Dinî yöntemlerle figürünün idealleştirildiği ve toplu katarsisin yaşandığı bir ayin gibiydi. Mujica, Venezuela'ya Cristina Fernandez ile beraber gitmişti ama ondan daha uzun süre kaldı.

> *Venezuela'da yaşananı mantıkla açıklayamazsın. Chávez'in ölü bedenini görmek için milyonlar sırada bekliyordu. Bu ideoloji değil, kitlesel bir tutku. Evita'da olduğu gibi. Efsanelerle başa çıkmak kolay değildir. Rüzgâra karşı yürümek gibidir bu.*
>
> *Cristina, Chávez'in cesedinin görülmesini istemiyordu. Camdan bir tabutun içindeydi ve Cristina üstünü örtmelerini istiyordu. Sanırım kocasından dolayı kendini kötü*

hissediyordu. Sonuna kadar dayanamadı. Komutanları için ağlayan o insanlar görülmeye değerdi. Bir Chávez dini ortaya çıkardılar. Tartışmasız.

Maduro, bu oy ve duygu birikimini koruyamadığı gibi, kargaşa içindeki bölünmüş bir ülkeyi yönetebilecek olan mevcut aklın devamını da sağlayamadı. Stratejisini mümkün olduğu kadar çok Chávez'e benzemeye dayandırdı. Hatta Chavez'i kendisiyle konuşup tavsiyelerde bulunan bir kuş olarak hayal etti. Onu var eden akıl hocasından hiç uzaklaşmadı, farklı bir yol izlemeyi düşünmedi. Tek adam olmuş birisinin devamı olmak istedi ama bu işe yaramadı.

Tek adam merkezli Chávez modeli yavaş yavaş güç kaybetmekteydi. Venezuela'nın dört bir tarafındaki Chávez posterlerinin, artık aşkın yanı sıra, nefrete de sebep olmuş bir kişiyi anımsatmaktan başka işlevi yoktu. Önemli değişikliklerin öncüsü olması, mazide kalmış bir hatıraydı. Mujica, Maduro ile çok sıkı bir ilişki içine girmedi. İki ülke arasındaki dostluk devam etti ama Maduro, Mujica'nın dostlarından biri değildi. Ve Mujica, Maduro'nun geleceğini çetrefilli görmekteydi.

-Venezuela'da durum pek de iç açıcı değil. Tüm bu olup bitenler nasıl sonuçlanır bilmiyorum ama her geçen gün Maduro'nun bir Chávez olmadığı daha net anlaşılıyor.

-Ama Maduro'yu kendi yerine Chávez seçmedi mi?

-Evet ama, Chávez sonradan olabilecekleri iyi hesaplayamadı. Kişilikleriyle ön plana çıkan büyük liderlerden sonra buna sık rastlanır. Maduro, iyi birisi ama onda Chávez sendromu var. Kendi farklı stilini yaratmak yerine Chávez'i taklit ediyor, onun gibi konuşmaya çalışıyor.

-Sence sorun sadece Maduro'da mı? Yoksa asıl çatırdayan Chavez'in bıraktığı ekonomik sistem mi?

-Bir pratik siyaset sorunu var ve bunu anlamakta zorlanıyorlar. Arzularımızla realiteyi birbirine karıştırmamalıyız. Daha sonradan yürütemeyeceğin bir işi ne diye devletleştirirsin, anlamıyorum. Eskiden Venezuela pirinç ithalatı yapmazdı, hatta ihraç ettikleri de olurdu. Şimdi onlara gemiler dolusu pirinç gönderiyoruz. Gerilediler. İnanılır gibi değil.

Mujica'nın olduğu kadar, Dilma ve Cristina'nın da destekleriyle, Brezilya, Arjantin, Uruguay ve Paraguay'ın kurucu üye oldukları MERCOSUR'a, Chávez başkanlığındaki Venezuela da katılmıştı. Blok ülkelerinin başkanları arasındaki iyi münasebetin bu gelişmede büyük payı vardı. Bu katılım, daha önce devreye giren yasal pürüzleri bir yana bırakan siyasi bir karar sonucu gerçekleşmişti.

Bu karara varılmasında Chávez önemli bir faktör oldu. Israrcı davrandı ve bölge liderlerinin daha sonradan kabul edecekleri üyelik şeklini önerdi. Venezuela'nın MERCOSUR tam üyeliğine en çok karşı çıkan ise Paraguay parlamentosuydu ama dönemin Paraguay Devlet Başkanı Fernando Lugo, bu katılıma onay verdi.

Birkaç ay geçmeden Paraguay Senatosu onlarca çiftçinin hayatını kaybettiği bir olay ile ilgili Lugo hakkında açılan tahkikat sonucu onu görevinden aldı. MERCOSUR, Venezuela üyeliğinde ittifakı bozmayan Paraguay Devlet Başkanı'nın görevden alınması karşısında, daha önceden hiçbir ülke için uygulamadığı yaptırım kararları aldı.

Kişisel ilişkilerin ne denli önemli olduğu bir kez daha görülmüş oldu. Ülkeleri yönetenlerin birbirleriyle olan şahsi ilişkileri de tarihin oluşumunda bir faktördür. Bazen bir grup devlet başkanının aralarında yakalanan iyi bir uyum, yılların oluşturduğu

yasal mekanizmalardan daha önemlidir. MERCOSUR'da yaşanan tam olarak buydu.

Paraguay'ın MERCOSUR üyeliği, 2012 Haziran'ında Lugo'nun görevden alınmasından başlayarak, yeni seçimlerin yapılacağı tarihe kadar dondurulduğu. Mujica bu karardan pek memnun kalmadı. Mujica, küçük ve izole bir ülke olarak gördüğü Paraguay'a sempatiyle bakıyordu. 19. yüzyıl sonlarında Brezilya, Uruguay ve Arjantin'in Paraguay'a karşı birlik oldukları, üçlü ittifak savaşında, bu ülkeyi nasıl yıktıklarını ve o dönem Latin Amerika'sının en önemli ekonomisine sahip ülkesini, nasıl en geri kalmış bir ülkeye dönüştürdüklerini hatırlatıyor. Katliamda Uruguay'ın da sorumluluğu olduğu için, bundan üzüntü duyuyor.

Mujica'nın cezai yaptırım gerektiğini düşündüğü bir dönem de olmuştu. Bunu, gizemini hep korumuş bir bilgi alışverişi sağladı. Cezai yaptırımların görüşüleceği MERCOSUR zirvesi öncesi, Lugo, Paraguay Parlamentosu tarafından görevden alındığı sırada, Dilma'nın sağ kolu Marco Aurelio Garcia, Mujica'nın çok güvendiği isimlerden birini telefonla aradı.

Portekizce ve İspanyolca karışımı bir dille, "Dilma'nın Mujica'ya çok önemli bir mesajı var" dedi Brezilyalı politikacı.

"Tamam. İki başkanın konuşması için bir telefon görüşmesi ayarlayalım" dedi Uruguaylı muhatabı.

"Olmaz. Ne telefon ne de mail ile anlatılacak bir şey bu" diye bir karşılık geldi.

İki devlet başkanı arasında çok ani ve kısa bir toplantı yapmak şüphe uyandıracağından, Brezilya hükümeti Mujica'nın güvendiği ismi Dilma'nın Brasilia'daki konutuna götürmek için bir uçak gönderdi.

Uruguay elçisi Brezilya'ya vardığında, Dilma onu ofisinde beklemekteydi. Fazla zamanları yoktu ve genel meselelerin konuşulduğu kısa, resmi bir görüşme oldu.

Dilma, "Şimdi asıl konumuza gelelim" dediğinde Uruguay elçisi bir defter çıkarıp Brezilya Başkanı'mn söylediklerini yazmaya başladı. "Not almak yok. Bu toplantı hiç gerçekleşmedi" dedi ve o ana kadar yazdıklarını yırtmasını istedi Brezilya Başkanı.

Sohbet boyunca Dilma, Brezilya, Küba ve Venezuela istihbaratlarının verdikleri raporlar, fotoğraflar ve bazı video kayıtları doğrultusunda Paraguay Devlet Başkanı Lugo'ya bir darbe yapıldığını ve görevden alındıktan sonra mafyavari bir grubun nasıl iktidarı ele geçirdiğini gösterdi. "Brezilya olarak, Paraguay'ın MERCOSUR'dan çıkartılıp, bir an önce seçime gidilmesi için baskı yapılmasını istiyoruz" diyerek kısa görüşmeyi sonlandırdı Dilma.

Ve ertesi hafta, 2012 yılı Temmuz ayı başında, Arjantin'in Mendoza kentinde gerçekleşen zirvede, MERCOSUR'daki tüm devlet başkanları Paraguay'ın üyeliğinin dondurulması için oy verdiler.

Birkaç ay sonra, Paraguay'da seçimler yapılmıştı. Mujica ülkeyi ziyaret ederek, yeni başkana, Uruguay'da inşa etmeyi planladıkları derin liman projesinde ortaklık önerdi. Benzer bir teklifi denize kıyısı olmayan ve Latin Amerika'nın en geri kalmış ülkelerinden birisi olan Bolivya'ya da yaptı.

Bolivya, aynı zamanda Mujica'nın en çok saygı duyduğu Latin Amerikalı liderlerden Evo Morales'in ülkesi olmasıyla önem taşıyordu. Mujica, her ne kadar izledikleri politikalarla ayrışsalar da Evo'yu kendine çok yakın hissediyor, onu seviyor ve destek veriyordu. Aynı zamanda, Mujica'nın, başkan olduktan sonra, ilk ziyaret ettiği başkanlardan birisi de yine Evo Morales olmuştu. Bolivya'ya en etkili yardımın, bu ülkeye deniz yolunu açmak olduğunu düşünüyordu Mujica.

Evo, Bolivya devlet başkanı olmanın ötesinde birisi. Aynı zamanda Latin Amerika yerlilerini temsil ediyor.

Latin Amerika'da ilk kez bir yerli devlet başkanı olmuş oluyor. Harikulade. Yanlış hatırlamıyorsam bir de daha önce Artigas, bir yerli olan Andresito'yu Misiones Valisi olarak atamıştı. Evo, aynı zamanda çok da iyi bir yönetici. Ülkesinde pek çok ekonomik kalkınma hamlesi gerçekleştirdi.

Evo da Mujica'ya büyük bir hayranlık besliyor ve sık sık onu örnek gösteriyordu. Ve hatta, kız kardeşi, Evo'ya Mujica'yı daha çok dinlemesi gerektiğini söylüyordu. Evo, Mujica ile karşılaştığı bir zirvede bizlere, "Başkanınız yaşlı bir bilge. Nasıl değerli bir başkanınız olduğunun farkında değilsiniz" demişti.

Bu, normalde politik doğruculuk bağlamında söylenmiş bir cümle olarak algılanabilirdi ama Evo, Fidel Castro ile bir araya geldiği zamanlarda bile sohbet konusu Mujica oluyordu.

Mujica, başkan olarak Castro kardeşleri Havana'da iki kez ziyaret etmiş ve bunların birinde Evo ile karşılaşmıştı. Mujica ile Fidel arasındaki sohbetin ana teması, nüfusun artmasıyla muhtemelen ileride daha vahim duruma gelecek olan beslenme sorunuydu. Latin Amerika ve siyasetle ilgili de konuştular. Neredeyse 90 yaşma gelmiş olan Fidel'in ışıltılı zekası karşısında çok etkilenen Mujica, sonrasında bizlere Fidel'in dünyada olup biten her şeyden haberdar olduğunu söylemişti.

Fidel'i, Evo'nun durumu endişelendirmekteydi. Görüştüklerinde, Castro, Bolivya Başkanı'na Mujica ile konuşmasını tavsiye etmişti. Bir kutlama için Küba'da bulundukları sırada Castro ikili arasında bir köprü işlevi gördü. Mujica bunu gururla anlattı. "Evo özellikle Fidel'in tavsiyesiyle benimle konuşmaya gelmiş" dedi ışıldayan gözlerle.

Mujica, Castro kardeşlerle, Kolombiya hükümeti-FARC görüşmelerinde izlenecek yol hakkında da konuştu. Müzakere

masası Havana'da kurulmuştu ve Mujica gerilla liderleriyle bir görüşme yapmasının gerekliliğini hissederek bunu taraflara bildirdi. Mujica hiçbir zaman bir komünist olmadı ve Küba Devrimi'ne de doludizgin destek vermedi ama Castro kardeşlere büyük bir sevgi ve saygı besliyordu. Her ne kadar onları eleştirdiği zamanlar olduysa da, başardıkları karşısında onlara hayranlık duyduğu apaçıktı.

Bazılarının bir erdem, bazılarının da kusur olarak gördükleri, Mujica'nın bir diğer ilginç tarafı ise kıtanın en radikal solcularıyla aynı masada oturduktan birkaç gün sonra, zihinlerdeki sınırları kolayca aşıp sağın temsilcileriyle de hemen kaynaşmayı başarabilmesiydi.

Ülkesinde üst tabakadan gelme bir aristokrat olan Kolombiya Devlet Başkanı Juan Manuel Santos, Mujica'ya çok yakın bir isimdir. FARC ile yapılan müzakerelerde, Mujica'nın da bulunmasını o istemişti. "Karşılıklı saygıya dayanan bir ilişkimiz var. Büyük hedefleri olan, iz bırakmak isteyen bir lider" diye yorumluyordu onu Mujica.

Aynı şekilde ülkesinin en zengin işadamlarından biri olan Şili Devlet Başkanı Sebastian Pinera'yla da yakındı. Samimiyet ve işbirliği temelinde kurulan bir ilişkiydi bu. Başkan olarak ant içmesinin ilk haftasında Pinera'yı ziyaret etmeye Santiago'ya gitmişti. Her iki başkan da dört yıl boyunca gerçekleşen her zirvede bir araya gelip zaman geçiriyorlardı. Hatta birlikte, bir haftalığına Antarktika seyahati düzenlemişlerdi.

Mujica, Pinera'nın yerine geçen, şu anki Şili Başkanı sosyalist Michelle Bachelet'e ise özel bir sempati beslemektedir. Michelle ile olan ilişkisinin Pinera ile olduğu kadar yakın bir ilişki olmamasınınsa tek nedeni var: İkisinin başkanlıktaki sürelerinin daha az çakışmış olması. Bachelet'in ikinci kez iktidara

geldiği Mart 2014'te Mujica, Santiago'ya gitti. Yeni Şili Başkanı onu "Gençlerin en çok beğendiği ilerici lider" olarak tanımladı. Mujica ise Bachelet'in daha iyi bir toplum için mücadele eden kişiliğine değindi ve babası General Alberto Bachelet'i de hapiste kaybettiğinin, Augusta Pinochet diktatörlüğüne karşı hayatı boyunca mücadele ettiğinin altını çizdi. Mujica'nın "Siyaset abidesi bir kadın" diye tanımladığı Bachelet, iktidara geldiği o günlerde tüm ilgiyi üzerinde toplamıştı. Bachelet, Mujica'nın değer verdiği bir lider ve yoldaşıydı. Pinera ise, normalde Mujica'nın tam karşısında yer alan, uzak duracağı bir kişi olmalıyken, Mujica'ya göre durum hiç de öyle değildi.

> *Pinera o kadar da sağcı değil. Bir faşist değil. Kapitalist, muhafazakâr birisi ama insanlara yardım etmesi gerektiğinin de gayet farkında. Şili'de %30'luk bir kesim sağcı; öyle böyle değil, tam sağcı. Bizim Uruguay'da diktatörlük oradaki kadar etkili olamadı. Ama Pinera bu % 30'un içinde değil. Her ne kadar karşıt görüşlü olsak da onunla sohbet etmek hoşuma gidiyor.*

Kurulan samimi bir ilişki daha. Mujica, dış politikasında bu yola pek çok defa başvurdu. Mujica'nın hedefi, And Dağları'nın ardındaki ülkelerle daha canlı bir ticaret ilişkisi kurarak, 'geleceğin sahibi' Asya'ya direkt bağlantı sağlayacak olan Pasifik Okyanusu'na ulaşabilmekti.

> *Dilma'ya, Pasifik İttifakı'na gözlemci üye olmanın önemini anlattım. Ve bunu düşünmemelerinin saçmalık olduğunu söyledim. Bunu dinlemekle yetindi, cevap vermedi. Peru'dan Ollanta Humala ile de bu konuyu konuştum. Peru'yu ittifaka, Allan Garcia sokmuştu ve Humala da bu yolda devam etti. Brezilya'nın Pasifik kıyısına ihti-*

yacı var. Dilma'ya, Peru'ya özel bir politika uygulamasını söyledim. Pasifik kıyısında önemli bir rol üstlenebilirler.

Her ne kadar kıtadaki sol çevreler tarafından, Kolombiya, Şili, Peru ve Kosta Rika'nın ABD işbirliğinde oluşturduğu ittifak, sağ bir ittifak olarak görülse de, Mujica bu ittifaka işte bu yüzden yakınlaşmakta sakınca görmedi. Mujica bu durumu tarihin içinde, birçok kere tekrarlanan anlaşılması güç anlaşmalarla açıklıyordu.

Churchill mecbur kaldığında, Rusya ve Stalin ile ittifak yaptı. Sol ve sağın da ötesinde, ülkelerinin başındaki insanlar pragmatik olmayı bilmeli. Sağduyulu olmak gerekir; çünkü en iyi ideoloji, sağduyudur. Bakın Churchill bile "Stalin ile kazanacağız" dedi. Üstelik Churchill sıkı bir komünizm karşıtıydı. Politikayı anlamak için bu tarihi kişilikleri okumak gerekir.

Pragmatizm, Mujica'nın ABD'ye karşı gösterdiği tutumu açıklayan bir çerçeve olarak görülebilir. Başkan olmadan önce, ABD toprağına sadece bir kez ayak basmıştı ki bu da başka bir ülkeye olan yolculuk yaparken transit geçiş sırasında. Gerilla geçmişinden dolayı, ülkeye giriş vizesi elde etme imkanı yoktu. Washington'un düşman listesinde isminin on yıllar boyunca yer aldığını tahmin edebiliyordu.

Başkan seçildiğinde, ABD'yi ziyaret etme fikrini aklının ucundan bile geçirmemekle birlikte, yakın geçmişte ABD'nin dünyaya kazandırdığı olumlu şeyleri de inkâr etmiyordu. Tarih, sanat ve bilim alanındaki katkılarından dolayı onlara saygı duyuyor ve modern dünyanın en büyük yaratıcıları olduğunu düşünüyordu. Suçluluk hissiyle karışık bir çeşit hayranlık da denilebilir.

Barack Obama'ya ise özel bir ilgisi vardı. "ABD başkanı ol-

muş bir siyah. Harikulade. Onunla tanışmaya çok heves ediyorum" demişti başkanlık yeminini ettikten birkaç gün sonra. Ve bunun gerçekleşmesi için de çok zaman geçmedi. Zihnini hâlâ işgal etmekte olan az sayıdaki önyargısı da tamamen silindi.

İkili, 2012 yılı başlarında Kolombiya Cartagena'da gerçekleşen bir zirvede karşılaştı. Yemek sırası geldiğinde organizasyondakiler ikisini yan yana oturttular ve daha ilk dakikadan itibaren iyi bir ahenk sağlandı. Yemek yaklaşık üç saat sürdü ve hemen hemen bu sürenin tamamında ikilinin sohbeti devam etti. Karşılıklı heyecan her iki tarafa da yansımıştı.

> *Obama, o gece bana Uruguay hakkında ne kadar bilgili olduğunu gösterdi. Beni ilginç bir kişilik olarak görüyor. Uluslararası kamuoyu nezdinde garip bir tipim, bunu biliyorum. Parametrelere girmiyorum.*
>
> *Obama, ABD'deki diğer siyasetçiler yanında radikal solcu kalır. "Afganistan'ı artık terk edin" dedim. Güldü. Yanında tercüman vardı. Ben az bir şey İngilizce anlıyorum ama onlar konuştuklarında hiçbir şey anlamamış gibi yaptım.*
>
> *Obama'nın bir karizması var. O zirvede ABD'yi çok ağır eleştiren yirmiden fazla konuşmayı büyük bir dikkat ve sabırla dinledi. Belki de tonu en yumuşak konuşma benimki olmuştur. Eleştirilere açık birisi ve takdir edilesi bir şey bu. Ona dedim ki, "Yankilerin bizlere verebileceği en iyi başkan sizsiniz" Nasıl bir ülke ile karşı karşıya olduğumuzu düşünürsek, gerçekten de bizim için en iyisi o.*

O gece başlayan diyalog, sonraki günlerde başka ortamlarda devam ederek dinamik bir hale gelmişti. Mujica, daha sonra iki kere ABD'yi ziyaret etti ve dünya devi bu ülkenin ilk siya-

hi başkanının favorileri arasına girdi. İlk ziyareti Eylül 2013'te Birleşmiş Milletler yıllık ana oturumuna katılmak üzere New York'ta oldu. Rio+20 Zirvesi'ndekine benzer ama daha uzun bir konuşmayı bu sefer daha büyük bir kalabalık önünde The Big Apple'da yapıyordu. Dünyanın önde gelen liderlerine "Ben güneyliyim; güneyden geliyorum" diye seslenmiş, kaynakları savuran mevcut sistem ve tüketim karşıtı bir konuşma yapmıştı.

Ertesi yıl Mayıs ayında Obama'yı bu sefer Beyaz Saray'da ziyaret etti. Siyahi liderin bulunduğu Oval Ofis'e ilk kez Latin Amerikalı eski bir gerilla lideri ayak basıyordu. *Kara Koyun: The Black Sheep.* Tarihi detaylar barındıran bir ziyaret niteliğindeydi.

-Obama, gözüme çok daha yaşlı göründü. "Bu ne hal?" dedim ilk gördüğümde. Çok stresli şeylerle uğraşmak insanı çabuk yaşlandırıyor. Hükümeti boyunca canını sıkan şeyler olmuş olmalı. Saçları beyazlarla dolu.

-Sohbet etme imkânınız oldu mu? Yoksa daha çok protokol havasında bir görüşme miydi?

-Hayır. Gayet akıcı bir görüşme oldu. Gözler vasıtasıyla kurulan evrensel bir dil vardır ve beni önemsediğini anladım hemen. Bir bölge lideri gibi ağırladı beni.

-Sence bu ilginin arkasında yatan neden ne olabilir?

-Beni iyi bir arabulucu olarak görüyorlar. Geçmişimin, neyi temsil ettiğimin farkındalar ve bunu yararlı gördüklerinden beraber çalışmak istediler. ABD için Küba ile olan ilişkiler çok önemli. Ve benim bu konuda pek çok yararımın dokunacağının farkındalar.

-Guantanamo meselesinde de çok yardımınız dokundu.

-Evet. Bu konuda çok eleştirildim. Ama bu iyilik karşısında bize minnettarlar. Sonrasında ilişkilerde karşılığı olacak bir tavırdı. Ayrıca başka türlüsü düşünülemezdi. Neyle suçlandıkları bile meçhul ve senelerdir mahkûm olan bu insanlara karşı duyarlı olmamak için çok kötü bir insan olmak gerekir.

-Beyaz Saray'a gittiğinde Oval Ofis'te kendini nasıl hissettin? Geçmişini göz önüne alarak soruyorum bunu.

-Ben önyargılı birisi değilim, birileri ne düşünür diye de hareket etmiyorum. Ne düşündükleri benim umrumda değil.

-Latin Amerika'dan çok bahsetti mi?

-Evet, Latin Amerika ülkelerine yakınlaşmak ve iyi ilişkiler kurabilmek için benden alan açmamı istedi. Küba, Venezuela, bunların hepsi iyi ilişkiler geliştirebilir. Obama, kendi sistemleri içinde de büyük bir mücadele veriyor. Ona bir yardım eli uzatmak gerekli. Tarih bu. Küba ile ilişkilerin düzeltilmesi konusunda benimle tamamıyla aynı fikirde olduğunu söyledi ve bana "Gel de şimdi 'Cumhuriyetçiler'i ikna et" dedi.

Bu görüşmelerden sonra Uruguay ile ABD arasındaki ticari ve bilimsel alandaki ilişkiler gelişme kaydetti. Kimi çevreler, bu yüzden Mujica'yı affetmedi ve ABD ile biraz fazla olduğunu düşündükleri bu yakınlaşmayı ağır bir şekilde eleştirdi.

Mujica ise eleştirilere kulak asmadığı gibi pişmanlık da duymadı. Kendisini eleştirenlerin ruhlarının çürüdüğünü söylüyordu. Washington hükümetine yaptığı bu yardımların, Uruguay için yararlı olabilecek olanaklar sağladığı ve ayrıca kıtadaki barış ortamına katkıda bulunduğu, onun bu konudaki teziydi. Oba-

ma'nın ABD ile Latin Amerika arasında yeşerecek yeni bir ilişkinin tohumlarını ekeceğine olan inancı sürüyor.

Obama ile ABD'nin Uruguay elçisi Julissa Reynosso aracılığıyla kurulan bu köprü sayesinde Mujica, seleflerinin hayal edemeyeceği konumlarda yer aldı. Bunu da yine kendi tarzında yaparak ancak yarım asır sonra belgelerin deşifre edilmesiyle ortaya çıkacak olan, gizli bir tarihi de damgasını vurmuş oldu.

2014 yılı ortalarında, Venezuela'daki durumdan endişe duyan Obama, Mujica'yı telefonla aradı. Durum giderek daha karmaşık hale geliyor ve ABD Kongresi bu ülkede daha aktif bir rol oynamak istiyordu.

"Venezuela meselesindeki görüşlerinizi öğrenmek istiyorum Sayın Başkan. Parlamentoda müdahale etmem için bana baskı yapıyorlar. Siz bu meselede nasıl bir tutum alacaksınız?" diye sormuştu Obama.

"Şu anda en iyisi müdahale etmemektir. Bu, olayları daha da kötüleştirir. En iyisi, olayların yatışmasını beklemek" diye cevapladı Mujica. Obama yanıttan memnuniyetini ve Uruguay ile aynı tutumu sergileyeceklerini belirtti.

Birkaç hafta sonra, ABD Başkan Yardımcısı Joe Biden, Mujica'yı aradı. Kendi aramızda, samimi bir ortamda, "Bir ay boyunca ABD Başkanı ve yardımcısı tarafından sürekli arandım. Sıradan birisini aramazlar yani" diye hınzırca gülümsemişti Mujica.

Bu telefon görüşmesinden ofisinde her zamanki görüşmelerimizden birisini yaptığımız esnada tesadüfen haberdar olduk. O zamanlar Guantanamo mahkûmları meselesiyle ilgili hazırlıklar yapılıyordu. Tercümanı yanında değildi ve görüşmeyi hangi telefonda yapması gerektiğini bilmiyordu. Sadece bu kadarına şahit olabildik. Daha fazla şey öğrenmek istediğimizdeyse, sır vermedi.

Daha sonra öğrendiğimiz kadarıyla, telefon görüşmesi sekreteri María Minacapilli'nin cep telefonundan yapılmıştı. Çünkü 'hands-free' özelliği olan tek telefon onunkiydi. Görüşmede çevirmenliği başkanlık sekreter yardımcısı Diego Cánepa yapmıştı. Ses kalitesinin bozuk olduğu görüşme iki defa kesilmişti.

Daha önceden Mujica ile birçok kez yüz yüze de görüşen Biden, Mayıs ayında Washington'da Mujica ile bir yemekte bir araya geldi. Mujica'nın, önünde çorba tabağı varken, ara sıra uyuklaması ve başının öne düşmesi Biden'in gözünden kaçmamıştı. Biden Guantanamo mahkûmlarının Uruguay'a teslimini hızlandırmak istiyordu. O yemek esnasında amacına tam ulaşamamasına rağmen Uruguay'daki seçimlerden sonra iki ülke arasında bu konuda bir anlaşma yapılması sözünü alabildi. Mujica'nın uluslararası çaptaki şöhretinin nedenini de anlayabilmişti. "İlk kez böyle bir şeyle karşılaşıyorum" demişti danışmanlarına, telefon görüşmesinin birkaç kez kesildiğini hatırlatarak.

Mujica Avrupa'da da yoğun bir ilgi gördü ve çok yakın olmasa da bazı liderlerle önemli ilişkiler kurabildi. Beş ya da altı defa Avrupa'ya giden Başkan Mujica, en uzun süreli ziyaretlerini 2011 yılında Norveç, İsveç, Almanya ve Belçika seyahatiyle, 2013 yılında İspanya ve Papa Francisco ile tanışmak için gittiği Vatikan'a gerçekleştirmişti.

Kendine özgü bir havası olduğunu düşündüğü Avrupa şehirlerine yaptığı ziyaretten memnun kaldı ve kendisine ait dünyanın en güzel şehirleri listesine Paris, Prag ve Edinburg'u ekledi. Binlerce yıllık tarihi olan ve kendi iç harmonisini yakalamış şehirler Mujica'nın hep hoşuna gitmiştir.

Diğer yandan, Mujica, siyasi olarak Avrupa'nın ciddi bir sorunla karşı karşıya olduğunu düşünüyor. Avrupalı liderlerin önemli bir inanılırlık krizi yaşadığını düşünüyor ve kendisinin bu kıtadaki şöhretinin biraz da bununla alakalı olduğuna inanı-

yor. Eski dünyada modası geçmiş politikacı sayısının fazlalığından, 'Kara Koyun' buradaki insanları da cezbetmişti.

Avrupa'nın artık yeni fikirlerin üretildiği bir kıta olmaktan çıktığını ve bazı alanlarda hâlâ bir fetih mantığı altında olduklarını Almanya Cumhurbaşkanı Christian Wulf'a 2011 yılında söylemişti. Wulf, Mujica'nın gerillalıktan devlet başkanlığına uzanan mazisini göz önünde bulundurarak, Afganistan'da sağlam bir demokrasi kurmak için Avrupa'ya yardımcı olmasını talep ettiğinde ise Mujica'nın cevabı gayet net olmuştu; "Sizin sorununuz bu: Avrupamerkezcilik. Tarihten hâlâ ders almadınız. Kendi demokrasi sisteminizi her yerde empoze edemezsiniz. Bu konuda size yardımcı olamam."

Avrupa'nın dünyayı anlama konusunda büyük sıkıntıları var. Hemen hemen sol diye bir şeyleri yok. Bir sol var ama içinde ne ararsan var. Bir de İskandinavya var. Oradakiler de sosyalist ama bazen sağa sinyal veriyorlar. Buna rağmen, sistemleri çok gelişmiş. Hayranlık uyandıran bir yaşam kaliteleri ve gelir dağılımları var. Bu bazı şeyleri başardıklarının göstergesi.

Belki de bu sebepten dolayı Avrupa'da kendisi hakkındaki en iyi izlenimlere sahip olanlar, sağın içinden gelen İspanya Başbakanı Mariano Rajoy ya da Alman Angela Merkel gibi politikacılar oldu.

Rajoy ile görüşmemiz çok iyi geçti. Rodriguez Zapatero, bana söylediklerinde çok haklıydı. "Rajoy iyi bir adam" demişti. "Hemen hemen hiç uzlaşamasak da, iyi bir kişi. İşe yaramaz olan Aznar" diye de ekledi sonra.

Bir de beni Avrupa'da Angela Merkel en çok etkiledi. Hükümet gibi bir kadın; gözlerinden otorite fışkırıyor. Almanya'dan ne beklediğimizi sordu, "Yetenek" dedim. "Ha-

yır, yetenek ve formasyon. Burslar. En önemlisi bunlardır" dedi.

Papa Francisco'yu ise Katolik Kilisesi için devrimci ve insanların özdeşleşeceği türden bir kişi olarak görüyor. Bunun tam tersi olarak, İspanya'daki monarşiye ise hiçbir zaman sıcak bakmadı. Çoğu ziyarette, kraliyetin temsilcileriyle de karşılaşmıştı ve hatta başkanlığının son bulduğu gün, Rincon del Cerro'daki çiftlik evinde Kral Juan Carlos tarafından da ziyaret edilmişti. Her buluşmada sürekli anarşist geçmişine atıfta bulunuyordu. Montevideo'nun başlıca ruh hastanelerinden birinde yatan hastalar tarafından, meşrubat kapakları birleştirilerek yapılmış bahçe koltuğunu paylaştıkları o akşam Mujica, "Oğlun Felipe'nin iyi bir mizah anlayışı var" dedi, İspanyol Kralı'na. Pinera'nın parlamentodaki başkanlık yemini sırasında Şili'de küçük şiddette bir deprem yaşanmış ve Mujica tam o sırada yanında bulunan Prens Felipe ile ilginç bir diyalog içine girmişti; "Bir anarşistin rüyası, tüm krallar ve başkanların hep birlikte alaşağı edilmesidir" sözleriyle İspanyol tahtının vârisinde kahkahalara neden olmuştu.

Monarşi, çok sinir bozucu bir şey. Zarzuela'ya gittim; kral iki büklüm olmuş. Ben artık bir dinozorum ama kralın yanında toy delikanlı gibi kaldım. Zarzuela, Madrid'in girişinde içinde ceylanların da olduğu iki bin metrekare büyüklüğünde bir yer. Yapacak pek işi olmayan bir ailenin hizmetinde bir dünya şey mevcut. Cumhuriyetçilerin gözünden bakılırsa, onur kırıcı, inciten bir durum var burada. Rajoy bir cumhuriyetçi ama zaten kralın yanında herkes cumhuriyetçi kalır. Kuşkusuz kralın İspanya'ya, özellikle Franko öldüğü dönemde, çok yardımı oldu. Demokrasiye geçişe yol verdiğini de unutmamak lazım.

Papa ile farklı bir şey yaşandı. Ateist olmama rağmen

beni çok etkiledi. Hep yardım elini uzatmak istiyor sanki. Çok beyefendi biri Papa. Benim karakterimle uyumlu birisi. 45 dakika kadar konuştuk ve konuşmayı sonlandırmayı ben teklif ettim. Genelde ziyarete gelenlerle en fazla 15- 20 dakika konuşurmuş. Ben ayıp olmasın diye daha fazla kalmak istemedim.

Kendini yakın hissettiği bir ülke olan İtalya'yı bir türlü ziyaret edemedi ve hevesi kursağında kaldı. İtalyanların İspanyollarla beraber, Latin Amerika'nın hem en iyisini hem de en kötüsünü temsil ettiğini düşünüyor. İtalyan ya da İspanyol izleri taşıyan yerlerde kendini evinde gibi hissediyor. 'Tano' terimi[27] onun için pek anlam ifade ettiğinden fikirlerini ve gerekçelerini anlattığı konuşmalarda sık sık geçiyor.

Dış politikada, Avrupa'nın Latin Amerika'ya daha fazla yer vermesini tetikleme amaçlı stratejisindeki hınzır yanını belki de İtalyanlardan almıştır. Aylarca düşünülmüş ve bölge ülkeleriyle istişare edilmiş olan stratejisi, Rusya'ya yakınlaşarak, MERCOSUR için bir çıkış ülkesi olabileceği sinyalini vermeye dayanıyordu.

Tıpkı, Brezilya'ya ve Arjantin'e olduğu gibi, Ruslara da 'büyük teklifler'de bulundu. Üç ülke 2014 Mayıs ayında Vladimir Putin'in bölgeye bir ziyaret gerçekleştirmesiyle sonuçlanacak olan bir yakınlık politikasına start verdiler. Putin, Montevideo'yu ziyaret etmedi ama Buenos Aires ve Brasilia'ya gitti ve bu iki şehirde de Mujica ile görüştü.

Mujica daha öncesinde, hiçbir zirvede Rusya başkanıyla karşılaşmamıştı. Putin'in liderlik kapasitesi, agresif ve güçlü adam görüntüsü Mujica'nın dikkatini çekiyordu "Hiç gülmüyor, acayip birisi" diye düşünüyordu Putin'i tanımadan önce.

Putin ile yapılan görüşmeden çok memnun kaldı. Putin Mu-

27 'İtalyan' anlamında bir terim (ç.n.)

jica'yı çok sıcak ve nazik bir şekilde ve özellikle Uruguay hakkında bilgi edinmiş halde karşıladı. Kurduğu iki veya üç cümleyle Mujica'nın mazisinden de haberdar olduğunu ona hissettirdi.

İktidarının son günleri yaklaşıyordu. Bir dönem bitmekteyken, Uruguay'da temelini kendisinin attığı büyük projelere devam edilecek olması, Mujica'nın hep gurur duyacağı bir şey olmuştu. "Dünya devlerinin gözünde biz, küçük bir ülkeyiz. Bu iyi bir şey" diye yapıyordu değerlendirmesini.

Mujica, tüm dünyayı dolaşıp, küçük ülkesine önemli kazanımlar sağlamak için uğraştı. İki seneden daha kısa bir zaman diliminde, Obama, Putin, Fidel Castro ve Papa Francisco'nun ilgisini üzerinde toplayan bu eski gerilla, aynı zamanda örnek bir hayat olarak gösterdiği Ekvadorlu çiftçilerden, Bolivyalı, Perulu yerliler ya da Kuzey Avrupalı Finlandiyalılara dek, şöhretinin yayıldığının farkına vardı.

Böyle olmakla birlikte, yaptığı seyahatlerden sonra her seferinde, avare insanlarına rağmen Uruguay'ı daha çok sevdiğini söylüyordu. Latin Amerika'nın ortasında yer alan konumu ve iyi imajından dolayı ülkesinde büyük bir potansiyel görüyordu.

Hatta sohbetlerimizin büyük bir kısmının geçtiği Rodo Parkı'ndaki 60 metrekarelik ev bile bir gün sabaha karşı ayrılırken bir benzetmede bulunmasına imkân vermişti: "Muazzam bir ev burası. Alanı çok iyi değerlendirilmiş. Küçük ama çok kullanışlı. Ayrıcalıklı bir tanık."

10

İhtiyar

Duygularını genelde dışa vurmaz. Fazla fiziksel temas ya da sıkı ve bitmek bilmez kucaklaşmalar onu rahatsız eder. Biraz ölçülü ve nezaket kelimeleri kıt biri sayılabilir. Selamlaşmaları kısa keser ve isteksizce, sanki duyarlılığı olmayan, kolunun bir uzantısı olarak sallanan bir parçaymış gibi uzatır elini.

Kuşkusuz bu onun dışarıdan gelen olumlu ve olumsuz uyarıcılara karşı kendisini sakladığı bir kabuk gibidir. Onun bu hali, basitçe, tecrit yıllarıyla, gösterilen ilginin bunaltıcılığıyla veya pek de sevgi dolu olmamasıyla açıklanabilir. Bu, yüzeysel bakıldığında, doğru bir algıdır. Mujica, tanıdıkça şaşırtan insanlar grubundandır. Kişilik yapısındaki değişkenliklerden kaynaklı değildir bu; zaten hiçbir zaman da böyle biri olmamıştır. Ama bazı özel durumlarda, içindeki hassas kişi ortaya çıkıp, mesela arkadaşlık ve aşk üzerine bir sohbetin, gözyaşlarıyla sona ermesine neden olabilir.

En mahrem hikâyesinden bahsederken ağlar. İspanya'daki Uruguay Elçiliği bahçıvanının, cep telefonuna Rio+20 zirvesinde yaptığı konuşmasını yüklediğini ve ne zaman morali bozulsa dinlediğini öğrendiğinde olduğu gibi... Bazen öyle duygulu bir hale bürünür ki, gözlerinin kızardığını fark edersiniz. Ve "En azından bir işe yarıyorum" der titrek bir sesle.

Şiirle, güzel bir romanla veya büyük filozofların denemeleriyle içi titreyebilir. 79 yaşında, başkanlığının sonlanmasına çok az bir zaman kalmışken, yurt dışındaki hayranlarından aldığı mektuplarla, yeni yazarlar keşfetmeye devam ediyordu. Portekizli yazar José Saramago'da olduğu gibi. Dünya çapında tanınmaya başladıktan sonra aldığı yüzlerce mesajın içinden, bir İspanyolun gönderdiği mesaj onu ayrıca etkilemişti. José Saramago'nun yaşlılık temalı bir şiiriydi mesajdaki. "Çocuk gibi heyecanlanmıştım. Bir daha, bir daha okumaktan kendimi alamıyordum" demişti. "İyi şairlerin söylediklerine hayran kalıyorum."

Söyleşilerimizin çoğunda duygularını da bizimle paylaştı. Günlerin, haftaların, yılların geçmesiyle elde edilen güven ortamı sağladı bunu. Sevgisini gösterirken takındığı, alışılmış fiziksel temaslardan uzak duran ama duygusal yönü güçlü tarzını anlamış ve görmüştük.

Uzaktan bir göz kırpma, sırta neredeyse hissedilmeyen bir dokunuş ya da gevşek bir el sıkış ile özetlenebilir tipik selamlaşması. Telefon görüşmelerini de kuru bir iki veda sözcüğüyle sonlandırır, bazen bir *'chau' (İspanyolca hoşça kal)* bile demez; "Oldu" der, bitirir görüşmeyi. Ve ahizeyi kulağından çektikten bir iki saniye sonraki kapatışı hissedilir.

Bu, bir çeşit yoğun duygusallıktan kaçınma ve her günü biraz daha basitleştirme çabası olarak anlamlandırılabilir. Geceleri ise evinin mahremiyetinde, şarap eşliğinde, az da olsa, daha duygusal yönünü sergiliyordu.

Hele bir de tutkularından konuşma zamanı geldiğinde... Geçmiştekiler ve şimdikiler. Aşklar, karşılıksız aşklar. Arkadaşlar, hatıralar. Hiç sahip olunmayan çocuklar ve bu boşluğun en azından bir kısmını dolduran hayvanlar. Doğa, bitkiler ve bunların hepsini barındıran kır evi.

Ona göre en büyük saplantısı, aşk. On altı yaşında, gençlik aşkının ardından gidip, anne evini terk ettiği gün, hayatında kadınların ön planda olduğu bir dönem başlamış olacaktı. Şefkat ve nostaljiyle andığı, büyük ama kısa aşklar.

"Gençken ciddi bir kusurum vardı. Güzel kızlara âşık olurdum ama ne hikmetse hepsinin bir sahibi vardı" diye anımsıyor. Ama günün hangi saati olursa olsun yapılan tüm sohbetlerimizde adı geçen tek isim Lucia oluyordu. Dağlarda askerlerden kaçtığı, açık havada uyuduğu ve neredeyse özgürlükten mahrum olduğu bir sırada, Lucia geç de olsa onun hayatına giriverdi. Onları korku ve hayatta kalma içgüdüsü bir araya getirdi. Bir daha hiç ayrılmadılar. Zindanlarda geçen yıllar kadar, Lucia da Mujica'nın hayatına yön verdi. Mujica bunun farkında ve bilhassa bundan dolayı Lucia'ya minnettar.

Öncesinde, ilk gençlik yıllarında başka kadınlarla da birlikte yaşadı. O günlerde hayat, öğrencilikten, bisiklete binmekten, kitap okumaktan, âşık olmaktan ve sonra aşk acısına düşmekten ve sonra yeniden âşık olmaktan ibaretti onun için. Annesinin doğduğu yer olan ve her ay gittiği Carmelo'ya varabilmek için neredeyse tüm Uruguay'ı baştan başa geçmesi gerekiyordu. Montevideo'dan başlayarak gidiş için 240 kilometreye yakın bir mesafeyi katediyor ve bir o kadar da geri dönüyordu.

O yıllardan birçok şey kaldı Mujica'ya. "Kadınlar ve aşk seni bambaşka birisi yapıyor" diyor bugün Mujica ve gençlik döneminde ona klasik müziği sevdiren bir sevgilisiyle bunu örneklendiriyor. Siyasete olan ilgisi de bizzat ailesinden geliyordu. Annesi, Milli Parti'nin ateşli bir militanıydı.

60'ların başlarında, Tupamarolar içinden hayatına giren kadınlar da oldu. Mücadele yıllarının başlarında önemli bir aşk yaşadı: Yessie Macchi, gerilla kızların en güzeli. "Entelektüel

açıdan çok parlak ve bir o kadar da tutkulu birisiydi. Tek kusuru ise çok güzel olmasıydı" diye anımsıyor Mujica. İlişkileri kısa sürdü. Her biri örgütte farklı konumlarda devam ettiler ve ikisi de simge haline geldiler: Yessie'nin fırtınalı bir hayattan sonra çok genç yaşta ölmesi ve Mujica'nın başkan olmasıyla.

Tupamaro hareketindeki en önemli konumlarda kadınlar yer almıyordu. Askeri kaynaklar, bu silahlı örgütün dokuz erkekten oluşan bir lider kadrosu olduğunu düşünüyordu. Ama Mujica bu tercihi pek önemsemiyor: "Tupamaro içinde kadınların büyük rolü oldu. Kadınlar olmasaydı vay halimize. En zor anlarda, hayatlarını ortaya koyan ve bizi kurtaran kadınlar olmuştur."

Tarih de bunu gösteriyor. Örgütteki kadınların, erkek gerillaları, yakalanmalarının neredeyse kesin olduğu durumlardan kurtardığı çok olmuştu. Daha az dikkat çekiyorlardı ve bu yüzden de örgüt içinde mesajları iletmek ve herhangi bir tehlike anında, en çabuk şekilde haber vermekle görevliydiler.

Lucia da onlardan birisiydi. Şimdi olduğu gibi, önde gelenlerden. Bir sohbetimizde tüm geceyi ona ayırmıştık. Bir keresinde Mujica her zamankinden daha nostaljik bir psikolojide göründü bize. Gevşemiş bir halde, deri koltuğunda oturmuş, sigarasını yaktıktan sonra bazı şeyleri hatırlamak ve anlatmak hevesindeydi sanki. Ve Lucia'yı sorduğumuzda bize hikâyeyi anlattı. Yavaş yavaş ve anıların tadını çıkarırcasına, kelimeleri geciktirerek.

> *Lucia, "Her şeyin canı cehenneme" dedi ve bizimle geldi. Ailesi bunu anlayışla karşıladı. Babası Battle taraftarı bir mühendisti. Ateistti ve din adamlarından nefret ederdi. Çocukların eğitiminden anne sorumluydu ve onu bir Katolik okuluna göndermişti. Annesinin soyadı, Saavedra. Tam bir Beyaz Partili ve katolik. Babası altyapı mühendisiydi. Quintela Klinik Hastanesi'nin ve demir-*

yolu köprülerinin projesinde onun imzası var. Lucia'nın abisi ise Almanya'da, gamalı haçlıların olduğu dönemde doğmuş. Kimlik kartında gamalı haç vardı. Buraya dönmek için ne kadar uğraşmışlar, bilemezsin.

Gençken herkes gibi o da inançlıydı. Hemen hemen tüm kardeşlerinin bir mesleği var. Bir ikizi Paysandú'da.[28] *Bizimle arası çok iyi. O kadar benziyorlar ki, Lucia'yla onu birbirinden ayırmak, ancak MLN'deki bir ameliyatın izi ile mümkün olabiliyor. Lucia'nın 'MLN burnu' var.*

'MLN (Milli Kurtuluş Hareketi) burnu' derken gülüyor Mujica. Yüz hatlarını operasyonla değiştiren bir cerrahları vardı. Mujica'ya çok büyük bir değişiklik yapılmadı. Görünüşe bakılırsa MLN'nin sanki dövme gibi bıraktığı bir damgası var.

Lucia'yı ismen tanırdım. Hapse ilk düşüşümden yıllar sonra onu şahsen tanıyabildim. İkimiz de kaçaktık ve meskenimiz dağlardı. Tehlikeli ve ıssız bir gecede bir araya geldik. Ve en zor zamanlarda, kimi yoldaşlarımız birer birer yakalanır ve diğerleri öldürülürken, biz birbirimize daha sıkı bağlandık. Hapse düştükten sonra birbirimizi hiç görmedik. Bir gün bile haberleşemedik. İlk başlarda mektuplaşıyorduk ama daha sonra bunun da imkânı olmadı. On iki senenin ardından, ben özgürlüğüme kavuşunca, tekrar bir araya geldik ve bir daha da hiç ayrılmadık. Birkaç yıl önce de evlendik.

Rincon del Cerro'daki çiftlik evinin hayatlarındaki yeri büyük. Mujica'yı dünya çapında meşhur eden bu ev aynı zamanda onun eşiyle en güzel günlerini yaşadığı yer. Orada evlendi, siyasi kariyerinin en iyi dönemini orada yaşadı ve hayatının son gününe kadar orada yaşayacak.

28 Uruguay'da bir kent. (ç.n.)

Mujica bu eve 80'lerin ortasında hapisten çıktıktan birkaç ay sonra yerleşti. "Bana bu yolda sadece Lucia eşlik edebilirdi. Çünkü o da benim gibi bu topraklara ait. Ama o sıralarda ne halde olduğunu bilemezsiniz. Her şey dökülüyordu" diye hatırlıyor.

Daha sonradan evde çok reform yaptıkları söylenemez. Gerekli olanlara zaten sahiplerdi: Yatak odası, mutfak, banyo, odun sobalı salon. Zamanla ev, kitaplarla, tarihi süslemelerle ve özellikle tanınmış misafirlerin bıraktığı hatıralarla doldu. İlkin solcu daha sonra her partiden yerli, yabancı siyasetçiler ve tabii ki dünyanın dört bir yanından gelen basın mensupları evine konuk olmuşlardı.

Herkese aynı şeyi söylüyordu: "Ben fakir değilim. Tutumluyum. Çünkü, sahip olduğum özgürlüğün keyfini sürmek için zamana ihtiyacım var. Yoksulluğu değil, ölçülü olmayı ve ağır olmayan bavullarla yürümeyi seviyorum."

Ev işleriyle uğraşıp rahatlıyordu. "Bugün bulaşıkları yıkadım sonra yemek pişirdim, dışarı çıktım, kasaba uğradım ve biraz et aldım, küçük bir tencere yahni yaptım. Bu işleri benim görmem gerekiyor" diyerek gün içinde yaptıklarını anlatmıştı bizi evinde ağırladığı bir gün.

O gün Mujica evde yalnızdı. Lucia, ülkedeki başkanlık seçimlerinde gözlemci olmak üzere Ekvador'da bulunuyordu. Ev düzeninde bariz farklılıklar göze çarpıyordu. Etrafta, alınıp yerlerine tekrar konulmamış birçok eşya ve kullanılmış kâğıt peçeteler vardı. Kaos yaratacak kadar bir düzensizlik olduğu söylenemese de, eve o günlerde kadın elinin değmediği belli oluyordu.

Yalnız kaldıklarında birbirlerini tamamlayan mükemmel bir çifte dönüşüyorlar. Onun için "İhtiyarlık aşkım" diyor Mujica ve diğer dönemlerdekilerden daha farklı olduğundan kuşku duy-

muyor. "Çok tatlı bir alışkanlık" olarak tanımlıyor bunu. Çünkü Mujica'ya göre aşkın dönemleri var. Yaşlılık dönemindeki aşk, yoldaşlık temelli ve belki de diğerlerinden daha gerekli.

Son yılları daha dayanılabilir kılmak en önemli olanı. "Bu yaşta zor bir şey" dediği ayak tırnaklarını kesme işini karşılıklı yapmaktan tut, yakın gelecek ile ilgili pratik çözümler aramaya kadar... Artık fazla zamanları yok çünkü. Mamafih, bir süreliğine de olsa, bazen bunun unutulduğu da oluyor.

-Bugün otuz beş kavanoz domates konservesi yaptım. Bizim ihtiyar geldiğinde çok sevindi ve şaşırdı. Benim de çok hoşuma gitti, çocuk gibi eğlendim ama bacaklarım ne hale geldi bir bilsen. Artık yaşlıyım, kaslar geriliyor. Daha sonra statik bisikleti kullanmak zorunda kaldım. Bu biraz gevşemeyi sağladı. Çok oluyor bu. İçimdeki çocuk bazen baskın çıkıyor ama ben bir çocuk değilim artık.

-Konserveye ne koyuyorsun?

-Bir sürü saçmalık. Önce domatesi doğruyor sonra bir bıçakla iyice kıyıyorsun. Bir tutam tuz serpip, birkaç defne yaprağı koyduktan sonra ağzını kapatıyorum. Daha sonra su dolu büyük bir kazanın içine koyuyorum. Kaynamaya başladığında, yarım saat bekliyorum ve son olarak altını kapatıp soğumaya bırakıyorum. İki sene gidiyor sana.

-Ne için kullanıyorsunuz?

-Benim ihtiyar, pizza yaparken bunu koyuyor ve çok lezzetli oluyor; parmaklarını yersin. Senede yaklaşık otuz kavanoz tüketiyoruz. Anchorena'da hâlâ geçen seneden kalma dört kavanoz var.

Çiftlik evinde oldukları her gün yemek yapıyorlar. Adeta bir seremoni. Bazen beraber, bazen de ayrı. Mutfak, aynı zamanda

evde görüşmelerin yapıldığı yer. Görüşmelerimizin çoğunu orada, fırında pişen sebzelerin ya da tencerede kaynayan bir yemeğin kokusu altında yapıyorduk.

Yazın, giriş kapısının karşısındaki su sarnıcı da ziyaretçileri ağırlamak ve samimi sohbetler etmek için uygun bir yer haline geliyor. Ağaçların altında, çiftlik hayvanlarının arasında, saatin nasıl geçtiğinin farkına varılmıyor. İşte tam da orada, çift arasında siyasi meselelerden çıkan bir tartışmaya şahit olduk bir defasında. Ne uzun süren, ne de ses tonunun yüksek olduğu bir tartışmaydı ama Mujica'nın ilk kez eşiyle bu kadar ters düştüğünü gördük. Bu tür bir tartışmayı bizim önümüzde yapmaktan çekinmeyecekleri kadar yakındık onlara ve bu tür tartışmaların sıklıkla olabileceğini düşünüyorduk.

Tartışmaya neden olan konu, eğitim sendikalarının, her yapılmak istenen değişikliğin önüne taş koymalarıydı. Konuşma düşünüldüğünden fazla uzamış ve Uruguay'daki eğitim sistemine değindikten sonra, Lucia, basın kuruluşlarını, gerçeğe farklı boyutlar katmakla suçlamıştı.

-Eğitim bir felaket durumunda değil. Ama basın bu şekilde göstermek istiyor.

-Yine aynı şeyi yapıyorsun ihtiyar. Tüm suç basının değil. Mesele senin anlattığın gibi değil. Sorun çok daha karmaşık. Senin dediğin gibi, eğitim sisteminin olumlu yanları olabilir ama bunu anlatamıyorlar.

-Bence tüm olanlar basının bir operasyonu.

-Hayır, hayır. Tüm suçu basına atamayız. Ortada sendikalarla ilgili bir sorun var, buna bakmak gerekir. Bir araya gelip bu sendikalarla mücadele etmeliyiz. Umarım onları aradan çıkartabiliriz.

Yanında Lucia varken, Mujica, her zaman bildiğimiz Mujica gibi davranmıyor. Kendini sakladığı ya da fikrini değiştirdiğinden değil. Lucia'nın çok güçlü bir kişiliğe sahip olması ve ideolojik açıdan eşinden daha katı olan tutumu buna yol açıyor. Ve genelde her söyleşide Lucia başrolde bulunuyor.

Mujica Lucia'yı dinler, onun hareket alanına ve ona saygı duyar. Hükümetindeki bazı bakanlar, Mujica ile eşinin yokluğunda görüşmeyi yeğlerlerdi. Mujica bu iddiayı katiyen kabul etmese de, verdiği kararlarda eşinin etkisi altına girebileceğinden çekinirlerdi. "Onunla en iyisi yalnız görüşmektir" diyen birçok bakanı olmuştu beş senelik iktidarı süresince. Benzer düşünceleri sık sık duyuyorduk.

Mujica eşinin 'inatçı', daha katı ve ideolojik açıdan ondan daha sağlam yapıda olduğunu kabul ediyor. Ona hayranlık besliyor ve inatçılığını da ayıplanacak bir kusur olarak görmüyor. Ve ona çok şey borçlu olduğunu hissediyor. Bir 'Kara Koyun' olarak başkan olmayı başarmasında eşinin de payı olduğunu düşünüyor.

> *Lucia o fırtınalı yıllarda hep benim arkamda durdu. Şimdi ödeşme zamanı. Siyasete devam edecek, bu kesin. Ve ben ona gereken tüm desteği vereceğim. Bu bir üstün insan olma göstergesi değil ama bir su damlası. Asıl önemli olan, bunun damla damla birikerek ulaştığı yer. Gerçekten de onu tanımak büyük bir şans.*

Bu sözleri söylediği ve içini döktüğü o gecenin üstünden saatler geçmişti. Duygu doluydu. Sözcüklerin her birini, özellikle sonlarda kullandıklarını normalden daha fazla uzatarak söylüyordu. Gözleri yaşlarla dolmuş ve birkaç saniye sessizliğe bürünmüştü. Daha sonra sohbeti devam ettiren kendisi oldu.

Lucia, bu konuşma sonrasında, Tabaré Vázquez'in seçim

organizasyonuna eşlik etmek üzere aday olmuştu. Ama Geniş Cephe'nin parti içi seçimlerinde Mujica'nın dahi başkan yardımcılığı adaylığı için oy verdiği Raúl Sendic, en fazla oyu alan isim olup Lucia'yı yarış dışına atmıştı. Parti içi seçimlerin ertesinde, 2 Haziran 2014 sabahı, sonucu eşine haber verme işini Mujica, bizzat kendisi üstlendi:

-İhtiyar, Raúl ile konuştum. O kazandı.

-...

-Yapma ama. Bir sorundan kurtulduk.

Tek söylediği bu olmuştu ve birkaç saat sonra her ikisi de siyasi gruplarının Geniş Cephe içinde daha fazla oy alması için yeniden seçim hazırlıklarına başladılar. Oluşturdukları hayatın tadını beraberce çıkartıyorlar ve yaşlılıklarını tahmin etmedikleri bir tarzda yaşıyorlardı. Aynı zamanda geçmişin savurup getirdiği ve Mujica'nın sohbetlerimizde bahsetmekten kaçınmadığı acılarla... Bunlardan belki de en önemlisi çocuk sahibi olmamalarıydı.

En verimli zamanlarını hapishanelerde geçirmiş ve özgürlüklerine kavuştuklarında artık geç kalınmıştı. Aynı çiftlikte oturan bazı aileleri kendi aileleri gibi benimsedilerse de bu aynı şey değildi. "Kendimize akraba olmaları için seçtiklerimiz onlar" diyor ikisi de. Ama aynı şey olmadığını hissediyor ve biliyorlar.

Mujica çocuk sahibi olmak istemişti. Uzun söyleşiler için onu ağırladığımız evin sıcak ortamında, bir çocuğun eksikliğini görmüştü. Daha sonraki bir ziyarette bu konuda önerileri olacaktı:

> *Çocuk sahibi olmalısınız. Benim olamadı çünkü başka şeylerle uğraştım. Bundan şikâyetçi değilim ama siz fırsat varken bunu yapın. Bunu çok düşünüyorum. Kendimi de suçlamıyorum, çünkü o yıllarda nereden aklıma gelebilirdi ki? Hayat çok acayip, insanı oradan oraya savuruyor sü-*

rekli. Çocuk sahibi olmak aklıma geldiğinde artık epeyce geçti ve şimdi bundan biraz pişmanlık duyuyorum.

Birkaç sene içinde, eğer yaşarsam, umarım bu eve geldiğimde çocuklar olur. Hayattan korkunuz olmasın, ona siz iyi bir şekil vereceksiniz.

Mujica bize olduğu kadar kendi gençliğine de hitap eder gibiydi. Sıkıntılarını atmak isteyen 'katarsis' halindeki itiraflara şahit olduğumuz izlenimini alıyorduk.

Ona şaşkınlıkla bakıyor ve düşünce akışını devam ettirmesi için sözü almıyorduk. Bizi bir yana bırakıp kendisini pürdikkat dinleyen ev sahibesiyle diyalog kurmuştu. Kadınlar üzerine olan, bizim daha önce bilmediğimiz teorisini anlatıyordu.

Doğurduğun zaman tam bir kadın olacaksın ve göreceksin ki hiçbir acı ve hiçbir aşk, anne olmaktan daha değerli değil. Siz kadınlar bizden üstün varlıklarsınız; çünkü sizlerde hayat verme yetisi var. Bundan daha önemli bir şey yok. Küçük burjuvazinin laflarına kanma ve çocuk sahibi olmayı unutma. Yaşlandığın zaman bunun ne kadar önemli olduğunu fark edeceksin. Kutsallık diye bir şey varsa, bu muhtemelen yaşlı kadınlara yakın bir yerdedir.

Çocukla baş başa kalan, neredeyse istisnasız olarak, çoğunluğu da emekçi sınıflardan olmak üzere, kadınlar oluyor. Onların anıtlarını dikmek gerek. Moda haline gelen feminizmi desteklemiyorum ama kadınlara inanıyorum. Kadınlar, bu tür modaların çok ötesinde bir değer ve önem taşırlar.

Seçim kampanyasının monoton akışı içinde, bir ara, kadınlara olan saygısı hakkında bir ipucu daha vermişti. Çoğu siyasetçinin, iktidar konusundaki cinsel ayrımcılık içeren yaklaşımına ve

kadınları kazanılan ya da kaybedilen savaşlar olarak görmesine büyük bir öfke duyuyordu.

Başkan seçilmeden önce, hemen her gün kendisine aşk ilanları ve teklifleri geldiğini ve kendisinin de sessiz kalarak karşılık verdiğini anlatıyordu: "Olması gereken budur, başka türlüsü olamaz. Çünkü, eğer zevk peşinde koşarsan, bu politika olmaz. Bu aklı kıtların, ahmakların tercihidir."

Mujica özel hayatındaki ilişkilerini kazanılmış zaferler ya da boyunlarına takılmış madalyalar gibi gören ve mahremiyetini kartvizit gibi gösteren politikacılardan birisi değil. Seks hayatları ile ilgili konuşanları eleştiriyor. Mujica bu konuya çok az değindiği gibi hiçbir zaman kendisi ile ilgili ayrıntılara yer vermiyordu.

Siyaset aracılığıyla kurulan arkadaşlıklardan ise rahatlıkla bahsediyordu. Uruguay'ın iç bölgelerindeki şehirlere ya da köylere gittiğinde hiçbir zaman otelde kalmadığını gururla anlatıyor. Gittiği her yerde ona evinin kapısını açan ve geceyi geçirmesi için yatacak yer veren bir arkadaşı vardı. Başkan olarak yurt dışına yaptığı seyahatlerde de otellerde kalmak yerine elçilerin evlerini tercih ediyordu. Doğrudan bir ev ortamına girmek ve günlük hayatı görmek çok daha hoşuna gidiyordu.

"Montevideo'da her gittiğim kafede arkadaşlarım çıkıyor karşıma. İnsanlara kulak vermek iyidir. Bazen çok önemli şeyler duyabiliyorsun" diyerek başkanlığının tam ortasında bize hayat felsefesini aktarıyordu. Ve sade bir senatör iken sık sık gittiği kafelere, barlara, sosyal kulüplere gitmeyi bırakmadı.

Tüm siyasi kariyeri boyunca onun yakınında olan isimleri de unutmadı. Bunlardan birisi, Geniş Cephe'nin ilk hükümetinde dışişleri bakanı ve senatör olan, sosyalist Reinaldo Gargano idi. Reinaldo, Mujica'nın başkanlığı kazandığı sıralarda, ölümle,

birkaç aydır sürmekte olan bir mücadele halindeydi.

Mujica, onu yatırıldığı hastanede görmeye gitti. Bunu kimselere haber vermeden yapmıştı ve sonrasında bizimle olan randevusuna geldi. Normalden daha düşünceli ve moralsiz bir haldeydi. Nedenini sorduğumuzda acısını bizimle paylaştı.

> *Gargano beni tanıdı ama konuşamıyor. Beni selamlıyor ve eliyle bir şeyler demek istiyor. Çok trajik, beni derinden etkiledi. Onu bu şekilde görmek beni kahrediyor. Tüm hayatım boyunca onunla beraber mücadele verdim. Altmış yıldır savaşıyoruz. Ama Gargano çok dayanıklı ve yılmaz birisi. Bu yüzden de onu çok seviyorum. Partizan ve tipik bir militan, aynı Lucia gibi.*

Başkanlığının gizli kahramanlarına dönüşen arkadaşlarına en iyi örnek belki de çiftlik evinin yakınında yaşayan *"El Gordo"* lakaplı Sergio Varela *(Şişman Varela)*. Sergio, Mujica'nın kendisini ziyaret eden kalabalık grupları ağırladığı ocakbaşı restoranın sahibi. Siyasi kariyerinin başından beri Mujica'nın seçim kampanyalarının ortağı, ona lojistik destek veren kişi ve başkanlığında gerçekleştirdiği davetlerin de bir çeşit organizatörü aynı zamanda. İşte bu şekilde Sergio, Mujica için bir değer ve arkadaşlığın somut göstergesi oldu.

Sergio'nun meşhur ocakbaşı restoranından, Chávez, Lula, Rafael Correa, ABD ve Venezuela elçileri, Uruguay'ın önde gelen siyasetçileri ve işadamları, sendika temsilcileri, gazeteciler ve Mujica'nın arkadaşlık zincirindeki daha birçok isim geçmiştir. Sergio tüm bu zamanların anısına Rus hükümeti tarafından Uruguay Başkanı'na hediye edilmiş bir saati muhafaza ediyor. Mujica'nın çevresindeki birçok kişinin sahip olduğu gibi, 'Kara Koyun'un iktidara gelişinin hatıraları olan başka eşyaları ve arşivleri de saklıyor: Saatler, tablolar, havana puroları, bir eyer ta-

kımı ve akla gelebilecek her şey. Mujica hediyeleri kabul ediyor ve insanlarla paylaşıyor. Sadece bitkiler, tohumlar ve doğayla ilgili şeyler kendisinde kalıyor.

Doğa, Mujica'nın hayattaki vazgeçilmezlerinden biridir. Onu neredeyse bir din olarak algılıyor ve hayatla dolmak istediğinde ona sarılıyor. Hayvanlardan ve bitkilerden konuştuğumuzda huzur dolu gözüküyor. Hayat tecrübesi ve engin bilgisini göstererek ışık saçıyor.

Hayatının merkezinde, hayvanlar da büyük bir yer kaplar. Bunların arasında en çok tanınan ise üç ayaklı köpeği Manuela'dır. Manuela adeta onun ihtiyarlık aşkıdır. Öyle ki yurt dışına yaptığı ziyaretlerde eşini telefonla aradığı vakit, ona seslenmek ve onun havlamalarını duymak için, eşinden köpeği ahizeye yaklaştırmasını bile ister.

Manuela'yla ilgili sayısız anekdot var: Manuela arabada, Manuela çiftlik evinde, Manuela parti toplantılarında, Manuela sabah kalktığında... Manuela yakınımızdayken, bir ihtiyacı olup olmadığını anlamak ya da yanlış bir şeyler yapmasına engel olabilmek için Mujica göz ucuyla hep onu gözetler. Bir keresinde Carmelo'daki bir arkadaşının evinde, bir grup köpeğin Manuela'yı kıstırdığını gördüğünde koşarak peşinden gidip, onu kucağına alarak arabaya soktuğuna dahi şahit olmuştuk.

> *Manuela on sekiz yaşında. Paysandú'dan. Bir gece vakti onu buraya getirdiğimizde, henüz küçücük bir şeydi. Zaman geçtikçe bizim için özel bir varlığa dönüştü. Bir gün bana çiftlikte eşlik ettiği sırada 'pati'sini kaybetti. Buna traktörün arkasındaki disk neden oldu. O andan sonra üzerine çok titredik ve evin kraliçesi haline geldi. Yemeğini cumhurbaşkanı yapıyor, hafife alma! Aramızdan ayrılacağı gün çok üzüleceğim, çünkü beraber geçirdiğimiz onca yıl var.*

Kış geceleri, üç dört kere kalkıp sobaya odun atarım. Bunu benden Manuela istiyor. Ve çişi geldiğinde tekrar kalkıp ona kapıyı açıyorum. Sabah kalktığımda pantolon giydiğimi görür görmez benimle çiftlikte gezmeye çıkıyor. Traktör kabininde ya da 'Fusca'da götürüyorum mahalle gezintilerine. Her zaman yanımda tutuyorum.

Manuela çiftlik evinde beraber yaşadığı ondan fazla köpek içinde en favori olanı. Aynı zamanda çiftlik evinde beş kadar kedi ve ona ek olarak tavuk ve horozları da var. Tümü, ortak yaşam alanına sorunsuz bir şekilde yayılmış durumda. Ve hepsi görevini layığıyla yerine getiriyor. Örneğin yatak odasının camına yakın bir yerde uyuyan Claudio adını koydukları bir horoz, ev sahiplerini uyandırmaktan sorumlu.

Mujica'nın kedilere karşı zaafı var. Aslında tüm hayvanlara karşı zaafı var ama kedilere hayranlığı biraz daha fazla. Onların üstün bir zekâları olduğunu düşünüyor ve sadece onları izlemenin bile çok şeyi öğrenmeye yarayacağının garantisini veriyor.

Mujica'nın hayatının kedisi ise Cloromida oldu. Bu dişi kediyle çiftliğin ilk yıllarından beri birlikteler. Ondan bahsetmesine, kendisini ağırladığımız Rodo parkındaki evde Cloromida'ya çok benzeyen bir tekir kedi vesile olmuştu.

Kediyi bacaklarının üstüne alıyor ya da uzaktan hareketlerini gözlemleyip hakkında yorumlar yapıyordu. Bir keresinde bizim bir sakarlığımızdan dolayı kedi ürktü ve Mujica'yı tırmaladı. Küçük bir tırmık olmasına rağmen, kanatmıştı. "İşin külfetleri bunlar" diye karşılık vermişti Mujica, bir yandan kanı temizlerken, "Hayvanları seviyorsan, bu tür sıyrıklara katlanacaksın. Kendi bölgesini savunuyor" diyerek kedi adına mazeret beyan ediyordu.

Ama evden çıktığı sırada kediye yaklaşıp küçük bir fırça atmıştı: "Beni sevmedin mi sen? Neden sevmiyorsun beni? Öyle

görünüyor ki, buraya Manuela'yı getirmek zorunda kalacağım." Daha sonraki hiçbir ziyarette bu olayın benzeri tekrarlanmadı. Barıştılar. Kedilerin dünyasını anlamak için ilk saldırı karşısında pes etmemek gerekiyordu.

Hayran olduğum bir kedim vardı. Artık yaşlıca bir kedi olmuşken, bir köpek onu öldürdü. Bu kedi, tarih yazdı. Çiftlik etrafındaki her şeyi kapıyor ve her türlü sürüngeni kovalıyordu. Kaprisleri de vardı. Bir sıçan avlıyor ve görmemiz için bize getiriyordu. Bir keresinde Lucia'nın mimar bir arkadaşı, köpeğiyle bizi ziyarete gelmişti. Şehirli köpekler olur ya, onlardan. Bizim kedi baktı ki bu çok narin bir şey, adeta üzerinde resim yaparcasına, her tarafını çizdi.

Bir gün karşı evdeki büyükçe bir köpek, yakaladığı şeyleri çalmaya geldi ve onu öldürdü. Çiftlikte yaşadığımız en büyük acılardan birisi oldu bu olay. Hiç unutmuyorum. Üstünden çok zaman geçti, on dört sene kadar. Cloromida gibi başka bir kedi hiç gelmedi. Daha sonra çok kedi oldu ama hiçbiri onun yerini dolduramadı. Lucia hastayken cama zıplar, onu görmek isterdi. Benim için hayvanlar vazgeçilmez. Onları sevmeyi öğrenmek lazım, çünkü onlar bu hayatı paylaştığımız arkadaşlarımız aynı zamanda.

Mujica ağaçlarla ve bitkilerle de çok zaman geçirir. Bitkilerin dünyasıyla alakalı bilimsel kitapları bugün bile okumaya devam eder.

Çiftliğindeki ağaçların çoğunu kendi elleriyle dikmişti. O anları, geçen yılları, gelişimlerini hâlâ anımsıyor. Onları anlatırken, tıpkı eserini göstermeye çalışan bir sanatçı gibi heyecanlanıyor. 'Kara Koyun'un iktidar yolculuğunda, böyle hikâyeler de beliriyor ve kayıtlara geçiyordu.

Mesela, başkanlığı döneminde yaptığı son ziyarette İspanya'dan getirdiği tohumlar ve bitkiler vardı. 'Gernika meşesi'nin köklerinden küçük bir fidanı kâğıda sarıp, bir poşete koymuş ve dönüş yolculuğu sırasında uçakta bu şekilde muhafaza etmişti. Avrupa'nın diğer yerlerinden de tohumlar getirdi. Özellikle, Çin'deyken, onu Pekin Üniversitesi'nde dünyanın en uzun ömürlü ve en uzun boylu ağacı olan 'sekoya' dikmeye davet etmelerini unutamıyor. Mujica'nın yeşille alakalı, buna benzer bir iki anekdotu muhakkak oluyordu.

Ve aynı zamanda müzikle ilgili de... Mujica, bir piyano ve solfej öğretmeni. İyi müzikten anlar ve onu dinlemekten zevk alır. Konserlere gitmeyi ya da evinde ve arabasında müzik dinlemeyi çok sever. Başkan olarak ofisinde İngiliz Aerosmith grubundan, Porto Rikolu Calle on üç grubuna ya da Kübalı Silvio Rodriguez'den İspanyol Joaquin Sabina'ya kadar birçok müzisyeni ağırlamıştır. Sean Penn ya da Glenn Close gibi aktörleri de yine ofisinde kabul etmişti. Onları gururla ağırlıyor ve daha sonra filmlerini izlemeye gidiyordu. Hepsinin onda bir anısı vardı.

Masasının üstünde, müzisyenlere ait tek fotoğraf, Uruguaylı ikili Los Olimeranos'unkiydi. Onlarla bir ömür sürmüş olan bir arkadaşlığı vardı. Mujica'nın başkanlığı teslim aldığı ilk günün sanatsal kısmıyla onlar ilgilenmişlerdi.

> *Uruguay tarihinin bir parçası olmuş bu tiplerle neler neler yaşadık. 60'larda, başına buyruk birer 'tupa'ydı bunlar. Bir keresinde bunları nöbete koymuşlardı ve bunlar da ne yapacaklarını bilmiyorlardı. O zaman gerilla çok kalabalıktı; aramızda çok müzisyen vardı. Bizde ve Komünist Parti'de müzik dolu bir ortam oluyordu hep.*

Mujica'nın evinde bir piyanosu yok ama Cristina Fernandez'in hediye ettiği bir bandoneon var. Haftalar boyunca şef-

katla bandoneona bakmış ve bir gün çalmayı denemeye cesaret etmişti. Sonuç beklediği gibi değildi.

Bandoneon bir Alman icadı ama, canı sıkılmış bir anarşist tarafından icat edilmiş olmalı. Her iki el için, farklı bir dili var ve kapattığında ise başka bir tane daha. Üstelik notalar çok garip bir şekilde dağıtılmış, göremiyorsun. Harikulade bir enstrüman ama çok zor. Bir gün, piyano çalabiliyor olmama da güvenerek, "Ben bunu öğrenirim" dedim. Ama hiç de öyle olmadı! Usta olmak için bir ömür adamalısın. Çok güzel bir tona sahip, tangonun nostaljik sesi gibi.

Tango adeta muazzam bir şiir. Bu derece özenle yapılan bir şey bulmak zor. Mükemmel bir his, aşkın en güzel ifadelerinden birisi. Kırklı yaşlarına geldiğinde tangocu oluyorsun. Seni, o zaman cezbediyor. Nostaljiden zevk alıyorsun ve hatıralar cirit atmaya başlıyor.

Mujica'da özel bir okuma tutkusu da var. Başkanlığı sırasında da, tüm hayatı boyunca olduğu gibi, okumak onun için boş zamanlarının en önemli aktivitesi oldu. Zamanı el verdikçe her şeyi okumaya gayret ediyor. Küçük evinin her köşesinde, her an bir kitaba rastlanılabilir.

Kitabın yerini dolduracak bir şey olduğunu düşünmüyor. "Kâğıt orada duruyor; ne zaman canın çekerse tekrar eline alıyorsun." Değişmekte olan şeyin sadece format olabileceğini, yazının verdiği mesajın baki kaldığını söylüyor aynı zamanda. Kuşaktan kuşağa insanlığı bir arada tutan şey, yazılı olandır...

Evinde kitaplar çok biriktiğinde poşetlere koyup eğitim enstitülerine, mahalle kütüphanelerine, siyasi kulüplere bağışlıyor ya da edebiyata düşkün arkadaşlarına hediye ediyor. Sadece, ilk

olarak gençliğinde okumuş olmasına rağmen, kendisi için vazgeçilmez olan, defalarca okumaktan zevk aldığı kitapları muhafaza ediyor.

"En yararlı kitaplar, seni düşündürmeyi hedefleyen ve ömür boyu unutamadıklarındır. Okumanın rolü de budur: Daha iyi ve yeni hayatların farkına varılmasını sağlamak" diye düşünüyor Mujica.

> *Harika bir dünyada yaşıyoruz ama bunu olması gerektiğince kavrayamıyoruz. Bazen düşünüyorum da insanoğlu hemen yanı başında duran güzelliklerin farkına varamıyor ve geçip gidiyor. Bundan dolayı, insanın gözünü açacak her şey çok önemli ve vazgeçilmezdir. Bu biraz ızdırap da verse, seni daha canlı yapar. Ufkunu ne kadar genişletirsen, karanlığın da o kadar büyüdüğünü görürsün. Bilgin ne kadar artarsa beynini kemiren kurtçuklar da o kadar fazla olur. Hayatın güzelliği de böyledir: Derinlerde yer alır ve çoğu zaman kavranılması güçtür.*

Mujica, başkanlığının son aylarında, varoluşsal meseleler üzerine kafa yorabileceği sakin saatlerin özlemindeydi. Böyle zamanlar yok değildi ama sorun bunların seyrekliğiydi. Ve hayatında bunlardan hangisinin birinci planda yer alması gerektiğini bilmiyordu.

Yorgun ve bıkkın görünüyordu. "Beni yoran bu işler değil, kimi zımbırtılar" diyordu, bazı kişileri kastederek. Gücün kimde olduğuna bağlı olarak tavır değiştiren insan yapısı, onu hayal kırıklığına uğratmıştı. Belki bu tür bir hayal kırıklığı hissetmesi, çocukça görünebilir ama Mujica biraz da böyle biri zaten.

O günlerde, bir çocuk gibi tekrar bisikletine binip doğayla sona ermeyecek bir kucaklaşmayı hayal ediyordu. Anlaşılma-

yanla ya da bilinmeyenle buluşmanın tadını yeniden çıkarmak istiyordu. Daha çok filozof ve daha az başkan olmak istiyordu.

"Son güne kadar idare etmeliyim. Bir kere işin içine girdim ve şimdi cezasını çekmek lazım. Yönetme vazifesi değil ama bazı insanlarla baş etmek beni çürüttü" dediği sırada, iktidarının son üç aylık dönemine giriliyordu.

İçindeki çocukluk tutkusundan bahsediyor ve gururla gençlik dönemlerinden kalma bir bisikleti nasıl tamir ettiğini gösteriyordu. Zihninde bisikletle gidilecek yerleri tasarlıyordu. Başkanlığı sonlanmadan önce bisikletle gitmek için, eviyle başkanlık binası arasındaki mesafeyi hesaplıyordu.

Ve onca gürültüden ve insandan uzak nefes alacağı yeşillikleri, yeniden gözünde canlandırıyordu.

> *Çiftlik evimi dünyalara değişmem. Buradan ancak ölüm çıkar. Ama şimdi başka nereye gitmek istersin dersen, Uruguay'ın içlerine gidip çadırımı kurardım. Uzaklardan bakıp "Sanki orada birisi var" diyeceğiniz bir yeri seçerdim. Doğanın ıssızlığına bayılıyorum.*

11

Kâhin

Düşünmek dahi yorgunluk veriyordu. Her şey yavaş çekim şeklindeymiş gibi ilerliyordu. On beş saatlik bir yolculuk sonrası Montevideo'dan altı saat dilimi ötede, Kuzey Kutbu yakınlarındaki Helsinki'ye vardığımızda, hiç kimsede en basit şeyleri bile anlayacak hal kalmamıştı. Uruguay Devlet Başkanı törenle karşılanmış, uçak içinde ve dışında kendisini tanıyan herkesle fotoğraf çektirdikten sonra, şehir dışında, büyük bir gölün ve ormanlık bir alanın hemen yanında bulunan, tanınmış yabancı misafirlerin ağırlandığı misafirhaneye götürülmüştü.

Varır varmaz, spor pantolonunu ve terliklerini giymişti. Delegasyonun diğer üyeleri ise iple çektikleri dinlenme saatine hazırlanıyorlardı. Ama bir engel vardı: Mujica sohbet etmek istiyordu. Uruguay'dan aynı uçakta geldiği bu kişilerle birlikte yemek yemek ve sonrasında onlara felsefi meseleler hakkındaki düşüncelerini aktarmak istiyordu. Bu denli uzun bir yolculuktan sonra hemen hemen hiç yorgunluk belirtisi göstermemesi doğrusu insanı kıskandırıyordu. Sanki evinde bir akşamüstü, mate içiyormuş gibi rahat ve neşeliydi.

Sohbet seçim ve siyasi durum konularıyla başladı. Ama Mujica bunları konuşmak niyetinde değildi ve masadaki diğer

delegelerin bu konularla ilgili sorularına tek kelimelik yanıtlar veriyordu. O Finlandiya'da, bu örnek ülke'de, gelecek ile alakalı konulardan bahsetmek istiyordu.

Mujica'ya göre günümüz insanı, aşırı sayılacak ölçüde çalışmaya odaklanmış ve ne yazık ki hayatı tam anlamıyla yaşamaktan uzaklaşmıştır. İskandinav ülkeleri ise bu konuda, daha kısa iş saatleri ve ebeveynlerin çocuklarıyla, özellikle çocuklarının ilk yıllarında, daha çok zaman geçirmelerine olanak vermeleri bakımından, diğer ülkelerden farklı özellikler gösteriyor. Bu ülkelerde anne ve babaya verilen doğum izninden, senelik tatil günü sayısına kadar, ev hayatı ve aileye ayrılan zaman daima öncelikli olmuştur.

Ve zaman, mutlu olmak için yeri doldurulmaz unsurlardan birisidir; daha doğrusu Mujica buna inanmaktadır. İnternetteki sosyal ağlar ya da bir televizyon karşısında geçen zaman değildir kastettiği. Çünkü her ne kadar hızla artmakta olsa da bu şekilde geçirilen zaman aslında kayıptır. Asıl gerekli olan ise, günlük en basit şeylere adanan zamandır.

"Gereksiz tüketim ve hayatın bayağılaşmasına karşı yenik düşüyoruz. Eğer gelecek kuşaklara bırakmak için tek bir şey seçme hakkım olsaydı, bunu hakiki hayata daha çok zaman ayırabilmeleri için kullanırdım." Bunlar Mujica'nın o soğuk Finlandiya gecesinin sessizliğinde söylediği sözlerdi.

Helsinki, ormanlar, göller ve bilhassa sessizlikle çevrili, küçük bir kent. Az kişinin yaşadığı sakin mahallelerinden, daha işlek caddelerine kadar yayılan sessizlik içinde, gürültü, neredeyse varlığı hissedilmeyen bir davetsiz misafir gibidir. Ormanların, sesin yankılanmasını önlediği söylense de bunun asıl nedeni, sükûnete sonsuz saygı duyan yöre insanıdır.

Bu şehirde Mujica'ya ilham gelmişti. Başkanlığı dönemin-

deki son yurt dışı gezilerinden biri olan bu ziyarette, az sayıdaki dinleyicisi karşısında "Burada hayata daha çok değer veriyorlar" dedi. Hayatını çalışmaya adayan insanlardan ibaret olduğunu düşündüğü Singapurluları veya kurtuluş ve yüksek bir mertebeye erişmek için intiharı seçen Müslüman ülkelerdeki en radikal insanları birer olumsuz örnek olarak gösterdi. Uzun uçak yolculuğu nedeniyle yorgun ve bitap durumda kendisini dinleyen delegasyon üyelerine rahat bir yaşam sürebilmek için, gerektiği kadar çalışmak ama özellikle her şeyden önce yaşamak gerektiğini söyledi.

Bunu ilk kez duymuyorduk. Bu, onun bıkmadan tekrar ettiği ve çalışmak ile hayattan zevk almak arasındaki orta noktayı aradığı idealist bir bakıştı. Bu hayat felsefesinin, çalışma dışı zamana en çok önem veren ülkelerden biri olan bu ülkede sergilendiğini düşünüyordu. O anda dikkatimizi, Mujica'nın bu fikirlerinden çok, onları ne denli enerjik, etkileyici ve açıklık içinde paylaşıyor olduğu çekiyordu.

Biz konuşmakta bile zorluk çekerken, o sanki bu uzak şehre ışınlanmıştı. 79 yaşında olmasına rağmen etrafına sürekli artan bir hayat enerjisi yayıyordu. Yorgundu. Ama hayatının son döneminde dahi tüm yoğunluğuyla kullanmak istediği berrak bir aklı vardı.

Dönüşte bu konuyu açtığımızda gülümseyerek "Ne kadar dayanıksız çıktınız" dedi ve hayatın son evresinden bahsetmeye başladık. "İyi yaşanmış bir hayat tecrübesi, sana mükemmel bir perspektif sunuyor. Eğer aklın yerindeyse, kırışıklıklar ve kır saçlar, bir çeşit üstünlük hali. Olayları hesapsız görmeye başlıyorsun" diyordu.

Bu eski gerilla ve emektar politikacıyla yaptığımız sohbetlerde bahsi sık sık geçen bir diğer konu ise, 'gelecek' oluyordu.

Finlandiya'dayken ya da şarap içtiğimiz gecelerde, gelecek on yıllardaki süreci hayal ediyordu. Ve aynı zamanda, önümüzdeki yıllarda hayatın, daha zevkli bir yolculuk haline dönmesi için bize önerilerde bulunuyordu.

Genel ya da özel olsun, Mujica'nın gelecek ile ilgili önermeleri her şeyi içerirdi. Anlatının bu aşamasına gelindiğinde, Mujica'nın, konuşmaktan çok büyük zevk aldığı ve aynı zamanda düşüncelerini çekinmeden, yüksek sesle dile getirdiği gayet net olarak görülür. Bu özelliği bazen onu günümüzle ilgili çelişkili görünen ifadelere itse de, gelecek hakkındaki öngörülerinin sonucunu beklemek doğru olacaktır.

Sözcükler günümüz dünyasında çoğalmışsa da içerik açısından aynı şey söylenemez. Dünya, Mujica'nın çok da işe yaramadığını düşündüğü, sanal bir iletişim ağıyla sarıldı. Sosyal ağlar, Mujica'ya göre gerçek bir kültür alışverişinin önünü tıkadığı gibi, anlamsız hareketlerin ve birkaç saatlik yalancı kahramanların ortaya çıkmasına önayak oluyor. Bu bakış açısı, kısmen, geçmişin daha iyi olduğunu vurgulayan ve yaşamakta olduğu dönemde kayıp durumda olan, bir başka çağın adamının vizyonu olarak anlaşılabilir.

Bu görüşümüzü, ona göre ateşleyicisi oldukları 'Arap Baharı' kadar kısa ömürlü gördüğü, Facebook ve Twitter'a bir yığın laf ettiğinde söylemiştik. "Bunun sonu iyi değil. Yapıcı olmaktan daha çok yıkıcılar" dediğinde, aynı şeylerin zamanında televizyon için de söylenildiğini kendisine hatırlatmıştık.

"Hayır, ama ben teknolojiyi reddeden birisi değilim" diyerek, internet çağının olumlu noktalarını anlatmaya başlamıştı. "Bugün Uruguaylı bir kız bir Çinli ile sevgili olabilir ve ona İtalyan marka bir elbise hediye edebilir" diyerek, sınırların kalktığının altını çiziyordu.

Bunu, mesafelerin kısalmasının daha fazla bilgiye ulaşmaktaki pozitif etkisi, olanakların uçsuz bucaksız hale gelmesi ve bilgi ağının, debisini daha fazla yaşam için su üreten bir nehir gibi artırması açılarından bakarak, olumlu bir nokta olarak değerlendiriyor.

Sorun olan bu değil. Gelecek için onu kuşkuya düşüren şey, yönü ve alanı belirsiz bu bilgi akışını kimin düzenleyecek olduğudur. Kaderin bir başka ironisi: Hayatının son evresinde, dünyanın düzeni için endişelenen bir anarşist.

> *Tüm alanlarda sınırlar kalkmıştır. Artık başka bir dünya var ve buna karşılık olarak da ülkeler gittikçe daha kapalı hale geldiler. Ülkeler arasında en temel anlaşmaları konuşmaya başlamalıyız; kimseye ait olmayan ortak bir para birimine sahip olunmalı. İşin özünde, dünyanın nereye doğru gittiğini mükemmel bir şekilde kavrayan ekonomi var. Siyasetçiler iktidara gelebilmek için ergen gibi kavga etmeye devam ederken asıl başkalarının borusu ötmekte. Aklımızı ve düşüncemizi küreselleştirmeliyiz çünkü aksi takdirde gelecek için söyleyebileceğimiz çok az şey kalır.*

Günümüz siyasetçilerinin çağa adapte olma eksikliği Mujica'yı Soğuk Savaş lehinde konuşmaya zorluyordu. Dünya ajandasına yön veren iki güçlü bloğun olduğu o yılları özlediğini söylüyor ve 20. yüzyılın ikinci yarısında ne ABD ne de Sovyetler kendisinin tam desteğini alamamışlarsa da, o dönemde gerçeklerin daha yalın olarak kavranabildiğini hissediyordu.

İki kutuplu bir ortamda yetişmiş bir siyasetçi için farklılıkları idare etmek çok kolay değil. Çeşitlilik olması durumunda, iktidarı yönetme gücü ya azalıyor ya da onu kolaylıkla manipüle eden veya bu güce sahip olduğunu gizleyen kişiler üstünde toplanıyor. Mujica'nın getirdiği yorum bu. Ekonomi politikayı geride

bıraktı. Ve ekonominin gerçek iktidarı, her daim gizemlidir.

Bu yeni realitede hemfikir olanların sayısı az. Aynı zamanda Mujica'ya göre Çin'in dünya devleri arasında bir numaralı yere oturmasının ne anlama geldiğini tam olarak anlayanların sayısı da fazla değil. Herkes bunu er ya da geç gerçekleşecek bir olay olarak görüyor ama getireceği sonuçlar üzerine kimse kafa yormuyor.

-İleriyi, benim olmayacağım zamanları düşünüyorum. Çin'in ilerleyişi artık durdurulamaz ve buna hazırlıklı olmak gerekir. Çinliler, ABD'lilerin ciğerini sökmeye geliyorlar ve ileride o anın gelmesi kaçınılmaz: ABD gözünü buraya çevirmek zorunda kalacak ve bu durumda, Meksika bunun için bir köprü olacak mı bilmiyorum. Umarım öyle olur. Bunu sola söyleyemem, çünkü anlamazlar.

-ABD'yi de anlamıyorlar.

- "Yanki emperyalizmi artık o kadar kötü değil" denilecek bir an bile gelebilir. Özgürlükler, maaş seviyesi, işçi hakları... Yankilerle beraberiz diyebilir insanlar. Bu tip şeyleri verebilirler. Bugün ABD'ye yakın olmayan -ki bu, ABD için bir sorun teşkil etmektedir- Meksika, onlarla aramızda bir köprü ve çözüm ülkesi olabilir. Bu ülke çok ciddi bir şekilde hesaba katılmalı. Ama elbette gelecek her zaman bir muammadır.

Daha net olarak söylemek gerekirse, Mujica, 2050 yılında Çin'in ABD'nin gayrisafi yurt içi hasılasını ikiye katlayacağını ve bunun dünyada önemli değişikliklere sebep olacağını düşünüyor. Çinliler, fiyatların dünya genelinde düşmesine neden oldu ve gün geçtikçe dünyanın dört bir yanında kendilerini daha çok gösterecekler. Mujica böyle düşünüyor ve kendi yaşamından ör-

nek veriyor: "Hipermarketlerde matkap, sudan ucuz. Geçen gün bir tane almaya gittiğimde inanamadım. Birkaç sene önceki fiyatının dörtte biri kadar düşmüş. Bu, Çinliler sayesinde olan bir şey; hepsi Çin malı. Hızına yetişilmez bir fenomen."

Almanya'nın nüfusu senede 300.000 kişi azalıyor ve 2025 yılında neredeyse nüfusunun % 60'ı elli yaş üstü olacak, şeklinde bir örneği Avrupa'da olup biteni anlatmak için vermişti. Ülkeler geliştikçe doğum oranının düşmesi öngörülemeyen bir olgu.

Planlama eksikliği, aşırı tüketim, azalan doğal kaynaklar ve gıda sıkıntısı, gelecekle ilgili sorunların üzerinde derinlemesine durmadan günü kurtarmaya odaklı bir yüzeysellik, Mujica'nın başkanlığı süresince yaptığı konuşmaların ana temasını oluşturdu. En çok hatırlanan konuşmasını Rio de Janeiro'da yapmıştı. Ama orada bizim ağzından her daim duyduğumuz bir konuyu tekrarlamıştı: Dünya yanlış bir istikamete girdi ve bunun farkında bile değil.

Konuşması artık milyonlarca televizyon izleyicisine ulaştığında, "Benim Rio konuşmamla insanlar heyecanlandılar ama orada söylediklerim özünde trajik şeylerdi" diye yakınmıştı. Yok olmakta olan bir dünyadan bahsetti; düşünmek için bir saniye dahi ara vermeyen, en gereksiz şeyleri çoğaltan ve en önemli şeylere daha az değer veren bir dünyadan. Önemli konuları tartışmaya açmayan dünya politikasına bir eleştiriydi bu. Ve Mujica tarzında yapılmıştı.

"Trajik fakat çözüm yolunu göstermeyen bir konuşma" diye eleştirmiştik. Sorunu duyurmuş ama çözüm yolunu göstermemişti. "Bir çıkış yolu göstermedim, çünkü bir çıkış yolum yok" diye cevaplamış olmasına karşın, Mujica, yeni bir rota edinmek için bazı fikirler geliştirmişti.

Bunun için bir mantalite değişikliği ve esas sorunu dillendire-

cek bir konuşma gerekli. Bunun için geleceği okuyabilen ve aşırı nüfuslu, değişken, kıt kaynaklı bir dünyaya yeni nesilleri hazırlayabilecek bir eğitim gerekli. Bunun için bir ideolojik deprem gerekli. Mujica'ya göre gereklilikten dolayı yapılan hiçbir şey yok. Tam tersine, bugünkü dünya, "zenginliklerin birikimidir ve biz onu sonrasında onaramayacağımız kadar mahvediyoruz."

"Makul bir sadelik içinde yaşanılabilir ve bu hepimize yeter de artar" diyor Mujica. Çölün ortasında ot görmüşe benzeyen 'Kara Koyun'un o masum saflığına bir kez daha şahit oluyoruz. Bu onun her fırsatta içinde taşıdığı ve konuşmalarında hep örneklerle taçlandırdığı bir ütopyadır.

Mujica'ya göre yokluk, her gün cep telefonlarını değiştirmenin ya da bir seneden az ömrü olan elektrikli ev aletlerine ihtiyaç duymanın gereksiz olduğunu, orta vadede insanların anlamasına yol açacak. "Bir ampul yüz sene ışık verebiliyorsa, her şey daha uzun ömürlü yapılabilir" diye düşünüyor. "Bu, mağaraya geri dönmek değil, kazancına birazcık olsun makul bir anlam katmaktır."

Bilgi, araştırma ve iletişimin kitlesel boyutta arttığı bir gerçek. Ama eksik olan, tüm bunlara 'olumlu bir yön verebilecek düşünen beyinlerin' yönetimi.

> *İnsanlığın, hiçbir ülkenin bu konuyla ilgilenmediği ve şu anda mevcut olmayan, bir küresel yönetişime ihtiyacı var. Deniz seviyesindeki yükselme ve Pasifik'te adalar oluşturan plastik atıklar ile ilgili sorunlarla hiçbir ülke ilgilenmiyor. Toplum ile politika arasında yaşanan boşanma, büyük bir stratejik problem. Hiçbir yere varılamaz bununla. Sonra, 'kurtarıcı adam'lar, 'outsiders' tipler ortaya çıkıyor. Sizin seçtiğiniz politikacılar başa geliyor ama sonra sadece yer aldıkları partilerin taleplerine karşı-*

lık veriyorlar. Tarihteki 'negatif yönden büyük' liderler bu şekilde ortaya çıktı. Sağ, her zaman ahlakçı konuşmasıyla geliyor ama sonrasında iktidarı ele geçirip ortalıktaki her şeyi silip süpürüyor.

Latin Amerika'da kutsallaştırılmış figürlere rastlanılsa da Mujica bunların geleceği karartan "kurtarıcı adam" olmadığını düşünüyor. Kıtanın, bu tip olumsuz liderlere karşı set görevi üstlendiğini düşünüyor. Ülkeler her ne kadar birbirlerinden uzak gözükse de aralarında yumuşatıcı sembolik bir bağ var. Yaşlı Avrupa'da olduğu gibi sınırların kalktığı bir modele doğru bir evrim var. Eksik olan, bu kıtanın ortak tarihinin yüzyıllara dayanan bir boyutunun olmaması ama Mujica geleceğin bu çerçevede şekilleneceğine inanıyor.

Tüm Latin Amerika'yı birleştirmek için karşımızdaki başlıca engel 'paulist burjuvazi'dir.[29] *Sadece Brezilyalı olanı düşünüyorlar ama asıl hedefi tüm Amerika olarak görmeliler. Şimdi MERCOSUR'un diğer ülkelere doğru yayılmasıyla tüm Latin Amerika'yı birleştirmeyi hedefliyoruz. Daha ortak bir şeye doğru yol almanın gerekli olduğuna dair bir bilinç oluşuyor artık ama güçlü ülkelerin bir adım atmaları gerekiyor. Bu ileride gerçekleşecek.*

Mujica kıtayı ezbere biliyor. Kıtayı oluşturan tüm ülkelere birden fazla ziyarette bulundu. Farklılıkları geride bırakan bir duygunun varlığını ve bulunulan yere aidiyet bağının ise oldukça kök saldığını, Meksika'dan başlayıp, Ateş Toprakları'na[30] varıncaya kadar gözlemledi.

29 Brezilya'da Sao Paulo kökenli, çok güçlü finans kapitale sahip, tutucu burjuva kesim için kullanılan bir terim. (ç.n.)

30 Latin Amerika'nın en güney ucunda bulunan ve hem Şili hem de Arjantin'e ait adalardan oluşan takımada. (ç.n.)

Olumlu bir örnek olarak her türlü etnik ve dinî grubun birbiri içine karıştığı ve sorunsuz bir birliktelikle yaşadığı Brezilya'yı gösteriyor: Yerliler, zenciler, mavi gözlü melezler, Asyalılar, Kuzey Avrupalılar; Brezilya'da yok yok. Ve toplum müthiş bir bütünleşme içinde yaşıyor. Erkekler ve kadınlar arasında olduğu gibi.

Meksika ise tam tersi, Mujica için olumsuz bir örnek olarak ortaya çıkıyor. Bu ülkenin Latin Amerika için ne ifade ettiğini biliyor ve Meksikalılara büyük bir saygı besliyor. Ama aynı zamanda çağa ayak uydurması gerektiğini düşünüyor ve Meksika'yı Brezilya'ya göre daha bölünmüş ve daha erkek egemen bir yer olarak görüyor. Meksika'da bir dönemin kalıntılarından olan bir kültür sorununu algılıyor ve daha büyük çapta bir entegrasyon için bunun aşılması gerektiğini düşünüyor.

> *Guadalajara'da, Zapata'nın da eskiden kaldığı söylenen bir evde bulundum. Erkekler bir tarafta kadınlar diğer taraftaydı. Evlatlarına eşlerinden daha iyi davranıyorlardı. Tarih öncesi bir şey gibiydi. Korkunç bir maço yapı; aklın almaz. Meksikalılara büyük bir sempati besliyorum. Hatta onları konuşurken duyunca hepsi birer Cantinflas*[31] *gibi geliyor bana. Çok hoşlar. Ama bu derece maçoluk sana saç baş yolduruyor. Daha da bitmedi! Amerika'nın diğer bölgelerinde de ırkçılık görülüyor ve And Dağları bölgesinde beyazlar ile melez yerliler arasında büyük bir kopukluk var; dehşet verici bir şey. Bizzat yerliler tarafından korunmaya yönelik olarak büyük bir ayrımcılık uygulanıyor. Bu anlaşılabilir bir şey; orada asırlar boyunca bir boyun eğdirme politikası vardı.*

Bu söylemleriyle birlikte, Mujica aynı zamanda iktidarı sırasında ortak menfaatler temelinde ve Arjantin'in üstünlüğüne

31 Meksikalı bir aktör ve komedyen. (ç.n.)

karşı bir pozisyonda olmak üzere yakın ülkelerle daha sıkı bir bağ kurmak amacıyla girişimlerde de bulundu. Rocha Eyaleti'ndeki derin deniz limanı projesinin temelinde bu fikir yatıyordu.

İktidardan ayrılırken, yakın bir gelecekte Atlantik Okyanusu'nda, Uruguay'a ve aynı zamanda Paraguay, Bolivya ve Güney Brezilya'ya da ait bir bağlantı noktası olması düşüncesiyle bu yeni liman projesinin başlatılmasına elverişli yol haritası da bırakıyordu.

Bunun çok basit bir açıklaması var: Buenos Aires hegemonyasına karşı Uruguay'dan başlayarak bir karşı güç oluşturmak ve daha sonra diğer ülkeleri davet etmek. Çünkü bu konu entegrasyon komisyonlarında görüşülse de başarısız olmaya mahkumdu. "Ortak bir şeyler yapmak istiyordum ama bunun imkânsız olduğunun farkına vardım. Bir onu, bir bunu tartışarak bir yere gelemiyoruz. Kafayı bunlarla yiyemem. Yeter artık; en iyisi biz kendimiz ne gerekiyorsa yapalım" diyordu iktidarının son döneminde.

Projenin tamamlanma süresini otuz ya da kırk sene olarak hesaplıyordu. Açılışını kendisinin yapamayacağını bildiği gibi, tam tamına işler durumda da göremeyeceğini biliyordu. Ama bu, 'ileri siyaset'ten ne anladığını açıklamak için sık sık verdiği bir örnekti.

"Bazı kararları, bir sonraki seçimlerde ne olacağını düşünmeden, çok daha öteye bakarak almak gerekir" argümanıyla, Uruguay'ın bölgedeki birleştirici rolünü bu şekilde sağlamayı planlıyordu.

Aynı zamanda liman, yıllar sonra etkinliğini arttırdığında Arjantin'in de limandan yararlanan ülkeler arasına katılacağını düşünüyordu. Uruguay'ın bölgede merkezî bir konumda bulunmasının öneminden bahsediyor ve geleceğin 'büyük gemiler'de

olduğunu tahmin ediyordu. Ticaret ve ekonominin politik meseleleri aşarak birleştirici olduğu değerlendirmesinde bulunuyordu. Ve özellikle Arjantin ile olan ilişkilerde somut olayların çok daha önemli olduğunu ve Arjantin'in ancak dışarıda kaldığını gördüğü zaman projeye dahil olacağını düşünüyor.

Bölgesel bir limanın açılması ve Arjantinlilerin Uruguay vatandaşı olabilmelerine kolaylık tanınması, Mujica'nın, kıtanın en önemli ülkelerinden biri olan Arjantin'i gerçek bir entegrasyona teşvik etmek için aklına gelen önlemlerdi.

İşaret edilen bu yolun doğru istikamet olup olmadığını bize bir kez daha zaman gösterecek. Mujica başkanlık döneminde entegrasyonu sağlanmış bir gelecek hayal ediyordu. Zihninde böyle bir geleceği inşa ediyor, sonra onu açıklıyor, anlatıyor ve onun lehinde sözcükler ve gerekçelerle altını dolduruyordu.

Yakın bir gelecekte, Uruguay'da petrol olduğunun keşfedileceğini ve bunun ülke ekonomisinde önemli bir değişim sağlayacağını tahmin ediyordu. Uruguay'ın kendi petrolünü kontrol etmesi konusu onu biraz endişelendiriyor ve bu konuda İskandinav Ülkeleri'ni model olarak gösteriyordu. Aynı örneği madenler ve su için de veriyordu.

Doğal kaynaklara olan özel hassasiyetini bir kez daha gösteriyordu. Her şeyden önce toprak geliyordu ama aynı zamanda su, madenler, yer altı enerji kaynakları ve diğer temel maddelerin yokluk içindeki bir gelecekte kullanmak üzere şart olduğunun altını çiziyordu. Başkan, Uruguay için gelecekteki kalkınma ve kendi başına ayakta durabilmenin reçetesini bunlarla yazıyordu.

Toprakla ilgili, az da olsa önemli savaşlar verdiğini ve bunları kazandığını düşünüyordu. Katkısının işe yaradığını ve çabasının boşa olmadığını görmek hoşuna gidiyordu.

Azar azar devlet mülkündeki toprakları alıyoruz ve

bunları bağımsız birer grup, birer koloni haline getiriyoruz. Quebrada de los Cuervos[32] *yakınlarında ve Artigas eyaletinde yaptık mesela. Yıllarını alıyor. Ve bunun için devlet başkanının ve savunma bakanının bir 'tupa' olmaları gerekiyormuş. Kolonizasyon Enstitüsü bu yıllarda her zamankinden daha fazla büyüdü. Dünyayı az zamanda değiştiremezsin ama mesela şu anda nehir kıyısında daha iyi bir yaşam sürebilen insanlar var. Bu tür şeyler için uğraş vermeliyiz, çünkü bunu başarabiliriz.*

Olayların sonunda geldiği yenilgi noktasını kabullenmek de Mujica'nın bir özelliğidir. Beklenti çıtasını, çoğu zaman en yüksekte tutmasından dolayı bazen hayal kırıklığı kaçınılmaz olurdu. Zamanında gerçekleştirdiği, kısa vadeli bazı icraatları onu teselli ederken, imkânsız görünenler üzerinde düşünmeye devam etme gereksinimi duyardı.

Bazen dile getirdiği fikirler, sanki bir devlet başkanından çok, gerçekleri çok iyi okuyabilen birisi tarafından yapılmış olduğu hissi veriyordu. İşte burada da 'Kara Koyun'un tipik bir karakteri daha devreye giriyordu. Bu farklılığı onun devlet adamlığındaki esnek yapısından ileri geliyordu.

Belki de bu yüzden, özellikle etrafında sorumluk gerektiren görevlerde bulunan kişileri, yetişmekte olan yeni politikacıları gözlemliyor ve değişim için gerekli kişilerin olmaması onu endişelendiriyordu. Kendi partilileri arasında, hayatında en belirleyici kişilerden birisi olmuş ve aynı değerleri paylaşmış olduğu eski gerilla arkadaşının oğlu Raúl Sendic'ten çok yüksek beklentileri vardı. "Babadan çok şey almış; hınzırlık, akıl, cesaret" diyor ve ikna olmuş bir şekilde onun başkanlığa kadar yükselebileceğini düşünüyordu. Bu, o zaman için de biraz iddialı bir tahmindi ancak Mujica daha

32 Uruguay Ulusal Koruma Sistemleri (SNAP) tarafından korunmaya alınan doğal sit alanı. İçinde çok sayıda balık, kuş ve ağaç türünü barındırır. (ç.n.)

sonra Sendic'te mücadele azminin olmadığını söylemişti.

Mujica'ya yerine kimin geçeceğini sorduğumuzda cevaben kullandığı başlıca cümle "Yiğit er meydanında belli olur"du. Mujica aynı zamanda bir inşaat işçisi olan Oscar Andrade'de ve boyacı Oscar de los Santos'ta önemli bir potansiyel görüyordu. Her iki isim de yıllarca sendika yöneticiliği yapmış ve politikanın içinde yer almışlardır.

Mujica yeni adayları belirlerken de geçmişinden yararlanıyordu. Akademik formasyonu olmayan, siyasete militanlıktan gelmiş, yasalar üzerinde uzmanlaşmamış ve ne ceket giyen ne de kravat takan kişileri tercih ediyordu. Bir çeşit *Kara Koyun* modeli oturtmak peşindeydi. Ne var ki, onun kişiliğine yakın ikinci birinin gelmesi oldukça zordur.

Hiç kimseyi ismen seçmek istemiyor çünkü bunun ters sonuç verebileceğini düşünüyordu. Herkes, aynı onun yaptığı gibi, kendi yolunu kendisi çizmeliydi. Ayrıca Mujica'nın başkan olması dahi, CV'sini yetersiz bulup kendine güvenmeyenlere başlı başına bir örnek niteliğindeydi.

Mujica aynı zamanda iktidarda olan parti sembolünün değişeceğini biliyor ve ayrıca bunu umuyordu. Kuşkusuz sağ, tekrar iktidara gelecekti. Başkanlık koltuğuna oturma sırasının hayatı boyunca bunun için hazırlanmış, farklı tabakadan birisine yakın zamanda geleceğini tahmin ediyordu.

Aklına gelen ilk isim, seçimlerdeki rakibinin oğlu ve Herrera'nın torununun çocuğu olan Luis Lacalle Pou idi. Mujica'ya göre, geçen birkaç senelik aradan sonra, bilindik soyadları iktidarda tekrar belirecekti ve bunun da bu şekilde olmasında bir sakınca yoktu. Onun için önemli olan, iktidarda bir rotasyon olmasıydı.

Mujica seçim kampanyasında yer aldı ve senatör seçildi; ha-

yatı haline gelmiş olan şeyi bırakmak kolay değildi. "Ben bırakıp gidersem, ölürüm" diyor ama aynı zamanda da başkanlığın sadece bir dönem yapılması gerektiğini savunup yeniden seçilmeye her halükârda karşı çıkıyordu. "İktidara âşık olmamalıyız, çünkü bu tehlikelidir" diyordu.

Başkan olarak geçirdiği son yıllarda, insanoğlunun geleceği konusuna da konuşmalarında sık sık değiniyordu. İktidarın tepesinden sosyal yapıyı gözlemlemek, alternatif sistem olarak öz yönetimleri canlandırmanın ne kadar önemli olduğunu görmeyi sağlıyordu.

-Son senelerde özellikle vurgulamanıza rağmen, öz yönetim modelinde olan şirket sayısı az.

-Evet, ama isteyen için öz yönetim modeli orada duruyor. Ve olumlu bir model. Zihniyeti değiştiriyor. Cam endüstrisinde, yılbaşı ikramiyesi almama kararı verdiler; bir sorun olmadı. Ekipmana yatırım yaptılar ve yılbaşı ikramiyesi sonradan karşılandı. En sonunda çift ikramiye aldılar.

-Yani işçiler işveren gibi risk alıyorlar.

-Evet aynı zamanda kazancı da alabiliyorlar. Bu, kendini yönetmektir. Gücü doğrudan eline almak ve sorumluluğu hissetmeleri için işçileri de buna dahil etmektir.

-Herkes için kolay olmasa gerek.

-Evet ama her yerde bu tür süreçleri organize edebilecek insanlar var. Ekonomik kriz patlak verdiğinde, amacı işi devam ettirmek olduğu için şirket maaşları düşürmeye hazırlanır. Kapitalist ise bunu yapamaz. Şirketi kapatır, iflas çeker ve ardına bakmadan gider. İşte asıl mesele burada; bu model ile zengin olmak değil, iş istikrarı amaçlanır.

Bu, hayatına devam etmek için işine sahip çıkmaktır ve büyük bir iddiadır.

-Geniş Cephe'den bile bu konuda sana çok destek gelmedi.

- Evet. Pazar gününü Pluma'dan[33] *sendika yöneticileriyle bu konuyu tartışmakla geçirdim. Karşımızda net bir örnek var. Bu yüzden Kalkınma Fonu'nu oluşturduk. Ama bu konuda çok destek almadığım apaçık. Danilo, bugün bile bunun karşısında duruyor. Umarım benden sonra da bu devam eder.*

Bir sohbet esnasında, Mujica'ya çoğu insanın risk ve kazancı istikrara tercih ettiğini söylemiştik. Sosyal varlık olarak değil, bireysel hareket edildiğinden bahisle bu konuyu sohbetimize dahil etmiştik. İnsan tabiatından konuşmak Mujica'nın her zaman zevk aldığı bir iş olmuştur.

Sohbet insan evrimi ve türünün son bulmasına benzer bir şeyle alakalı bir teoriye yönelmişti. Geleceği anlayabilme ihtiyacı ve belirsizlik ıztırabım biraz olsun dindirmek için, teorik dayanağı pek olmayan, sezgilere dayalı felsefi bir doğaçlama diyebiliriz.

"Tüm bu olup bitenlere bakıldığında, insanoğlu evriminin sonuna gelmiş görünüyor. Şüphelerim bu yönde" dediğinde, bu radikal fikri biraz daha gerekçelendirmesini istemiştik. Bunun üzerine Mujica "Sanırım elimizden kaçırdığımız ve biyolojik olarak bizi alt edecek bir şey var. Bu şekilde insanoğlunun dönüştüğü şey, bizi aştı ve yıkıma doğru gidiyoruz" demişti.

Mujica insanoğlunun kendi sonunu hazırladığını dile getirdi. İnsanlığın bir çeşit uçuruma doğru gittiğini ve hangi tarafa yürümekte olduğunu bile idrak edecek kapasitede olmadığını düşünüyor.

33 Daha sonra kapanan havayolu şirketi. (ç.n.)

İnsanoğlunun karakteristik bir özelliği de, yaşam alanının bir fatihi olmasıdır. Afrika'dan çıkıp, dünyayı fethetmiştir. Bu, doğamızda yer alan ve vazgeçme gibi bir seçeneğimizin olmadığı bir yönümüz. Ama kapitalist kültürde ilerleme, bireysel olmuştur. Avcumuzdakini çoğaltma dürtüsü, içimizdeki bencil yönü alevlendirmiştir. İlk insanlar, grup halinde, kabile hayatı yaşardı. Ama yerleşik değillerdi. Gerektiğinde kabile olarak, diğer kabilenin ciğerini söküyorlardı. Ama kapitalizm bireycidir ve bütün olarak düşünmeyi engeller. Konunun esası budur.

Şimdi de insanlık bir tür olarak, bir bütün halinde hareket etmeli. Siyasette neredeyse kimsenin görmediği sorun bu. İnsanlığı bu sefaletten çıkarmalı, okyanusları ve çölleri kontrol altına almalıyız ve daha sonra galakside ilerlemeliyiz. Çünkü bu galakside kesinlikle tek başımızayız.

Bu, tek bir bireyin değil insanlığın bir vazifesi olmalıdır. Mesele bireyselliği aşabilmekte. Eğer bunu beceremezsek, kurduğumuz medeniyet bizim sonumuzu getirecek. Kaynakların olmamasından değil. Kaynaklar sınırsız, çünkü enerji sınırsız. Evrenin derinliğinde küçük pireler kadar yer işgal ediyoruz. İnsanlık, bir bütün halinde çalışmalı ve doğal kaynakları korumak için bilim üzerinde yoğunlaşmalıdır. Bunu yapmıyoruz. Türümüzün sonunu getirecek şey bu olabilir. Doğa haşmetini gösterdi. Dinozorların sonunu getirdiyse bizim sonumuzu neden getirmesin ki?

Yaşlandığından beri, özellikle son senelerini yaşayan bazı insanlardaki bilgeliğin altını çiziyordu. Sözlerinin doğruluğunu vurgulamak için Homeros'un İlyada'sına atıfta bulunuyordu: "Tekrar okursan, Truva'ya girdiklerinde en çok ilgi çeken konuş-

manın Nestor'a ait olduğunu göreceksin. En güçlü ve en çok askeri olan kral değil ama en yaşlı asker. Ve dolayısıyla en bilgesi."

İnsanlığın, yaşlıları, daha üst bir seviyede, daha çok dinlemesi gerektiğini savunuyordu. Argüman olarak yine 'doğa'ya başvuruyordu: "İnanılmaz bir şey. Zamana göre, ihtiyacın olanı sana veriyor. Gençken sana güç, kuvvet veriyor ama aynı zamanda da çılgınlık. Yaşlandığında daha güçsüz hale geliyorsun ama çok daha ilerisini görebiliyorsun."

'Yaşlı dehalar'a topluma faydalı olabilmeleri için fırsat vermek, Mujica'nın zihnini işgal eden bir takıntı haline geliyordu. Yaşlılığı saygın bir kurum olarak gören Asyalıları örnek gösteriyordu. Bu sermayeyi kullanmak, sonsuz tecrübeleri dinlemeye zaman ayırmak ve bilgileri yeni kuşaklara aktarabilmek. Mujica'nın geleceğe bırakmak istediği mirasa bunlar da dahildi.

> *Yaşlı insanlar gençlere, bilgilerini, deneyimlerini aktarmaktan muazzam bir keyif alırlar. Bir çeşit hayata devam etme içgüdüsü gibi. Hayallerini, iç dünyasında olanları onlara aktarmak isterler. İnsan denilen yaratığın varabileceği nokta akıl almazdır. Ve senden geriye bir şeyler kalsın. Hep böyle düşünülmeli.*

Mujica aynı zamanda başkanlık sonrası zamanını nasıl organize edeceğini düşünüyordu. "79 yaşıma vardığımda, başkanlık kuşağını teslim edeceğim zaman, çoğu insan, kimseye zararı dokunmayan sevimli bir ihtiyar olduğumu düşünecek. Böyle düşünmek insanlığın yapısında var. Asıl mesele, senin buna inanman ya da inanmaman" diyerek başkanlığı devretmesinden bir sene önce, bunların olacağını bize söylemişti.

Yurt dışında Uruguay'ın eski başkanı olarak konferans vermesi için çoktan binlerce dolarlık teklifler almıştı. İktidarın tüm

evrelerinden geçmişti ve bu durum, iktidarın onun gözündeki önemini azaltmıştı. Düşüncelerinde hatalı olabileceğini ama ardında bırakacağı mirasın ne denli sağlam olduğunu anlamıştı. Hiç kimse için vazgeçilmez birisi olmadığını hissedebiliyordu artık.

Ama yaşama hevesinin son hızla devam ettiğini vurguluyordu:

> *Belki yanılmış olabilirim ama hayallerim hep vardı ve var olacak. Stratejim olmadığını söyleyemezler. Boktan olabilir ama bir stratejim var. Ve hayal kurmak için hâlâ yeterli gücüm var.*

12

Efsane

Mujica, ölüm ile büyüdü. Gençliğinden beri, fark edilmemesi imkânsız, çok karanlık bir gölge misali. Ölümden sanki sıradaki bir fasılmış gibi bahsediyor. Üzülmeden, korkmadan ve kabullenerek. Daha çocukken, babasının zamansız kaybı ile tanıdı ölümü; gençliğinde yanı başında vurulup düşen yoldaşları ile kendi kalbinde duyumsadı ölümün nefesini ve yaşlılığında günlük yaşamının doğal bir parçası haline getirdi. Uykularının kaçmasına sebep olmadan, geleceği vakti seçmeyi de arzulamadan bekliyor ölümü. Bunun son olacağına tereddütsüz inanmakla beraber sadece her şeyin son bulacağını yeni bir fasıl olarak görüyor.

"45 yıl önce, ölümü de göze alıp, kemerime bir revolver takıp çıktım yola. Dolayısıyla bunlar benim için fasa fiso. Ölümden hiç korkmadım ki şimdi korkayım" demişti bize, ofisinde başkan olarak geçirdiği son kış mevsiminde. Mujica, seçim kampanyasına müdahil olmakla, Uruguay'da ve yurt dışında keskin dili yüzünden düşmanlar yaratmakla ve başkanlık görevinde kendine dikkat etmemekle eleştiriliyordu. Kendine dikkat etmediği yönündeki eleştiriler onu çok etkilemezdi. Çünkü ömrünün son kırk yılının onun için bir hediye olduğunu düşünüyordu.

İçini döktüğü bu 'fasa fiso' ölüm mevzundan sonra ayağa

kalktı ve kendisine Çin hükümetinin hediyesi olan sarı renkli devasa boyuttaki seramik vazonun önünde durup elini içine daldırıverdi. Eli o kadar derine uzanıyordu ki dışarıda sadece omzu kalmıştı. Saksıdan çıkartacağı şey o an için büyük bir muammaydı. Mujica'dan, özellikle böylesi iç gözlem anlarında, her türlü sürpriz beklenebilirdi. Kendisinde anısı olan bir eşya, fotoğraf ya da benzer herhangi bir şey olabilirdi aradığı.

Sonunda, saklamaya değer bulduğu şeyin manevi değil de daha çok günlük hayata dair bir önem teşkil ettiğini gördük: Sigaralar ve çakmak. Konjonktürel meseleler hakkında konuştuğumuz esnada iki sigara içti ve sonra hazinesini tekrar yerine sakladı. Bu gizlilik, Uruguay'da kamu alanlarında uygulanan ve dolayısıyla onun ofisini de etkileyen sigara yasağından kaynaklanmıyordu. Biraz daha ağır bir problem vardı ortada, zira onun sigara içmesine özellikle izin verilmiyordu. Ne eşi, ne dostları ne de doktorlar onu rahat bırakıyordu bu konuda. Bu yüzden sigara da gizlice kullanılanlar arasına girmişti, tıpkı alkol ve bazı sakıncalı yemekler gibi. Bir başkan olarak kendisine daha çok dikkat etmesi gerektiği düşüncesi ona anlamsız geliyordu.

Dışişleri Bakanı Luis Almargo ve yardımcısı Luis Port ona 'ölümsüz' lakabını takmışlardı. Aralarındaki konuşmalarda, Mujica'yı bu isimle anıyorlardı. Halbuki bu, onun belki de en son arzulayacağı bir şeydi. Gençliğinden beri yaptığı seçimlerde hep 'ölüm' de vardı. Tercihleri bilinçliydi; savaşın risklerinin farkındaydı. Hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı.

Başkan olmasına rağmen, kimlik ve benzeri gerekli tüm belgelerini, bir miktar parayı ve gerekli telefon numaraları ile üzerinde bazı karalanmış notlar olan, katlanmış birkaç kâğıdı hep yanında bulunduruyordu. "Kaçak olduğum gerillalık döneminden kalma bir alışkanlık" demişti bize. O zamanlar, 'onlar'dan en kısa sürede kurtulmasını sağlayabilecek her şeyi hazır halde

üstünde taşıyordu. Evraklar, telefon numaraları ve elbette korunma amaçlı olarak 'bir şeycik' daha ki bunu bize gülümseyerek ve eliyle bir revolver hareketi yaparak tarif etmişti.

Sohbetlerimizde konu pek çok defa 'ölüm' olmuştu. İlk başlarda, onun tepkisini ölçmek için konuyu biz açıyorduk. Sakinliği ve konuya aşina olduğunu belli eden tarzı dikkatimizi çekiyordu. Bu konuya zaman ayırıyor ve çoğu insan için tatsız görünen bu konunun derinine inerek konuşmaktan rahatsız olmuyordu.

Sonraları konuyu daha çok o açtı. Ofisinde, sokakta, herhangi bir halka açık etkinlikte, kısa süre öncesinde devlet başkanına dönüşmüş olan bu 'sürüdeki Kara Koyun'un esprileri yayılıyordu. Kendisini bir kiracı olarak hissettiği bu alana değinmek belli bir dereceye kadar hoşuna dahi gidiyordu. Gerillalık döneminde vücuduna isabet eden kurşunları ve bazen de atlattığı ağır hastalıkları anlatıyordu zaman zaman.

> *Kimse ölümden hoşlanmaz ama bir zaman sonra, er ya da geç geleceğini de bilirsin. Ve lütfen! Ölüm karşısında tireyerek durma. Onu doğadaki böcekler gibi kabullen. Dünya dönmeyi sürdürecek, hiçbir şey olmayacak. Ve bu boş korkundan da geriye bir şey kalmayacak. Bu konuda biraz daha yalın olmak gerekir. Elbet kutlanacak bir şey yok. Niyetim ölüme methiye düzmek de değil ama ölüm az ötemizde duruyor ve onunla birlikte yaşamayı bilmemiz gerekiyor.*

Başkalarının ölümü belki de bu yüzden onu çok etkilemiyordu. Hüzün ona uğradığında, biraz omuz silkiyor, çaresizce iç çekiyor ve ardından bir gözlemciye dönüşüyordu. Akrabalarının ve en yakın arkadaşlarının cenazelerinden başlayıp, Hugo Chávez'inkine varana kadar, onu pek çok kereler bu şekilde gördük.

Chávez'i, ölümünden önce bir kez daha görmek istiyordu. Ziyaret edip, acılarını dindirme hevesi kursağında kaldı. Öleceğini daha önceden de tahmin edebiliyordu halbuki. Aynı zamanda bir onkoloji uzmanı da olan Tabaré Vázquez, Mujica'ya Chávez'in yakalandığı bu hastalıktan kurtulamayacağı uyarısında bulunmuştu.

Chávez için oldukça uzun süren bir cenaze töreni düzenlenmişti ve tabutun yakınında en çok görüntülenen devlet başkanlarından biri de Mujica idi. Mujica'nın ağladığı, tabuta sarıldığı, arkadaşı için dua ettiği rivayet edildi. Hepsi gerçek dışıydı.

> *Chávez'in tabutunun yanına gitmedim. Gerçekle alakasız bir senaryo uydurmuşlar. Tabutun karşısına geçtiğimde Maduro orada değildi. Sadece iki gözü iki çeşme ağlayan bir subay vardı.*
>
> *Ben aslında duygusal biriyim ama cesetler bende herhangi bir his uyandırmıyor. Çok sakindim; aslında daha çok bir izleyici gibi davrandım. Gayet soğukkanlı... Yalnız oradaki insanların Katolik inancına ait tavırları beni etkiledi. Pek çoğu, özellikle de kadınlar istavroz çıkarıyorlardı. Diğer yandan, topuk sesleri yankılanıyor ve eller göğüslere gidiyordu.*

Mujica'ya kendini en kötü hissettirense, uzun sürecek hastalıkların pençesine düşen ve ızdıraplarının ancak ölüm ile son bulacağını bilen kişilerdir. Bu, aynı zamanda onun başlıca korkusudur: Solunum sisteminin değil de zihinsel ve fiziksel yetilerin yitirildiği bir noktaya gelmek.

Bu, pek çok defa en yakınlarının da başına gelmişti: Bitap haldelerken hastanede ziyaret ettiği siyaset arkadaşlarından, ömrünün büyük bir kısmını şizofren olarak yaşamış ve son dö-

nemlerinde başkalarının yardımına bağımlı kalan kız kardeşine varana dek.

Trajik olan, derdini anlatamamak ve dış dünya ile bağlantını sağlayan köprüyü muhafaza etmeye çalışırken, aslında elinde kalanın üzerinde tek bir adım bile atamayacağın bir urgandan ibaret olduğunu fark etmektir. "Hayat bu tür durumlarda çok zalim" diye tekrarlıyordu. "Olmayacağını umut ediyorum ama, belki benim de başıma gelebilir. Umarım, bana daha merhametli bir ölüm uğrar. Gerçekten de istediğim bu. Yaşam bazen öyle bir hal alır ki, ölüm insana özgürlük gibi gelir."

Başkan olarak geçirdiği yılların yıpranmışlığı içindeydi. Uyumakta zorluk çekiyor, kimi zaman beli ağrıyor, bazı günler belleği küçük sorunların sinyalini veriyor ve bacakları ise zayıf kan dolaşımı belirtileri gösteriyordu. Ancak, bunların hiçbiri düşünce açıklığına engel değildi. "Yeter ki kafanın çalışmasında sorun olmasın. Aslolan bu. Benim bir sorumluluğum var ve bu benden beklenenleri karşılamamı gerektiriyor. Bu aynı zamanda yaşamak için bir teşviktir" diyordu. Bir doktor yurt dışı gezilerinde ona eşlik ediyor ve Montevideo'daki kontrollerinin takibini de gerçekleştiriyordu. "Buna katlanmak mecburiyetindeyim" diyor ve hatta bazen doktorların tavsiyelerini uygulamak durumunda bile kalabiliyordu.

Babasının ölümünü, onu daha ihtiyatlı davranma yoluna itmesi hissiyatı ile anımsıyordu. Babasını kaybettiğinde, Mujica henüz yedi yaşındaydı ve bugün bile, o günleri bütün berraklığı ile gözünde canlandırabiliyordu. Bitmek bilmeyen sessizlikler, huzursuz zamanlar, yetişkinlerin anlattığı, çocuklarınsa asla inanmadığı ölüm üzerine hikâyeler...

"Sanırım akciğer kanserinden ölmüştü ama bana bir ton yalan söylemişlerdi" deyip devam etti Mujica: "Anlamadıkları şu

ki; çocuklar her şeyin farkında ve büyüklerin tahmin ettiklerinden çok daha kuvvetli bir algıları var."

Bugün dahi, babasını yitirdiği o günlerin yükünü omuzlarında taşıyor. Demetri Mujica 47 yaşında ölmüştü ve annesinin o dönemdeki tüm özverisine rağmen, Mujica babasının yokluğunu olanca ağırlığıyla hissetmişti.

> *Annem 80 yaşında vefat etti. Hemen hemen benim şu anki yaşımda. Babasız büyümüştüm ama annem çok güçlü bir kişiliğe sahip bir İtalyan kadınıydı ve babamın yokluğunu bana hissettirmemek için elinden geleni yaptı. İnanılmaz bir kadındı. Tek başına 50 kiloluk çuvalları yükleniyordu. Bizi ayakta tutan, aile bütçesini yapan, evi çekip çeviren, her şeyden sorumlu olan oydu. Bir köylü kadınıydı. Çok sağlam bir karakteri vardı.*

Lucia ile birlikte, ölüm düşüncesini kovmayı başardı. "Yoldaşlarımızı birer birer yitiriyorduk. Bir gün bir bakıyorduk ki bazıları katledilmişler. Ertesi gün bir daha..." diyerek o günleri anımsıyordu Mujica. Onları yaşama hevesi birleştirdi. O yıllarda, sokaklarda peşlerini bırakmayan ölüm ile mücadele ederken, birbirlerine kenetlendiler. Hayatta kalma savaşını ve aşkı birleştirdiler. Ve bunu o kadar iyi becerdiler ki bir daha hiçbir zaman ayrılmadılar.

Evlenmeye karar verdiklerinde, ölüm konusu yine gündeme geldi. "Artık yaşlanıyoruz" diyorlardı. "Ya ben öleceğim ya da sen" diye bir adım yukarı taşıyordu konuşmayı Mujica. Ve böylece evlilik kararını aldılar. "Kâğıt kürek işlerini halletmek için" diye gerekçelendirdiler bunu.

Evlilik töreni, Rincon del Cerro'daki evlerinin mutfağında gerçekleşti. Hâkim, onları evlilikte birleştirmek için, son yılla-

rını geçirme niyetiyle seçtikleri ve Mujica'nın ancak öldüğünde çıkacağını söylediği evlerine kadar gelmişti. En tatlı ölümün ve huzurun yuvasına...

Zaman, Mujica'nın, insanların aslında kendilerinin sandıkları kadar önemli olmadıklarını ve yapmayı planladıklarının bir kısmının dahi başaramadıklarını anlamasını sağladı. Geçen yıllar, dolu dolu süren bir yaşamın verdiği yorgunluktan, bilgelik ve oturmuş bir tevazu üretiyordu: Ölümü karşılamak için ulaşılması gereken bir konum.

> *Ölümü içselleştiremeyen insanlar var; mutsuz ölüyorlar. Oysa bu, doğanın temel bir kanunudur, bunu özümsemek gerekiyor. Asıl mesele, yaşadığın hayatı sevmekte biter.*
>
> *Bazen hayatta olmayacağım günleri düşünüyorum. Sanırım bir on yıl içinde benim hakkımda değerlendirmeler yapılmaya başlanır. Ama ben ölmüş ve gömülmüş olacağım. Yani, kısa bir 'chau' (elveda) sonrası işi daha fazla uzatmayacağım. Öleceğimi hissettiğim zaman, yatağıma gidecek, sakince uykuya dalacağım.*

Bununla birlikte, son yıllarda daha mistik bir tavır içindeydi. Ateistliği ve tapındığı tek gücün tabiat olma hali sürse de, dinlerin tarihe kattıklarına da saygısı artıyordu. Birkaç kurşunun isabet etmesi sonucu kaldırıldığı askeri hastanede, rahibelerin ölüm döşeğindeki gerillaları, acılarını hafifletmek amacıyla ziyaret ettiklerini anlatıyor. "Yaptıklarını küçümsememeliyiz. Ölmek üzere olan birisinin son nefesinde yanında bulunmak ve ölürken sakin ve huzur içinde olmalarını sağlamaktan başka bir niyetleri yoktu. O anda dinleri başka bir açıdan görmeye, inanmasan da saygı duymaya başlıyorsun."

Mujica'ya göre, çeşitli inançların ve doktrinlerin yüzyıllara varan sürekliliğini açıklamanın iki yolu var: Bireyin kendini gerçekleştirme ihtiyacı ile ölüme ve bilinmeyene dair korkusu.

Ve bu konuda, kendinde doğaüstü kavramlara en yakın bulduğu düşünce olan doğa inancının içindeki panteist duruşundan yola çıkarak, kendi teorisini oluşturuyordu.

-Üstün varlıklar ki bunu parantez içinde söylüyorum, bizlerden iki buçuk milyar yıl önce de var olan ve bizden sonra da varlığını sürdürecek olan tek hücrelilerdir. Bölünerek çoğalan bu 'prokaryot'lar özelinde ölüm nasıl bir anlam taşıyor? Nerede ölüm? Ölüm, bu tek hücrelilerin bitmesinde. Ne tuhaf şey! En güçlü canlılar, mikroskobik boyutta olanlar ve sahip oldukları geometrik çevre ölçüsüne göre dış ortamla en çok ilişkiye girerek kendilerini daha verimli kılanlardır. Hayatın kilit noktasını tam da burada yakalıyoruz. En az iki buçuk milyar yıl önce bile yeryüzünde 'prokaryot'lar vardı ve onlara göre biz ve bizim gibi çok hücreliler daha dün gelmiş gibiyiz.

-Araştıran ve bundan sonuçlar çıkaran da kendisi olduğu sürece, insanoğlu bunu muhakeme edebilir mi?

-Buna cevaben, insanoğlunun kibrinin korkunç olduğunu söyleyebilirim. İnsanı merkeze koyan bir 'insan biçimci' vizyon var. Hayata tüm gezegen çapında öncelik verilir ve analiz edilirse, insanoğlu küçücük ve önemsiz kalır.

-Seçim kampanyasının tipik bir tartışma konusu.

-Düşünsene, hiçbir şey anlamayacaklarını bildiğim için söylemediğim şeyler var. Mesela, her şeyin başlangıcı, ışıktır. Buna ikna olmuş durumdayım. İnkalar, 'Padre Sol' (Güneş Baba) konusunda haklılardı. Fotosentez, her

şeyin özü. Bazen sağda solda bu tür şeylerden bahsediyorum ama çoğu seferinde bunlar, ayıya kaval çalmaktan öteye gidemiyor.

-Anlatmanın bir zararı yok. Her zaman bir anlayan, kulak kabartan bulunur.

-Doğru, bir şeyler kalıyor. Ve tüm bunları anlatmak önemli. Çünkü bizi alçakgönüllü bir anlayış sahibi olmaya sevk ediyor. Kesinlikle önemsiz varlıklarız; bunu bilmek gerekir. Fotosentez zincirinde yaklaşık 30 kadar kademe var ve biz sadece ilki ve sonuncusunu öğreniyoruz. Yeryüzünde bundan daha önemli bir şey yok ve biz hâlâ kendimizi çok üstün ve önemli görüyoruz.

-Ve ölümsüz.

-Hayat o kadar kısa ki, ona küçük de olsa bir sessiz alan bırakman gerekiyor. Daha sonra her şey devam edecek ama birey için bu özel alan çok önemli olacak ve onu istediği şekilde yaşayacak. Ve ondan hiç dolambaçsız bir şekilde keyif alacak.

Seksen yaşında başkanlık yapıyor olmak, herkes için büyük bir meydan okumadır. Ama Mujica gibi hayatını bu derece yoğun yaşamış biri için bu daha fazlasıdır. Bu yüzden, Mujica, 1 Mart'ta başkanlık kuşağını Tabaré Vázquez'e devrettikten sonra yapacaklarını planlıyordu.

Artık bir senatör olarak kullanacağı ofisini seçerken, "Boşta kalırsam, ölürüm" diyordu ısrarla. Bu arada, yurt dışındaki konferans davetlerini kabul etmeyi de sürdürüyordu.

Aynı zamanda dedelerinin geldiği yer olan Muxika/ Mugica'ya da (İspanya'nın Bask bölgesindeki bir yerleşim birimi) bir ziyaret yapma hazırlığındaydı. Oraya ilk kez başkanlığı döne-

minde gitmişti. Şimdi ise Lucia ile beraber, tüm protokol ve yükümlülüklerden uzak bir şekilde gidip, bin kadar kişinin yaşadığı bu köyün tadını çıkarmak ve köklerinin bir parçasını özümsemek istiyordu.

Başkanlık döneminin ortalarında, hep bunu hayal ediyordu. Yaşlılık, onu kökenine daha ilgili kılmıştı. Uruguay'a ilk gelen Mujicaların kim olduklarını, bir soyağacı çıkarmaya varana kadar araştırdı.

> *İlk Mujica buraya 1742 yılında gelmiş. Benim için kapsamlı bir araştırma yapıp, elde ettikleri belgeleri getirdiler. Montevideo şehrinin kuruluşundan on sene kadar sonra olmuş bu, ilk Mujica'nın gelişi. Bir Cipriani ile evliymiş; on beş yaşında bir 'Botija'lı kız. Ve kendisi de on dokuz yaşındaymış. Tolosa'da evlenip, buraya gelmişler.*
>
> *İsmi, Muxika'ymış ama daha sonra İspanyolcalaşıp değişikliğe uğramış. Artık Mujica diye geçer olmuş. Bu kişinin torunlarından biri de benim dedem: José Cruz Mujica. Mezarı, Buceo'da. Seyyar satıcıymış. Aldığı malları köylerde satarmış. Florida'da (Uruguay) babam da aynı işi yapıyordu. Ailede hep kırsala, doğaya olan bir sevgiye rastlanır.*

Köklerine dönmek, Rincon del Cerro'daki çiftliğinde bir tarım okulu açmak ve 'sürüdeki Kara Koyun'un bu kutsal yerinin tadını çıkartmak, hep o başkanlık sonrasındaki ilk günün planları arasındaydı. Başkan olup olmayacağını sorduğumuzda verdiği "Başkanlık bana göre bir şey değil" yanıtının üstünden on yıl kadar geçti. Başkan oldu ve başkanlığa uygun olup olmadığını anlayamadan da görevini bitirdi.

"İyi bir yönetici oldum mu, bilmiyorum. Ama deli gibi oy

kazanıyorum" demişti görevdeki son günlerinden birinde. İdareciliği açısından şüpheleri vardı ama farklı bir örnek oluşturduğu konusunda kuşkusu yoktu.

Bunun işe yarayıp yaramadığı, göz önüne alınabilecek olan faktörlere göre, farklı şekillerde değerlendirilebilir. Dünya çapında tartışılmaz bir ün kazandı. Ancak öngördüğü iç depremi, ülkenin temel yapısından çok kendi varlığı açısından sarsıcı oldu. Belki çok radikal değişikliklere imza atmadan bitirdi görevini ama farklı bir mantalite yarattığı hissiyatındaydı.

"Sonuncusu tabutta" diye karşılık veriyordu, herhangi bir etkinlikteyken ya da sokakta yürürken kendisiyle fotoğraf çektirmek isteyenlere.

"Bir cenazeye gideceğim" demişti Washington gezisi sırasında, başkanlığı sona erdikten sonra neler yapacağını ısrarla soranlara. Muxika'ya yapacağı seyahatten ve çiftliğinde açacağı tarım okulundan bahsettikten sonra kurmuştu bu cümleyi. Söyledikten sonra sustu. Birkaç saniye sürdü sessizliği ve yineledi: "Bir cenazeye gideceğim: Benimkine."

ANDRÉS DANZA - ERNESTO TULBOVITZ

İKTİDARDA BİR KARA KOYUN

SARAYSIZ BAŞKAN JOSÉ MUJICA

Mujica ile yirmi yıldır kesintisiz bir ilişki içinde olan Andrés Danza ve Ernesto Tulbovitz, kendini hep 'Kara Koyun' gibi hissetmiş bir adamın, 'Pepe' Mujica'nın Başkanlık yolculuğunu, iktidarı anlayış ve idare tarzını, Obama, Fidel Castro, Putin, Chávez, Cristina Fernandez de Kirchner gibi liderlerle yaptığı görüşmeleri, Mujica'nın evinde ya da makamında yaptıkları yüz saati aşkın sohbet ve röportajın ürünü olan akıcı bir anlatımla aktarıyor.

Mujica, çiftlik evinin bahçesinde, üzerinde hırkası, yanında köpeği Manuela ve yüzünde afacan çocuklarda görülen o muzip gülümsemesiyle verdiği bir röportajda söylediği "Halkları oluşturan insanların büyük bir kısmı devlet başkanlarının yaşadığı gibi bir hayatı yaşamıyor. Ben ülkenin büyük bir bölümünün yaşam tarzı nasılsa öyle yaşıyorum. Devlet başkanlarını azınlıkta olan bir grubun yaşadığı sisteme dahil etmeye çalışan bir mekanizma var. Düşündüğün gibi yaşamalısın. Aksi takdirde yaşadığın gibi düşünmeye başlarsın" sözleriyle yaşam tarzını neden değiştirmediğini, bunun aslında bilinçli bir seçim olduğunu anlatıyor.

www.tekinyayinevi.com
/tekinyayinevi
/tekinyayinevi

ISBN: 978-9944-61-137-4
9 789944 611374

₺20